

MOLDOVA-TRANSNISTRIA:
Eforturi comune
pentru un viitor prosper
ASPECTE SOCIALE

Această publicație a fost finanțată de către Fondul de Prevenire a Conflictelor al Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord prin intermediul Ambasadei Marii Britanii la Chișinău. Opiniile și terminologia prezentate în această publicație sunt cele ale autorilor și nu reprezintă punctul de vedere al guvernului britanic.

Colegiul de redacție: Denis Matveev
Galina Șelari
Elena Bobkova
Bianca Cseke

Traducere din limba rusă: Lex Artis, Chișinău

Coperta: Eugen Catruc

Machetare: Sorin Ivașișin
Ana Popa

Moldova–Transnistria: Eforturi comune pentru un viitor prosper. Aspecte sociale = Молдова–Приднестровье: Общими усилиями – к успешному будущему. Социальные аспекты = Moldova–Transdnistria: Working Together for a Prosperous Future. Social Aspects / colegiul de red.: Denis Matveev, Galina Șelari, Elena Bobkova, Bianca Cseke. – Ch.: „Cu drag” SRL, 2009 (Tipogr. „Bons Offices” SRL). – 370 p.
Text paral.: lb. rom., engl., rusă. – 300 ex.

ISBN 978-9975-4036-8-9
323(478)=161.1=111=135.1
M 87

Editura *Cu drag*
Tel./fax: 27-98-47; e-mail: editura@bons.md

CUPRINS

<i>Introducere</i>	4
<i>Elena Bobkova</i> . Starea economică și socială a populației celor două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat	8
<i>Vladimir Fomenko</i> . Situația demografică în Transnistria în perioada nerezolvării conflictului	18
<i>Valeriu Moșneaga</i> . Populația moldovei în contextul migrațiilor moderne	36
<i>Anatol Rojco</i> . Politica socială și dezvoltarea umană	53
<i>Natalia Șciukina</i> . Protecția și asistența socială: eficiența reglementării legislative. ...	80
<i>Nina Ștanski</i> . Formarea „noii” identități post-sovietice în condițiile unui conflict etno-politic. Cazul Transnistriei	90
<i>Dorin Vaculovschi</i> . Probleme ale pieței muncii în Republica Moldova și Transnistria.	107
<i>Biografia autorilor</i>	120

INTRODUCERE

Scopul acestei publicații

Autorii Colecției de eseuri – experți analiști respectați din domeniile economiei, sociologiei, științelor politice și studiului conflictelor din Chișinău, Tiraspol, Herson, București și Moscova – au avut ca sarcină un **scop comun**.

Acest scop constă în următoarele componente:

- A elabora lucrări de analiză inovative – accesibile nu numai specialiștilor și persoanelor din mediul academic, ci unei audiențe mai largi de cititori cu un nivel mediu de educație – care include:
 - O analiză a impactului conflictului asupra anumitor domenii ale dezvoltării sociale și economice de pe ambele maluri ale râului Nistru, domenii aprofundate de către experții în cauză;
 - Recomandări asupra posibilelor opțiuni pentru rezolvarea problemelor existente.
- A ajuta la întărirea capacității și consolidarea comunității de experți pentru a lucra cu conflictul Moldova–Transnistria, și astfel întărirea nivelului de influențare a societății civile ca și metodă pentru îmbunătățirea măsurilor de construire a încrederii și posibila soluționare a problemelor locuitorilor din regiune
- A influența opiniile și atitudinile elitelor, actorilor politici, funcționarilor publici și comunității de experți de pe ambele maluri ale râului Nistru înspre rezolvarea conflictului – prin oferirea în cadrul acestei publicații a unei analize accesibile și de bună calitate și unor propuneri de politici.

Conflictul

Conflictul Moldova Transnistria este considerat de multe din comunitățile internaționale ca și un „conflict înghețat”, unde imaginea dușmanului, pecerpearea mutuală greșită și neîncrederea în elite, și după 15 ani de confruntări armate, într-o anumită fază populația ca întreg a avut două schimbări semnificative:

- (i) un nivel scăzut al cooperării sistemice între nivelul de mijloc și cel de vârf al societății în ceea ce privește divizarea generată de conflict.
- (ii) costuri economice și sociale ale conflictului, care deși experimentate în mare măsură de către populația de pe cele două maluri, nu sunt direct identificate sau asociate cu conflictul.

Chiar dacă s-au desfășurat un număr semnificativ de proiecte de-a lungul anilor, care au avut un anumit succes, concentrându-se pe întărirea cooperării între cele două maluri, în domeniul mass-mediei, societății civile și tineretului în angajamentul de construire a păcii, au fost câteva încercări de a face vizibile, în mod direct, costurile economice și sociale ale conflictului și beneficiile cuantificabile pentru pace într-un mod care este ușor accesibil și potrivit pentru populația și elitele de pe ambele maluri ale râului. A fost, de asemenea, recunoscut de către autorii proiectului IMPACT faptul că există necesitatea pentru inițiative mai fezabile și cuprinzătoare pentru îmbunătățirea proceselor de pace, care au la îndemână potențialul creativ și de analiză al experților comunităților de pe cele două maluri ale râului Nistru și regional.

Proiectul

Proiectul IMPACT a fost dezvoltat cu scopul specific de a consolida munca în comun a ONG-urilor de analiză și a analiștilor experți independenți de pe cele două maluri ale râului Nistru, Rusia, România și Ucraina. Scopul acestei cooperări a fost să facă o analiză comună a efectelor socio-economice asupra conflictului politic extins și să dezvolte propuneri de politici care să contribuie la dezvoltarea de strategii concrete și opțiuni pentru transformarea conflictului.

Pentru a ajunge la scopul principal al proiectului – de a influența constructiv instituțiile politice și executive de luare a deciziilor și de a influența opinia publică despre costurile conflictului Moldova-Transnistria – activități ale fazelor proiectului 2007-2009 au inclus:

- Consolidarea inițiativelor de colaborare în rețea și înțelegerii reciproce a cercetătorilor și analiștilor experți, într-un cadru regional practic și de cooperare care include Moldova-Transnistria, Ucraina, România și Rusia.
- Construirea capacității pentru comunitatea de experți prin schimbul și oferirea experienței internaționale din zone similare și legate de zone de conflict și din domenii relevante.
- Dezvoltarea capacității de a fi receptiv în ceea ce privește conflictul și participarea cercetătorilor din domeniul socio-economic și din partea instituțiilor de analiză.
- Angajarea în cooperarea practică a experților regionali, concentrându-se pe investigarea și evidențierea costurilor economice și sociale ale conflictului și beneficiile păcii în Moldova-Transnistria.
- Experții de pe ambele părți ale diviziunii conflictului muncind împreună pentru a sprijini alternativele de politici în parteneriat cu mass-media.

O parte importantă a Proiectului care a avut loc anterior și în timpul scrierii acestei colecții de eseuri o serie de ateliere care promovau dialogul experților desfășurate la: Vadul lui Vodă (Moldova), Tiraspol, Odesa și Lazurnoe (Ucraina).

Aceste ateliere de Dialog s-au concentrat pe construirea optimă a unei înțelegeri reciproce, analiza comună și în cooperare pentru rezolvarea problemelor în grupul larg al participanților IMPACT, atât pentru a facilita scrierea acestor publicații, cât și pentru a pune bazele pentru viitorul Think-tank IMPACT. Abordarea dialogului, bazată pe munca asupra transformării conflictului a practicienilor internaționali, este ilustrată în diagrama-piramidă de mai jos (a se citi „de jos în sus”).

Parteneriatul proiectului IMPACT constă în următoarele organizații:

- Centrul pentru Studii Strategice și Reforme (CISR) Chișinău
- Centrul Independent pentru Cercetare Analitică „New Age”, Tiraspol
- PATRIR Cluj-Napoca
- Comitetul Unit pentru Democrație și Conciliere (JCDC) Chișinău
- Agenția Rusă de Informare New Region, Biroul Priednestrovie, Tiraspol,
- Centrul pentru Dezvoltarea Televiziunii Independente, Chișinău

Alte produse ale Proiectului din faza 2007-2009 includ:

- Un film documentar despre povestea umană a costurilor socio-economice ale conflictului din Moldova–Transnistria, o poveste nespusă a construirii păcii din ultimii 20 de ani, intitulată „Transnistria – Când armele au fost reduse la tăcere”.
- Un raport sociologic bazat pe cercetare unică desfășurată pe ambele maluri ale Nistrului, concentrându-se pe „Bunastarea socială și economică a populației de pe cele două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat”.
- Raportul de analize economice, care se concentrează pe „Costurile conflictului Transnistrian și beneficiile soluționării lui”.

Pentru mai multe informații despre acest proiect, participanții săi și publicațiile, și pentru a contacta echipa proiectului, sau autorii eseurilor din acest volum, puteți să găsiți mai multe informații pe adresa www.impact-project.org

Volumele din colecție

Colecția de eseuri este publicată în trei volume separate, toate vor avea același nume de serie: „Eforturi comune pentru un viitor mai prosper: depășirea costurilor socio-economice ale conflictului Moldova–Transnistria”. Fiecare volum va conține eseuri tematice în engleză, română și rusă.

Fiecare lucrare este structurată astfel: **Sumarul executiv / Abstract** până la o pagină în introducere, urmată de **corpul** lucrării și completat de **bibliografie sau note de final**.

Unul dintre volume este consacrat analizei **economice**, având în componență următoarele capitole:

- Economia politică a reintegrării – *Dr. Elena Gorelova (Chișinău)*
- Contribuția Ucrainei la crearea macroregiunii economice comune cuprinse între Marea Neagră și Nistru – *Prof. Vladimir Korobov (Herson, Ucraina)*
- Opinia publică în ceea ce privește gradul de securitate socială a sectorului micro întreprinderilor din Transnistria – *Nicolai Osinenko (Tiraspol)*
- Moldova și Transnistria: dimensiunea economică regională – *Galina Șelari (Chișinău)*

Alt volum este consacrat analizei **procesului de negocieri**, având în componență următoarele capitole:

- Procesul de negocieri ca modalitate de amânare a soluționării problemei – *Dr. Igor Boțan (Chișinău)*
- Evidențierea costurilor conflictului prin crearea „Formatului social-umanitar „5+2” – *Vitali Ignatiev (Tiraspol)*
- Originile și perspectivele soluționării conflictului transnistrean – *Oazu Nantoi (Chișinău)*
- Calea Transnistriei – *Andrei Safonov (Tiraspol)*
- Politicile de integrare europeană în contextul reglementării transnistrene – *Sergei Shirokov (Tiraspol)*

Acest volum este dedicat analizei **aspectelor sociale**.

Eseurile

Unul dintre scopurile principale ale colecției de eseuri, după cum a fost menționat mai sus, este construirea capacităților pentru a genera nivele noi ale calității în ceea ce privește analiza politicilor și propuneri. Redactând această publicație am identificat următoarele „nivele” de capacități care au fost demonstrate de mulți autori și care ar trebui folosite ca și modele către care alți autori ar trebui să se îndrepte:

1. Deschidere în ceea ce privește publicarea lor în același volum alături de oponenții lor de pe celălalt mal
2. Dorința și abilitatea de a folosi un stil de a scrie constructiv și reciproc acceptat
3. Înțelegerea nevoii și depunerea efortului pentru a analiza situația pe ambele maluri ale Nistrului; nu numai din propria perspectivă familiară
4. Capacitatea de a merge dincolo de analiză – dezvoltând propuneri de politici și recomandări constructive
5. Stilul scrierii potrivit pentru un public non-academic o piatră de temelie pentru implicarea activă la nivelul de advocacy pe probleme de politicilor în ceea ce privește conflictul
6. Scrierea împreună pentru a aduce propuneri de politici bazate pe consens pentru ambele maluri ale râului Nistru

Bazându-ne pe atingerea relativă a acestor nivele ale capacității care a fost demonstrată în lucrări, le-am categorizat după cum urmează:

- Lucrări care sunt orientate asupra ambelor maluri ale râului Nistru și aduc recomandări inovative de politici (câteva conceptuale și câteva prezentate în detaliu). Această categorie de autori se poate considera că a atins nivelele de construirea a capacităților de la 1 la 5 din cele enumerate mai sus;
- Lucrări care oferă o nouă analiză de adâncime a problemelor principale și aduc câteva recomandări constructive de politici, dar se referă doar la una dintre țări / regiuni care sunt acoperite de proiect. Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2, 4 și 5 din cele enumerate mai sus;
- Lucrări care sunt orientate asupra ambelor maluri ale râului Nistru și care oferă o nouă analiză de adâncime a problemelor principale și aduc mai puține recomandări de politici orientate către acțiune. Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2, 3 și 5
- Acestea sunt lucrări ale căror valoare este aceea de a aduce o nouă analiză de adâncime a principalelor probleme socio-economice din cadrul acestui conflict și care se relaționează cu una dintre părțile aflate în conflict, și care probabil nu au fost disponibile discursului public în afara regiunii din care provine autorul (în unele cazuri fiindcă autorul nu a dorit în prealabil să fie publicat pe cealaltă parte a diviziunii conflictului). Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2 și 5

Limbaj

Autorilor li s-au oferit note orientative în ceea ce privește folosirea termenilor care pot avea și un încărcătură politică. Pentru a evita ofensarea unui sau altuia dintre grupurile de cititori ai acestei publicații s-au identificat și utilizat câțiva termeni de mijloc/compromis.

- Când se enumeră cele două părți-cheie la conflict, în loc să se utilizeze „Moldova ȘI Transnistria”, autorii au fost rugați să utilizeze „Moldova–Transnistria”, sau „Moldova de pe malul drept și Transnistria”, sau „malul drept și malul stâng al râului Nistru”, sau, dacă e necesar, „Chișinău și Tiraspol”
- Excepții, de la nota orientativă de mai sus, s-au produs când au existat motive legitime pentru enumerarea celor doi subiecți unul lângă altul prin juxtapunere – acestea incluzând referirile la părți în cadrul procesului oficial de negociere, și când s-au dezvoltat două sisteme distincte, de exemplu cel economic.
- Când se referă la regiunea de conflict, am ales să utilizăm „Transdnestria” în limba engleză (terminologie folosită în negocierile oficiale), „Transnistria” în română/moldovenească (alfabetul latin) și „Pridnestrovie” în rusă (alfabetul chirilic)
- Evitarea utilizării termenilor în ceea ce privește zona de conflict care ar putea fi ofensatorii de exemplu: „districtele/raioanele din stânga Nistrului”, „regiunea transnistreană”, „TMR”, „republica nerecunoscută”, decât dacă această utilizare a termenilor a fost necesară pentru analizarea fenomenelor, percepțiilor și conceptelor pe care acești termeni îi descriu; și
- Termenul de „Moldova” sau „toată Moldova” a fost folosit de unii autori pentru teritoriul internațional recunoscut ca Republica Moldova, incluzând Transnistria și Găgăuzia, doar în cazul în care este enunțat în mod diferit, de exemplu, acolo unde statisticile sunt disponibile doar pentru o parte a Republicii Moldova sau acolo unde s-a făcut referire la Moldova ca și parte la procesul de negocieri.

Echipa proiectului IMPACT își dorește ca aceste trei volume, cât și cooperarea comunității de experți în baza căreia acestea au fost produse, va contribui la construirea unei păci durabile și echitabile în Moldova–Transnistria, profund înrădăcinată în nevoile locuitorilor de pe ambele maluri ale faimosului râu cu multe nume.

STAREA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ A POPULAȚIEI CELOR DOUĂ MALURI ALE NISTRULUI ÎN CONDIȚIILE CONFLICTULUI ÎNGHEȚAT

*„Conducerea, în ciuda unor limite a reprezentanților săi, a recunoscut deja de mai mulți ani
că opinia publică este baza existenței sale legitime”¹*

În studiul dat autoarea analizează realitățile situației politice și a dezvoltării socio-economice actuale din Moldova–Transnistria. Studiul dezvăluie noi aspecte semnificative ale locului și rolului pe care le are influența opiniei publice asupra evoluției statalității.

Potrivit autorului situația politică actuală din Moldova–Transnistria se deosebește printr-o instabilitate mare. Pe fondul transformărilor socio-economice, care neglijează interesele populației de pe ambele maluri ale Nistrului (sau care intră chiar în contradicție cu interesele lor), în societate sporește presiunea socială, se observă pierderea standardelor sociale de către o mare parte din populație, dar și a încrederii în ziua de mâine.

Rezultatele sondajului de opinie publică „Novii Vek” („Secolul nou”), coordonat de autoare, arată că noi avem concomitent două societăți „apropiate” și „îndepărtate”. Pentru care sunt caracteristice similare: greutate economică și neacoperire socială, precum și criză a puterii. Totodată, acestea se conduc după indicatorii valorici și strategii de viață diferite.

Autoarea atrage atenția asupra necesității creării a unor grupuri de lucru, care să se ocupe de starea socială a populației de pe ambele maluri ale Nistrului, de elaborarea mecanismului de adaptare a populației. În opinia cercetătoarei în condițiile în care nici una din părți nu dorește să dezghețe conflictul, să mențină un dialog public, să prevină dispoziții de natură extremiste în cadrul opiniei publice ale ambelor maluri, care reprezintă obiective importante ale comunității de experți și ale comunităților civile ale Moldovei-Transnistrie.

Opinia publică cu toată certitudinea poate fi atribuită la categoria de fenomene sociale, care nu se confruntă cu problema neglijării lor. Opinia publică este studiată și analizată de către specialiștii din diferite domenii ale științei, asupra ei reflectă jurnaliștii, după simpatiile și antipatiile reprezentate de ea o urmăresc cu gelozie politicienii. Opinia publică este cercetată, formată, prognozată și luată în considerare în procesul de conducere, într-un cuvânt, se depune mult efort pentru a obține cunoștințe despre ea. Opinia publică poate fi supusă analizei multilaterale și determinării stricte cu dificultate. Însă, odată cu dezvoltarea sociologiei, au fost studiate și caracteristicile esențiale ale opiniei publice, condițiile principale de formare și particularitățile de funcționare.

Realitățile dezvoltării actuale a situației politice din Moldova–Transnistria elucidează noi aspecte valoroase privind locul și rolul influenței opiniei publice asupra dezvoltării statalității. Pe de o parte, este necesară înțelegerea științifică a proceselor de soluționare integrală a conflictului, a fenomenului în totalitate, care include totalitatea manifestărilor lui: socială, economică, politică, militară, informațională, ecologică. Iar pe de altă parte – adoptarea deciziilor adecvate de către organele legale, care își îndeplinesc funcțiile în domeniile menționate.

O serie de condiții obiective și factori subiectivi exercită influența asupra formării opiniei publice. În perioada actuală a dezvoltării societății transnistrene soluționarea reușită a problemelor politice, economice și sociale, la fel ca și în perioada formării republicii, depinde în mare măsură

de activitatea factorului subiectiv – opinia publică. Rolul important în activarea ei se datorează surselor media.

De asemenea, se evidențiază următorii factori care au impact asupra formării opiniei publice: „...specificul statutului socio-politic, conjunctura socio-economică concretă și atmosfera psihologică generală, caracteristicile socio-demografice a purtătorilor opiniei publice”².

Opinia publică care oglindește realitățile sociale subiective are concomitent un caracter activ de evaluare subiectivă. Ea conține momente raționale și emoționale, spontane și conștiente, rezultate din experiența diferitor pături și generații. Considerarea acestor momente joacă un rol important în activitatea practică de adaptare a conștiinței sociale în procesul de „dezghețare” a conflictului moldo-transnistrean.

În timpul evaluării multilaterale a plusurilor și minusurilor procesului de desfășurare a procesului de negocieri este necesară luarea în considerație a opiniei publice a cetățenilor atât din Transnistria, cât și din Moldova de pe malul drept – deoarece funcționarea stabilă și cu succes a statului, legitimitatea lui depind în mod direct de încrederea cetățenilor lui.

Dezvoltarea Moldovei-Transnistriei în ultimele două decenii a suferit mari schimbări. Perioada care a precedat acestor decenii s-a deosebit printr-o stabilitate și predictibilitate recunoscută, generând relații sociale destul de stabile, care au condus la apariția unei stări de siguranță și liniște personală, dar și pentru persoanele apropiate, le-au oferit perspective de viață destul de sigure. În condițiile actuale, situația se deosebește prin instabilitate, poziții contradictorii în cadrul desfășurării proceselor sociale. Persistă o polarizare bruscă legată de manifestarea atitudinilor și dispozițiilor reprezentanților diferitor nivele ale populației. În prezent este foarte greu, deoarece majoritatea oamenilor pot să aibă încredere, cu greu, în ziua de mâine. Ei nu pot practic avea speranță în realizarea celor planificate pentru viitor. La o mare parte din populație poate fi observată pierderea punctelor de referință din perspectivă socială, psihologică și de viață, persistă reducerea stabilității socio-psihologice generale și cea a senzației de protecție.

Sociologii de pe ambele maluri observă schimbări cardinale a stării sociale a majorității cetățenilor Moldovei–Transnistriei.

Evaluarea stării sociale a reprezentanților diferitor grupe sociale din Moldova–Transnistria este unul dintre principalele aspecte ale analizei sociologice cu privire la tendințele de dezvoltare a societății, deoarece permite evaluarea schimbărilor care au loc în conștiința comunitară și în structura societății, determinarea zonelor de tensiune socială, dar și studierea unor viziuni variate și contradictorii cu privire la viața socială. Reprezentând o caracteristică a atitudinii stabile a oamenilor vizavi de tot ce se întâmplă, starea socială influențează modul lor de gândire și conduită, astfel, jucând un rol important în formarea atmosferei publice³.

Starea socială a omului este determinată de nivelul lui de satisfacere a cerințelor sociale, care, la rândul lor, sunt derivate din sistemul de bunuri sociale existent în societate, de producerea și repartizarea lor. Cu cât mai mulți oameni simt neajuns în bunuri sociale, cu atât mai rea devine starea socială. Acest mod de măsurare a unuia dintre principalii indicatori ai bunăstării oamenilor permite realizarea analizei multilaterale a percepției de către persoană a poziției sale în societate și evitarea riscului măsurării stărilor emotive situaționale.

Starea socială este indicatorul generalizat al reacției populației la schimbările sociale. Deoarece oamenii sprijină unele schimbări în societate, în speranța îmbunătățirii poziției sale, evaluarea integrală a percepției bunăstării personale în principalele sfere ale activității sociale reprezintă criteriul crucial în determinarea orientării (pozitive sau negative) a schimbărilor în societate. Pentru măsurarea stării sociale generale se cere nu rezultarea din stările emotive situaționale, cauzate de izbucniri și căderi de stări în societate, ci din evaluarea nivelului de bunăstare obținut în urma satisfacerii necesităților sociale de bază.

Structura factorilor ce influențează starea socială generală este destul de dificilă și include în sine evenimente sociale la diferite nivele, de aceea, viziunea integrală asupra stării sociale generale poate fi asigurată doar prin intermediul analizei multilaterale a interacțiunii tuturor efectelor sociale. În legătură cu aceasta este importantă studiarea specificului stării sociale generale în condițiile conflictului înghețat în Moldova–Transnistria, luând în considerare particularitățile fiecărei părți.

Reieșind din înțelegerea complexității indicatorului abordat în acest articol ne vom limita la analiza doar a câtorva factori.

Nivelul de trai al populației, veniturile și dinamica lor

Componenta esențială a stării sociale generale este categoria – nivelul de viață. Fiind una dintre principalele categorii sociale, aceasta reprezintă un complex de condiții economice, sociale, culturale și naturale interdependente din viața oamenilor. Prin nivel de trai se subînțelege asigurarea populației cu bunuri și servicii materiale necesare, nivel de consum și de satisfacere a necesităților rezonabile (raționale). Pentru determinarea lui este necesară și prioritară stabilirea ansamblului de necesități care permit omului să fie membru activ al societății.

Pentru studiarea nivelului de viață a transnistrenilor a fost dedicat studiul CNAC (Centrul Național pentru Analiză și Cercetare NTsAI) „Novii Vek”, desfășurat în perioada 10-17 octombrie 2007⁴. Rezultatele sondajului denotă o „margină de siguranță” a transnistrenilor care este încă destul de considerabilă. Astfel, aproape jumătate din 589 de persoane intervievate (47,6%), menționează că viața de astăzi este grea, dar „se mai poate răbda”. 42,9% susțin că „tolerarea situației din economia Transnistriei este imposibilă”. Această apreciere este caracteristică pentru categoria de vârstă de până la 24 ani – 33,3% și pensionari – deja mai mult de jumătate (53,0%). Doar 6,9% din respondenți consideră că în economia Transnistriei „situația nu este rea”.

Rezultatele sondajului au arătat că în cazul dat situația familiei influențează considerabil percepția față de situația economică. Astfel, sunt mai puțini optimiști cei care sunt căsătorii (5,9%), decât cei care încă nu au familii proprii (9,3%).

Criza economică a afectat diferite grupuri sociale în măsură diferită. Deosebit de vulnerabile au devenit familiile cu mai mulți copii, familiile incomplete, bătrânii solitari cu pensie mică, invalizii. Iar din populația economic activă – lucrătorii din domeniul industriei, bugetarii și cei din sectorul agrar.

La aprecierea situației materiale a familiei sale, 44,1% din respondenți au susținut că „bani sunt suficienți doar pentru mâncare și bunuri de primă necesitate”. 35,4% cred că „în general, au suficienți bani, însă cumpărăturile mari creează dificultăți”. „Totdeauna împrumutăm, deoarece venitul existent nu acoperă nici necesitățile de alimente” – 9,8% din participanții la sondaj. „Își pot permite orice” – răspuns propriu doar pentru 2,9% din respondenți.

Apreciind situația economică din Transnistria, mai mult de jumătate din participanții la sondaj (52,2%) au susținut că, în ultimul timp „prețurile cresc mai repede decât de obicei”. Fiecare al 5-lea (20,5%) evidențiază faptul că, în opinia lui/ei subiectivă „inflația a depășit deja 20%”, fiecare al 6-lea (15,2%) descrie creșterea ei cu 50%.

„Nu au simțit inflația și creșterea prețurilor” – doar 7,4% din respondenți. Astfel, printre cei cu vârsta până la 24 ani acest procent este mai mare (11,3%), ceea ce în mare parte se explică prin faptul că deseori în această categorie sunt incluși tinerii (studenții, elevii), care sunt sprijiniți de părinți.

Principalele componente ale nivelului de trai reprezintă veniturile persoanei și beneficiile sociale, consumul de bunuri și servicii, condițiile de trai, timpul liber.

Datele sondajului demonstrează că 44,3% din transnistrenii intervieuți practic cheltuiesc bugetul personal pentru achitarea serviciilor comunale și pentru alimente. Pentru sănătate, studii

și odihnă adecvată rămân foarte puține surse. Un număr considerabil de familii transnistrene sunt nevoite să procure în loc de produse alimentare de calitate superioară (carne, lapte, legume și fructe) alte alimente mai ieftine (pâine și cartofi). Asemenea tip de comportament al familiilor pe piața produselor alimentare, spre regret, relevă procesul de pauperizare continuă a populației.

Conform datelor ministerului economiei Republicii Moldovenești Nistrene, minimumul de existență în Transnistria pentru septembrie 2007 alcătuiește în mediu 594 ruble per capita (\$71), atunci când jumătate de an în urmă, minimumul de existență constituia 502 ruble (\$60). Bugetul de consum pentru aceeași perioadă a constituit 1131,5 de ruble transnistrene (\$134,5) și a crescut în comparație cu indicatorul din martie cu 28%. La fel ca anterior, mărirea minimumului de existență nu este cu mult mai mare decât mărirea bugetului mediu de consum (53%).

În mai 2008, mărirea minimumului de existență a constituit în mediu 868,6 ruble per capita (aprox. \$102), atunci când în ianuarie acest indicator era la 720,3 ruble per capita (\$84). După cum raportează ministerul economiei, în luna mai minimumul de existență pentru populația aptă de muncă a constituit 932,8 ruble, pentru pensionari – 682,6 ruble, pentru copii – 849,4 ruble. După prognoza instituției, la sfârșitul anului minimumul mediu de existență va crește până la 951 ruble. În conformitate cu ordinul ministrului economiei, mărirea medie a minimumului de consum este folosită pentru calcularea beneficiilor sociale⁵. În Transnistria, corelația volumului mediu al pensiilor cu minimumul de existență va descrește în anul 2008 de la 61 până la 46,4%.

În Moldova, minimumul mediu de existență în anul 2007 a crescut în comparație cu anul 2006 cu 17,6% și a constituit în mediu 1099,4 lei (\$103,7) per capita pentru o lună, a comunicat Biroul Național de Statistică al RM. Conform datelor instituției⁶, minimumul de existență este mai înalt în orașe – 1189,2 lei (\$112,2) și mai scăzut în localitățile rurale – 1036,3 lei (\$97,7). Mărirea maximă a minimumului de existență a fost determinată pentru populația aptă de muncă în mărime de 1159,5 lei (\$109,4), în special pentru bărbați – 1227 lei (\$115,7). Nivelul minimumului de existență pentru populația aptă de muncă în anul precedent, în Moldova, a fost atins de către fiecare cetățean lucrător, cu excepția angajaților din domeniul agrar. Salariile angajaților în domeniul financiar au prevalat asupra nivelului minim de existență aproximativ de 4 ori, iar salariile angajaților din transport, telecomunicații și construcții au depășit minimumul de existență de 2,6 ori. Pentru pensionari minimumul de existență a constituit 943,4 lei (\$89) sau 85,8% din volumul mediu pe țară. Volumul mediu al pensiilor lunare conform situației din 1 ianuarie 2008 din Moldova a constituit 548,3 lei (\$51,7) și acoperă minimumul de existență pentru categoria corespunzătoare în volum de 58,1%.

Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), mărirea medie a minimumului de existență în al doilea trimestru al anului 2008 a constituit 1341,9 lei, care este cu 2 la sută mai ridicat decât același indicator pentru primul trimestru al aceluiași an. Mărirea medie a pensiei lunare din 1 iulie anului 2008 a constituit 643,7 lei, ceea ce reprezintă o creștere de 20,8 la sută, față de datele din 1 iulie anul trecut. Conform acestor date, salariul mediu lunar în Moldova a alcătuit în al doilea trimestru al anului 2008 – 2583,4 lei, ceea ce este cu 24,9 la sută mai mult decât în aceeași perioadă a anului precedent. Salariul reprezintă 180% din minimumul de existență. Cât despre minimumul de existență lunar pentru un bărbat apt de muncă, atunci în al doilea trimestru el constituia 1508,5 lei, pentru copiii de 7-16 ani – aproximativ 1359,5 lei, pentru nou-născuții de până la 1 an – 474,1 lei. Datele obținute de la BNM au arătat că creșterea minimumului de existență este legată de creșterea prețurilor, atât pentru produsele alimentare, cât și pentru cele nealimentare.

Rezultatele cercetărilor CNAC (Centrul Național pentru Analiză și Cercetare NTsAI) „Novii Vek” din februarie anul 2008 arată că aproape jumătate din cei intervieuți de pe ambele maluri consideră că actuala situație economică „este insuportabilă” (46,6%). De părere că „se mai poate tolera” 43,8%. Și doar 4,4% din respondenți au susținut că în cadrul economiei statului „situația nu este atât de rea”.

Cum apreciați situația economică în republică în general?	Transnistria	Găgăuzia	Restul Moldovei	În medie
Situația nu este atât de rea;	2,4	15,7	6,3	4,4
Realmente viața e grea, dar mai poate fi tolerată;	50,6	32,6	36,9	43,8
Situația existentă în prezent în economie este insuportabilă;	42,0	38,2	51,2	46,6
Îmi este greu să răspund	5,0	13,5	5,7	5,4

„Schimbări în bine” în economie au fost observate de 20% din locuitorii Găgăuziei și restului Moldovei, în timp ce în Transnistria asemenea persoane constituie doar 5,6%. Spre deosebire de aceasta, „schimbări în rău în economie” au fost evidențiate de 52,6% din transnistrenii intervievați.

În opinia Dvs, au fost schimbări în economie anul precedent?	Transnistria	Găgăuzia	Restul Moldovei	În medie
Schimbări în bine;	5,6	20,9	20,4	13,0
Schimbări în rău;	52,6	29,1	30,5	41,6
Nu au fost schimbări;	29,6	32,7	38,0	33,8
Îmi este greu să răspund	12,2	17,3	11,1	11,7

Este interesantă distribuția răspunsurilor respondenților la întrebarea: „Când credeți că vom trăi mai bine?”. O cincime din respondenți sunt de părerea că aceasta „nu va fi niciodată”. O pătrime – că va trece „mai mult de un deceniu”, în îmbunătățirea vieții „peste 5 ani” cred 17,6% din cei intervievați. Numărul optimiștilor ce cred că îmbunătățirile sunt posibile deja „peste 1 an” constituie 5%.

Când credeți că vom trăi mai bine?	Transnistria	Găgăuzia	Restul Moldovei	În medie
Peste 1 an;	3,4	8,3	5,4	4,4
Peste 5 ani;	20,2	17,4	14,9	17,6
Peste un deceniu;	17,6	24,8	26,9	22,3
Niciodată;	18,0	21,1	21,4	19,7
Îmi este greu să răspund	40,8	28,4	31,4	36,1

Care sunt oare factorii de care leagă îmbunătățirea situației în stat participanții la sondaj? Cel mai popular răspuns la întrebarea „deschisă” – „asigurarea unui nivel de viață decent”. Domeniile problemelor ce necesită soluționare sunt destul de largi: de la „amenajarea drumurilor, caselor și teritoriilor”, „salvarea satelor de la ruinare”, „absența apei și gazului natural”, până la „corupția funcționarilor în teren”, „migrația și lipsa locurilor de muncă”, „problemele referitoare la familie, bătrâni și tineret”, „învățământul și serviciul medical”.

Respondenții din Moldova au enumerat următoarele probleme: „oferirea posibilității de a lucra oamenilor”, „crearea locurilor de muncă”, „asigurarea satelor cu locuri de muncă”, „aprovizionarea pensionarilor cu medicamente”, „reluarea activității fabricilor de vinuri”, „atragerea atenției asupra solicitărilor oamenilor”, „organizarea mai regulată a întâlnirilor cu alegătorii”, „creșterea substanțială a prețurilor, în comparație cu cea a salariilor”, „majorarea indemnizațiilor pentru copii”, „timpul liber pentru tineret”, „migrația în scopuri de muncă a tineretului”, „activitatea cu tineretul, aflat într-o situație dificilă”, „necesitatea deschiderii de secții de sport pentru elevi”, „atragerea atenției asupra generației tinere abandonate”, „necesitatea înființării unui număr tot mai mare de organizații de tineret”, „activizarea integrării europene”, „înțelegerea că fără economie eficientă nu va fi posibilă aderarea la Uniunea Europeană”.

Factorii considerați actuali de către locuitorii Transnistriei sunt: „revendicarea recunoașterii Republicii Moldovenești Nistrene”, „majorarea salariilor”, „îngrijirea pensionarilor, mărirea pensiilor, reducerea prețurilor la medicamente”, „menținerea nivelului la prețurile pentru servicii comunale”, „acordarea atenției asupra sferei bugetare”, „asupra nivelului de viață a populației”, „reanimarea agriculturii”, „informarea mai bună a oamenilor privitor la activitatea conducerii”, „revizuirea indemnizațiilor de șomaj și cele pentru copii”, „îmbunătățirea nivelului de trai al oamenilor”, „majorarea cotei de acțiuni ale statului în industrie”, „transmiterea loturilor de pământ în folosința individuală a familiilor”.

În același timp, în condițiile unei noi majorări a prețurilor și plăților pentru serviciile comunale, 36,8% din respondenți sunt în căutarea unui nou loc de muncă, din ei 21,3% – în republică, iar 15,5% – în afara ei. 13,6% din cei intervievați susțin că „vor pleca din Transnistria pentru totdeauna”, încă pentru 14,7% a fost dificil răspunsul la această întrebare. În situația economică existentă, 11,0% din respondenți „sunt gata să participe la mitinguri de protest”, în timp ce 23,9% – „nu vor întreprinde nicio acțiune”.

Pentru ulterioara dezvoltare armonioasă a Moldovei-Transnistriei este nevoie de următoarele: dezvoltarea economiei, reducerea șomajului și migrației în scopuri de muncă, programe de stat care să ia în considerare impactul factorilor sociali și demografici, programe privind migrația, sistem de perfecționare profesională. Toate cele menționate necesită cheltuieli materiale majore și eforturi organizaționale majore, ceea ce deocamdată nu se reușește în cadrul politicilor sociale de pe ambele maluri.

Populația în limitele posibilităților sale, dar cu nivel de succes diferit încearcă să se adapteze la noua realitate socială, în timp ce are loc creșterea tensiunii sociale, se observă intensificarea acțiunilor ilegale și creșterea fluxurilor migratoare.

După dezmembrarea URSS, milioane de foști cetățeni ai unui stat unitar au devenit „străini”, au pierdut relațiile de rudenie, au fost separați de hotare și bariere lingvistice. CNAC (Centrul Național pentru Analiză și Cercetare NTsAI) „Novii Vek” i-a întrebat pe transnistrenii care sunt relațiile lor familiale și de prietenie cu persoanele care locuiesc în statele ex-sovietice⁷.

Conform datelor studiului, 66,3% din respondenți vizitează, mai mult sau mai puțin, regulat în ultimii 5 ani țările de pe spațiul post-sovietic. Totodată, în aceeași perioadă de timp, aceștia nu au părăsit niciodată Transnistria – 21,3% din cei intervievați, iar 4,5% au călătorit în afara hotarelor republicii doar o singură dată.

Printre principalele scopuri de călătorie în statele ex-sovietice, respondenții au numit „călătorie în scopuri de odihnă, vizitarea rudelor, chestiuni familiale”. Majoritatea celor intervievați (87,6%) ar fi vrut mai des să plece în alte regiuni ale fostei URSS și doar 6,4% din respondenți au susținut că „nu au o astfel de necesitate”. Încă 6% au evitat să răspundă.

Cauza principală care împiedică efectuarea unor călătorii dese pentru 60,2% din respondenți reprezintă dificultăți legate de situația financiară. În afară de aceasta, 24,4% au menționat insuficiența de timp, 18,8% au indicat circumstanțele familiale, 6,6% – probleme în relațiile dintre țara de origine și cea de destinație a călătoriei, 3,3% – sistemul dificil de transport, 2,4% – absența informației necesare despre alte state, 1,6% – atitudinea neprietenoasă din partea locuitorilor altor state. În afară de aceasta, 4,1% din respondenți au menționat că „nu înfruntă dificultăți”.

Dezmembrarea statului sovietic a slăbit substanțial relațiile atât de rudenie, cât și de prietenie. În ultimii 5 ani, rudele niciodată i-au vizitat – în cazul a 28,1% din transnistrenii intervievați. Aproape la jumătate din respondenți (48,1%) niciodată nu au venit în vizită prietenii ce locuiesc în statele fostei URSS.

În lumea contemporană, plină de noi primejdii și provocări, este foarte importantă experiența de convingere într-o societate multinațională. Astăzi, în viața activă pășește noua generație care

* Studiul CNAC „Novii Vek”, „Turismul social în țările din fosta URSS”, realizat în iunie 2007

nu posedă experiența de convețuire într-un stat multinațional, și pentru care URSS-ul face parte din trecutul istoric. De aceea, este necesar să se restabilească prin economie, cultură, artă, politică, destinele și interesele națiunilor care au existat înainte.

Reglementarea relațiilor moldo-transnistrene

Problema relațiilor nereglementate între Moldova din dreapta Nistrului și Transnistria rămâne a fi una dintre cele mai îngrijorătoare. În legătură cu aceasta, una dintre cele mai acute întrebări incluse în agenda zilei este necesitatea restabilirii procesului de negocieri între părți. Acest fapt este menționat la fel și în rezultatele studiului efectuat. Astfel, 39,5% din respondenți sunt de părerea că reluarea negocierilor este „neapărat necesară”⁸.

Mai mult de o treime din respondenți (35,2%) consideră condiția de bază pentru reluarea negocierilor – principiul egalității părților. O particularitate deosebită este faptul că această condiție este determinantă pentru mai mult de jumătate din respondenți (51,8%), în timp ce în cazul locuitorilor malului drept aceasta este importantă doar pentru un sfert dintre cei intervievați (26,4%). Totodată, numărul doritorilor de a relua negocierile pe malul stâng este cu o treime mai mare decât pe cel drept (90,6% față de 66,3% corespunzător).

Asupra „ineficienței negocierilor” au atras atenția 15,2% din locuitorii Moldovei, și doar 4,2% din locuitorii Transnistriei. Datele recepționate dovedesc situația dificilă în sfera încrederii dintre părți.

În opinia Dvs, este oare necesar de a relua negocierile privind reglementarea conflictului transnistrean?	Transnistria	Găgăuzia	Restul Moldovei	În medie
Da, este extrem de necesar;	38,8	43,8	39,9	39,5
Este necesară reluarea negocierilor, însă doar în baza principiului de egalitate a părților;	51,8	27,0	26,4	35,2
Nu, orice negocieri sunt ineficiente;	4,2	11,2	15,2	11,4
Îmi este greu să răspund	5,2	18,0	18,4	13,8

În opinia noastră, rezultatul foarte important al chestionarului constă în faptul că 56,5% din respondenți consideră că reglementarea moldo-transnistreană depinde în mare măsură de conducerea Moldovei-Transnistriei. Aproximativ jumătate (43,8%) sunt încrezători în faptul că „cheia” spre reglementarea transnistreană este în mâinile Rusiei. Rolul Ucrainei în acest proces este cu mult mai mic – 9,5%.

Însă 18,5% din cei intervievați au spus că în „mare parte soluționarea problemei depinde de societatea civilă de pe cele două maluri ale Nistrului”. Evident a crescut rolul UE în reglementarea transnistreană. Aceasta a fost menționată de 11,4% din respondenți. Asupra „eficienței dialogului în formatul „5+2” speră 7,1% din totalul participanților la sondaj.

Actori mai puțin valoroși ai procesului de reglementare, potrivit respondenților, sunt: SUA – 3,8% și OSCE – 3,5%.

De ce actori, în opinia Dvs., în mare măsură depinde soluționarea problemei transnistrene?	Transnistria	Găgăuzia	Restul Moldovei	În medie
Conducerea Moldovei și a Transnistriei;	54,4	56,2	60,7	56,5
Societatea civilă de pe ambele maluri;	12,2	22,5	19,7	18,5
Rusia;	39,7	46,1	45,8	43,8
Ucraina;	5,8	7,9	11,3	9,5
Uniunea Europeană;	3,8	21,3	15,2	11,4
OSCE;	1,6	4,5	4,3	3,5

SUA;	1,6	9,0	4,8	3,8
Eficiența dialogului în formatul „5+2”;	10,0	3,4	5,7	7,1
Îmi este greu să răspund	10,0	6,7	7,7	8,5

Datele chestionarului au evidențiat diferențe semnificative între răspunsurile locuitorilor celor două maluri la întrebarea referitoare la statutul Transnistriei. Astfel, în cazul unui referendum pentru „independența statului transnistrean” ar vota 61,4% din transnistrenii și doar 14,3% dintre cetățenii malului drept. „Federația” ar fi susținută de 20,7% dintre cei intervievați în partea stângă a Nistrului și de 12,0% de către respondenții din dreapta Nistrului, pentru „autonomie” – 7,3% din transnistrenii și 31,6% din respondenții de pe malul drept. În felul dat, locuitorii Transnistriei ar fi votat pentru un statut cu împuterniciri maxim posibile.

La întrebarea despre statutul Transnistriei societatea moldovenească s-a divizat în 3 categorii:

- Prima categorie – susține integrarea Transnistriei (cu împuterniciri mai mari sau mai mici în cadrul RM), alcătuiind 43,6%;
- A doua categorie – sunt cei, care evită să se pronunțe în favoarea unui statut politic al Transnistriei, numărând 42,2% de respondenți;
- A treia categorie – 14,3% din respondenți și-au exprimat opțiunea pentru independența Transnistriei.

Autoidentificarea și „problema lingvistică” ca factor al bunăstării societății

În rândul celor mai importante întrebări care alcătuiesc potențialul conflictual poate fi adăugată problema lingvistică. Această întrebare acută, care este și piatra de temelie în acest conflict de la începutul anilor ‘90 până în zilele de astăzi, nu este rezolvată și după cum arată studiile provoacă sentimentul de îngrijorare în rândul respondenților de pe ambele maluri.

După aproape 20 ani nu încetează litigiile cu privire la consecințele dezmembrării URSS și perspectivele dezvoltării spațiului post-sovietic: unii regretă timpurile trecute, alții adoră noua viață.

Conform datelor CNAC (Centrul Național pentru Analiză și Cercetare NTsAI) „Novii Vek”⁹, în prezent, 64,4% dintre transnistrenii intervievați regretă faptul dezmembrării URSS. În același timp, 22,7% ezită să-și exprime atitudinea față de acest eveniment istoric, alții 11,8% nu au manifestat regret.

Datele sondajului mărturisesc că pentru tinerii (de până la 24 ani) Uniunea Sovietică face parte din istoria îndepărtată. 43,9% din respondenți au ezitat să dea vreo apreciere față de acest eveniment important al secolului XX. Printre tineri doar 38,5% din cei intervievați regretă dezmembrarea URSS, printre pensionari numărul lor constituie 75,3%, iar printre cei de vârstă medie – 61,6%.

Este semnificativ faptul că numărul oamenilor care apreciază în linii generale drept pozitiv faptul dezmembrării URSS este proporțional în toate categoriile de vârstă.

După 17 ani a fost expusă transformării și identitatea locuitorilor spațiului post-sovietic. Rezultatele sondajului au arătat că 71,6% din respondenți „se simt cetățeni ai Transnistriei”. Totodată, 21,7% din cei intervievați indică apartenența la Federația Rusă. Cu Republica Moldova se asociază 20,6% din respondenți, cu Ucraina – 16,6%, ceea ce, probabil se explică reieșind din apartenența etnică, originea respondenților, dar și a legăturilor de rudenie.

În opinia a 56,7% din transnistrenii intervievați, în ziua de azi, limba rusă nu este limba de comunicare internațională, cu toate acestea – 43,3% sunt conștienți de contrariu.

⁸ Studiul CNAC „Novii Vek”, „Turismul social în țările din fosta URSS”, realizat în iunie 2007

68,1% din respondenți consideră că la momentul dat limba rusă se află sub influența negativă a cuvintelor împrumutate din alte limbi și a limbii ruse neliterare, fiind departe de a fi ideală. Mai puțin de o treime din tinerii chestionați apreciază starea limbii ruse ca exemplară.

51,5% consideră că limba rusă în comparație cu alte limbi ale lumii ocupă o „poziție neutră”, 27,6% afirmă că poziția ei poate fi calificată ca una din fruntea clasamentului, 20,9% sunt de părere că rolul ei este neînsemnat.

Cu faptul că arta modernă are un impact „pozitiv” asupra stării limbii ruse sunt de acord 62,0% din respondenți, 38% – apreciază acest lucru negativ.

Marea majoritate (89,7%) a respondenților din rândul tineretului transnistrean este de părere că trebuie susținută limba rusă și concetățenii vorbitori ai limbii ruse de peste hotare. La fel, majoritatea tinerilor participanți la sondaj consideră că deschiderea noilor reprezentanțe ale universităților rusești peste hotare va contribui la păstrarea limbii ruse.

Studiul efectuat în baza metodologiei unice a „monitorului eurasiatic” de către compania CBS-AXA Ltd. (Moldova) și Centrul pentru Analiză și Cercetare „Novii Vek” (Transnistria)* a arătat că cunoașterea limbii ruse pentru o mulțime de cetățeni ai RM, precum și a unor altor țări din spațiul post-sovietic reprezintă o valoare instrumentală. Solicitarea studierii limbii ruse se corelează cu faptul că mulți respondenți din Moldova au lucrat sau lucrează în prezent în Rusia și ar dori, probabil, ca și copiii lor să cunoască bine limba rusă.

În Transnistria sunt trei limbi oficiale – rusă, ucraineană și moldovenească. Limba rusă este una dintre cele mai importante valori ale societății transnistrene, care s-a exprimat în cadrul ultimului referendum pentru aderarea la Federația Rusă. Acest fapt este legat la fel și cu un vast program de cooperare economică și umanitară dintre Transnistria și Rusia.

Încheiere

Importanța practică a analizei sociologice a stării sociale generale rezultă din faptul că rezultatele obținute pot fi utilizate în procesul de elaborare și implementare a măsurilor de politici statale pentru protejarea drepturilor și intereselor legitime ale diferitor grupuri de populație, crearea condițiilor pentru adaptarea lor la o societate schimbătoare. Rezultatele analizate ale studiilor sociologice evidențiază niște tendințe îngrijorătoare, care se exprimă prin pierderea încrederii în viitor și evaluarea pesimistă a propriului viitor, deformarea serioasă a valorilor morale și a fundamentelor de bază ale vieții cetățenilor Moldovei-Transnistriei. Acest fapt permite formarea concluziei despre formarea bunăstării sociale negative la majoritatea oamenilor din Moldova–Transnistria drept un adevărat fenomen socio-psihologic.

Evenimentele din perioada contemporană a relațiilor Moldova–Transnistria evidențiază clar faptul că acțiunile părților în cadrul reglementării moldo-transnistrene nu întodeauna țin cont de particularitățile conștiinței majorității locuitorilor de pe ambele maluri. Deseori, deciziile sunt luate fără un oarecare fundament științific, cum ar fi gradul de conformitate a acestora cu valorile existente în conștiința publică a oamenilor, dar și în lipsa unei prognoze a consecințelor sociale ale acestor transformări.

Situația politică contemporană a Moldovei-Transnistriei se distinge prin instabilitate extremă. Pe fondul schimbărilor socio-economice nu întodeauna se ține cont de interesele populației ambelor maluri ale Nistrului, (sau chiar le contrazic), în societate crește tensiunea socială, poate fi observată pierderea orientării sociale de o parte semnificativă a populației și cea a încrederii în

* Studiu „Limba Rusă în Moldova” realizat în octombrie 2007, în cadrul proiectului „Limba rusă în noile state independente”, desfășurat în cele 13 țări CSI și Baltice. Chestionarea populației în baza unor criterii de reprezentativitate și cu utilizarea metodelor corespunzătoare a fost efectuată în baza practicii existente, aparte – pe teritoriul controlat de Republica Moldova și cele aflate sub jurisdicția Republicii Moldovenești Nistrene nerecunoscute.

ziua de mâine. Rezultatele studiului au indicat faptul că avem în față două societăți concomitente „apropiate” și „îndepărtate”. Sunt similare greutățile economice și excluziunea socială, criza puterii. Și tot mai mult se îndepărtează unii de alții indicatorii valorici și strategiile de viață.

Este necesară crearea grupurilor de lucru pentru bunăstarea socială a populației de pe ambele maluri ale Nistrului, dezvoltarea unui mecanism de adaptare a populației, concentrarea eforturilor experților asupra climatului societății. Este nevoie de elaborarea mecanismelor de adaptare pentru populația care deja timp de 20 de ani trăiește în condiții de conflict înghețat.

În situația când nici una din părți nu este gata pentru dezghețarea conflictului, întreținerea dezbaterilor publice, prevenirea dispozițiilor extremiste în cadrul opiniei publice ale ambelor maluri este o misiune pacifistă majoră a societății de experți și a societăților civile din Moldova–Transnistria.

Bibliografie

- 1 Dmitriev A.V., Toșenco J.T. Социологические опросы и политика //Социологические исследования [Sondajele sociale și politica // Cercetări sociale], 1994, Nr. 5. p. 43
- 2 Sevriucova G.A. Преодоление экологической угрозы национальной безопасности как условие социальной стабильности [Depășirea pericolului ecologic pentru securitatea națională drept condiție pentru stabilitatea socială]. SPb., 2000
- 3 Vezi: Ghidul sociologic / În redacția generală a V.I. Volovici. – Kiev: Publicație politică din Ucraina, 1990. p. 352.
- 4 E. Bobkova, Жизнь сложно, но терпеть еще можно... [Viața este grea, dar se mai poate de răbdat...], Opinia transnistrenilor conform rezultatelor cercetării sociologice. http://www.dialog.md/view_complete.php?stream_ten=93&langID=1250
- 5 С начала года величина прожиточного минимума в Приднестровье возросла почти на 150 рублей [De la începutul anului nivelul minimului de existență în Transnistria a crescut cu aproximativ 150 ruble]. http://www.rudus.ru/news-summary/id_5675/
- 6 В Молдове прожиточный минимум в 2007 г. увеличился на 17,6% – до 103,7 долл. на человека в месяц [Minimul de existență în Moldova în 2007 a crescut cu 17,6% – până la 103,7% pentru persoană per lună]. <http://ru.interlic.md/2008-04-03/4555-4555.html>
- 7 Две трети приднестровцев сожалеют о распаде Советского Союза [Două treimi din transnistreni regretă destrămarea URSS]. <http://press.try.md/view.php?id=91558&idb=Society>
- 8 Bobkova E.: Без улучшения социально-экономической ситуации на обоих берегах Днестра, положительная динамика в процессе приднестровского урегулирования не возможна [Fără îmbunătățirea situației socio-economice de pe ambele maluri ale Nistrului nu este posibilă o dinamică pozitivă în procesul reglementării transnistrene]. Sondaj Info-Prim Neo. <http://www.allmoldova.com/index.php?action=mainblock&rid=1157310487&id=1212653285&lng=>
- 9 Две трети приднестровцев сожалеют о распаде Советского Союза [Două treimi din transnistreni regretă destrămarea URSS]. <http://press.try.md/view.php?id=91558&idb=Society>

Vladimir Fomenko

SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ ÎN TRANSNISTRIA ÎN PERIOADA NEREZOLVĂRII CONFLICTULUI

«...În acțiunile noastre interne, printre scopurile și programele guvernamentale nou apărute – cea dintâi – chiar în afara oricărei numerotări! – datoria guvernului întotdeauna trebuie să fie: **PROTEJAREA POPORULUI ...**»

Soljenitin A.I Ce ne stă în puteri «Argumente și fapte», 30 ianuarie 2008

În studiu de față sunt reflectate consecințele demografice ale conflictului îndelungat între Moldova de pe malul drept și Transnistria, subliniindu-se influența lui negativă asupra situației din regiune, atât socio-economice, cât și geopolitice. Autorul acordă atenție faptului că în cazul costurilor demografice ale conflictului trebuie luate în considerare diferența dintre factorii de evoluție a situației, interacțiunea lor și gravitatea consecințelor pentru populația și economia atât a Transnistriei, cât și a Moldovei în general.

Pentru a înțelege mecanismul dezvoltării situației demografice actuale în Transnistria, autorul realizează **analiza premiselor dezvoltării ei pe parcursul a celei de-a doua jumătăți ale secolului XX**. Pentru situația demografică din Transnistria sunt comune procese de depopulare lente, având consecințe catastrofale pentru dezvoltarea socio-economică a regiunii. Consecințele demografice și economice ale conflictului au avut un rol negativ asupra dezvoltării și organizării teritoriale a sistemelor instituțiilor din sfera socială, compoziției sociale și bunăstării populației.

Autorul subliniază drept consecință importantă a conflictului – ecoul demografic asupra reducerii nou-născuților și creșterii numărului decedaților, ceea ce a avut până acum un impact negativ asupra diferiților parametri socio-economici ai regiunii.

După părerea expertului reducerea ratei nașterilor are consecințe majore pentru situația demografică în regiune. Nivelul scăzut al nașterilor în regiune, în primul rând, sunt atribuite incertitudinii în viitorul statut al Transnistriei, ceea ce se referă și la perspectivele viitoarelor generații de transnistreni.

În studiu se pune accentul pe faptul că procesele demografice post-conflict au schimbat semnificativ indicatorii socio-economici ai dezvoltării – PIB-ului, productivității muncii, coșului de consum și ai altor parametri ai standardelor de viață a transnistrenilor. Din această cauză, în opinia cercetătorilor, statistica demografică are nevoie de analiză detaliată și gândire critică.

Consecințele demografice ale conflictului îndelungat dintre Republica Moldova și Transnistria au un impact negativ atât asupra situației socio-economice, cât și celei geopolitice din regiune. Având în vedere costurile demografice a conflictului ar trebui să ținem seama de diversitatea factorilor de dezvoltare ai situației, interacțiunii lor și complexității consecințelor pentru populația și economia din Transnistria și Republica Moldova în ansamblu.

Pentru a înțelege mecanismul de dezvoltare a situației demografice moderne în Transnistria este necesară **analiza condițiilor dezvoltării sale în a doua jumătate a secolului al XX-lea**. Pe parcursul anilor '50-80 atât pentru regiune, cât și pentru RSS Moldova, în ansamblu, au fost caracteristice tendințe demografice stabile și pozitive. Situația demografică din regiune se caracterizează prin tipul de reproducere extins (prin rata ridicată a natalității și relativ scăzută a mortalității) și un sold pozitiv extrem de mare a migrației. În Transnistria se mutau în mod activ ca să trăiască originari din Rusia și Ucraina. În general aceștia prezentau o forță de muncă înalt calificată, angajată în construcții industriale inter-unionale¹.

Factorii istorici de populare și dezvoltare economică a provinciei, condițiile naturale favorabile, populația multi-etnică tolerantă, o poziție geografică avantajoasă, specializare în cadrul

unui singur complex național-economic al URSS au condiționat atractivitatea sa migrațională extraordinară pe întreaga perioadă pre-conflictuală. Până în anii 90' în Transnistria s-a stabilit o structură de vârstă echilibrată a populației, suficiență de resurse umane a economiei, un nivel relativ ridicat de trai, potențial economic puternic. Situația demografică actuală din regiune rezultă din totalitatea factorilor etnici, socio-economici și politici².

Nu trebuie uitat caracterul de depopulare a situației demografice care afectează negativ reprezentarea politică în Transnistria. Un lucru este să se exprime dorința a mai mult de 700 de mii de locuitori din regiune, și altul – doar a 400 de mii. În acest fel, valoarea electorală a Transnistriei este redusă semnificativ. În acest sens, speranțele Chișinăului la electoratul transnistrean rămân mai mult decât iluzorii.

Pentru situația demografică a Transnistriei sunt caracteristice **procesele de depopulare** de încetinire treptată. Dinamica și magnitudinea acestora denaturează parametrii socio-economici din Transnistria. Dacă la începutul anilor '90, în raioanele transnistrene a RSS Moldovenești (luând în considerare populația regiunilor raioanelor de pe malul drept care formează RMN) trăiau mai mult de 730 de mii de oameni, atunci către anul 2000 în regiune (cu mai bine de două decenii de subordonare administrativă stabilită a localităților) deja locuiau aproximativ 650 mii de persoane. Depopularea continuă care a avut loc în perioada 2000-2008 în Transnistria a redus populația din regiune cu mai mult de 100 de mii de oameni³.

Sursa principală de informații cu privire la populație sunt recensămintele. Estimările curente a numărului populației Transnistriei sunt bazate pe rezultatele ultimului recensământ, la care se adaugă în fiecare an numărul nașcuților și a imigranților de pe acest teritoriu și se scade numărul de decese și a emigranților din zonă. De asemenea, se iau în considerare modificările numărului populației, ca urmare a schimbărilor administrativ-teritoriale. Media anuală a populației existente este media aritmetică dintre numărul populației la începutul și la sfârșitul anului respectiv.

La recensământul populației din 2004 au fost înregistrați 554.4 mii de locuitori. Potrivit unor estimări ale experților numărul populației din regiune este cu 50-60 de mii de persoane mai mic, decât cel înregistrat în recensământ, potrivit altor – cu același număr mai mare. La data de 1.01.08, populația din Transnistria constituia 533.5 mii persoane (sau aproximativ 14% din populația totală a Republicii Moldova), iar după estimările instituțiilor de statistică din Republica Moldova – circa 410 mii de oameni. Astfel, în perioada examinată regiunea a «pierdut» aproximativ 1/4 din populație⁴.

Evaluările experților privitor la situația demografică din regiune sunt neomogene. Până în 2008, predominau caracteristicile demografice catastrofale și pesimiste. Rezultatele demografice din 2007 și cele din prima jumătate a anului 2008 oferă motive pentru un optimism rezervat. Cu toate acestea, pentru a compensa depopularea anilor 90' și formarea tendințelor demografice durabile și pozitive mai trebuie încă mulți ani. Consecințele evenimentelor militaro-politice de la începutul anilor 90' au un "ecou demografic" îndelungat, care afectează regiunea până în ziua de azi.

Evenimentele principale ale conflictului țin de perioada martie-iulie 1992, atunci când părțile aflate în conflict au dus acțiuni militare active. În special, în raioanele Bender și Dubăsari s-au desfășurat lupte cu utilizarea artileriei și tancurilor. La 19 iunie 1992, trupele militare moldovenești au intrat în orașul Bender. Ca rezultat al luptele pentru orașul Bender au murit aproximativ 500 de transnistreni, 130 dintre ei – copii, bătrâni, femei. 1200 de persoane au fost rănite, jumătate din ele – civili. În timpul fazei armate a conflictului în 1992 din partea Transnistriei au fost ucși 284 de militari (împreună cu cei morți din cauza rănilor – 364) și mai mult de 600 de civili.

Conflictul transnistrean, după estimările experților Moldovei, a costat malului drept – 12 miliarde de ruble, conform prețurilor anului 1991. Aproximativ aceleași pagube a suportat și malul stâng, adică costul pentru ambele părți, în 1992 a ajuns până la 380 milioane dolari. Însă,

nu s-a luat în considerare suma necesară pentru reconstruirea orașelor și satelor deteriorate după acțiunile militare. În perioada fazei active a conflictului, au fost distruse mii de case, zeci de obiective industriale, poduri de pe Nistru.

În prezent, ambele maluri ale Nistrului sunt separate, nu numai istoric, ci și geopolitic. Geografia modernă a conflictului latent a divizat Moldova în trei părți – Moldova, «autonomia» Gagauz-Yeri și Republica Moldovenească Nistreană nerecunoscută.

Dinamica populației de la începutul anilor 90' a fost determinată de creșterea emigrării, precum și într-o măsură mai mică, de declinul natural al populației ca urmare a unui exces semnificativ, a mortalității față de natalitate. Combinația declinului natural și mecanic mare a populației pe parcursul anilor 90' a condus la creșterea numărului de procese de depopulare. Cotitura psihologică în situația demografică din regiune s-au produs în anul 1992, în perioada acutizării conflictului moldo-transnistrean. Pentru regiune erau caracteristice aceleași tendințe demografice, ca și pe întregul spațiu post-sovietic. Cu toate acestea, ele au fost înăsprite de un număr de circumstanțe negative aferente.

Magnitudinea declinului absolut al populației din Transnistria, în primii ani după conflictul din 1992 a avut consecințe dezastruoase. Deja în 1992, declinul absolut al populației, ca urmare a declinului rapid al natalității și creșterii emigrării, a constituit mai mult de 9,5 mii de persoane. În anul 1994, ca urmare a reducerii natalității și creșterii mortalității în rândul populației, a avut loc trecerea de la reproducerea extinsă la un simplu tip de reproducere a populației, iar din 1995 – la un tip îngust de reproducere, caracterizat prin excesul de decese față de indicatorii natalității și prin declinul natural al populației. În anul 1996, declinul absolut al populației a constituit aproape 13 mii de persoane. Apoi acesta a început să scadă treptat, împreună cu reducerea populației din Transnistria. Către anul 2000, declinul relativ a ajuns până la 6 %. În secolul XXI are loc o scădere treptată a proporției relative a declinului populației din Transnistria. Cu toate acestea, amploarea relativă a declinului absolut al populației rămâne extrem de ridicat. De exemplu, în 2007, mortalitatea a depășit de aproape 2 ori rata natalității, iar emigrarea a depășit imigrarea cu mai mult de 40%. Ca urmare, pierderile demografice din regiune, doar timp de un an, a constituit mai mult de 7 mii de oameni⁵.

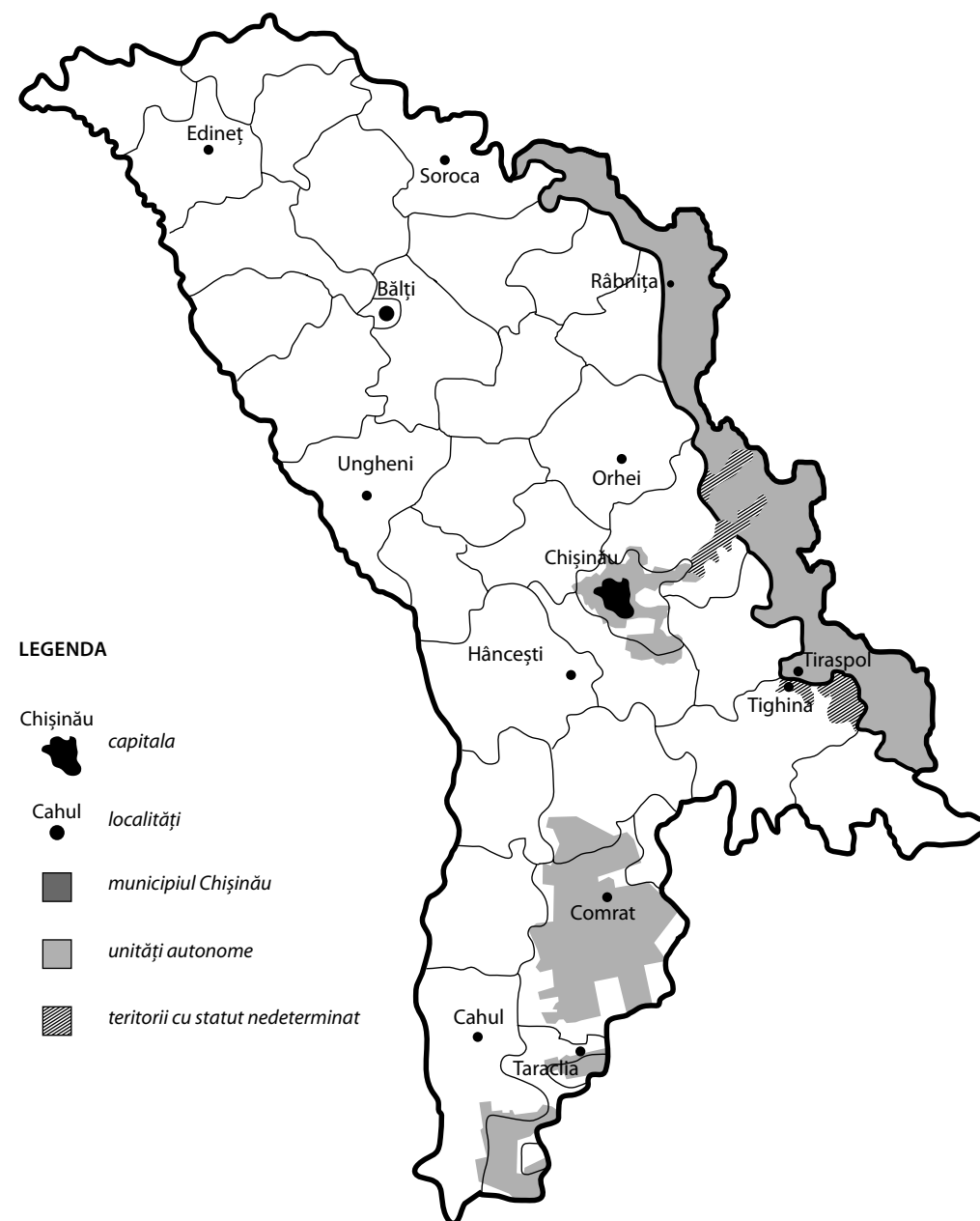
Astăzi, populația RMN a scăzut la nivelul anului 1924, adică în ultimii 15-20 de ani de dezvoltare demografică în regiune au fost anulate rezultatele a 70 de ani de populare și de dezvoltare a ținutului.

De asemenea, procesele demografice negative sunt condiționate de:

- deformarea structurii pe sexe a populației (o scădere a cotei numărului copiilor și creșterea numărului persoanelor în vârstă);
- reducerea longevității estimative;
- denaturarea proporțiilor forței de muncă și structurii populației active din punct de vedere economic;
- componența etnică și religioasă a populației;
- cetățenia și comportamentul electoral;
- proporția, structura industriei și dinamica proceselor economice;
- dezvoltarea și organizarea teritorială a sistemului de instituții sociale, structura socială și nivelul de trai al populației⁶.

Declinul mecanic al populației din Transnistria, a căpătat în anii 90' un caracter catastrofal. Datele curente privind migrația sunt obținute ca urmare a prelucrării documentelor primare de înregistrări statistice privind sosirea și plecarea persoanelor ale ministerului afacerilor interne, care sunt întocmite în timpul înregistrării locului de reședință a persoanelor. După cum s-a menționat mai sus, principala sursă de informare privind migrația este Oficiului pentru migrație al MAI al RMN. Numărul persoanelor plecate la muncă în străinătate nu este pe deplin posibil de stabilit.

Harta teritorial-administrativă a Moldovei (anul 2008).

Acest lucru se datorează faptului că statisticile reflectă doar pe cei care și-au schimbat locul de reședință, avizând oficial autoritățile locale, și care pleacă în afara Transnistriei pentru rezidență permanentă. Aceasta este o migrație permanentă, iar migrații lucrători pleacă pentru o perioadă de timp (așa-numită migrație sezonieră). Amploarea depopulării caracteristică fenomenului social – migrația forței de muncă este evidentă, deoarece aproximativ o treime din populația activă lucrează în afara regiunii. Declinul mecanic al populației (soldul negativ al migrației) are o tendință stabilă de diminuare. Evoluția pierderilor migraționiste ale regiunii reflectă schimbarea parametrilor demografici pe tot parcursul perioadei studiate. Deci, în anii înrăutățirii conflictului moldo-transnistrean, emigrarea din regiune a depășit 20 mii de persoane pe an. În același timp, datorită inerției, regiunea și-a menținut atractivitatea sa demografică pe parcursul primei jumătăți a anilor '90. Numai în 1992, soldul negativ al migrației a depășit 10 mii de persoane iar apoi, amploarea pierderilor migraționale, cu toate că, au rămas substanțiale, nu au fost atât de mari. Faza armată a conflictului a condus la un exod în masă a populației civile din Transnistria – în anul 1992, regiunea a fost părăsită de 32,2 mii de oameni. Până la sfârșitul anilor '90 pierderile migraționale ale regiunii au rămas extrem de mari atingând cifra de 17-20 mii de persoane anual. În perioada 2001–2007 se observă o reducere semnificativă a numărului de emigranți – de la 18,1 până la 10,1 mii de persoane. Reducerea numărului de oameni plecați din Transnistria este cauzată de dimensiunile reduse ale populației din regiune, precum și de faptul că a plecat cea mai activă și solicitată pe piețele din străinătate parte a populației economic-active. Un alt factor este reducerea posibilităților financiare ale populației din Transnistria de a pleca pentru rezidență permanentă în afara regiunii (Tab. 1)⁷

Evenimentele de la începutul anilor '90 au transformat regiunea într-un punct fierbinte, care a dus la o reducere a numărului persoanelor emigrate cu mai mult de 2 ori. Apoi, deteriorarea situației economice, formarea unei economii de supraviețuire și statutul incert al regiunii transnistrene, au dus la pierderea atractivității imigraționale. Nivelul imigrării se reduce vertiginos. Dacă în anul 1992, în regiune au imigrat 21,5 mii oameni, atunci în 2000 – doar 12,1 mii de oameni. Către 2007, numărul de imigranți a scăzut cu aproximativ trei ori în comparație cu începutul anilor '90 și a constituit mai puțin de 7 mii de oameni.^{815, 16}

Soldul negativ al migrației a crescut în mod dramatic la mijlocul anilor '90 și a depășit 10 mii de oameni. De asemenea, se observă o scădere treptată a acesteia cu până la 2-3 mii de oameni la sfârșitul anilor '90. În prezent, soldul negativ al migrației s-a stabilizat până la un înalt nivel de 3-4 mii de persoane. În termeni relativi, pierderile migraționale din regiune au scăzut de la 15,7 ‰ în 1996 până la 7,2 ‰ în anul 2007 (Tab. 1).

Un loc deosebit în procesele migraționale din Transnistria joacă migrația de tranzitare prin teritoriul Transnistriei în Republica Moldova și UE. Cu toate acestea, acest tip de migrație pe traseul dat este brusc restricționată de barierele de frontieră a serviciilor de migrare din Ucraina, RMN,

Tabelul 1. Dinamica proceselor migraționale, mii de persoane (1990-2007)⁹.

Anul	Emigrația	Imigrația	Soldul
1990	32,9	36,0	+3,1
1991	29,1	30,4	+1,3
1992	21,5	32,2	+10,7
1993	21,5	22,7	+1,2
1994	20,2	18,3	-1,9
1995	22,8	14,5	-8,3
1996	23,1	12,4	-10,7
1997	20,3	14,7	-5,6
1998	17,2	14,5	-2,7
1999	16,8	13,7	-3,1
2000	17,5	12,1	-5,4
2001	18,1	12,0	-6,1
2002	16,8	11,4	-5,4
2003	15,4	9,5	-5,9
2004	12,8	8,6	-4,2
2005	11,7	8,4	-3,3
2006	10,9	7,4	-3,5
2007	10,8	7,0	-3,8

Moldova, România. De aceea, principalele fluxuri de migratori, sunt redirecționate în ocolirea regiunii. Cauzele emigrării în timpul anilor '90 s-au schimbat din cele militaro-politice, în prima jumătate a deceniului, în cele socio-economice, către sfârșitul secolului. Pe parcursul anilor '90, o amploare enormă a căpătat așa-numita „migrație cu caracter de navetă” spre „al șaptelea km” din regiunea Odesa, spre România, Turcia, Polonia și alte țări. Cu toate acestea, geografia emigrației în ultimele decenii, a rămas stabilă – mai mult de 50% pleacă în Rusia, circa 30% – în Ucraina, circa 15% – în țările din străinătate îndepărtată, 5%- în alte țări din CSI.

Datele despre oamenii care au plecat din republică în 2007 se referă la peste 10 mii de persoane și nu reflectă adevărata magnitudine a emigrării forței de muncă. Specialiștii numesc cauzele principale ale emigrării forței de muncă: stagnarea îndelungată a economiei transnistrene; nemulțumirea oamenilor de salariile mici, de standardele de viață și de asigurare socială; scăderea constantă a numărului de locuri de muncă; incertitudinea statutului politico-juridic al republicii. Pe parcursul ultimilor ani, republica a fost părăsită de aproximativ 200 mii de oameni sau aproape un sfert din populație, majoritatea cărora constituie cel mai activ grup de cetățeni (25-40 ani) din punct de vedere economic. Tinerii părăsesc Transnistria predominant în mod ireversibil.

Conform unor estimări, în afara Transnistriei se află de la 50 până la 100 mii de transnistreni. În baza evaluărilor Comisiei Naționale pentru Populație și Dezvoltare a Republicii Moldova (în baza datelor statistice ale serviciilor externe), teritoriul controlat de Chișinău, a fost părăsit cu scopul de a câștiga un venit decent, de către 600-900 mii de cetățeni ai Republicii Moldova¹⁰.

Un pas important pentru a îmbunătăți eficiența controlului imigrației, în perioada 2005-2007, a fost programul de computerizare a posturilor de control migrațional. În cadrul acesteia a fost creată o rețea informațională unică, fiind pus în aplicare programul „Fața” care permite îmbunătățirea identificării și arestării diferitor categorii de migranți ilegali – care se eschivează de la serviciul militar în forțele armate din Transnistria, apatrizii și alții.

În ultimii ani a crescut brusc amploarea presiunilor migrației asupra angajaților posturilor de control migrațional. În 2007 a crescut semnificativ fluxul de cetățeni străini care au sosit în Transnistria. Astfel, timp de 12 luni, pe teritoriul Republicii a intrat cu scopul unei șederi temporare – 262 622 mii de cetățeni străini (<164,2%), încă 1.091.499 (2,7%) au tranzitat teritoriul. În plus, frontiera de stat a fost traversată de către cetățenii RMN de 3.998.891 ori. Amploarea migrației ilegale către și prin teritoriul Transnistriei crește. Unitățile responsabile de migrație, în perioada indicată, au constatat o creștere semnificativă (de 9% comparativ cu 2006) a proceselor-verbale administrative întocmite pentru încălcarea regulilor de ședere pe teritoriul Transnistriei, precum și a regulilor de tranzitare de către cetățenii străini și apatrizii a teritoriului Transnistriei¹¹.

O consecință importantă a conflictului, situației socio-economice dificile și ambiguității statutului politic (și, prin urmare, a viitorului regiunii), sunt proporțiile mari ale declinului natural al populației (tipul îngust de reproducere). Ecoul demografic al conflictului, sub forma de reducere a fertilității și de creștere a mortalității, are până în prezent un impact negativ asupra diferitor parametri socio-economici ai regiunii. Cea mai mare consecință demografică a conflictului de la începutul anilor '90 constituie declinul brusc a numărului de nou-născuți în republică. Dinamica declinului natalității a avut un caracter exploziv. Începând cu anul 1995, rata natalității în termeni absoluți, a început să scadă deosebit de rapid. Dacă în perioada 1991-1994 numărul anual de născuți depășea 8 mii de oameni, atunci în perioada 1995 – 2000, numărul lor depășea puțin cifra de 5 mii. În continuare, rata natalității a scăzut încă cu 10-15%. Pe parcursul anilor 2001-2007, valoare absolută a natalității a avut o tendință stabilă (deși slabă) de creștere. Având în vedere scăderea absolută a populației din Transnistria, rata relativă a numărului nașterilor este mai optimistă. Dacă pe parcursul anilor '90 valorile relative ale ratei natalității au scăzut de la 9-10% până la 7-8%, în ultimii ani s-a observat o creștere constantă a natalității, iar în 2007 această valoare a depășit din nou 9% (Tabelul 2).

Reducerea natalității are consecințe catastrofale pentru situația demografică în regiune. Informațiile cu privire la numărul nou-născuților sunt obținute pe baza unor date statistice anuale de la oficiile de stare civilă (aceste date cuprind doar nou-născuți vii). Ecoul acestui fenomen a devenit deosebit de presant în prezent – din anul 1990 numărul elevilor a scăzut cu mai mult de 1/3, iar al studenților cu 1/4. Această situație necesită o reducere radicală și restructurare a sistemului de învățământ al republicii. În continuare situația demografică a „segmentului tineretului” al populației transnistrene doar se va agrava, deoarece din structura pe sexe a populației „se omit” persoanele de vârstă reproductivă. Natalitatea scăzută în regiune se datorează, în primul rând, ambiguității cu privire la viitorul statut al Transnistriei, și astfel, incertitudinii privind perspectivele viitoarelor generații transnistrene. Timp de aproape două decenii persoanele din Transnistria sunt nevoite în mod conștient să limiteze rata natalității, în acest caz nivelul scăzut de trai nu este cauza principală.

Este de remarcat faptul că rata natalității depinde nu numai de calitatea vieții, dar de asemenea, de o serie de factori non-economici. Aceasta include o componentă importantă ca „sistemul valorilor” la care deseori se face referință. Cu toate acestea, se întreprinde puțin pentru „implantarea” acestui sistem în societate. Prin urmare, în ceea ce privește tânăra generație nu se formează orientări etico-morale ridicate. Mai mult decât atât, conform datelor științifice actuale, starea de sănătate a națiunii (și indicatorii cantitativi și calitativi ai ratei natalității), doar 10-15% depinde de nivelul de asistență medicală. Importanța crucială o au alți factori: menținerea unui mod de viață sănătos, relațiile interpersonale, respectarea normelor de igienă, alimentația corectă, recreația, activitatea sportivă (nu în calitate de fan în fața televizorului), starea mediului înconjurător, nivelul de siguranță și confort al muncii și vieții cotidiene.

În afară de emigrarea în masă în regiune este în creștere și mortalitatea (inclusiv infantilă). Tendințele mortalității în rândul populației din Transnistria, în ultimii 20 de ani, sunt altele. Astfel, numărul deceselor a crescut constant. Dacă în perioada 1991 – 1997, rata anuală a deceselor ajungea până la mai mult de 8 mii de oameni, atunci până la sfârșitul secolului, ratele absolute ale mortalității au scăzut din nou. În perioada anilor 2002 – 2007, nivelurile absolute ale mortalității au rămas constant ridicate (ca urmare a îmbătrânirii populației) – mai mult de 8 mii de oameni pe an. Având în vedere diminuarea populației din regiune, ratele medii ale mortalității au crescut aproape de 2 ori – de la 8,3% în 1990 până la 15,3% în 2007¹³.

Sursa de informare privind cauzele deceselor sunt certificatele medicale de deces, eliberate de medici, referitor la boală, accidente, crime, sinucideri sau altor factori externi, care au cauzat decesele. Aceste documente, împreună cu actele de deces, sunt trimise pentru înregistrare în instituțiile de stat de statistică.

Principalul motiv medical al mortalității ridicate – boli cardiovasculare și oncologice. În ultimii ani se observă o creștere bruscă a cauzelor oncologice de deces. Cauza – un nivel socio-economic

Tabelul 2. Dinamica mișcării naturale a populației, mii de persoane (1990-2007)¹²

Anul	Natalitatea	Mortalitatea	Creștere (declin)
1990	12,0	6,1	+5,9
1991	11,0	8,0	+3,0
1992	8,7	7,5	+1,2
1993	8,3	7,3	+1,0
1994	8,3	8,4	-0,1
1995	7,1	8,2	-1,1
1996	6,1	8,2	-2,1
1997	5,8	8,3	-2,5
1998	5,4	7,8	-2,4
1999	5,1	7,6	-2,5
2000	5,0	7,8	-2,8
2001	4,5	7,8	-3,3
2002	4,6	8,1	-3,5
2003	4,4	8,2	-3,8
2004	4,8	8,0	-3,2
2005	4,7	8,2	-3,5
2006	4,9	8,3	-3,4
2007	4,9	8,1	-3,2

scăzut de trai, abuzul de alcool a unei părți mari ai populației, degradarea mediului. În acest sens, trebuie remarcat faptul că oncologia a „întinerit” semnificativ. În conformitate cu statisticile, alcoolismul este răspândit în cazul a peste 10 mii de locuitori ai Transnistriei. Dar cifra reală este de cel puțin 5 ori mai mare. Mai mult de 2 mii de persoane suferă de dependența de droguri. Situația este complicată de climatul socio-psihologic dificil. De asemenea, rata mortalității este influențată de nivelul cultural, sanitaro-igienic și științifico-educational de dezvoltare scăzut al societății.

Conform „Centrului Clinic de îngrijire policlinico-ambulatoriu din Tiraspol”, în ultimii 4 ani (2003-2007) numărul de nou-născuți a crescut de la 7 până la 9 la 1000 de persoane. Cu certitudine, aceasta nu schimbă situația – nivelul natalității este încă critic de scăzut. În aceeași perioadă a scăzut de la 18 până la 11 la sută mortalitatea infantilă, în ciuda faptului că, în general, îmbolnăvirea copiilor a crescut (predomină bolile sistemului respirator). Cea mai mare parte a nou-născuților au o greutate scăzută și un sistem de imunitate slăbit, ceea ce este cauzat de nivelul de trai scăzut al familiilor tinere, neglijarea propriei sănătăți de către mame – utilizarea atât înainte, cât și în timpul sarcinii, a alcoolului și drogurilor.

Compararea valorilor relative ale natalității și mortalității oferă o imagine clară despre gradul declinului natural al populației din Transnistria. În fiecare an, declinul natural al populației din regiune este de 6-7%. O astfel de proporție este caracteristică pentru Moldova și multe alte regiuni din Ucraina.

Republica se caracterizează prin diferențe semnificative între declinul natural al populației din localitățile urbane și cele rurale. Orașele în mod tradițional au o rată mai ridicată a natalității și relativ scăzută a mortalității, din cauza unei structuri a populației mai tinere, atracției migranților cu vârsta reproductivă din zonele rurale, precum și numărul de înregistrare a nașterilor în spitalele urbane. În localitățile rurale, tipul îngust de reproducere a fost înregistrat încă din 1991, în timp ce în mediul urban declinul natural al populației a fost observat mult mai târziu – în 1996.

Situația demografică în regiune este reflectată de caracterul proceselor căsătorie-divorț. Pe parcursul anilor '90, numărul de căsătorii a scăzut de la 6,3 până la 4,3 la 1000 de locuitori pe an. În ultimii ani, numărul de căsătorii a crescut și a depășit 7.0 căsătorii la 1000 de locuitori. Numărul divorțurilor este în scădere treptată. Toate acestea conduc la o creștere substanțială a numărului de familii și nașterilor în căsătorie. Cu toate acestea, declinul natural al populației a condus la o reducere a dimensiunii medii a familiilor. În general, indicatorii din Transnistria nu diferă de cei din Republica Moldova și Ucraina.

Astăzi, în Transnistria, la 100 de căsătorii revin aproximativ 60 de divorțuri, iar la 100 de copii născuți – 108 avorturi. În câțiva ani, s-a redus la jumătate numărul familiilor cu mulți copii, iar cuplurile tinere nu se grăbesc să aibă un al doilea copil. Încă în perioada de graviditate copilul are nevoie de investiții substanțiale, iar nașterea primului copil cauzează o breșă semnificativă în bugetul familiei. Îngrijirea și întreținerea generației care crește este din ce în ce mai costisitoare, iar salariul părinților „a înghețat” la nivelul de 120 dolari¹⁴.

Înghețarea conflictului a afectat în mod direct piața transnistreană a muncii. **Deformare pieței de muncă** se reflectă în lipsa de cadre de calificare înaltă, lipsa de cerere pentru multe specialități, creșterea șomajului. Nivelul oficial al șomajului în ultimii ani variază între 2-3 mii de oameni, reprezentând mai puțin de 2% din cei care sunt angajați în economia republicii. Nemulțumirea tinerilor profesioniști de salariile oferite și a angajatorilor de nivelul de formare a tinerilor profesioniști, îi face pe tineri să caute un loc de muncă în afara regiunii. De asemenea, s-au înregistrat schimbări semnificative în pregătirea și folosirea cadrelor – crește cererea pentru profesiile de specialitate tehnică.

Dacă în 1991, în economia din Transnistria erau angajați 273 mii de oameni, atunci până în 2007 această cifră a scăzut până la 130 mii. În acest sens, doar între 60 și 70 de mii de oameni lucrează în sectorul real al economiei, care produce produse materiale. Este nevoie de elaborarea

urgentă a unui sistem de măsuri eficiente pentru a asigura cadrele de calificare înaltă cu muncă și a reduce amploarea „exodului de materie cenușie”.

Structura ocupării în câmpul muncii a populației active din punct de vedere economic, pentru perioada examinată, a suferit o restructurare semnificativă – a scăzut ocuparea forței de muncă în industrie și agricultură, și a crescut în sfera serviciilor. În 2008 în industrie erau angajați aproximativ 25% din populația activă, în agricultură – mai mult de 7%, în sfera serviciilor – mai mult de 2/3 (de cele mai multe ori în comerț și instituțiile publice, educație, sănătate și asistență socială). Astfel, structura economiei din Transnistria are un caracter pronunțat post-industrial. Privatizările majore în 2001-2005 și dezvoltarea întreprinderilor mici care au dus la predominanță a ocupării forței de muncă în sectorul neguvernamental a economiei – aproximativ 2/3. Scade ocuparea în sectorul neformal al economiei¹⁵.

Semnele caracteristice administrării resurselor forței de muncă din Transnistria sunt condiționate de efectele combinate ale proceselor macro-economice de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, care sunt tipice pentru întregul spațiu economic post-sovietic. Printre acestea se numără următoarele caracteristici principale:

- lipsa strategiei optime pentru dezvoltarea socio-economică;
- eficacitatea joasă a mecanismului regulator a relațiilor sociale de muncă;
- respingerea garanțiilor constituționale ale dreptului la muncă și cerința obligativității muncii;
- pierderea unei părți semnificative a garanțiilor sociale caracteristice unui sistem centralizat de gestionare;
- apariția unor astfel de fenomene ca auto-angajarea, antreprenoriatul, munca neoficială, șomajul;
- diferența între cerere și ofertă pe piața forței de muncă și riscul șomajului involuntar;
- reformele economice, privatizarea proprietății de stat, dezvoltarea proprietății corporative, de grup și privată;
- creșterea dinamicii pieții forței de muncă;
- păstrarea, împreună cu introducerea de noi elemente de administrare a forței de muncă, caracteristice pentru economia în proces de transformare, și elemente anterioare¹⁶.

La alte semne caracteristice administrării muncii din Transnistria pot fi atribuite:

1. limitarea posibilității de a alege între sferele de ocupare a forței de muncă pentru locuitorii din localitățile rurale;
2. feminizarea locurilor de muncă fizic grele, nocive pentru sănătate (în special în agricultură);
3. sporirea disponibilizării, realocării inter-teritoriale și inter-sectoriale a forței de muncă;
4. creșterea numărului de rezidenți permanenți din Transnistria, care lucrează în afara regiunii, și nivelul insuficient de protecție juridică a acestei categorii de cetățeni;
5. răspândirea largă a relațiilor informale de muncă și fenomenului încălcării eticii de muncă;
6. dezechilibrul ușor între nivelul oficial al șomajului și calitatea locurilor de muncă, ceea ce reflectă refuzul șomerilor de a se angaja pentru anumite tipuri de muncă;
7. cerere stabilă de forță de muncă de calificare înaltă;
8. creșterea numărului de șomeri în general sau în conformitate cu calificările primite de către absolvenții în cadrul instituțiilor de educare profesională;
9. scăderea semnificativă a oportunităților de angajare pentru persoanele care au nevoie de protecție socială;
10. păstrarea de către o mare parte a populației a elementelor unei psihologii egalizatoare anti-piață¹⁷.

Printre cele mai importante elemente care afectează piața forței de muncă în regiunea transnistriană sunt schimbările structurale în economie. Un impact semnificativ asupra nivelului de ocupare a forței de muncă a avut-o restructurarea mai multor întreprinderi transnistrene mari. Un impact clar asupra pieței forței de muncă au avut procesele de denaționalizare, privatizare și dezvoltare a spiritului antreprenorial privat.

Structura de ocupare a forței de muncă a fost influențată de factori instituționali. Crearea propriului aparat administrativ de stat a condus la nevoia de gestionare a cadrelor de calificare înaltă. Acest factor ar trebui să fie considerat ca o limitare gravă pe termen lung a perspectivelor de dezvoltare a Transnistriei.

Analiza situației în sfera intelectuală din Transnistria demonstrează faptul că subiecții economici sunt insuficient de sensibili la realizările progresului științific și nu manifestă un interes deosebit pentru dezvoltarea și implementarea proiectelor inovatoare.

În prezent, în Transnistria nu există nici un mecanism eficient de stimulare a muncii intelectuale, ceea ce este demonstrat de nivelul de salarizare în domeniul științei și educației.

Un impact semnificativ asupra dinamicii de ocupare a forței de muncă o are mentalitatea populației. Ca și înainte, majoritatea populației se așteaptă la garanții de angajare în câmpul muncii din partea statului, în timp ce în condițiile economiei de piață (de transformare a economiei), singura garanție poate servi doar competitivitatea înaltă a forței de muncă.

În definirea obiectivelor strategice ale reformei în relațiile de muncă, precum și principiile de punere a acestora în aplicare, ar trebui să se bazeze pe un simplu adevăr – cetățeanul angajat este un contribuabil, iar un cetățean șomer – obiectul de finanțare bugetară și sursă a problemei sociale. În consecință, funcția strategică în reglementarea pieței forței de muncă este facilitarea expansiunii cererii de muncă și întreținerea unei oferte eficiente pe piața muncii. Punerea ei în aplicare ar trebui să contribuie la creșterea performanțelor macro-economice, stabilității socio-politice și la un nivel înalt de bunăstare a populației, precum și eliminarea (minimizarea) inegalităților în obținerea și menținerea locului de muncă, din motive de invaliditate, motive familiale și sub incidența altor factori obiectivi¹⁸.

Obiectivul strategic final al reformei pieței de muncă este asigurarea angajării complete și productive a forței de muncă. Cele mai importante caracteristici ale modelului angajării complete și productive sunt:

- o structură dinamică și rațională a ocupării corespunzătoare tendințelor pozitive ale dezvoltării economice și structurii economice optime;
- diversitatea și flexibilitatea formelor de ocupare a forței de muncă, ținând cont de condițiile economice, de producție și de nevoile personale ale angajaților și angajatorilor, incluse în legislația muncii și în unele norme speciale de reglementare a ocupării forței de muncă;
- echilibrul între cererea și oferta de muncă pe baza unui echilibru dintre locurile de muncă și resursele de muncă, stabilirea unui preț corect pentru muncă, la o valoare reală;
- un sistem eficient de remunerare, care își realizează pe deplin funcțiile reproductive, de reglementare și stimulare, dar și de creștere a proporției salariilor în produsul intern brut;
- menținerea celui mai înalt nivel de calitate a ocupării forței de muncă posibil și controlarea șomajului la un nivel social acceptabil;
- disponibilitatea protecției guvernului a drepturilor muncii și sociale ale lucrătorilor, menținerea unui nivel acceptabil de venituri pentru șomeri;
- răspândirea minimă a rapoartelor informale de muncă, dominația absolută a ocupării forței de muncă înregistrate;
- un nivel înalt de colectare a veniturilor fiscale pentru salarii și a plăților pentru fondurile sociale speciale;
- asigurarea unei orientări emigraționale scăzute printre specialiștii de calificare înaltă;

- grad înalt de conștientizare a tuturor participanților la relațiile sociale și de muncă privitor la parametrii macroeconomici și starea pieței forței de muncă și a tendințelor ei;
- disponibilitatea documentelor legal-normative de bază în domeniul relațiilor de muncă, care îndeplinesc cerințele unei economii sociale de piață, precum și instituțiilor independente pentru soluționarea litigiilor de muncă;
- motivarea viabilă din punct de vedere economic și social, văzută ca un mijloc de a asigura a unui nivel de trai decent și a unui grad de auto-realizare personală a indivizilor;
- satisfacerea nevoilor economiei cu personal calificat, competitivitatea înaltă a forței de muncă, care să corespundă prin calitățile sale caracteristice unui nivel avansat de dezvoltare tehnologică, tehnologii și organizări a producției, pe baza unei pregătiri profesionale multi-laterale a lucrătorilor, capacitatea dezvoltată de a modifica tipul activităților, în conformitate cu schimbările structurale în economie și pe piața muncii;
- locuri de muncă calitative, apropiate de nivelul de productivitate, mediul și cultura pieței forței de muncă a locurilor de muncă din țările dezvoltate¹⁹

Situația demografică de reproducere curentă are un impact semnificativ asupra funcționării sistemului de instituții sociale (instituțiile pre-școlare, școlare și extra-școlare, medicale și de asistență socială). Reducerea numărului de copii și creșterea numărului de pensionari necesită restructurarea întregului sistem de instituții sociale. În prezent, autoritățile din regiune, sub presiunea condițiilor de piață sunt obligați să modernizeze și să diversifice infrastructura socială.

De exemplu, în prezent, cele mai multe grădinițe din Transnistria funcționează sezonier, ceea ce afectează în mod negativ procesul educațional al copiilor. De asemenea, aceasta afectează în mod negativ și lucrătorii din acest domeniu. Lucrând timp de șase luni, mulți profesioniști sunt în căutarea unui alt loc de muncă sau chiar schimbarea locului de reședință. Criza demografică a dus la o reducere bruscă a numărului de copii. Ca urmare, timp de 10 ani în Transnistria au fost închise 135 de instituții de învățământ pre-școlar. Astfel, 40% din copiii care merg la școală, nu au frecventat grădinița.

În instituțiile de învățământ secundar situația nu este mai bună. De exemplu, în prezent în școlile din capitală învață aproape 16 mii de elevi. Pentru prima dată în ultimii ani a crescut numărul elevilor claselor primare, dar în prima jumătate a anului, din Tiraspol au plecat 220 de copii de vârsta școlară, și au fost înscriși doar 22. Unul la zece – așa cifre descurajatoare. La începutul anului academic 2007-2008, în băncile școlilor din capitală au fost aproape 16 mii de elevi. Aceasta este mai puțin decât anul trecut, cu 300 de oameni, dar mai mult decât începând cu anul 2000, atunci când numărul anual de studenți a scăzut cu 500 de persoane. Principalul motiv – emigrarea populației.

Transnistria este o regiune cu un nivel relativ ridicat al calității vieții. Însă aceasta se confirmă doar în comparație cu zonele rurale cronic-depresive din Moldova. O mare parte a populației din Transnistria, de fapt, nu trăiește, ci supraviețuiește. Principalele motive sunt șomajul masiv, inflația și nivelul foarte scăzut de trai al populației din regiune, care în perioada sovietică posedă o considerabilă infrastructură industrială. În cazul în care tendințele demografice curente extrem de nefavorabile vor continua, până în 2015, populația din Transnistria ar putea fi redusă la jumătate, comparativ cu anul 2008. În același timp, dacă se va păstra dinamica curentă a tendințelor de depopulare în Moldova, ea va pierde un număr similar de persoane (270 de mii de oameni.) doar până în 2025. Însă demografia observă de acum că, până în 2010, situația din Transnistria și în Moldova de pe malul drept, poate cunoaște schimbări pozitive de dezvoltare²⁰.

Astăzi, veniturile transnistrenilor – sunt unele din cele mai mici din Europa, prețurile pentru produsele alimentare de primă necesitate sunt ușor comparabile cu cele de la Moscova. În același timp, puterea de cumpărare a oamenilor scade continuu. Numai în decursul anului 2007, inflația a ajuns la aproape 30%. De aceea, dorința populației economic active de a părăsi republica este destul de ușor de înțeles. Pentru comparație, cu toate că, salariul mediu al unui transnistrean

este de trei ori mai mic decât cea a unei persoane din Rusia, prețurile la produsele alimentare de bază de la Moscova și Tiraspol diferă foarte puțin. Astfel, produsele alimentare la Tiraspol sunt cu 10-20% mai scumpe decât la Moscova. Prin urmare, coșul de alimente a unui transnistrean cu salariu mediu este semnificativ mai sărac decât a unui locuitor moscovit.

Potrivit analiștilor: „Pericolul constă în aceea că RMN de-a lungul anilor nu și-a adăugat atractivitate pentru propriul tineret și familii tinere. Aici universitățile sunt valoroase pentru faptul că oferă diplome valabile în Rusia sau Ucraina. Republica din ce în ce mai mult seamănă cu o provincie a Rusiei, unde rămân treptat numai funcționarii, pensionarii, alcoolicii și narcomanii. Nimic nou – mai multe regiuni ruse au trecut deja prin aceasta.

Cu toate acestea, cercul vicios este închis – criza economică face să emigreze pe cea mai mare parte a populației active și reproductive din regiune, iar acest lucru, la rândul său, duce la o lipsă de forță de muncă de calificare înaltă și o înrăutățire a situației economice. Teritoriul Transnistriei reprezintă o zonă a catastrofei demografice, care este cel mai periculos pentru statalitatea transnistreană”. Formula „Aici nu ai pentru ce trăi și pentru ce să te naști”, împreună cu stabilizarea situației socio-economice își pierde treptat actualitatea.

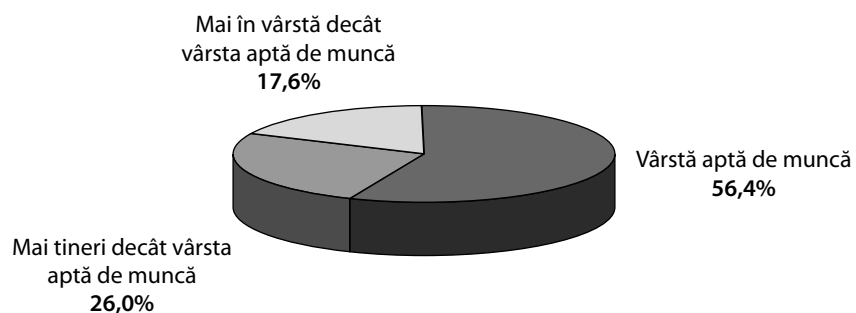
Astăzi, conform evaluării experților, pentru a compensa pierderile demografice la 1 femeie în medie trebuie revină cel puțin 4 copii (în timp ce în Europa, rata este de 2,1 copii). Or, în timp ce elita continuă să aibă grijă de sine, totul se va rezolva treptat, și fără participarea lor neconstructivă. Cu toate acestea, situația nu ar trebui să fie dramatizată, deoarece în prima jumătate a anului 2008 a fost marcată o creștere bruscă a natalității (în unele localități și unele unități administrative-teritoriale de câteva ori). Acest lucru se datorează unor tendințe de stabilizare a situației socio-economice în regiune și creșterii semnificative a bunăstării populației, care a devenit un important factor psihologic de stabilizare și stimulare a creșterii reproducerii populației.

Astfel, un factor semnificativ pentru situația demografică post-conflict în regiune și în jurul ei este psihologia (comportamentul) majorității populației. În timpul perioadei sovietice, în Transnistria s-au format stereotipuri despre societate, care au trecut printr-un proces de schimbare foarte dureros. Printre acestea se numără următoarele: existența tradițiilor colective; credința absolută în atotputernicia statului de a reglementa procesele economice și sociale, percepția schimbărilor economice, pe baza experiențelor sovietice acumulate, respingerea inovațiilor liberale; obișnuința cu măsuri populiste de stat și paternalismul guvernamental, și protecționismul în viața socială și economică; lipsa de experiență de viață și de inițiative antreprenoriale, și ca urmare asocierea reformelor de piață numai cu efecte negative; dominarea atitudinilor ideologice asupra mecanismelor reale de piață.

Nivelul scăzut al veniturilor este principalul motiv pentru care populația activă a republicii migrează în țările vecine în căutarea salariilor decente. Potrivit statisticilor oficiale, populația din RMN numai în ultimul an a scăzut cu mai mult de 7 mii de oameni, inclusiv din cauza lipsei unui nivel adecvat de îngrijire medicală. Mai mult decât atât, având în vedere situația demografică în țară și procesul de depopulare în curs de desfășurare, potrivit experților, dacă o astfel de tendință se va păstra, până în 2015, populația din Transnistria ar putea ajunge la circa 300 mii de oameni, adică s-ar putea reduce cu aproape jumătate. Cea mai mare reducere va reveni populației în vârstă de 20–45 ani.

Din perspectiva demografică, creșterea proporției persoanelor în vârstă (îmbătrânirea structurii pe vârste) are un impact semnificativ asupra caracterului reproducerii, înrăutățește structura societății pe sexe, cauzează scăderea natalității și creșterea mortalității. Din punct de vedere economic, s-a majorat povara persoanelor în vârstă pentru populația lucrătoare și s-a redus aprovizionarea naturală a Transnistriei cu resurse de forță de muncă. De asemenea, are loc o creștere a cheltuielilor publice pentru întreținerea și îngrijirea pensionarilor. Aspectul social al îmbătrânirii structurii populației pe vârstă cauzează nevoia de grijă suplimentară pentru persoanele în vârstă și creșterea cererii pentru anumite servicii condiționate de factorul gerontologic.

Fig. 4. Structura populației transnistrene pe vârstă (1995)

Deja astăzi, la un angajat revin aproape trei persoane social dependente. Numărul de pensionari din Transnistria este de 134 mii de persoane, iar coeficientul de pondere a pensionarilor (raportul dintre numărul de pensionari și numărul mediu de angajați) a crescut de 2,5 ori în comparație cu începutul anilor '90. Dacă în 1990 raportul dintre populația mai tânără cu vârsta de muncă și cea mai bătrână a fost, respectiv, 197 față de 114 mii de persoane, atunci în 2007 – 92 versus 107 mii. De asemenea, trebuie de luat în calcul faptul că cea mai mare parte a pensionarilor Transnistriei – sunt foști soldați ai trupelor sovietice și armatei ruse, precum și membrii familiilor lor, pe care autoritățile din regiune sunt obligate să-i întrețină, dar nivelul lor de întreținere lasă mult de dorit (fig. 4 și 5)²¹.

În plus, statisticile generalizate nu oferă o imagine suficient de clară a creșterii tendințelor negative în structura pe vârste a populației din Transnistria. Astfel, analiza structurală a categoriilor de persoane cu vârstă de muncă arată că în acest grup de vârstă este deosebit de mare numărul persoanelor de vârstă pre-pensionară (femei de la 50 până la 55 ani și bărbați – de la 55 până la 60 de ani) – mai mult de ¼ din întregul grup de vârstă.

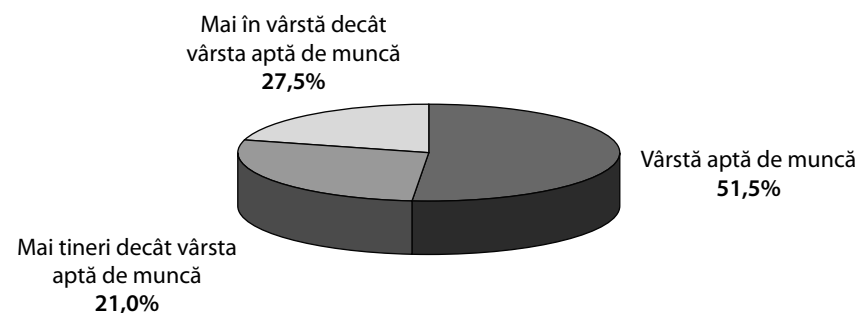
Pentru Moldova, prognozele demografice sunt puțin mai optimiste. Conform prognozelor experților Fondului Națiunilor Unite pentru Populație, numărul de copii (sub 15 ani) va scădea până în 2025 cu 15%, în timp ce proporția persoanelor în vârstă (peste 60 de ani) va crește cu 19%. Reieșind dintr-o astfel de situație demografică dificilă, în ambele state se observă o „îmbătrânire” continuă a structurii pe vârste a populației.

În 2008, la pensie a ieșit un grup de cetățeni destul de mare, născuți în perioada postbelică – bărbați din 1948 și femei născute în 1953. Ca urmare, presiunea demografică asupra instituțiilor sociale a crescut în mod semnificativ. Spre deosebire de UE și Rusia în Transnistria, sistemul de protecție socială rămâne inefficient (ceea ce este tipic pentru economia de supraviețuire), și nu cuprinde nici-un fel de sistem de asistență socială pentru pensionari.

Spre deosebire de Moldova de pe malul drept, Transnistria, este o zonă urbanizată – în orașe trăiesc mai mult de 68% din populație (conform Biroului Național de Statistică al RM în Moldova orașenii constituie numai 42%). Distribuția populației după zonele urbane și rurale se face de către Serviciul Public de statistici reieșind din locul de reședință, iar localitățile urbane sunt cele clasificate în conformitate cu legislația caracteristică privind categoriile de urbe²².

Către sfârșitul secolului al XX-lea, conflictul (etapa fierbinte și înghețată) și depopularea au condus la o deformare a populației Transnistriei. Deosebit de negativă este situația demografică în mediul rural – au dispărut unele ferme și sate mici, satele medii au fost părăsite, și a scăzut semnificativ populația orașelor. Conflictul continuu a agravat condițiile de viață din orașele Dubăsari și Bender, precum și din multe sate transnistrene (și din Republica Moldova) aflate în apropierea zonei de conflict. Conflictul a schimbat radical multe din funcțiile multor localități și

Fig. 5. Structura pe vârste a populației transnistrene (2007)

caracteristicile socio-economice ale dezvoltării acestora. A fost nevoie de redirecționarea multor resurse financiare, comune și de producție pentru a depăși efectele negative ale conflictului și pentru a asigura dezvoltarea în condițiile perioadei de post-conflict îndelungate, precum și pentru a reforma întregul sistem administrativ-teritorial de guvernare²³.

Criza demografică în regiune a fost cauzată de o combinație de procese negative politice și socio-economice. O mare importanță are oboseala psihologică prelungită a populației din cauza statutului politico-juridic „în suspensie” al Transnistriei, și ambiguității perspectivelor ei de dezvoltare.

Se conturează simptomele unei oarecare stabilizări a situației demografice. Chiar dacă rata natalității în ultimii ani deși are o rată scăzută, are o tendință constantă de creștere, rata mortalității (ca urmare a „îmbătrânirii” populației) continuă să crească continuu. Imigrarea și emigrarea din Transnistria continuă să scadă, din cauza atractivității migraționale scăzute din regiune și reducerea numărului de tineri potențiali emigranți. Cu toate acestea, aceste simptome se manifestă pe fundalul „limitei demografice” – declinul natural și mecanic al populației încep să reprezinte o amenințare la adresa securității economice și politice a Transnistriei.

Dacă am lua în considerare tendințele creșterii prețurilor la alimente, creșterea tarifelor comunale și procesul de depopulare în curs de desfășurare, atunci scăderea populației din Transnistria va atinge proporții catastrofale. Transnistria este o zonă a intereselor strategice ale Rusiei. Astfel în următorii 3-4 ani, numărul populației din regiune va scădea încă cu 40-50 de mii de oameni. În perioada examinată (ca urmare a intrării conflictului în faza înghețată), republica a pierdut aproape un sfert din populație în timp de pace, fără genocid și represii politice, lipsa căror nu ar trebui să fie un motiv pentru ignorarea de către comunitatea internațională a migrației forțate a populației din Transnistria.

În secolul XXI, situația demografică din regiune are o tendință ce include semne ale unei stabilizări. Acest lucru se reflectă în creșterea natalității, mariajului, reducerea emigrării, încetinirea depopulării. Toate acestea favorizează iluzia de îmbunătățire a situației socio-economice în regiune și creștere a bunăstării populației (în mare parte „digerată” de inflație). Statul se străduie să formuleze o politică demografică coerentă și eficientă. Cu toate acestea, ea este inefficientă din cauza lipsei de siguranță în regiune și de setul curent de probleme nerezolvate. La criza demografică și insuficiența economică se adaugă izolarea informațională a regiunii, care deformează imaginea demografică reală, dezvoltarea economică și socială a Transnistriei.

Aspectele etnice ale situației demografice în regiunea transnistreană joacă un rol semnificativ, dar acestea nu sunt suficient studiate. Datele privind compoziția etnică a populației sunt calculate în conformitate cu rezultatele recensământului din 2004. Pe malul drept al Moldovei, spre deosebire de Transnistria, există noțiunile de „populație majoritară/titulară” și „minorități naționale”. Aici s-a format un sistem public etnocratic rigid. În Transnistria trăiesc oameni de

multe naționalități, și nimeni nu poate spune că una dintre ele reprezintă majoritatea. Prin aceasta se caracterizează fenomenul Transnistria. Cea mai mare parte a populației este alcătuită din trei grupuri etnice – moldoveni, ruși și ucraineni. Ele sunt reprezentate în proporții aproximativ egale, și reprezintă mai mult de 90% din populația Transnistriei (Fig. 6)²⁴.

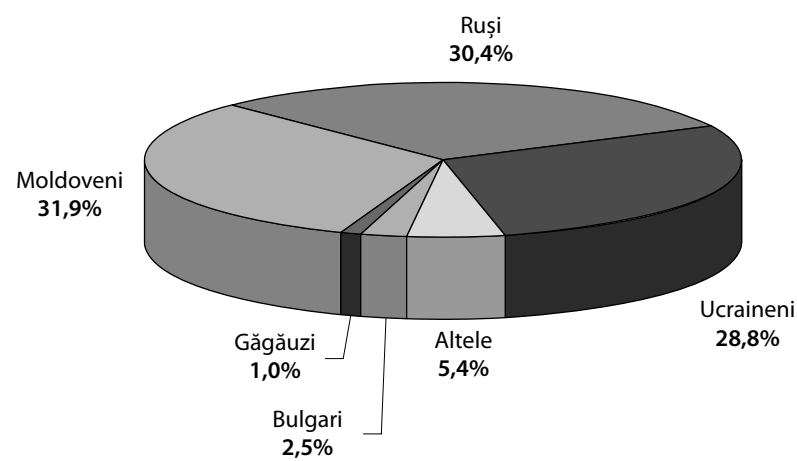
O caracteristică a mentalității transnistrene formată de-a lungul secolelor este conștientizarea de sine și cea a viitoarelor generații în afara Moldovei. O mare importanță are faptul că timp de 18 ani de existență a RMN a crescut o generație întreagă, care nu se asociază nici cu Uniunea Sovietică, nici cu Moldova. S-a format identitatea transnistreană la cea mai mare parte a populației de regiune. Așa o mentalitate s-a creat pe baza dominării pe spațiul post-sovietic a unei limbi unice de comunicare inter-etnică – limba rusă. În Moldova, limba rusă este scoasă treptat din afara sferei socio-economice.

În afara de întrebarea națională, există și un conflict de orientarea geopolitică a celor două maluri (Moldova tinde spre Bruxelles și Washington, iar Transnistria – spre Rusia) și conflictul de identitate (o parte din moldovenii de pe malul drept se consideră români, iar moldovenii din Transnistria, nu se consideră astfel). În următorii ani, regiunea ar putea pierde rolul de punct strategic al Rusiei în Europa de Sud-est – din componența etnică a populației se reduce rapid elementul slav, iar acesta este cadrul auto-identificării populației din Transnistria. La timpul lor, grupurile naționaliste din Chișinău nu au reușit să ațâțe un conflict inter-etnic în interiorul Transnistriei, pe care se puna (și încă se pune) o miză mare. Cu toate acestea, cea mai mare parte a populației din regiune se auto-identifică ca transnistreni, opunându-se culturii, limbii și, într-o oarecare măsură, religiei locuitorilor din Republica Moldova. Mai mult de 90 mii de transnistreni au cetățenie rusă, aproximativ 40 de mii de oameni – ucraineană, iar peste 240 de mii de locuitori din regiune – cetățenia Republicii Moldova. (fig. 6).

În regiune se efectuează monitorizarea continuă a proceselor demografice. Ea este realizată de Serviciul Statistic de Stat al Ministerului Economiei din RMN. Pe baza datelor, laboratorul de cercetare „Cercetările regionale” de pe lângă catedra de geografie economică și economie regională a Universității Transnistrene de Stat „T.G. Șevcenko” efectuează o analiză permanentă a proceselor demografice din regiune²⁵.

Procesele demografice post-conflict au schimbat simțitor valorile dezvoltării sociale și economice – PIB, productivitatea muncii, coșul de consum, precum și alți parametri de calitate a vieții transnistrenilor. De aceea, statisticile demografice au nevoie de o analiză detaliată și gândire

Fig. 6. Componența etnică a populației din Transnistria, % (2007)

critică. În mod special trebuie conștientizați parametrii economici și statistici ai situației demografice din regiune. Cu toate acestea, statul nu a fost în stare să arate și să demonstreze importanța „protecției populației” nimănui, în afara de lui însuși. Aceasta necesită dezvoltarea unor politici demografice adecvate.

Pentru elaborarea unei politici demografice eficiente este crucială formarea unui climat moral și psihologic sănătos în societate. Astfel, la 15 mai 2008, de Ziua Internațională a familiilor, la Tiraspol, fracțiunea „Obnovlenie” în Consiliul Suprem al RMN, a demarat o serie de mese rotunde și discuții cu genericul „Familia – speranța zilei de mâine”. A început un val de promovare a unui mod sănătos de viață și a valorilor familiei. La 8 iulie (Ziua de comemorare a lui Petru și Fevronii Muromskii, care au devenit un exemplu de viață fericită de familie) aceasta a finalizat cu înființarea unei noi sărbători – Ziua Familiei²⁶.

Într-o situație mult mai bună parlamentele și guvernele din Rusia și Ucraina oricum trag un semnal de alarmă. Acestea dezvoltă și pun în aplicare programe speciale, îndreptate spre rezolvarea problemelor demografice resurse enorme. De asemenea, în Republica Moldova, Comisia Națională pentru Populație și Dezvoltare a adoptat conceptul strategiei naționale în sfera securității demografice a țării. Ea exercită controlul asupra mijloacelor din fondurilor sociale și demografice, armonizării proceselor de dezvoltare economică cu resursele umane disponibile, asigură dezvoltarea țării pe termen lung și reducerea nivelului sărăciei. Însă conceptul încă nu funcționează²⁷.

Se știe că procesele demografice au o inerție foarte mare. Măsurile luate de către guvernul RMN în ultimii ani va aduce primele rezultate, în cel mai bun caz, numai la sfârșitul următorului deceniu. De aceea, astăzi, este esențial să se dezvolte o bază legală a politicii demografice. În perioada anilor 2006-2008, în Transnistria s-a pus baza legislativă a politicii demografice.

Rezumând cele spuse mai sus, accentuăm următoarele consecințe demografice ale nerezolvării conflictului transnistrean, și recomandări pentru abordarea și depășirea lor:

- în a doua jumătate a secolului al XX-lea s-a format o mentalitate transnistreană deosebită, s-au pus bazele identității transnistrene diferite (indiferent de naționalitate) de cea a populației din Moldova de pe malul drept;
- aspectele etnice, lingvistice și religioase ale conflictului dintre Republica Moldova și Transnistria, aparent, joacă un rol important, dar nu sunt suficient studiate, iar compoziția etnică a populației și apartenența națională determină comportamentul electoral al populației;
- o mare importanță are oboseala psihologică a populației din cauza prelungirii stării de „suspendare” a statutului politico-juridic al Transnistriei, incertitudinii perspectivei ei de dezvoltare, care, de asemenea, afectează negativ situația demografică în regiune;
- faza militară a conflictului a inversat situația demografică din Transnistria, iar evoluția lui până la starea de înghețare a dus la conservarea tendințelor negative a situației demografice;
- situația este înrăutățită de incorectitudinea și necorespunderea multor metode de efectuare a statisticilor demografice în RMN și Moldova, precum și de reprezentarea săracă a probelor statistice, evidența actuală a populației (în special în domeniul), rezultatele recensământului;
- domeniul de aplicare, structura industriei și dinamica proceselor socio-economice sunt direct dependente de tendințele demografice și singure le determină, ceea ce nu ar trebui să creeze iluzia probabilității unei soluții separate a problemelor politice, demografice și economice;
- pentru situația demografică din Transnistria sunt caracteristice procesele de depopulare care treptat încetinesc, ce au consecințe catastrofale pentru dezvoltarea socio-economică a regiunii, consecințele demografice și economice ale conflictului au avut un impact

negativ asupra dezvoltării și organizării teritoriale ale sistemului de instituții sociale, componenței sociale și nivelului de bunăstare al populației;

- situația demografică din regiune se caracterizează ca una depopulativă și este determinată de proporțiile mari ale declinului natural și mecanic al populației, care sunt rezultatul înghețării conflictului;
- procesele demografice negative cauzează deformarea structurii populației pe sexe, intensificarea „îmbătrânirii” structurii pe vârste a populației, reducerea medie a longevității, denaturarea proporțiilor pieței forței de muncă și structurii populației active din punct de vedere economic;
- pentru că durata medie a vieții rămâne scăzută, iar îmbolnăvirea cronică a populației – crește, aceasta nu permite mutarea limitei vârstei de pensionare, ceea ce se poate face prin crearea de locuri de muncă pentru pensionarii, sănătatea cărora permite îndeplinirea unei activități economice;
- la sfârșitul secolului al XX-lea, conflictul (atât în faza fierbinte, cât și în cea înghețată) și depopularea au condus la o deformare a sistemului de populare a Transnistriei – este înrăutățită activitatea vitală a orașelor Bender și Dubăsari, precum și a multor dintre satele transnistrene și moldovenești situate direct în zona de conflict;
- programul guvernamental ”Familia tânără”, Fondul pentru protecția mamei și copilului, diverse fonduri pentru susținerea pensionarilor, veteranilor, invalizilor, orfanilor și a altor structuri sociale sunt concepute pentru a nivela consecințele demografice negative a conflictului și a dezvoltării post-conflict a regiunii;
- situația privind stimularea materială a natalității de pe ambele maluri ale Nistrului trebuie recunoscută ca fiind nesatisfăcătoare, ceea ce necesită un sistem mai flexibil de asistență pentru mame;
- se recomandă elaborarea unei baze statistice comune de calculare a oscilației naturale și mecanice a populației, pentru a continua efectuarea unei monitorizări demografice comune mai reprezentative;
- în perspectivă se recomandă unirea actelor legislative demografice și migraționale legislative ale RMN și Republicii Moldova.

Bibliografie

- 1 Fomenko V.G., Crivenko A.V. Situația demografică în RMN (1990-2000) // Mesagerul Universității Transnistrene. Nr. 2, 2002. – P. 94-101. și Fomenko V.G. Situația demografică și sistemul de populare al RMN // Economia Transnistriei. Nr. 10, 2005. – P. 27-36.
- 2 Burla M.P., Cebanova L.A. Populația și gospodăria Republicii Transnistrene. – Tiraspol, 1999. – P. 5-28.
- 3 Bolișakova P.N. Crăciun G.P., Cucleva A.V., Diaconova L.V. Paralelele demografice și economice ale perioadei de trecere în Transnistria și statele învecinate // Mesagerul Universității Transnistrene. Nr. 3, 2006. – P. 214-222.
- 4 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48.și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.
- 5 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48; Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 2002 – 2006) – 2007. – Tiraspol, 2007. – P. 18-51.
- 6 Fomenko V.G. Situația demografică modernă și sistemele de populare ale Transnistriei. – Tiraspol: LCN „Cercetările regionale”, 2001. – P. 6-21
- 7 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48; Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 2002 – 2006) – 2007. – Tiraspol, 2007. – P. 18-51.

- 8 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48; Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.
- 9 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48; Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 2002 – 2006) – 2007. – Tiraspol, 2007. – P. 18-51.
- 10 Balan V. Țara Zero... // Argumente și fapte. Nr. 28 (624), 2008. – P. 13.
- 11 Raportul Ministerului Afacerilor Interne ale RMN pentru MAI RMN // Miliția Transnistriei. Nr. 14 (61), 2008. – P. 3.
- 12 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 2002 – 2006) – 2007. – Tiraspol, 2007. – P. 18-51., Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52. și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 2002 – 2006) – 2007. – Tiraspol, 2007. – P. 18-51.
- 13 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 2002 – 2006) – 2007. – Tiraspol, 2007. – P. 18-51. și Fomenko V.G. Situația demografică modernă și sistemele de populare ale Transnistriei. – Tiraspol: LCN „Cercetările regionale”, 2001. – P. 6-21.
- 14 Bogdanov S. Sărbătoarea – doar un motiv pentru a vorbi despre deficiențe // Timpul. Nr. 99(1606). – P. 4.
- 15 Burla M.P., Gușan V.A., Cazmalî I.M. Economia Transnistriei în etapa de trecere. – Tiraspol: ETC „Șerif”, 2000. – P.43-50.
- 16 Smolenskii, N.N. Despre câteva direcții ale reglementării pieței de muncă în Republica Moldovenească Nistrenă în condițiile economiei transformatoare // Problemele economiei Transnistrene și soluțiile lor: materiale de la a doua conferință internațională practico-științifică, 27 – 28 septembrie 2005, Tiraspol. – Tiraspol: Editura Universității de Stat Transnistrene T.G. Șevcenko, 2006. și Smolenskii, N. N. Populația, sursele de muncă și indivizii ocupați în economie: cantitatea și cauzele care o determină // Piața de muncă a Republicii Moldovenești Nistrene: câteva aspecte de formare și reglementare. – Tiraspol: Litera, 2007.
- 17 Smolenskii, N. N. Atmosfera demografică și situația migrațională în Republica Moldovenească Nistrenă, influența lor asupra formării pieței regionale de muncă // Munca și relațiile sociale. – 2007. – Nr.6 .
- 18 Uzun I.N. Dezvoltarea pieței de muncă în RMN: probleme și perspective // Mesagerul Universității Transnistrene. Nr. 2, 2002. – P. 91-93.
- 19 Smolenskii, N. N. Populația, sursele de muncă și indivizii ocupați în economie: cantitatea și cauzele care o determină // Piața de muncă a Republicii Moldovenești Nistrene: câteva aspecte de formare și reglementare. – Tiraspol: Litera, 2007. și Smolenskii, N. N. Atmosfera demografică și situația migrațională în Republica Moldovenească Nistrenă, influența lor asupra formării pieței regionale de muncă // Munca și relațiile sociale. – 2007. – Nr.6 .
- 20 Balan V. Țara Zero... // Argumente și fapte. Nr. 28 (624), 2008. – P. 13.
- 21 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48.și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.
- 22 Balan V. Țara Zero... // Argumente și fapte. Nr. 28 (624), 2008. – P. 13.
- 23 Legea „Despre organizarea administrativ-teritorială a Republicii Transnistrene”// Transnistria. – 16.07.2002. – P. 1-3. și Fomenko V.G. Situația demografică și sistemul de populare al RMN // Economia Transnistriei. Nr. 10, 2005. – P. 27-36.
- 24 Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1990, 1995 – 1999) – 2000. – Tiraspol, 2000. – P.18-48.și Anuarul statistic RMN. Cuprinsul statistic (pe 1998 – 2002) – 2003. – Tiraspol, 2003. – P. 18-52.
- 25 Atlasul Republicii Moldovenești Nistrene. Ediția a doua. – Tiraspol: ETC „Șerif”, 2000. – C. 24-29.
- 26 Bogdanov S. Sărbătoarea – doar un motiv pentru a vorbi despre deficiențe // Timpul. Nr. 99(1606). – P. 4.
- 27 Balan V. Țara Zero... // Argumente și fapte. Nr. 28 (624), 2008. – P. 13.

Valeriu Moșneaga

POPULAȚIA MOLDOVEI ÎN CONTEXTUL MIGRAȚIILOR MODERNE

Prezentul articol este consacrat examinării proceselor migratorii moderne din Republica Moldova. Autorul analizează motivele principale ale migrației populației din Moldova independentă. Primul motiv vizează destrămarea Uniunii Sovietice și criza social-economică. Acestea au favorizat procesele emigrării în masă și migrației de muncă în căutarea mijloacelor de existență și de supraviețuire fizică. Al doilea motiv al migrației îl reprezintă crearea noilor state independente și înrăutățirea relațiilor interetnice, determinată de aceste evoluții. Procesele respective au fost agravate de conflictul politic și armat, care a condus la declanșarea unui război civil (în anul 1992). Al treilea motiv este formarea unui stat democratic, care recunoaște libertatea de alegere și de circulație a cetățenilor săi, care pot pleca și reveni liber în țara lor de origine și de reședință. Al patrulea motiv îl constituie integrarea Republicii Moldova în procesele migratorii internaționale, condiționată de globalizarea și internaționalizarea economică.

Articolul evidențiază faptul că Republica Moldova s-a confruntat practic cu toate formele cunoscute ale migrației moderne: emigrarea, imigrarea, repatrierea, migrația forțată (refugiați și persoane intern deplasate), migrația economică (de muncă), traficul de ființe umane, migrația ilegală și migrația de tranzit ilegală. În baza unor materiale statistice și sociologice concrete, este formulată concluzia potrivit căreia Republica Moldova este o țară tipică a emigrației în masă.

În partea a treia a articolului sunt analizate etapele-cheie și specificul politicii migraționale a statului moldovean. Definind evoluția politicii în domeniul migrației ca fiind de la securitate la dezvoltare, autorul identifică patru etape principale și punctează problemele fundamentale ale politicii migraționale moderne. Semnatarul menționează că în ceea ce privește cooperarea în domeniul migrației între Chișinău și Tiraspol există rezerve semnificative, nu este valorificată experiența acumulată și lipsește efectiv un schimb de informație. Astfel, în concluzie este necesară o coordonare a politicilor migraționale și o conlucrare între părți, precum și o colaborare cu structurile internaționale și statele de destinație ale migranților aflați în căutarea unui loc de muncă.

Moldova a pornit pe calea transformărilor democratice în toate sferele vieții sociale. Ea se integrează activ în comunitatea mondială, inclusiv în procesele migraționale internaționale.

Acest lucru nu este deloc întâmplător: migrațiile sunt o componentă a vieții sociale. Ele sunt legate indispensabil de dezvoltarea societății, reacționează la transformările ei, apar ca o reflectare și un rezultat al schimbărilor din societate.

Evoluarea migrațiilor, actualizarea unor sau altor forme ale manifestării ei într-o anumită perioadă socială (temporară) depind foarte mult de caracterul, eficiența și calitatea transformărilor sociale. Totodată, vom menționa că *migrațiile apar ca o reflectare nemijlocită și o reacție la transformările sociale la nivel personal, se manifestă în comportamentul oamenilor, în participarea activă și în masă a lor la aceste procese.*

1. Cauzele principale ale migrației populației Moldovei

Destrămarea URSS și afirmarea noilor state independente au avut loc în condițiile unei lupte acerbe, împotrivirii diferitor forțe politice și a fost urmată de agravarea relațiilor interetnice, uneori chiar și în cele mai dure forme de conflicte etnice și militare, au dat un impuls repatrierii unor cetățeni în patria istorică. Migrațiile interne în cadrul URSS se transformau treptat în procese migratoare ale oamenilor între noile state independente din spațiul postsovietic, între țările din străinătatea „nouă” („apropiată”). Pe de o parte, aceasta a condus la reducerea migrațiilor tradiționale – economice, de familie, de studii, iar pe de altă parte a impulsat procesele migrației

etnice, repatrierea oamenilor în țara lor istorică, apariția unor valuri masive de refugiați, migrați forțat și persoane strămutate, care fugeau de urgiile războaielor, acțiunilor militare.

După declararea, în 1991, a independenței, Republica Moldova a luat calea construcției unei societăți democratice deschise. Liberalizarea procedurilor de intrare/ieșire și a ordinii de trecere a frontierei au contribuit la antrenarea mai activă a republicii în procesele de migrație mondiale și au dus la descătușarea potențialului de migrație a populației statului. Are loc atât majorarea numărului de emigrați din Moldova, cât și o migrare mai activă a oamenilor nu numai în țările cunoscute și bine valorificate în trecut din spațiul postsovietic (așa-numita „nouă” străinătate), dar și în alte țări („străinătatea” îndepărtată). Are loc lărgirea cauzelor migrației, strategiilor populației plecate: pe lângă migrația tradițională la un loc de trai permanent, un rol tot mai mare revine migrațiilor în interes comercial (inclusiv, navetiștii), de afaceri, de angajare în câmpul muncii (în toate manifestările ei diverse), de plecare la studii și altor forme de migrație.

În Moldova complexitatea perioadei de trecere – ineficiența reformelor economice și sociale, criza economică și descreșterea producției, inflația, șomajul din ce în ce mai mare, reducerea cheltuielilor pentru sfera socială, reducerea drastică a veniturilor majorității populației au avut o influență hotărâtoare asupra mării numărului persoanelor care emigrază. Criza financiară din regiune din 1998, pe de o parte, și cererea sporită la forța de muncă ieftină în construcții, sfera serviciilor, inclusiv industria de sex din țările dezvoltate, diferența catastrofală în remunerarea muncii în țară și peste hotare, pe de altă parte, au stimulat migrația, în mare parte nelegală, în căutarea unui trai mai ușor.

2. Formele moderne ale proceselor de migrație

2.1. Emigrarea

Afirmarea independenței Moldovei a dus la manifestarea migrației externe a populației în plinătatea ei, care se baza pe dreptul constituțional al fiecărui cetățean de a ieși liber din țară. Începând cu sfârșitul anilor '80 ai secolului XX are loc creșterea emigrației, care este condiționată de diferite cauze: reunirea familiilor, plecarea în țara istorică sau de origine, precum și pe motive politice sau social-economice. Totodată, vom menționa că, începând cu jumătatea a doua a anilor '90 din secolul XX, cauzele dominante ale emigrației populației moldovenești țineau de situația social-economică. Motivele social-politice, teama de confruntarea interetnică, de conflictul armat, practic, își pierd importanța. Emigrarea în masă devine caracteristică pentru populația de pe ambele maluri ale Nistrului,

Aceasta, în opinia noastră, este condiționată de faptul că în perioada sovietică Moldova a fost integrată foarte puternic în procesele de migrație din interiorul Uniunii Sovietice. Locuitorii Moldovei plecau în căutarea unui câștig mai bun în alte regiuni ale acestei enorme țări (Extremul Nordic, Siberia de Apus și de Est, Extremul Orient, Kazahstan). În același timp, în Moldova veneau mase însemnate de migrați din Rusia și din alte republici unionale pentru industrializarea regiunii. Totodată, și într-un caz, și în altul, se foloseau atât forma benevolă, precum și benevol-forțată (așa-numita „racolare organizată”) ale migrației. Este, deci, firesc că destrămarea Uniunii Sovietice a stimulat strategiile de emigrație ale oamenilor, în deosebi, ale migrațiilor din prima generație.

Printre cele mai atrăgătoare țări de emigrare în Moldova–Transnistria se numără Israel, SUA, Germania, Rusia și Ucraina, cărora le revine majoritatea emigranților (aproape 98%). Ponderea fiecărei țări din totalul emigranților din Moldova constituie: Rusia – 28,5%, Israel – 24,6%, Ucraina – 22,5%, SUA – 11,7%, Germania – 9,4%. În rândul emigranților crește ponderea Rusiei și Ucrainei. În secolul XXI ponderea totală a Rusiei și Ucrainei crește de la 55,2% (2000) până la 78,4 % (2006). Mai mult decât atât, în perioada a doua (1998-2006) ponderea Rusiei a crescut până la 37,2 % (anii 1990-1996 – 24,5%), a Ucrainei – până la 23,5% (anii 1990-1996 – 22,1%). În

același timp, ponderea Israelului s-a redus de la 32,1% până la 8% (marea majoritate a populației evreiești deja și-a realizat planurile); în același timp, a crescut ponderea SUA – de la 10,6% până la 14,1%, a Germaniei – de la 7,9% până la 12,6%.

Se observă tendința reducerii torentelor de oameni legată de plecarea univocă (emigrarea) a lor peste hotare la un loc de trai permanent. În opinia noastră, acest fapt este condiționat de schimbarea cauzei principale a emigrării, dar și de complicarea strategiei de migrare. Oamenii pleacă peste hotare pentru a câștiga bani, se integrează în migrația internațională de muncă. Mai apoi, aflându-se în țara de vizită, o bună parte din migranții muncitori fac alegerea în favoarea țării de sosire, întreprind acțiuni pentru a se integra în țara care i-a primit.

Rezultatele cercetărilor sociologice** arată că potențialul de emigrare al populației din Moldova-Transnistria este destul de înalt.

Tablelul 1. Orientările de migrație ale populației Moldovei din dreapta/stânga Nistrului (%)

	Malul drept	Malul stâng
Numărul de anchete înainte de măsurare	1125	730
17. Doriți să plecați în Rusia pentru a trăi permanent?		
Da, mă pregătesc să plec în Rusia	1,9	5,3
Da, doresc	25,1	40,5
Nu, nu doresc	66	42,5
Îmi vine greu să răspund	7,1	11,6
18. Dacă aveți copii, ați dori ca ei să plece să locuiască în Rusia?		
Da, ei se pregătesc să plece pentru a trai în Rusia	4,5	3,4
Da, doresc	26	34,8
Nu, nu doresc	38,1	19,6
Nu am copii	19,2	27,1
Îmi vine greu să răspund	12,1	15,1
19. Ați dori ca copiii Dumneavoastră să obțină studii peste hotare?		
Nu, aș prefera ca copiii să învețe în țara noastră	20,7	13,7
Da, în Rusia	19,9	47,4
Da, în una din țările Uniunii Europene	20,9	14,7
Da, în SUA	5,3	2,8
Da, în Turcia	0,3	0
Da, în altă țară	11,9	8,5
Nu intenționez să dau copiilor studii superioare	6,5	3,6
Îmi vine greu să răspund	19,9	19
20. Ați fost în ultimii zece ani în Rusia și, dacă da, de câte ori?		
Nu am fost	69	47,8

* Migrația populației Republicii Moldova pentru anii 1980-1992. Buletin statistic. – Chișinău, Departamentul de statistică, 1993; Migrația populației Republicii Moldova în anii 1990-1996. Buletin statistic. – Chișinău, Departamentul de statistică, 1997; Anuarul statistic al Republicii Moldova – Chișinău, Statistica, 2007. Статистический ежегодник Приднестровской Молдавской Республики – Тирасполь, 2007

** În stânga și în dreapta Nistrului, practic, nu se efectuează cercetări sociologice asupra metodologiei generale. Aceasta se referă inclusiv la problemele migrației. Unele informații despre opiniile populației moldovenești asupra migrației le-am obținut din cercetările sociologice efectuate în mod independent în partea stângă și în partea dreaptă a Nistrului în vara-toamna anului 2007 de către serviciile de sociologie „CBS AXA Ltd” (Republica Moldova) și „Новый век” („Secolul nou”-Transnistria) în cadrul valului al 8-lea al monitorizării stării de spirit ale populației din țările spațiului postsovietic. Scopul prezentei lucrări nu este cercetarea stării de spirit de emigrare ale populației. Iese că rezultatele lor trebuie examinate în mare parte ca o reflectare a unor anumite tendințe, dar nu ca o măsurare calitativă, ca un indicator al orientărilor de emigrare ale populației moldovenești.

	Malul drept	Malul stâng
Am fost o dată	7,7	16,2
Am fost de câteva ori	14	25,5
Am fost din când în când (aproximativ o dată în doi-trei ani)	4	3,4
Mă aflu des (mai des decât o dată pe an)	4,4	4,7
Am fost	21,7	41,6
Mă aflu	8,4	8,1
Îmi vine greu să răspund	0,9	2,5
21. Care a fost scopul principal al călătoriilor?(% din cei ce au fost în Rusia)		
Vizitarea prietenilor sau rudelor ("în vizită")	28,9	52,2
În interes de serviciu	9,5	21,3
Turism, odihnă	7,4	9,7
Studii	1,1	3,1
Contacte științifice, culturale și de altă natură	0	1
Afaceri, inclusiv cu comerțul	2,9	6,3
Lucrez/am lucrat în Rusia	41	16,3
Alte scopuri	0,9	6,8
Îmi vine greu să răspund	8,3	5,2

2.2 Imigrarea

Moldova este o țară atât a imigrației legale, cât și a imigrației nelegale. Totodată, procesele de migrație vizează atât malul stâng, cât și malul drept al Nistrului. Globalizarea în creștere antrenează în procesele de migrație noi migranți. În aceste condiții marele tranzit euro – asiatic („Calea mătăsii”) a primit noi impulsuri de dezvoltare. În acest context, ambele maluri ale Nistrului suportă consecințele migrației nelegale de tranzit.

Încă din anul 1990 statul moldovenesc a început să promoveze o politică de stabilire a cotei imigranților. În perioada 1992-2006 cotele anuale practic nu s-au schimbat și au constituit circa 2200 de oameni. În această perioadă în țară au intrat aproximativ 22 mii de oameni, cota sumară fiind de circa 30 de mii de oameni. Altfel spus, cota de imigrare nu a fost nici o dată îndeplinită integral. În același timp, în țară permanent s-au aflat legal (la studii sau la muncă) aproximativ 3 mii de imigranți.

Imigrarea legală se realizează în forme tradiționale: reunificarea familiilor, efectuarea studiilor sau activitatea de muncă. Totodată, se observă o creștere a numărului de imigranți care vin în țară pentru a trăi temporar (la studii, muncă). În același timp, se reduce numărul oamenilor care vin în Moldova cu domiciliul permanent. Presupunem că tendința respectivă se va menține și pe viitor. Cauza acestei situații constă în faptul că economia țării nu este atractivă (una dintre cele mai sărace țări din Europa), nivelul de viață al populației este scăzut.

În perioada trecută cei mai mulți imigranți au venit din Ucraina, Rusia, România, precum și din țările arabe. Printre imigranți sunt reprezentanți ai peste 100 naționalități. Cei mai mulți dintre ei sunt ruși și arabi, ucraineni, români, moldoveni din alte țări. Numărul rușilor și ucrainenilor s-a redus simțitor și alcătuiește 25% (în 1992 – 2/3). Aceasta, în opinia noastră, indică trecerea de la modelul postsovietic de imigrare (CSI) la cel internațional.

Migrația ilegală este reprezentată în mare parte de cetățeni ai țărilor din CSI, care, folosindu-se de regimul fără vize, vin și rămân în Moldova pentru a câștiga bani. În primul rând, este vorba de azerbaidjeni, ruși ucraineni.

O nouă manifestare a proceselor de migrație din Moldova este migrația nelegală, atât din țările CSI, cât și din țările străinătății „îndepărtate”, în mare parte originari din țările Asiei de Sud-Est, Africii. Parțial, aceste persoane, care s-au aflat în Moldova, nu doresc sau nu pot să se

întoarce în patrie (studentii). Este vorba și de migranții nelegali care tranzitează Moldova. Aceștia, profitând de „transparența” relativă a granițelor țărilor CSI, încearcă să treacă în țări din Europa Occidentală.

Prin Moldova trece una din căile neoficiale ale migrației nelegale de tranzit în Europa Occidentală. Însă, spre deosebire de alte căi (prin Belarus sau Ucraina), ruta moldovenească este mai puțin populară.

Numărul migrațiilor nelegali prin tranzit nu este prea mare. În mare parte, aceștia sunt originari din țările Asiei centrale și de Sud-Est, care vin din Ucraina și Rusia („marele tranzit de migrație euro-asiatic”), precum și din țările Africii, care încearcă să găsească căi noi de a pătrunde în țările Uniunii Europene.

Cel mai des aceștia sunt afgani, pakistanezi, irakieni, cetățeni ai Senegalului, Mali, altor țări africane.

Aceasta arată asupra faptului că Moldova se integrează în sistemul de migrație global, care se caracterizează prin deplasarea în masă a oamenilor pe direcțiile „est” – „vest” și „sud” – „nord”. Totodată, vectorul de migrație „est” – „vest” este dominant. În acest context colaborarea, munca în comun de contracarare a migrației nelegale de tranzit devine pentru Moldova-Transnistria și țările din regiune în ansamblu o necesitate.

2.3. Migrație forțată

Conflictul armat (martie-iulie 1992) a dus la apariția în Moldova a refugiaților și la deplasarea persoanelor în interiorul țării. În ansamblu, în perioada conflictului armat au decedat circa 800 de oameni (320 din partea Moldovei și 425 – din partea Transnistriei). Pierderile directe de pe urma acțiunilor militare au constituit 400 mln. dolari americani¹.

În ansamblu, însă, nu trebuie să supraapreciem rolul și influența conflictului armat asupra migrației populației, înrăutățirii situației materiale a oamenilor de pe ambele maluri ale Nistrului². În opinia noastră, conflictul armat doar a complicat situația, care a fost condiționată de întreruperea relațiilor economice interrepublicane existente pe timpul URSS. Ostilitățile dintre malurile stâng și drept ale Nistrului au condus la deteriorarea legăturilor economice intrarepublicane. În perioada celor mai reci relații dintre Chișinău și Tiraspol ponderea colaborării economice dintre malurile stâng și drept ale Nistrului constituia doar șase procente din total³.

În timpul conflictului au fost înregistrați circa 100 mii de refugiați, inclusiv 859 în Belarus, 17346 – în Rusia, 61 mii – în Ucraina, inclusiv peste 30 mii de copii, precum și aproximativ 20 mii de oameni – în țările din străinătatea „veche”⁴. După încheierea acțiunilor militare din regiunea de răsărit a Moldovei practic toți refugiații din Ucraina au revenit la locul de trai permanent⁵.

Pe teritoriul Republicii Moldova din dreapta Nistrului au fost înregistrate 51289 de persoane deplasate (dintre ele 28746 erau copii). Printre acei care doreau să se salveze de urgență de războiului erau reprezentanți ai diferitor naționalități, precum și femei, copii, pensionari (circa 95%); aproximativ 80 la sută din persoanele intern deplasate erau etnici moldoveni.

Încheierea acțiunilor militare, înțelegerile la care s-au ajuns prin intermedierea Rusiei, OSCE asupra revenirii fără obstacole a oamenilor la locurile de trai permanent au permis soluționarea problemei oamenilor deplasați. Cea mai mare parte a cetățenilor a revenit la locurile de trai permanent. Actualmente, problema persoanelor deplasate ca manifestare socială în masă, practic nu există. Cu toate acestea, mai este o parte din oameni care nu a revenit la locul de trai în stânga Nistrului (circa 200 de familii) și pentru ei această problemă (în primul rând, problema locuinței) încă există.

Odată cu semnarea, în 2002, a Convenției ONU (1951) și a Protocolului adițional (1967) Moldova începe să participe activ în programele internaționale de ajutorare a refugiaților. În total, în această perioadă au obținut statut de refugiat ceva mai mult de 400 de oameni, circa 600 de oameni fiind declarați ca persoane care se află în căutarea adăpostului. Printre ei sunt reprezentanți

ai peste 25 de țări de pe toate continentele. O mare parte a oamenilor, care mizează pe ajutorul umanitar internațional, sunt ceceni originari din Rusia (40%).

2.5. Migrația economică

Criza economică din țară și procesele de globalizare au condiționat creșterea migrației economice a populației Moldovei. Migrația economică devine principala formă de migrare care determină „fața moldovenească” a proceselor de migrație internaționale.

Prima formă a migrației economice a fost cea *migrația comercială (a navetiștilor)*, care, luându-și startul pe malul drept al Nistrului și, la începutul anilor '90 ai secolului XX – și în Transnistria, a ajuns la apogeul mijlocului anilor '90. În migrația comercială au fost antrenați până la 300 mii de oameni. Principalele rute ale migrației comerciale erau Turcia, Polonia, Rusia, România, Germania⁶. Grație migrației comerciale, oamenii au reușit să supraviețuiască din punct de vedere fizic, a apărut micul business, se formează clasa de mijloc. Însă, introducerea regimului de vize, complicarea controlului vamal, nivelarea prețurilor în țările postcomuniste, activizarea businessului mic și mijlociu în operațiile de import-export au făcut-o dezavantajoasă pentru comențiantul-navetist în parte și, drept rezultat, în a doua jumătate a deceniului migrația navetiștilor practic a dispărut.

Pe ambele maluri ale Nistrului începe să ia amploare *migrația de muncă*. Cu părere de rău, noi nu dispunem de date statistice și sociologice despre numărul oamenilor din Transnistria antrenați în migrația internațională de muncă. Observațiile empirice, aprecierile date de experți demonstrează că acesta este un fenomen de masă care a afectat toate părțile de populație și toate localitățile din partea stângă a Nistrului.

Pe malul drept al Nistrului este cu mult mai multă informație despre migrația de muncă internațională, ea poartă un caracter structurat și ierarhizat, este pasibilă aprecierilor de monitorizare. Analiza ei permite elucidarea caracteristicilor și tendințelor generale ale acestui fenomen, care sunt caracteristice nu numai pentru Moldova de pe malul drept, ci și pentru Transnistria.

Actualmente, în migrația de muncă sunt antrenați circa 600 mii de oameni, adică practic fiecare al treilea locuitor al Republicii Moldova apt de muncă. Pronosticurile pe o perioadă medie de timp ale evoluției populației (până în anul 2010), PIB-ul și transferurile de bani în Moldova în contextul migrației de muncă a populației țării demonstrează că în Republica Moldova, oricare vor fi evoluțiile social-economice, va avea loc creșterea migrației de muncă⁷.

Cei mai de mulți migrați de muncă moldoveni se află în Rusia (60%), Italia (20%), Portugalia (5%), Spania, Turcia, Grecia, România, Ucraina – țări cu o pondere destul de înaltă a sectorului neformal al economiei. După caracterul de muncă și preferințele de sex se evidențiază cele „bărbătești” cu destinația Rusia, Ucraina, Spania, Portugalia (construcții) și cele „femeiești” – Italia, Turcia, Grecia (sfera serviciilor). Se observă și o concentrare a migraților în orașe mari. În 10 orașe (Moscova, Roma, Sankt-Petersburg, Paris, Lisabona, Padova, Milano, Istanbul, Odesa, Tiumeni) sunt concentrați practic ¾ din toți migrații de muncă moldoveni⁸.

Republica Moldova se află la joncțiunea europeană (UE) și postsovietică (CSI) a sistemelor de migrație, simte acțiunea lor și concurența în ascensiune. În ultima decadă crește rolul sistemului de migrație european, care este condiționat de mulți factori. În migrația de muncă a populației se conturează predilecția pentru sectoarele de vest și de sud-vest.

Procesele migrației de muncă vizează și pătrund în toată societatea moldovenească, în toate localitățile țării. La etapa incipientă cei mai activi participanți la migrația de muncă erau reprezentanți ai minorităților naționale. Actualmente, însă, în ea sunt antrenați reprezentanți ai tuturor grupurilor etnice. În același timp, migrația a scos în vileag unele preferințe ale populației pentru anumite țări, ele fiind condiționate de particularitățile lingvistice. Populația Transnistriei care emigrază este orientată, în mare parte, spre Rusia, Găgăuzia – spre Rusia și Turcia. Populația de pe malul drept al Nistrului, moldovenii, preferă Rusia și țările Uniunii Europene.

În migrațiile de muncă cel mai activ participă tinerii și oamenii de vârste medii (peste 70% din migrați sunt persoane în vârstă de 40 de ani și aproape 40% – de până la 30 de ani). Vârsta medie a unui migrant constituie 35-36 de ani. Cu toate că majoritatea migraților o constituie bărbații, ponderea femeilor este destul de mare și constituie până la trei pătrimi din toți migrații din Moldova. Migrații de muncă-bărbați sunt ocupați în mare parte în construcții, transporturi, industrie, agricultură. Marea majoritate a moldovenilor lucrează în construcții – 51%. Femeile-migrați lucrează în sfera serviciilor, comerț, îngrijesc bătrâni, bolnavi, copii, servitoare domestică, în sfera serviciilor sexuale.

Dacă în Rusia și Ucraina migrații de muncă moldoveni se deplasează fără prea multe probleme, folosindu-se de regimul fără vize, atunci în țările Uniunii Europene este necesară viza, prețul neoficial al căreia variază între 2.500 și 4.500 de euro. Deseori se folosește și trecerea nelegală a frontierei țărilor membre ale UE. Majoritatea migraților din Moldova pătrund în țările de vizită în mod legal. Cu toate acestea, ei se află și lucrează acolo nelegal. Ilegalitatea aflării și activității de muncă se răsfrâng negativ asupra caracterului și condițiilor de muncă, retribuiri muncii, protecției sociale și de drept, statutului social al migrantului, marea majoritate a cărora își rezolvă problemele în afara statului moldovenesc și nu speră la susținerea lui la plasarea în câmpul muncii în străinătate.

Grație migrației de muncă, oamenii obțin posibilitatea să supraviețuiască, să susțină bunăstarea familiilor lor. În procesul migrației ei se familiarizează cu cultura altor țări și popoare, învață limbi străine, preiau tehnologii și deprinderi profesionale noi, stabilesc noi relații inter-umane. Efectele pozitive principale sunt transferurile de bani ale migraților de muncă în țara de origine. Volumul mijloacelor financiare transferate crește de la an la an. Din 2006 Moldova ocupa locul întâi după ponderea transferurilor bănești în PIB (*tabelul nr. 2*). Majorarea veniturilor bănești ale populației Moldovei din contul transferurilor de bani din afara țării permite menținerea stabilității sociale în țară, slăbirea încordărilor conflictului social.

De la începutul anilor '90 ai secolului XX în Republica Moldova practic nu au fost manifestări deschise ale conflictului social din cauza problemelor materiale ale populației. Deznodământul utilizării forței de muncă nesolicitate a populației a ușurat soluționarea problemei interne a șomajului.

Tabelul 2. Transferurile de bani din străinătate efectuate de persoanele fizice prin intermediul băncilor comerciale, mln dolari americani

Anul	Trimestrul I		Trimestrul II		Trimestrul III		Trimestrul IV		În total	
	În total	Sistemul de transferuri rapide	În total	Sistemul de transferuri rapide	În total	Sistemul de transferuri rapide	În total	Sistemul de transferuri rapide	În total	Sistemul de transferuri rapide
1999	12,4	5,7	20,2	11,3	26,1	16,1	30,9	19,1	89,6	52,2
2000	29,4	19,5	36,0	23,9	42,4	28,5	45,2	29,9	152,9	101,8
2001	42,6	28,7	45,3	31,0	59,9	38,5	64,2	41,9	212,0	140,1
2002	50,8	32,7	60,2	39,3	73,1	46,2	70,1	43,1	254,1	161,4
2003	61,6	35,6	76,1	42,5	90,9	50,2	89,1	47,7	317,8	176,1
2004	76,8	37,6	91,1	45,7	111,8	60,4	133,1	82,5	412,7	226,2
2005	120,1	81,2	181,8	132,6	197,1	146,7	184,3	137,3	683,2	497,8
2006	149,5	106,3	204,5	146,6	249,2	186,2	251,4	189,5	854,6	628,6
2007	209,5	146,3	265,3	193,9	367,8	285,4	375,7	294,1	1218,3	919,7

Informativ:

	1998	2000	2005	2006	2007
Transferuri bănești în total (mln. dolari SUA)	121,0	223,0	915,0	1,2	1,2
În % față de PIB	7,1	15,1	31,7	38,2	36,2

Sursa: Banca Națională a Moldovei (www.bnm.md, revizuit la 14.03.2008)

Migrația de muncă influențează pozitiv asupra structurii sociale a Moldovei, majorând numărul populației din clasa mijlocie și, corespunzător, micșorând numărul oamenilor săraci și foarte săraci. Starea materială a gospodăriilor casnice, ai căror membri sunt antrenați în migrația de muncă, a devenit mai mulțumitoare. Cercetările au arătat că în 2/3 din toate gospodăriile casnice în care sunt migrați, bunăstarea materială se formează în principiu din transferurile bănești. În aproape 40% din gospodăriile casnice bunăstarea familiei se formează din transferurile bănești (peste 85%). În circa 40 % din gospodăriile casnice bunăstarea familiei depinde în mare parte (85%) de transferurile de bani⁹.

O bună parte din bani, care parvin de la migrații de muncă, este cheltuită pentru alimente și doar o parte relativ neînsemnată se utilizează în scopul satisfacerii „necesităților de dezvoltare”: obținerea studiilor, achitarea plăților pentru serviciile de asistență medicală, procurarea mărfurilor moderne, deschiderea sau dezvoltarea propriei afaceri sau dezvoltarea comunității locale.

Sporirea însemnată a volumului producției, care se observă în ultimii ani, nu a dus la creșterea ofertei pentru forța de muncă. Dimpotrivă, numărul persoanelor ocupate în economie chiar s-a redus. Potrivit datelor Băncii Mondiale, ¼ din persoanele care lucrează în Moldova sunt „lucrători săraci”. Ca și mai înainte, retribuțiile mici din țară și salariile mult mai mari de peste hotare constituie un stimulent pentru plecarea multor cadre calificate în străinătate. În Moldova acest fenomen poartă un caracter distructiv pentru forța de muncă, reduce stabilitatea dezvoltării economice a țării.

Are loc majorarea neargumentată a prețurilor la mărfurile și serviciile care sunt solicitate în primul rând de familiile înstărite ale migraților. Sărăcia familiilor care nu au migrați de muncă internaționali a devenit mai pronunțată și, corespunzător, motivele de migrare se intensifică.

Se observă discordanță și în structura social-demografică a societății moldovenești, dat fiind faptul că țara este părăsită de cea mai activă parte a populației – tineretul. Plecând la muncă peste hotare, mulți dintre ei obțin statutul de persoane venite legal pentru a munci în țara de sosire și își iau cu sine și copiii. Schimbarea situației social-demografice are loc în toate localitățile țării, mai ales în cele rurale. Acest fenomen de masă pune stăpânire pe localitățile în care nu sunt bărbați/femei de vârstă aptă de muncă.

Migrația de muncă contribuie la consolidarea familiei din punct de vedere material, dar o distruge moral. Membrii familiei devin oameni străini. Crește numărul de copii care sunt educați în familii unde părinții sunt migrați de muncă. Potrivit datelor UNICEF și Centrului de Documentare și Informare privind Drepturile Copilului, în Republica Moldova sunt circa 200 mii de minori care, ca urmare a proceselor de migrație, rămân singuri sau sunt educați de un singur părinte. Dacă în anul 2000 ponderea acestora alcătuia 20%, apoi în 2005 – deja 38%. Copiii din familiile migraților de muncă devin un nou grup de risc, deoarece ei cresc fără căldura și educația părintească, în mare parte sunt influențați de stradă, înjosiți în plan social-psihologic, moral și educațional. De multe ori ei devin jertfe ale mediului criminal¹⁰. Străduindu-se să câștige cât mai mulți bani, migrații de muncă economisesc pe seama sănătății lor, a securității muncii. Din această cauză sunt frecvente cazurile de deces, boli profesionale, crește numărul bolilor netratate. Scade nivelul „pragului sănătății”, atât a migraților de muncă, cât și a populației țării în ansamblu.

O consecință negativă a migrației de muncă o constituie traficul de oameni și exploatarea ulterioară sexuală a fetelor, femeilor tinere și copiilor, extirparea și traficul de organe. La acest indicator Republica Moldova este una dintre cele mai lipsite de siguranță țări europene. Migrația de muncă sexuală duce la micșorarea „pragului moral” al populației: are loc reabilitarea morală a muncii prostituatelor, recunoașterea ei ca unul din genurile „normale” de activitate umană.

Un loc important privind înțelegerea situației și perspectivelor migrației de muncă îl au planurile de viitor ale migranților de muncă. Este necesar să se atragă atenția asupra faptului că, potrivit unui sondaj, fiecare a cincilea interviuat, care lucrează în una din țările UE, nu intenționează să revină în patrie, își dorește sau își realizează deja intenția de a rămâne pentru un trai permanent în țara care l-a primit. Printre migranții de muncă care lucrează în Federația Rusă acest indicator este de două ori mai mic¹¹.

O asemenea evoluție a lucrurilor pune în pericol depopularea, plecarea oamenilor tineri, a forței de muncă calificate, transformarea Moldovei într-un „vagon de dormit”, creează un pericol real pentru securitatea națională a țării. Afară de aceasta, nu se poate să nu observăm și faptul că plecarea tineretului, a forței de muncă calificate pune la îndoială perspectiva dezvoltării democratice a țării: ponderea și importanța politică a alegătorilor de vârstă a treia cresc semnificativ în timpul alegerilor, voturile lor de multe ori devin hotărâtoare la determinarea perspectivelor social-politice ale țării.

Migrația de muncă în masă nereglementată are o influență negativă asupra caracterului relațiilor bilaterale ale statului moldovenesc cu țările care îi primesc pe migranții noștri de muncă. Ilegalitatea pătrunderii și aflarea în țară a migranților de muncă, iar deseori și comportamentul lor antisocial influențează asupra imaginii Moldovei ca țară civilizată și democratică. În ultima vreme a apărut un nou aspect al problemei relațiilor bilaterale ale Moldovei cu alte țări în contextul migrării de muncă a moldovenilor. Migranții de muncă moldoveni devin o monedă de schimb, un instrument de presiuni politice asupra Moldovei din partea Rusiei, structurilor ei politice și de stat. Evenimentele din anii 2005-2006 sunt destul de elocvente în acest sens.

3. Politica de migrație a satului moldovenesc

Este cunoscut faptul că migrația este o anumită apreciere determinată dată individual de populație guvernului și politicii promovate de el. Dacă guvernul nu întreprinde acțiuni reale privind crearea unor condiții favorabile pentru viața și munca oamenilor (sau aceste acțiuni sunt insuficiente sau ineficiente), atunci populația votează „cu picioarele”, plecând la muncă peste hotare.

Analizând politica de migrație de pe malurile stâng și drept ale Nistrului, se cere de menționat că Chișinăul începe să conștientizeze că migrația populației este una dintre cele mai actuale și acute probleme ale dezvoltării statului independent. De peste 15 ani Republica Moldova caută cu greu și, deocamdată, fără rezultat soluționarea acestei probleme. Pentru Transnistria o asemenea conștientizare ține de viitor. Iată de ce experiența Republicii Moldova, cu toate aspectele ei pozitive și negative, poate fi de folos și pentru Tiraspol, care încă urmează să caute soluții și mecanisme democratice eficiente de reglementare a proceselor de migrație.

În politica de migrație și reglementare a migrației de muncă a Republicii Moldova pot fi evidențiate câteva etape,

Etapa întâi (anii 1990-1994) – reglarea și reglementarea proceselor migrației, caracteristice spațiului specific sovietic sau spațiului geopolitic postsovietic.

Politica de migrație s-a bazat pe Legea cu privire la migrație (decembrie 1990) și a fost orientată spre păstrarea identității etnice/naționale a republicii, neadmiterii imigrației neregulate în

* Precum menționa G. Tapinos, când omul ia decizia de a emigra – aceasta este propria lui hotărâre, iar în cazul în care el decide să rămână – este o manifestare a încrederii lui guvernului și pieței.

Moldova din alte republici ale URSS. Cu acest scop, Parlamentul țării a introdus cota de imigrare, care era de 0,05% din populația republicii. Această cotă (expresia ei calitativă) se aproba și se aproba anual. Printre actele normative importante adoptate de Moldova în acea perioadă menționăm și Legea cetățeniei Republicii Moldova (anul 1991).

Reglementarea migrației, inclusiv a celei de muncă, a fost îndreptată împotriva imigranților, dar nu viza populația țării care pleca din republică. Odată cu declararea independenței tot mai mulți oameni au început să plece peste hotare în căutarea unui salariu decent. Pentru reglementarea migrației de muncă se adoptă un șir de acte normative-de drept, inclusiv hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului de angajare temporară în muncă a cetățenilor Republicii Moldova și a cetățenilor străini în Republica Moldova (decembrie 1991), hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulilor de eliberare a certificatelor și licențelor persoanelor juridice și fizice care activează în calitate de intermediar la organizarea angajării a cetățenilor Republicii Moldova peste hotare (iunie 1992), hotărârea Parlamentului Republicii Moldova despre operarea de modificări în unele hotărâri ale Guvernului Republicii Moldova (martie 1995).

Afară de aceasta, se cere de menționat faptul că Moldova, în perioada sovietică, a fost o republică donatoare în domeniul migrației de muncă: o bună parte din populația moldovenească lucra în Siberia, Siberia îndepărtată și în alte regiuni ale URSS. După declararea independenței multe persoane originare din Moldova au început să revină acasă. Dar aici ei s-au ciocnit de problema determinării stagiului de muncă, precum și de alte probleme. În același timp, mulți oameni continuau să lucreze în afara hotarelor republicii. Astfel a apărut și s-a acutizat problema reglementării statutului juridic al acestei categorii de lucrători, atât în Moldova, cât și în afara hotarelor ei, întâi de toate, în țările CSI.

Străduindu-se să aranjeze o tratare civilizată a „divorțului” în cadrul Uniunii care se destrăma, să apere drepturile cetățenilor moldoveni, care au muncit sau munceau în afara granițelor Moldovei, în țările CSI, Guvernul Moldovei a semnat Declarația de la Bișkek despre deplasarea fără viză a cetățenilor Comunității Statelor Independente în teritoriile participantilor la ea (1992), a încheiat acorduri bilaterale pe problemele migrației de muncă cu Rusia (mai 1993), Ucraina (decembrie 1993), Belarus (mai 1994). În limitele CSI Moldova a semnat Acordul cu privire la garanțiile drepturilor cetățenilor statelor membre ale Comunității Statelor Independente în domeniul asigurării cu pensii (martie 1992) și Acordul cu privire la colaborarea în domeniul protecției muncii (decembrie 1994). În martie 1995 Moldova a ratificat Acordul privind colaborarea în domeniul migrării forței de muncă și protecției sociale a lucrătorilor migrați (aprilie 1994) și alte documente.

Această perioadă se caracterizează, de asemenea, prin înrăutățirea relațiilor interesnice între reprezentanți ai diferitor grupuri etnice, care populează republica. Drept urmare, se dezvoltă masiv migrația benevolă și forțată. Afară de emigrarea în alte țări, avea loc deplasarea oamenilor de pe malul drept pe malul stâng al Nistrului și invers. Refugiații care au apărut în timpul conflictului armat și deplasarea internă a oamenilor necesitau promovarea de către stat a unei politici active. În această perioadă au fost adoptate circa 40 de acte normative-de drept orientate spre soluționarea problemelor cu care se confruntau acești oameni, s-au luat măsuri reale pentru adăpostirea oamenilor, asigurarea lor cu produse alimentare, loc de muncă, servicii de transport, medicale, sociale, de învățământ și altele. După încheierea acțiunilor de luptă s-au întreprins anumite acțiuni pentru a recupera populației pagubele materiale pricinuite de război¹². Majoritatea oamenilor au revenit la locurile de trai permanent. Pentru acei oameni, care, din motive politice, au refuzat să revină la locurile lor de trai, s-au creat posibilități de soluționare a problemei locative. Cu toate acestea, vom menționa că unii oameni care au suferit în urma conflictului armat nici până acum nu au condiții de trai normale.

În 1994 a fost adoptată Constituția țării în care este consfințit dreptul constituțional al cetățenilor de a ieși și intra în țară. Pe baza normelor constituționale au fost elaborate și adoptate legile Cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova (1994), Cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova (1994), care reglementează diferite aspecte ale intrării/ieșirii populației moldovenești, statutului juridic, șederii și activității de muncă, integrării cetățenilor străini pe teritoriul Moldovei.

De procesele migrației se ocupă o structură de stat specializată – Departamentul migrației din cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care a fost creat încă în perioada sovietică.

Etapa a doua (anii 1995-2000) se caracterizează prin integrarea republicii în procesele de migrație globale, în primul rând, în cele europene. Vom menționa că problemele migrației de muncă sunt dominante în preocupările structurilor de stat. Particularitatea acestui proces constă în aceea că migrația de muncă a populației Moldovei și integrarea structurilor de stat care o reglementează în spațiul de migrație mondial, s-au manifestat ca două procese autonome, care, practic, nu interacționau. Populația începe să se integreze în procesele de migrație europene fără să aștepte susținere și ajutor din partea structurilor de stat. Structurile de stat corespunzătoare erau preocupate nu atât de gravitatea problemei migrației de muncă a populației, cât de prioritățile orientării europene, preluarea și însușirea experienței țărilor din Europa Occidentală în domeniul reglementării și reglării migrației de muncă.

Baza normativă-de drept de reglementare a proceselor de migrație a rămas cea veche elaborată în perioada anilor 1990-1994.

Statul se străduia ca procesele migrației de muncă a populației să fie civilizate și transparente. A fost făcută o tentativă de a încheia acorduri bilaterale pe problemele reglementării migrației de muncă cu acele state, în care se aflau migranți de muncă din Moldova. MAE al Moldovei s-a adresat structurilor corespunzătoare din 24 de țări cu propunerea de a încheia acorduri bilaterale pe problemele migrației de muncă a cetățenilor moldoveni (Bulgaria, Germania, Grecia, Ungaria, Israel, Estonia, Lituania, Letonia, Polonia, Canada, Franța, Cehia, Slovacia, Italia, Kuwait, Croația, Slovenia, Macedonia, Bosnia și Herțegovina). Dar, această inițiativă nu a fost susținută în ansamblu. Refuzul de a colabora se explica prin complicațiile de pe piețele de muncă naționale, cotele înalte ale șomajului. La începutul lui aprilie 1997 Moldova a încheiat cu Polonia Acordul Cu privire la primirea și transferul cetățenilor aflați nelegal pe teritoriul Republicii Moldova sau Republicii Polonia, deoarece această țară se confrunta mai acut cu problema migrării nelegale a cetățenilor Moldovei. Mai târziu, acorduri similare au fost încheiate cu Ungaria și Lituania.

S-au întreprins acțiuni pentru aprofundarea colaborării, inclusiv în domeniile protecției drepturilor cetățenilor din țările-membre ale CSI.

În noiembrie 1997 Guvernul a adoptat Hotărârea „Cu privire la angajarea provizorie a lucrătorilor migranți”, în care este stipulat că activitatea de organizare a plasării temporare în câmpul muncii a cetățenilor Republicii Moldova peste hotare se efectuează exclusiv de agenții economici care au licență de activitate în calitate de intermediari pentru organizarea plasării temporare în câmpul muncii a cetățenilor Republicii Moldova peste hotare și permis de organizare a plasării temporare în câmpul muncii a unui număr concret de lucrători într-o țară stabilită. Prin această hotărâre a fost aprobat noul Regulament cu privire la plasarea temporară în câmpul muncii a migraților, în care au fost stabilite firmele care au dreptul de a plasa temporar în câmpul muncii cetățeni moldoveni peste hotare. Dar, acțiunile întreprinse nu au asigurat o colaborare reală a structurilor de stat cu instituțiile societății civile, populația și migranții de muncă.

Sub presiunile migrației de muncă în masă nereglementate a forței de muncă din răsărit statele din Europa Occidentală au început să promoveze politica „ușilor închise”, să protejeze piața internă de muncă. S-au intensificat presiunile țărilor din UE asupra conducerii RM, căreia

i se cerea să întreprindă acțiuni mai dure pentru a contracara migrația de muncă spre Occident, lupta cu traficul de ființe umane.

Boom-ul transferurilor de bani a forțat conducerea Moldovei să atragă atenția asupra plecării în masă a lucrătorilor peste hotare. A crescut interesul față de problematica de migrație din partea structurilor de stat și a societății (donatori, mass-media și organizațiile neguvernamentale). Se fac încercări pentru a contracara activitatea firmelor, care făceau business pe seama migrației de muncă. Dar, din cauza imperfecțiunii legislației moldovenești, în ansamblu aceste acțiuni nu au dat rezultatele scontate.

Etapa a treia (anii 2001-2006) – se fac încercări de a contribui la legalizarea migraților de muncă nelegali și protecția drepturilor lor în țările de sosire. Această perioadă se caracterizează prin dinamizarea activităților și ridicarea imaginii structurilor de migrație din Moldova în rândul populației și pe arena internațională.

Comuniștii, care au venit la putere în urma alegerilor parlamentare (2001) intensifică rolul statului în reglementarea migrației. Se înfăptuiește reforma instituțională în domeniul reglementării migrației. Este ridicat statutul serviciului de stat de migrație, rolul și importanța lui în structura centrală a puterii executive. În 2001 pe lângă Guvernul Republicii Moldova a fost creat Serviciul de Stat de Migrație (din 2002 – Departamentul de Migrație, al cărui statut și funcții le stabilește Parlamentul țării).

În promovarea politicii de migrație statul moldovenesc se străduiește să elimine neajunsurile abordărilor din trecut comise la reglementarea și practica de reglare a migrației. Se pune scopul de a proteja nu numai migranții de muncă legali, dar și nelegali¹³, inclusiv prin legalizarea lor*.

Departamentul de Migrație a elaborat Concepția politicii de migrație a Republicii Moldova, care, în octombrie 2002 a fost adoptată de Parlament. În afară de aceasta, a fost elaborată o nouă versiune a Legii cu privire la migrație. Legislația națională a fost armonizată și adusă în concordanță cu standardele internaționale. Moldova a devenit parte la documentele internaționale, care reglementează procesele de migrație: Convenția europeană despre statutul juridic al muncitorului migrant, Harta socială europeană, Convenția europeană despre asigurarea socială, Acordul de colaborare a Guvernului Republicii Moldova și Organizației Mondiale a Migrației (ratificat de Parlament în octombrie anul 2002). În total, Moldova a ratificat peste 20 de acte internaționale-de drept în domeniul protecției drepturilor omului, migraților de muncă și refugiaților. La 25 iulie 2002 Parlamentul a adoptat Legea cu privire la migrație, care a intrat în vigoare de la 1 ianuarie 2003.

Începe să se afirme practica semnării acordurilor în domeniul migrației de muncă la nivel de regiuni, unități administrative. (Practica racolării de către firmele străine a lucrătorilor moldoveni exista și mai înainte. Este cu totul altceva că în acest proces nu erau antrenate structurile de stat moldovenești corespunzătoare). În felul acesta, au fost încheiate acorduri între partenerii moldoveni (Serviciul de Stat de Migrație, Agenția de Stat pentru angajarea cetățenilor moldoveni peste hotare, Primăria municipiului Chișinău) și un șir de regiuni din Italia în sfera plasării temporare în muncă a surorilor medicale, constructorilor, sudorilor și altor lucrători din Moldova. Există contracte de angajare a migranților de muncă moldoveni cu parteneri din Cehia, Kuwait și alte țări. Se elaborează programe comune de pregătire, inclusiv studierea limbilor, și angajarea ulterioară a specialiștilor.

Republica Moldova a inițiat și a semnat acorduri interguvernamentale cu Italia, au loc negocieri pe aceste chestiuni cu Spania și Portugalia. Din anul 2003 Italia stabilește în planul național cote pentru migranții de muncă moldoveni. Cota moldovenească a migraților de muncă în Italia a crescut de la 500 (anul 2003) până la 6500 de oameni (anul 2008).

* Agenția de Stat pentru angajarea cetățenilor moldoveni peste hotare a fost creată în 2002.

Continuă colaborarea în cadrul CSI: Convenția despre statutul de drept al migraților de muncă și membrilor familiilor lor – cetățeni ai statelor-membre a CSI, Acordul cu privire la principiile generale ale colaborării statelor-membre ale CSI în domeniul migrației de muncă la frontieră (2002). În Programul de acțiuni privind dezvoltarea CSI până în 2005 a fost inclus compartimentul „Crearea condițiilor pentru deplasarea liberă a forței de muncă” și elaborată Concepția formării pe etape a pieței comune a muncii și reglementarea migrării forței de muncă a țărilor-membre ale CSI.

Cu scopul de a aduce în conformitate cu standardele europene ale bazei instituționale de migrație, în aprilie 2005 denumirea structurii de migrație specializată a Republicii Moldova a fost schimbată în Biroul național pe problemele migrației al Republicii Moldova. Problema migrării a fost inclusă în calitate de direcție prioritară în Planul de acțiuni „Republica Moldova – Uniunea Europeană”. Se consolidează colaborarea cu instituțiile internaționale înrudite, se dinamizează activitățile statului în domeniul reglementării migrației. Împreună cu parteneri străini (Olanda, Japonia, Cehia) s-a început realizarea unor proiecte în domeniul ridicării calității datelor statistice și luării în evidență a migraților, trecerii frontierelor de stat și altele.

Este necesar să se menționeze că punerea în ordine a proceselor de migrație este determinată într-o mare măsură de schimbările în politica de primire de către stat a migraților de muncă. Țările membre ale UE ajută Moldova să caute soluții civilizate de reglementare a migrației de muncă: În Italia, Portugalia, Spania și într-un șir de alte țări se practică amnistierea migranților, care se răsfrânge și asupra migranților din Moldova. Cu părere de rău, vom menționa că majoritatea țărilor din Europa Occidentală manifestă stabil o atitudine negativă față de semnarea cu republica noastră a acordurilor bilaterale în domeniul reglementării migrației de muncă.

Majoritatea migranților de muncă se integrează în reglementările de muncă și de drept ale țărilor de sosire fără ajutorul statului moldovenesc (la Agenția de Stat pentru angajarea cetățenilor moldoveni peste hotare s-au adresat după ajutor doar 6 mii de cetățeni moldoveni).

Etapa a patra (din mai 2006) – are loc redarea altui sens abordărilor conceptuale în domeniul reglementării migrației de muncă, desfășurarea reformei instituționale, lărgirea colaborării cu UE, întreprinderea de măsuri pentru contracararea migrației nelegale, inclusiv a migrației nelegale de tranzit.

Reforma instituțională. Cu toate că activitățile statului în domeniul reglementării migrației s-au dinamizat, nu a fost atins scopul principal – legalizarea activității migranților de muncă moldoveni peste hotare, protecția juridică și socială a lor. Reforma a fost condiționată, de asemenea, de schimbarea priorităților politicii de migrare, revizuirea ei ca parte componentă a politicii sociale. Afară de aceasta, străduindu-se să unifice sistemul moldovenesc de reglementare a migrației și sistemul administrării proceselor de migrație, caracteristic țărilor Uniunii Europene, Moldova schimbă conținutul și funcțiile structurii de migrație specializate. Biroul național de migrație se transformă în Agenția națională de ocupare a forței de muncă (Ministerul Economiei și Comerțului) și Biroul național pentru migrație și azil (Ministerul Afacerilor Interne).

Accentul principal în reglementarea migrației se pune pe munca cu imigranții, refugiații și repatriații, promovarea unei politici de imigrare corespunzătoare, contracararea traficului de ființe umane, migrația de tranzit nelegală/nereglementată, acordare de protecție refugiaților ș.a.m.d. În aceasta se observă o anumită apropiere a pozițiilor cu statele UE în domeniul reglementării migrației.

În august 2006 a fost creată Comisia pentru coordonarea activității legate de migrație în frunte cu vicepremierul, ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova.

Perfecționarea bazei normative-de drept. Republica Moldova colaborează cu structurile internaționale specializate în domeniul migrației (Organizația Internațională pentru Migrație, Orga-

nizația Internațională a Muncii, Direcția Comisarului Superior pentru Problemele Refugiaților). Actualmente se elaborează proiectul legii despre cetățenii străini în Republica Moldova.

În iulie 2008 a fost adoptată Legea Cu privire la migrația de muncă, în care o atenție mare se acordă contracarării migrației de muncă nereglementate. Legislatorii înăspresc controlul asupra activității agenților, care se ocupă de plasarea în câmpul muncii peste hotare: companiile sunt obligate să prezinte trimestrial dări de seamă Biroului Național de Statistică și Agenției de Ocupare a Forței de Muncă în care să indice cine și unde a plecat, pe ce perioadă și când va reveni în țară. Părinții, până la plecarea la muncă peste hotare, sunt obligați să informeze Agenția și să demonstreze că copiii lor nu au rămas fără supraveghere.

Împreună cu Organizația Internațională pentru Migrație a fost elaborat sistemul informațional automatizat de integrare, s-a organizat o licitație și au fost selectate companiile care vor efectua asigurarea tehnică necesară. În proces de implementare se află planul de acțiuni în domeniul migrației și azilului. La începutul lunii aprilie 2008 în Moldova a fost deschis Centrul pentru amplasarea migranților nelegali.

Revizuirea scopurilor principale și a practicii de reglementare a migrației de muncă. În rândul structurilor puterii moldovenești s-a afirmat viziunea că reglementarea proceselor migrației de muncă depinde de soluționarea problemelor luptei cu sărăcia, ocupării forței de muncă, creșterii potențialului social-economic al țării și bunăstării cetățenilor țării. Politica de migrare se cere a fi examinată în contextul politicii sociale, subordonării scopurilor migrației priorităților politicii naționale, corelarea lor cu perspectivele dezvoltării țării.

Relansarea economiei țării constituie una din cele mai importante orientări de reducere a numărului de oameni care constituie forța de muncă a țării și care emigrează în căutarea câștigurilor corelate cu standardele internaționale și medii europene. De aceea, relansarea economiei trebuie să se bazeze pe creșterea investițiilor directe în producție (Programul Guvernului „Relansarea economiei – renașterea țării”)

Accentele au fost puse pe crearea condițiilor pentru o activitate de muncă normală a oamenilor din Moldova, redirectionarea transferurilor de bani ale migraților în investiții, dezvoltarea businessului mic și mijlociu. Cu acest scop, în anii 2007-2008 se implementează proiectul „Mai mult decât lupta cu sărăcia: Elaborarea structurii juridice și instituționale și bazelor reglementării pentru folosirea transferurilor de bani în scopul dezvoltării antreprenoriatului în Moldova”. În aceste scopuri se consideră foarte importante și necesare informarea populației, migraților de muncă despre avantajele transferurilor și conturilor bancare.

În țară se dinamizează activitățile cu diaspora moldovenească „veche” și diaspora „nouă”¹⁴, se elaborează Planul național de acțiuni pentru conducerea diasporei, antrenarea ei în dezvoltarea social-economică a Moldovei, elaborat de Biroul Național pentru Relații Interetnice.

Colaborarea strânsă cu Uniunea Europeană în domeniul reglementării migrației. Moldova promovează o politică proprie în contextul inițiativelor de migrație ale Uniunii Europene, printre care vom menționa: aplicarea abordării globale față de migrație în regiunile estice și sud-estice ale vecinătății Uniunii Europene, parteneriatul pentru mobilitate și migrație circulară, instrumentul european de vecinătate și colaborare, Misiunea Uniunii Europene pentru sprijin la frontieră (EUBAM); Sinergia Mării Negre, noul program tematic de colaborare cu țerte țări în domeniul azilului și migrației, crearea centrului unic de vize al Uniunii Europene, acordul de simplificare a regimului de vize și readmisie.

Avându-se în vedere încheierea termenului de acțiune a Planului individual de acțiuni „Republica Moldova – Uniunea Europeană”, autoritățile moldovenești au înaintat inițiativa să fie semnat un nou document despre parteneriatul cu Uniunea Europeană. Sub aspect politic, acest document trebuie să aibă un caracter mai consolidat, care să asigure continuarea de către Moldova a reformelor de integrarea europeană începute. Moldova nu insistă ca acest document să fie un plan de

aderare a Republicii Moldova la UE. Moldova dorește ca în acest document să se stipuleze clar că Moldova va avea acces și posibilitatea de a folosi toate cele patru libertăți propuse de Uniunea Europeană țărilor care se află pe calea integrării în această organizație.

Moldova și-a exprimat dorința de a fi admisă în calitate de țară a proiectului-pilot pentru migrația circulară, a făcut un șir de propuneri și observații pentru perfecționarea mecanismului migrației circulare și mobilității. În iunie 2008 Republica Moldova a fost selectată ca țară pentru realizarea proiectului-pilot în domeniul migrației circulare.

În ansamblu, Republica Moldova apreciază pozitiv rezultatele activității Misiunii EUBAM: consolidarea încrederii la frontiere, s-au redus migrația nelegală, traficul cu substanțe narcotice, operațiunile de contrabandă. Precum a menționat Președintele Republicii Moldova, grație activității Misiunii, a crescut posibilitatea businessului legal, exporturile din partea dreaptă în Transnistria majorându-se în 2007, față de 2005, cu 19%¹⁵.

Centrul unic de vize al UE deschis în 2007, în activitatea căruia participă 7 state ale UE care nu au reprezentanțe diplomatice în Moldova, a prelucrat (în conformitate cu normele stabilite) 10 mii de cereri pentru obținerea vizei. Pentru anul 2008 este planificată prelucrarea a circa 30000 de cereri, iar numărul țărilor să fie lărgit până la 10. Practica activității Centrului unic de vize în Moldova a fost apreciată pozitiv de Uniunea Europeană, experiența lui a fost folosită la crearea unei structuri similare în Muntenegru.

În urma semnării acordurilor despre simplificarea regimului de vize și readmisie, de la 1 ianuarie 2008 a fost introdus regimul simplificat de vize între Moldova și țările Uniunii Europene. În felul acesta, a fost ușurată perfectarea vizelor de scurtă durată și simplificată procedura eliberării lor (numărul documentelor și termenele de examinare a lor). Se stabilește o taxă de stat mai mică, sunt stabilite categoriile de persoane care pot obține gratuit vize, inclusiv vize cu mai multe intrări și pe o perioadă mai îndelungată.

În comparație cu un șir de alte țări, acțiunea acordului de readmisie a cetățenilor moldoveni și cetățenilor țărilor terțe care pleacă în Uniunea Europeană de pe teritoriul Republicii Moldova a intrat în vigoare de la 1 ianuarie 2008. Afară de aceasta, Moldova a semnat acorduri de readmisie cu Cehia, Ungaria, Lituania, Polonia, România, Ucraina, Norvegia, Elveția, Italia.

În cadrul procesului de la Budapesta, a Procesului de la Soderkoping, colaborării regionale în contextul Sinergiei Mării Negre republica participă la colaborarea pe problemele contracarării migrației nelegale, contrabandei, infrafracțiunilor transfrontaliere, intensificării și modernizării tehnice a controlului de frontieră, perfecționării modalității de acumulare a datelor, monitorizării informațiilor, etc.

Înăsprirea acțiunilor față de organizatorii traficului de ființe umane, migrației nelegale. În Moldova, primele încercări de luptă cu migrația nelegală a populației inițiate de organizațiile internaționale au fost legate de contracararea traficului de ființe umane. În conformitate cu recomandările organizațiilor internaționale și pornind de la situația reală, prin decizia Guvernului Republicii Moldova (mai, anul 2000) a fost creat Grupul național de luptă împotriva traficului de ființe umane, care este partener în realizarea Proiectului Organizației Internaționale pentru Migrație de luptă împotriva traficului de ființe umane în Republica Moldova. Paralel a fost elaborat Planul acțiunilor de luptă cu traficul de ființe umane, care se îndeplinește de către structurile de stat în colaborare cu organizațiile neguvernamentale. În componența Departamentului de luptă împotriva crimei organizate al MAI a fost creată direcția de luptă împotriva traficului de ființe umane.

În scopul contracarării traficului se întreprind diferite acțiuni. În primul rând, este vorba de informarea populației despre pericolele și riscurile migrației nelegale/nereglementate, traficului în scopul exploatării de muncă sau sexuale. În al doilea rând – intensificarea controlului asupra activității agențiilor de turism și de plasare în câmpul muncii a cetățenilor moldoveni peste hotare.

În al treilea rând – pedepsirea acelor persoane care organizează, racolează și transmit „marfa vie” Articolul special din Codul penal „Proxenitismul” (art. 105) este în vigoare în Moldova din 1998. Din 2001 sunt în vigoare norme care vizează traficul de „marfă vie”¹⁶ (art. 113-2 CP al RM).

În ultimii ani s-a dinamizat activitatea organelor de drept pentru descoperirea și lupta împotriva corupției legată de traficul de ființe umane. În pofida acțiunilor întreprinse, rezervele de îmbunătățire a acestei activități sunt, ca și mai înainte, mari. În primul rând este vorba de inconsecvența autorităților moldovenești față de pedepsirea funcționarilor de stat corupți, migrarea nelegală „protejată”. Astfel, Departamentul de Stat al SUA consideră că Moldova face parte din grupul țărilor care nu întreprinde nimic sau imită lupta cu acest fenomen social (Raportul consacrat contracarării migrației nelegale și traficului cu ființe umane, 2007).

În pofida tuturor schimbărilor pozitive față de managementul migrației, atragem atenția asupra condițiilor care minimalizează eficiența reglementării proceselor de migrație în Moldova.

În primul rând este vorba de caracterul select de urmărire și pedepsire penală a funcționarilor publici, care „protejează” migrația nelegală și organizatorii ei. Cu părere de rău, numai deciziile dure luate de Departamentul de Stat al SUA au forțat autoritățile Moldovei să reacționeze la aceasta. În timpul întâlnirii cu colaboratori ai Centrului pentru lupta cu migrația nelegală Președintele țării a anunțat despre reducerea cu 50% a personalului efectivului. Această decizie nu corespunde principiilor democratice, poartă un caracter administrativ, nu are nimic în comun cu pedepsirea funcționarilor a căror vină a fost demonstrată de instanța de judecată.

În al doilea rând, deseori lupta cu migrația nelegală se imită, se dă prioritate acțiunilor administrative cu caracter de interdicție. Drept exemplu, pot fi aduse recomandările neoficiale ale consulatelor străine despre reducerea numărului de vize eliberate pe parcursul unei zile de muncă.

În al treilea rând, activitatea complexă de lungă durată cu diaspora, care necesită conjugarea aspectelor patriotice, social-economice, de drept și informaționale, deseori este substituită prin abordări birocratice, apeluri de a investi în economia țării, dorința de a miza pe nostalgia migrantilor, înșelării lor obraznice.

În al patrulea rând, accentuând, pe bună dreptate, atenția asupra integrării europene a Moldovei, colaborării ei cu Uniunea Europeană în domeniul migrației, autoritățile Moldovei scapă din vedere direcția răsăriteană (CSI, Rusia, Ucraina). Aici, de asemenea, sunt necesare acțiuni comune în domeniul migrației de muncă, contracarării migrației nelegale și traficului de ființe umane în scopul exploatării lor sub diferite forme. Ni se pare că acest aspect al activității, mai cu seamă în contextul creșterii concurenței pentru atragerea migrantilor de muncă, schimbărilor în politica de migrație a Rusiei, care este principala piață de muncă pentru forța de muncă moldovenească, nu trebuie scăpat.

În al cincilea rând, colaborarea cu Transnistria pe problemele contracarării migrației nelegale se află la un nivel foarte scăzut. Cu concursul și susținerea Misiunii Organizației Internaționale de Migrație în Moldova, inclusiv în Transnistria, au fost organizate diferite genuri de activități pentru informarea populației despre traficul femeilor tinere și fetelor în scopul exploatării lor sexuale. Organizațiile neguvernamentale de pe malul drept al Nistrului și cele din Transnistria colaborează în acest proces.

Vom menționa că pe problemele contracarării traficului de ființe umane în scopul exploatării lor sexuale, extirpării și traficului de organe umane, depistării și pedepsirii organizatorilor acestor acțiuni, organele de drept din Moldova și Transnistria colaborează. Dar, din 1998, colaborările sub alte aspecte, inclusiv cele legate de reglementarea migrației, monitorizării și schimbul de date statistice, de informații despre procesele de migrație lipsesc. Republica Moldova se orientează către cerințele și colaborarea cu Uniunea Europeană, în timp ce Transnistria pornește la reglementarea proceselor de migrație de la principiile și cerințele caracteristice Federației Ruse.

În al șaselea rând, Moldova este o țară mică cu o piață de muncă nu prea mare. De una singură, ea nu poate deveni atrăgătoare din punct de vedere economic pentru populația sa și nu poate minimaliza emigrarea nelegală a cetățenilor ei, reduce riscurile Uniunii Europene, condiționate de migrația nelegală. În acest context, vom menționa că, fără o politică investițională de lungă durată, bine gândită și bine orientată din partea Uniunii Europene, toate acțiunile întreprinse de autoritățile moldovenești privind reglementarea migrației nu vor da rezultatele scontate.

Bibliografie

- 1 *Encyclopedia of Conflicts, Disputes flashpoints in Eastern Europe, Russia and Successor States.* – U.K., 1993, p.412; *Книга памяти защитников Приднестровья.* – Тирасполь, Книжное издательство, 1995; *Мукомель В. Вооруженные межнациональные и региональные конфликты: людские потери, экономический ущерб и социальные последствия.* // *Идентичность и конфликт в постсоветских государствах.* / Под ред. М.Б.Олкотт, В.Тишкова и А.Малащенко; Моск. Центр Карнеги. – Москва, Комплекс-Прогресс, 1997, с.311.
- 2 *În anii 1990-1992, perioada agravării relațiilor interetnice din republică, dezvoltarea conflictului între marurile stâng și drept ale Nistrului au avut loc anumite deplasări ale oamenilor la un loc de trai permanent dintr-o parte în alta și invers. În 1990-1992 numărul lor se ridică la 3 mii de oameni.*
- 3 *Гуцу И.Т. Экономика переходного периода.* – Кишинев, 1998.
- 4 *Мошняга В. Вооружённый конфликт в Республике Молдова и проблема перемещённых лиц.* // *MOLDOSCOPIE (Проблемы политического анализа).* Часть VII. – Кишинёв, Молд. ГУ, 1995, с.93.
- 5 *Malinowska O. Refugees in Ukraine.* // *Migration Issues. Ukrainian Analytical-informative Journal,* 1998, No 2, p.2-3.
- 6 *Евдокимова Л. Коммерческая миграция населения Республики Молдова: основные этапы и их характеристика.* // *Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы.* – Кишинэу, CAPTES, 2000, с.65-83.
- 7 *Lucke M., Mahmoud T.O., Pinger P. Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova.* – Chișinău, SIDA, IOM, 2007, p.20
- 8 *Tot acolo, pag. 24*
- 9 *Ghencea B., Gudumac I. Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova (2004).* – Chișinău: *Organizația Internațională a Muncii, Alianța de Microfinanțare din Moldova, 2005; Transferuri de bani de la cetățenii Republicii Moldova, aflați peste hotare la muncă, (2004).* – Chișinău: CBS AXA. *A TNS CSOP Branch in Moldova.* / OIM, 2004; *Remittances in the Republic of Moldova. Patterns, Trends, and Effects.* – Chisinau, IOM, 2007.
- 10 *Postolachi V., Poalelungi O., Moșneaga V., Gonța V. Republica Moldova – Problemele migrației.* – Chișinău, IMSRM; IMGSEE, p.305-381.
- 11 *См.: Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только... – Кишинев, Молд.ГУ, 2005, с.40.*
- 12 *Мошняга В. Вооружённый конфликт в Респуб–лике Молдова и проблема пере–ме–щенных лиц.* // *MOLDOSCOPE (Проблемы политического анализа).* Часть VII.– Кишинёв, Молд. ГУ, 1995, с.82-126
- 13 *Дораш В. Основы государственной политики в области трудовой миграции.* // *Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы.* / CAPTES. – Кишинэу, 2000, с.57-65. V. Doraș, șeful Direcției de planificare politică a Aparatului Președintelui Republicii Moldova, a menționat că statul și-a propus scopul să organizeze angajarea cetățenilor Moldovei peste hotare. Pentru aceasta a fost creat Departamentul de migrațiune, care poartă negocieri despre încheierea unor asemenea acorduri cu diferite țări. Statul va reduce riscurile pentru cetățeni. Ei vor avea posibilitate să câștige bani, având anumite garanții sociale și confort. Corespunzător, pe banii câștigați peste hotare cetățenii Moldovei vor trebui să plătească impozite în visteria statului. (Дораш В. Государственная политика в области миграции. // Пути решения проблем нелегальной миграции в соответствии с принципами международного права. Международная конференция, Кишинев, 12-13 апреля 2002 года).
- 14 *Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad and Moldova.* – Chisinau, An SIDA and IOM Study, May 2007; *Moșneaga V., Rusu R. Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul.* // *MOLDOSCOPE (Probleme de analiză politică).* nr.1 (XL), 2008. – Chișinău, USM, 2008, p.91-104.
- 15 «Коммерсант», 2008, 12 martie.
- 16 *Articolul special din Codul penal „Proxenitismul” (art. 105) este în vigoare în Moldova din 1998. Din 2001 sunt în vigoare norme care vizează traficul de „marfă vie” (art. 113-2 CP al RM).*

Anatol Rojco

POLITICA SOCIALĂ ȘI DEZVOLTAREA UMANĂ

În articol sunt analizate procesele fundamentale care au loc în Republica Moldova și Transnistria în sfera socială și este evaluată influența politicii sociale asupra dezvoltării umane. Studiul remarcă faptul că, în prezența unor probleme sociale similare și a unui caracter acut al acestora aproape asemănător, soluționarea lor a fost realizată urmând scenarii diferite. În regiunea Republicii Moldova situată pe malul drept al râului Nistru reformarea politicii sociale și adaptarea sferei sociale la condițiile de piață s-au produs într-o perioadă de timp scurtă, ceea ce a determinat o reducere semnificativă a calității vieții populației. În Transnistria procesul de tranziție a sferei sociale la o funcționare în condițiile de piață a avut loc într-un interval de timp mai lung. Autoritățile au mizat pe adoptarea unor decizii populiste, care nu dispuneau întotdeauna de o asigurare financiară din contul resurselor proprii.

În baza unor date statistice oficiale pentru anii 2001-2007, este efectuată o analiză a principalilor indicatori ai nivelului și calității vieții populației din Moldova de pe malul drept al râului Nistru și Transnistria, precum: veniturile populației, structura lor, salariul nominal și salariul real, retribuiția minimă a muncii, diferențierea salariului, pensia nominală și pensia reală, capacitatea de cumpărare a veniturilor, nivelul și profilul sărăciei. De altfel, analiza a utilizat doar indicatorii care sunt calculați conform aceleiași metodologii în Moldova de pe malul drept și în Transnistria. Aici este realizată și o analiză comparativă între indicatorii nivelului și calității vieții populației care locuiește în Moldova de pe malul drept și în Transnistria și cei ai țărilor-vecine – Rusia, România și Ucraina.

Sunt formulate propuneri pentru elaborarea viitorului model al unei politici sociale axată pe principii comune. Pentru acestea a fost utilizată experiența deja existentă în Moldova și Transnistria de soluționare a celor mai grave probleme sociale. Ținând cont de necesitatea extinderii măsurilor de încredere între populația de pe malul drept și malul stâng al Nistrului, această politică trebuie realizată pe etape.

Multe probleme sociale pot fi rezolvate prin eforturi comune ale cetățenilor din Moldova și Transnistria, iar acest fapt va crea premise favorabile pentru integrarea lor. Această convingere profundă a autorului se bazează nu doar pe rezultatele activității sale științifice, dar și pe impresiile multiplelor întâlniri cu oameni de diverse naționalități, genuri, vârste, profesioni și statute din orașe și sate situate pe ambele maluri ale Nistrului.

În sfera socială din Republica Moldova și Transnistria se dezvoltă două procese fundamentale, care se îmbină între ele într-un mod paradoxal.

Primul proces vizează creșterea standardelor de viață, caracterizate prin:

- sporirea veniturilor reale ale populației și a consumului personal al populației.
- creșterea standardelor de consum, fapt ce se manifestă mai ales prin sporirea cheltuielilor din gospodării pentru procurarea produselor nealimentare și prin extinderea consumului unor servicii de calitate.
- creșterea intensă a economiilor populației și sporirea volumului construcției de locuințe.

Al doilea proces privește înrăutățirea celor mai importante caracteristici sociale:

- creșterea nivelului mortalității față de nivelul natalității și micșorarea numărului total al populației.
- înrăutățirea stării de sănătate a populației, răspândirea accelerată a maladiilor „sociale” (tuberculoză activă, consum de droguri și substanțe, precum și virusul HIV).
- menținerea unei diferențe nejustificat de înalte între veniturile diferitelor categorii social-demografice ale populației, lucru care conduce la creșterea nivelului sărăciei.

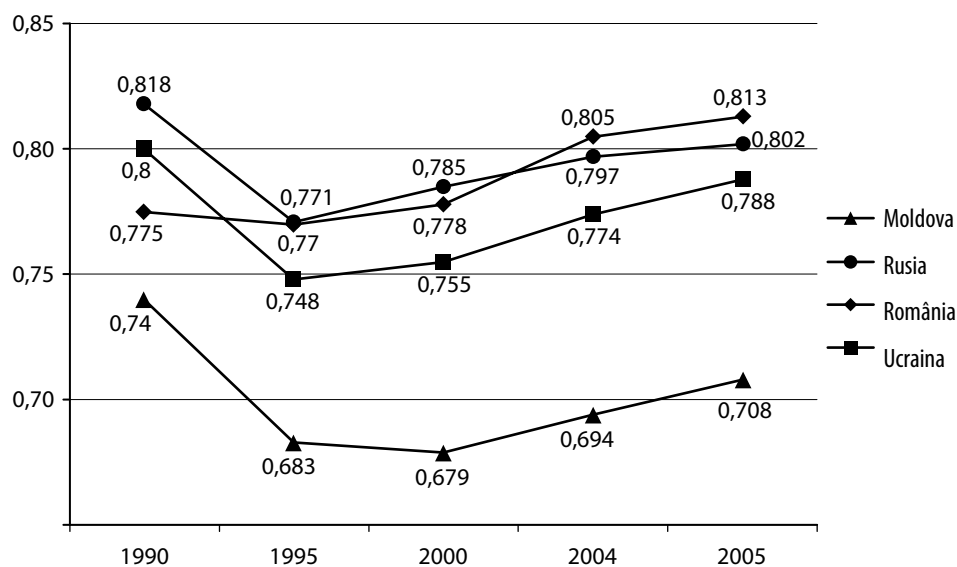
- creșterea intensă a migrației în căutarea unui loc de muncă, fapt ce creează un deficit al forței de muncă, dar agravează și problema „copiilor abandonati”, ajunși în această situație din cauza plecării părinților peste hotare.
- accesul inegal al populației la serviciile infrastructurii sociale și, în primul rând, la serviciile de ocrotire a sănătății și la cele educaționale.

Aceste procese și-au exercitat nemijlocit influența asupra dezvoltării umane în Republica Moldova și în Transnistria. Conform unor evaluări ale Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) din anul 2005, în Republica Moldova indicele dezvoltării umane (indicatorul integral care ia în considerare indicele speranței medii de viață la naștere, nivelul de alfabetizare printre adulți, Produsul Intern Brut (PIB) pe cap de locuitor la paritatea puterii de cumpărare) a constituit 0,708. Acest indice plasează Moldova pe locul 111 dintre cele 177 de țări ale lumii (alături de Egipt, Uzbekistan și Nicaragua), astfel încât Moldova, potrivit clasificării ONU, se află printre țările cu un nivel mediu al dezvoltării umane.

Dinamica indicelui dezvoltării umane demonstrează că pentru Republica Moldova și pentru alte state cu economii în tranziție anii '90 au fost ani de micșorare a acestui indice. Tendințele pozitive ale dezvoltării umane au obținut un caracter stabil doar după anul 2000. De altfel, cele mai înalte ritmuri de creștere ale indicelui dezvoltării umane au fost înregistrate în Ucraina și în Moldova. Între anii 2000 și 2005 această ascensiune a constituit 4,4% și respectiv 4,3%, pe când în România – 3,6% și în Rusia – 2,2% (Graficul 1). În ciuda acestui fapt, Republica Moldova are cel mai mic indice al dezvoltării umane dintre țările-vecine: cu 9,2% mai mic decât în Ucraina, cu 10,2% – decât în Rusia și cu 12,9% – decât în România.

În anul 2005, Republica Moldova, ca de altfel și Rusia și Ucraina, nu a atins nivelul indicelui dezvoltării umane din anul 1990. La acest capitol, România a reușit să depășească rămânerea în urmă față de Rusia și Ucraina atestată în 1990. În prezent, România este lider între țările-vecine după indicele dezvoltării umane (locul 60 din 177 de țări), situându-se înaintea Rusiei (locul 67), Ucrainei (locul 76) și Republicii Moldova (locul 111).

Graficul 1. Dinamica indicelui dezvoltării umane

Sursa: Raportul Dezvoltării Umane 2006, p. 288-291.

Nivelul actual al indicelui dezvoltării umane a devenit rezultatul implementării în Moldova și Transnistria a unor politici sociale care, împreună cu particularitățile comune, au și deosebiri substanțiale.

Formularea politicii sociale din Republica Moldova și din Transnistria poate fi împărțit convențional în două etape. La **etapa întâi**, pe parcursul anilor '90, politica socială avea în general un caracter pasiv, deoarece eforturile reformatoare erau direcționate spre sfera financiar-economică. De regulă, politica socială avea de-a face cu urmările transformărilor economice și crea instituții ca reacție la reformele economice și la degradarea condițiilor (în primul rând financiare) de funcționare a sectorului social. Reformele sociale per se stagnau. Ca urmare, în domeniul social multiplele rămășițe ale sistemului sovietic (mai ales, în învățământ, sănătate și cultură) coexistau cu timidele inovații de piață.

Exact în această perioadă s-a produs scăderea dramatică a nivelului de viață, care a afectat majoritatea populației atât pe malul drept, cât și pe cel stâng al Nistrului, și de asemenea s-a adâncit diferența dintre venituri Pe plan social s-a dezvoltat șomajul oficial și neoficial, au fost demolate vechile construcții sociale în absența unor noi. În această situație organele administrației de stat au încercat să acorde populației o oarecare asistență. Un astfel de exemplu de acțiune este încercarea reglementării de către stat a prețurilor cu amănuntul la mărfurile de consum, comercializarea lor conform vizelor de reședință din pașapoarte (Transnistria, mijlocul anilor '90) și menținerea tarifelor joase la serviciile comunale în limitele normelor sociale locative (Moldova, 1997-1998).

La începutul anilor 2000 în Republica Moldova și în Transnistria a fost demarată cea de-a **doua etapă** a elaborării politicilor sociale, atunci când organele puterii au trecut de la simple declarații despre caracterul prioritar al soluționării problemelor sociale la sfera socială însăși. Cauza schimbării atitudinii a fost, mai curând, pragmatismul. A devenit clar că posibilitățile financiare și bugetare de susținere a sectorului social în forma în care funcționa aproape că s-au epuizat. De asemenea, a devenit evident că vectorul demografic negativ, procesele sociale nefavorabile, mai ales în sfera veniturilor populației, și instituțiile subdezvoltate din sectorul social reprezintă un pericol real pentru existența societății însăși atât în Moldova, cât și în Transnistria. Reformele sociale implementate, precum și noua legislație a muncii, reforma sistemului de pensii, crearea și dezvoltarea instituțiilor de asigurări de sănătate etc. constituiau în esența lor reforme instituționale importante.

În condițiile existenței mai multor abordări generale ale formulării celor mai acute probleme sociale și ale căutării unor soluții posibile pentru rezolvarea acestora, politicile sociale în Moldova și în Transnistria au fost aplicate conform unor scenarii diferite.

În **Transnistria** structurile puterii și-au asumat angajamente sociale sporite de susținere a bunăstării populației, care însă nu totdeauna au făcut față posibilităților lor financiare. Autoritățile, fiind conduse de intenții nobile menite să atenueze consecințele sociale ale scăderii spectaculoase a nivelului de trai al populației, au mizat pe luarea unor decizii sociale populiste. Acest fapt a condus inevitabil la cheltuieli sociale excesive și aceasta a generat, la rândul său, o instabilitate permanentă nu numai în funcționarea sferei sociale, ci și a întregului sistem financiar al Transnistriei.

Politica socială în Transnistria a fost implementată în condițiile unei mentalități puternic paternaliste. Acestea au fost alimentate, pe de o parte, de acțiunile populare ale structurilor puterii de luare a unor decizii administrative privind problemele sociale (împiedicarea creșterii tarifelor pentru servicii, indexarea frecventă a pensiilor și a salariilor bugetarilor etc.) care, totuși, aveau un efect social provizoriu. Pe de altă parte, mentalitatea paternalistă a fost menținută de întreprinderile industriale mari, care și-au păstrat rețeaua ramificată de instituții sociale: cantine, policlinici (unități sanitare), grădinițe (creșe), tabere de pionieri, baze de agrement create din timpurile sovietice. În aceste instituții angajații întreprinderilor și familiile acestora puteau

beneficia de serviciile respective gratis sau pentru o plată neînsemnată. Ca urmare, o bună parte a populației și-a format așteptări sociale înalte și nu întotdeauna justificate: „statul/uzina n-o să ne lase la nevoie”. Deși în prezent aceste așteptări, în virtutea înrăutățirii situației lor financiare, nu sunt la fel de înalte ca în anii '90, un nou impuls pentru ascensiunea lor le-au dat acțiunile umanitare oferite Transnistriei de către Federația Rusă. Una dintre aceste inițiative o constituie suportul material acordat pensionarilor – de la 1 ianuarie până la 31 decembrie 2008 toți pensionarii din Transnistria primesc sub forma unui ajutor umanitar din partea Rusiei câte 85 ruble transnistrene (aproximativ 10 dolari SUA) adaos la pensie.

În Republica Moldova, creând baza economiei de piață, statul nu a fost în stare să efectueze în măsura convenită reformele din sfera socială, ceea ce a determinat o rămânere în urmă a țării la capitolul veniturilor populației, ocrotirii sănătății, a educației, și în alte sectoare ale infrastructurii sociale. Acest fapt a determinat un nivel scăzut al standardelor de viață și, în cele din urmă, a influențat negativ dezvoltarea potențialului uman al țării.

O mare parte a populației Moldovei a înțeles de mult că în aceste condiții nu are rost să-și pună speranțele de stat, ci să se bazeze doar pe propria persoană sau pe ajutorul rudelor. Cetățenii au trecut în mare măsură la autosusținere datorită gospodăriei din care își asigurau traiul și a angajării neoficiale în câmpul muncii. Drept reacție la incapacitatea structurilor puterii de a crea condiții de ridicare a nivelului de viață, migrația în masă a populației apte de muncă peste hotare a devenit un fenomen obișnuit. Deși aceste procese au loc și în Transnistria, politica socială mai dură implementată în Moldova i-a făcut pe oamenii de aici să se adapteze condițiilor socio-economice create și să-și găsească nișa de activitate în noile coordonate instituționale.

Deosebirile dintre politicile sociale implementate în Moldova și Transnistria au determinat un nivel de viață diferit al populației de pe malurile drept și stâng ale râului Nistru. Chiar dacă aplicarea politicii sociale în Transnistria este legată de acutizarea problemelor financiare și bugetare, totuși, aceasta a oferit salarii mai mari și pensii mai generoase decât Moldova.

Veniturile populației. Tendințele favorabile din economia Republicii Moldova și a Transnistriei au avut o influență pozitivă asupra condițiilor materiale de viață ale populației și au contribuit la creșterea veniturilor acesteia. În anii 2001–2007, venitul nominal mediu disponibil pe cap de locuitor în Moldova a crescut de 4,2 ori, iar nivelul real, corectat după indicii prețurilor de consum, a crescut de 1,6 ori. În aceeași perioadă, în Transnistria venitul monetar nominal mediu pe cap de locuitor s-a majorat de 4,4 ori, iar venitul real – de 2,3 ori.

Creșterea veniturilor populației a fost urmată de certe schimbări structurale. În primul rând, este vorba despre rolul retribuției muncii în formarea veniturilor populației. Ca și înainte, remunerarea muncii ocupă o poziție-lider în structura veniturilor populației. Însă dinamica ponderii retribuției muncii în veniturile totale ale populației Moldovei și Transnistriei au tendințe diferite (Tabelul 1).

Tabelul 1. Structura veniturilor populației Republicii Moldova și Transnistriei, %

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Republica Moldova					
În total venituri, %:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
– venituri în urma activității de muncă	37,8	37,0	37,3	40,5	43,7	41,6
– venituri în urma activității agricole individuale	34,6	32,5	32,8	26,7	23,2	26,4
– venituri din proprietăți	0,3	0,1	0,6	0,6	0,2	0,2
– indemnizații sociale	10,9	14,1	14,0	15,2	18,0	13,2
– alte venituri	16,4	16,3	15,3	17,0	14,9	18,7
Inclusiv transferuri bănești din străinătate	7,1	13,9

	Transnistria					
În total venituri, %:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
– remunerarea muncii salariaților	33,8	29,3	33,4	31,1	30,2	31,8
– venituri în urma activității de întreprinzător	11,6	11,3	9,7	11,2	10,5	10,2
– transferuri sociale	13,3	13,2	13,0	11,7	11,8	13,2
– procente din depuneri și dividende ale hîrtilor de valoare	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6
– venituri din vânzarea valutei străine	7,6	12,3	12,8	15,5	19,2	22,0
– alte venituri	33,2	33,4	30,6	30,0	27,8	21,3

* Calcule ale autorului după datele din Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php

În Republica Moldova, ponderea veniturilor provenite din muncă în structura venitului mediu disponibil pe cap de locuitor a crescut de la 37,8 la sută în anul 2001 până la 41,6 la sută în 2006. Aceasta a fost o consecință a majorării salariilor obținute atât de angajații din unitățile cu autonomie financiară, cât și de salariații din domeniul bugetar. În același timp, ritmurile de creștere a veniturilor provenite în urma activității de muncă (de 4,6 ori) devansau majorarea veniturilor disponibile (de 4,2 ori).

În Transnistria, remunerarea muncii deține, de asemenea, poziția dominantă în structura veniturilor bănești (în anul 2006, proporția acesteia a constituit 31,8 la sută). Totuși, spre deosebire de Republica Moldova, aici ponderea fondului de remunerare a muncii în veniturile monetare sumare înregistrează o tendință de scădere (între anii 2001 și 2006 reducerea a constituit 2,0 puncte procentuale). Acest fapt este determinat de majorarea mai lentă a fondului de retribuție a muncii (de 3,9 ori) în comparație cu veniturile bănești sumare (de 4,6 ori). Formarea fondului de retribuție a muncii este influențată în mod negativ de reducerea semnificativă a numărului de salariați, o diminuare ale cărei ritmuri de micșorare au fost mai mari decât majorarea salariilor medii lunare.

Astfel, pentru Moldova și Transnistria este caracteristică o pondere relativ mică a retribuției muncii în structura veniturilor populației. Aceasta este o dovadă a faptului că la formarea veniturilor, în afară de veniturile provenite din retribuția muncii, un rol tot mai mare îl joacă sursele de venit care anterior dețineau o importanță mult mai mică decât retribuția muncii. De altfel, în țările dezvoltate retribuția muncii nu se situează, de regulă, mai jos de nivelul de 60% din totalul veniturilor.

În ultimii ani, lichiditățile expediate din străinătate joacă un rol în ascensiune la formarea veniturilor populației din Republica Moldova și Transnistria. Acestea exercită o influență semnificativă asupra standardelor de viață ale familiilor cu membri aflați la muncă peste hotarele Moldovei și ale Transnistriei. În Republica Moldova, cota parte a lichidităților din străinătate din totalul veniturilor disponibile constituie 13,9 %, iar din veniturile monetare – 17,4 %. În Transnistria, se conturează aproximativ aceeași situație. Veniturile obținute din vânzarea valutei străine reprezintă 22 % din totalitatea veniturilor bănești ale cetățenilor, ceea ce înseamnă că fiecare a patra sau a cincea rublă provine de peste hotare (Tabelul 1).

Contribuția lichidităților expediate din străinătate la formarea veniturilor monetare ale populației se află într-o relație directă cu mediul în care sunt plasate gospodăriile casnice. În Republica Moldova, în orașele mari lichiditățile formează 10,3 % din suma totală a banilor de care dispune o gospodărie medie, în timp ce la sate aceasta cuprinde 23,4 %. Astfel, fiecare al zecelea leu din veniturile disponibile ale gospodăriilor casnice situate în marile orașe și fiecare al patrulea leu din veniturile gospodăriilor din regiunile rurale este un leu transferat sau adus din străinătate.

Sumele lichidităților din străinătate se majorează pe măsură ce nivelul de viață al gospodăriilor casnice crește. În Moldova, în cea de-a V-a centilă lichiditățile de peste hotare, calculate pentru un membru al gospodăriei casnice, s-au situat la 271,1 lei pe lună, inclusiv în orașe – 238,1 lei și în sate – 316,2 lei (Tabelul 2). În comparație cu prima centilă, diferența este de 8,0 ori, inclusiv în mediul urban – de 8,9 ori, iar în spațiul rural – de 8,6 ori. De altfel, creșterea pe centile a lichidităților de peste hotare depășește majorarea tuturor veniturilor bănești. Ca rezultat, de la o centilă la alta se extinde ponderea volumului de lichidități din străinătate în veniturile monetare totale (valoarea maximă – 32,9 % – în cea de-a V-a centilă, mediul rural). Transferurile de bani de peste hotare acționează în mod benefic asupra reducerii sărăciei, însă reprezintă, totodată, un factor care determină aprofundarea inegalității în ceea ce privește veniturile. De altfel, gradul de inegalitate crește cu ritmuri mai susținute decât reducerea ratei sărăciei.

Tabelul 2. Distribuția lichidităților expediate din străinătate (Republica Moldova, 2006)

	Total	Centile				
		I	II	III	IV	V
În țară						
Lichidități, lei lunar	116,7	33,8	55,1	89,0	131,2	271,2
În % din veniturile bănești	17,4	12,0	12,6	15,6	17,2	20,9
Oraș						
Lichidități, lei lunar	119,1	26,9	44,8	66,3	133,6	238,1
În % din veniturile bănești	12,7	6,8	7,7	9,0	13,6	15,3
Sat						
Lichidități, lei lunar	114,4	36,7	61,6	103,3	129,7	316,2
În % din veniturile bănești	23,4	15,8	17,4	22,0	22,7	32,9

Calculare ale autorului, bazate pe culegerea statistică Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2006. – Ch.: Statistica, 2008, p. 45.

Salarii. Salariile individuale ale angajaților din Republica Moldova și Transnistria sunt caracterizate de ritmuri sporite de creștere. În Moldova, salariul mediu lunar nominal s-a majorat de la 543,7 lei în anul 2001 până la 2063 lei în 2007, sau de 3,8 ori. În Transnistria, salariul mediu lunar nominal s-a mărit de la 253 ruble în anul 2001 până la 1 543 ruble în 2007, adică de 6,1 ori (Tabelul 3).

Totuși, dacă în Republica Moldova, între anii 2001 și 2007, prețurile la mărfurile de consum și servicii au crescut în medie de 1,9 ori, în Transnistria această majorare a fost de 2,8 ori. Fenomenul respectiv a determinat sporirea salariului mediu lunar în Transnistria de doar 2,2 ori (în Moldova – de 2,0 ori). În plus, în anul 2007, din cauza unui nivel înalt fără precedent al inflației, înregistrat în Transnistria, de 29,4 la sută (fără vreo similitudine cu țările din vecinătate), salariul real nu doar că nu s-a mărit, ci a avut loc o descreștere a acestuia (în comparație cu 2006, diminuarea a reprezentat 5,2 la sută).

Tabelul 3. Dinamica salariului nominal și salariului real (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Republica Moldova							
Salariul mediu lunar nominal, lei	543,7	691,5	890,8	1103,1	1318,7	1697,1	2063,0
Salariul mediu nominal în % față de anul 2001*	100,0	127,2	163,8	202,9	242,5	312,1	379,4
Salariul mediu real în % față de anul 2001*	100,0	120,9	139,5	153,7	164,2	187,4	201,5

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Pentru informație: salariul mediu lunar în dolari SUA*	42,2	51,1	63,9	89,5	104,7	129,2	170,0
Transnistria							
Salariul mediu lunar nominal, ruble	253,0	318,0	453,0	706,0	962,0	1174,0	1543,0
Salariul mediu nominal în % față de anul 2001*	100,0	125,7	179,1	279,1	380,2	464,0	609,9
Salariul mediu real în % față de anul 2001*	100,0	113,7	122,3	158,3	194,5	217,9	221,4
Pentru informație: salariul mediu lunar în dolari SUA*	44,0	50,0	64,0	90,0	118,6	141,4	183,7

*Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php

Sub aspect temporal, raportul salariilor medii lunare în Republica Moldova și Transnistria, calculate în dolari SUA la rata oficială de schimb, nu a fost același. În anii 2001-2004, salariile se aflau aproximativ la același nivel, iar apoi diferența s-a aprofundat. În consecință, în anul 2007, salariul mediu lunar în Republica Moldova constituia 170,0 dolari SUA, iar în Transnistria – 193,0 dolari SUA.

Nivelul relativ mai înalt al salariului mediu lunar în Transnistria este determinat de câteva condiții. În primul rând, Transnistria se caracterizează printr-o repartizare mai avantajoasă, din punctul de vedere al remunerării muncii, a populației angajate pe sectoare ale economiei. Proportia lucrătorilor din agricultură, care au de altfel cel mai mic salariu, este mai mare în Moldova decât în Transnistria. În același timp, rata persoanelor angajate în industrie, care beneficiază de cel mai mare salariu, este mai mică în Moldova decât în Transnistria. În al doilea rând, baza legislativă în domeniul retribuției muncii, care funcționează în Transnistria, asigură un salariu mai bun decât în Moldova. Acest fapt este valabil atât pentru condițiile de remunerare a muncii, cât și pentru reglementarea de stat în sfera retribuției muncii, ce include, între altele, și modalitatea de stabilire a salariului minim.

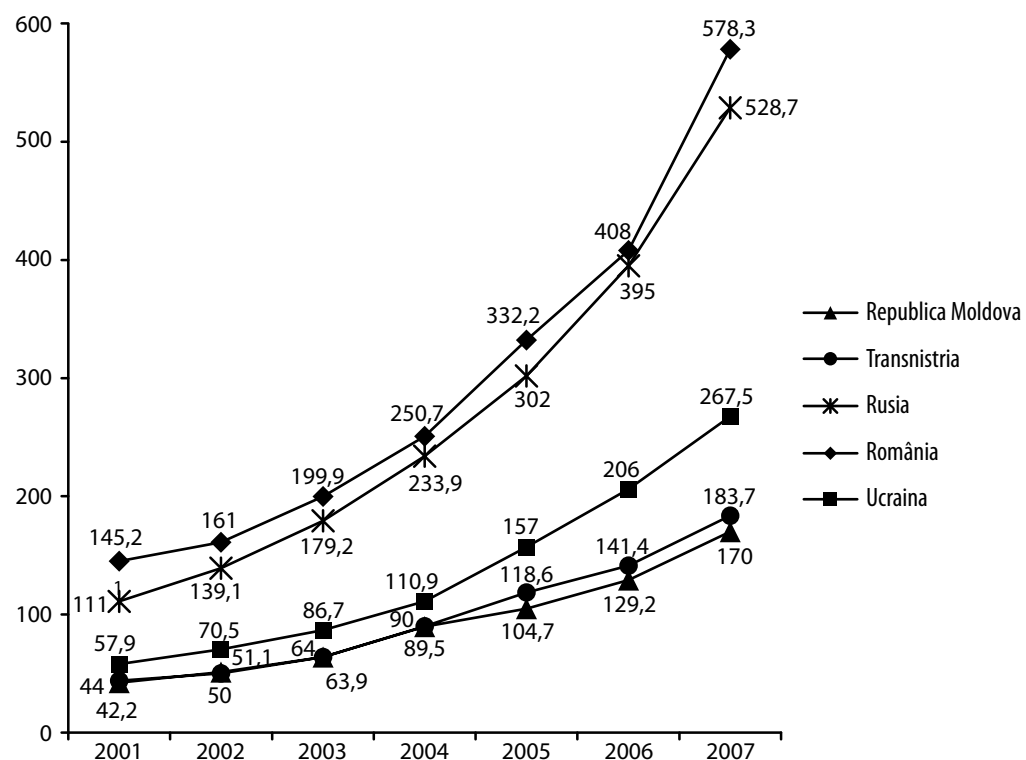
În ciuda unor evoluții pozitive în dinamica salariilor în Republica Moldova și Transnistria, salariile continuă să rămână foarte mici. Iar diferența dintre nivelul salariilor nominale (calculate în dolari SUA la rata oficială de schimb) în Moldova și Transnistria, pe de o parte, și țările-vecine – pe de altă parte, are o tendință de creștere (Graficul 2).

În anul 2001, salariul mediu lunar în Republica Moldova a fost de 3,4 ori mai mic decât în România, de 2,6 ori – decât în Rusia și de 1,9 ori – decât în Ucraina. În 2007, salariul în Moldova era de 170 dolari SUA, cu 408,3 dolari (sau de 3,4 ori) mai puțin decât în România, cu 358,7 dolari (sau de 3,1 ori) mai puțin decât în Rusia și cu 97,5 dolari (sau de 1,6 ori) mai puțin decât în Ucraina. O situație similară se profilează atunci când sunt comparate salariile medii lunare din Transnistria și statele-vecine.

În acest fel, în Republica Moldova și în Transnistria s-a ajuns la cel mai redus nivel de salarizare din regiunea Europei de Est. Și în asemenea condiții, prețul mic al forței de muncă nu oferă nici Moldovei și nici Transnistriei vreun avantaj concurențial pe piețele externe, fiindcă motivul principal al majorării prețurilor la producția autohtonă este creșterea prețurilor la resursele importate – energie, materie primă, diverse materiale etc., și nu sporirea salariilor.

Salariul minim. Nivelul salariului depinde semnificativ de nivelul salariului minim garantat de stat. Potrivit legislației muncii în Republica Moldova și Transnistria, statul obligă toți angajatorii, indiferent de forma de proprietate, să garanteze pentru angajații care au lucrat cu normă întreagă și și-au îndeplinit sarcinile de serviciu un salariu cel puțin egal cu valoarea salariului

Graficul 2. Dinamica salariului mediu lunar, dolari SUA

Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.insse.ro/cms; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.

de minim. Astfel, legislația fixează pentru salariul minim statutul de standard social minim în domeniul retribuției muncii.

În ceea ce privește modalitatea de stabilire a salariului minim, aceasta este determinată în practica internațională pe baza unor criterii comune, printre care cel mai important este acela de a fi în conformitate cu valoarea sumei minime necesare unei persoane apte de munca pentru supraviețuire. Aceste cerințe îi corespunde, în linii mari, modalitatea de fixare și revizuire a valorii salariului minim în Moldova și Transnistria. Însă există și diferențe semnificative între acestea în domeniul respectiv.

În Republica Moldova, potrivit p. 4 art. 5 al Legii Nr. 1432-XIV din 28 decembrie 2000, valoarea salariului minim este revăzută, ținând cont de modificarea indicelui prețurilor de consum și dinamica schimbării salariului mediu în economia națională, volumul Produsului Intern Brut, productivitatea muncii, precum și de suma minimă necesară pentru supraviețuire exprimată în costuri. Însă transpunerea în practică a modalității de reexaminare a valorii salariului minim s-a dovedit a fi departe de aceste norme legislative. În pofida faptului că modificarea salariului minim trebuie efectuată nu mai rar decât o dată pe an, revizuirea valorii salariului minim în Moldova înregistrează întârzieri în planul timpului față de dinamica factorilor stabiliți de legislație: indicele prețurilor de consum, salariul mediu lunar ș. a. Drept urmare, chiar și după ultima majorare a salariului minim (400 lei lunar – începând cu 1 aprilie 2007), mărimea salariului minim a constituit

ceva mai mult de 1/3 din suma minimă necesară supraviețuirii unei persoane apte de muncă și mai puțin de 1/5 din salariul mediu pe țară (Tabelul 4).

Salariul minim în Republica Moldova are o sferă foarte restrânsă de aplicare și este utilizat doar pentru remunerarea unor categorii de salariați (de exemplu, la stabilirea plăților lunare pentru reprezentanții statului în organele de administrare ale întreprinderilor de stat, societăților pe acțiuni și întreprinderilor cu capital majoritar de stat). Împreună cu salariul minim, în Republica Moldova există și un alt standard minim în domeniul retribuției muncii – salariul tarifar pentru categoria I de calificare (I categorie de remunerare). Acesta este elementul principal și obligatoriu al sistemului tarifar și servește drept bază pentru stabilirea salariilor tarifare concrete și a salariilor de funcție. Salariul tarifar pentru categoria I de calificare (I categorie de remunerare) este stabilit în mărime egală sau mai mare decât salariul mediu lunar pe țară. Acesta este modificat în funcție de necesități raportat la creșterea eficienței producției, la costul vieții și la alte condiții socio-economice.

Între anii 2001 și 2007, mărimea salariului tarifar pentru categoria I de calificare a angajaților din unitățile cu autonomie financiară a sporit de la 115 până la 900 lei sau de 7,8 ori. De altfel, dacă între 2001-2003 salariul tarifar pentru categoria I de calificare era stabilit ca fiind unic pentru toate genurile de activitate, după aceasta a fost introdusă o abordare diferențiată față de fixarea acestei valori. În prezent, salariul tarifar pentru categoria I de calificare a angajaților din unitățile cu autonomie financiară reprezintă pentru salariații din agricultură și silvicultură 700 lei lunar, pentru personalul auxiliar din agricultură – 550 lei și pentru salariații din alte ramuri – 900 lei (Tabelul 4).

Salariul tarifar pentru categoria I de calificare este inclus, împreună cu alte elemente, în sistemul de stabilire a salariului de bază în sfera bugetară. Potrivit Legii cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar, în cadrul Rețelei tarifare unice de salarizare pentru fiecare categorie de angajați se stabilește o grilă a salariilor de funcție. Pentru categoria I grila salariului de funcție constituie de la 400 până la 500 de lei lunar.

Majorarea salariului minim și a salariului tarifar pentru categoria I de calificare a angajaților din unitățile cu autonomie financiară a avut o influență benefică asupra raportului dintre acestea și suma minimă necesară supraviețuirii unei persoane apte de muncă. Dacă în anul 2001 acesta reprezenta 33,9 la sută, în 2007 raportul era de 80,1 la sută. Din 2001 până în 2007, raportul dintre salariul tarifar pentru categoria I de calificare a angajaților din unitățile cu autonomie financiară și salariul mediu pe țară a crescut de la 31,1 la sută până la 43,6 la sută.

Tabelul 4. Dinamica standardelor minime de retribuție a muncii în Republica Moldova

Anii	Salariul minim, lei	Salariul tarifar pentru categoria I, lei	Raportul în %*:			
			Salariul minim față de:		Salariul tarifar pentru categoria I față de:	
			Minimumul de existență	Salariul mediu	Minimumul de existență	Salariul mediu
2001	100	169	20,2	18,4	33,9	31,1
2002	100	250	17,5	14,5	43,8	36,2
2003	100	340	15,0	11,2	59,5	38,2
2004	100	440	13,9	9,1	61,2	39,9
2005	200	550	24,7	15,2	68,0	41,7
2006	200	700	20,3	11,8	70,9	41,2
2007	400	900	34,5	19,4	77,6	43,6

* Calcule ale autorului.

În Transnistria, este în vigoare Legea privind mărimea salariului minim, care determină o modalitate clară de stabilire a retribuiției minime a muncii. Potrivit acesteia, remunerarea minimă a muncii, fixată în fiecare trimestru, trebuie să fie echivalentă cu dublul sumei necesare supraviețuirii, calculat pe cap de locuitor. Aici a fost introdusă o perioadă de tranziție, pe durata căreia pentru stabilirea remunerării minime a muncii a fost aplicat coeficientul de corecție (de diminuare). Până la 1 ianuarie 2005, acest coeficient a fost fixat în cadru legislativ la nivelul de 0,5; de la 1 ianuarie 2006 până la 1 ianuarie 2007 – 0,80; iar în trimestrul I și II din 2007 – de 0,85. Începând cu jumătatea a doua a anului 2007, coeficientul de corecție nu a mai fost aplicat și în prezent retribuiția minimă a muncii este egală cu valoarea sumei necesare supraviețuirii unei persoane..

O asemenea modalitate de stabilire a retribuiției minime a muncii nu are un echivalent în țările Comunității Statelor Independente. În Republica Moldova și Ucraina, timp de mai mulți ani a fost abordat subiectul apropierei salariului minim de valoarea minimă a sumei necesare pentru supraviețuire. În Rusia, abia către sfârșitul anului 2008 este anunțată corelarea remunerării minime a muncii cu valoarea sumei minime de subzistență necesară unei persoane apte de muncă.

Astfel, spre deosebire de Republica Moldova, retribuiția minimă a muncii în Transnistria depinde în mod direct de valoarea sumei minime de subzistență și este fixată la o rată dublă a minimumului de subzistență. Coeficientul de corecție (de diminuare) își pierde din an în an influența la determinarea remunerării minime a muncii și acum în general nu mai este folosit.

Toate acestea, precum și majorarea în fiecare trimestru a sumei retribuiției minime a muncii (în conformitate cu creșterea minimumului de subzistență) au asigurat o ascensiune dinamică a acestui standard minim în Transnistria. De altfel, ritmurile de sporire a remunerării minime a muncii au fost mai ridicate decât creșterea minimumului de subzistență și a salariului mediu. Între 2004 și 2007, retribuiția minimă a muncii s-a mărit de 3,1 ori, iar minimumul de subzistență – de 1,6 ori și salariul mediu lunar – de 2,3 ori (Tabelul 5). O asemenea stare de lucruri a determinat un raport destul de avantajos între remunerarea minimă a muncii și minimumul de subzistență. Dacă în anul 2004 retribuiția minimă a muncii constituia 95,6 la sută din minimumul de subzistență, în 2007 acesta a depășit minimumul de subzistență de 1,8 ori. Raportul dintre remunerarea minimă a muncii și salariul mediu s-a ameliorat de la 46,0 la sută în 2004 până la 61,5 la sută în 2007.

Tabelul 5. Dinamica retribuiției minime a muncii în Transnistria

Anul	Retribuiția minimă a muncii, ruble*	Minimumul de existență, ruble	Salariul mediu lunar, ruble	Raportul retribuiției minime a muncii față de (%):**	
				Minimumul de existență	Salariul mediu
2004	325,06	340,00	706	95,6	46,0
2005	576,39	384,26	962	150,0	59,9
2006	682,99	447,60	1174	152,6	58,2
2007	999,55	555,86	1543	179,8	64,8

*Calculat de autor ca o medie matematică pentru trimestrele I-IV ale anilor respectivi în baza <http://www.economy-pmr.org/orders.php>

**Calculare ale autorului efectuate în baza <http://www.vspmr.org/>; <http://www.economy-pmr.org/>; <http://www.minzdravpmr.org/>

Principalul conținut al retribuiției minime a muncii este reprezentat de costul mijloacelor de existență necesare pentru reproducerea forței de muncă și în acest sens acesta nu trebuie să fie mai mic decât minimumul de subzistență al unei persoane apte de muncă. Totuși, salariul minim în Republica Moldova a acoperit doar 35,6 la sută din minimumul de existență al unei persoane apte de muncă, remunerarea minimă a muncii în Rusia – de 40,6 la sută, salariul mediu în Ucrai-

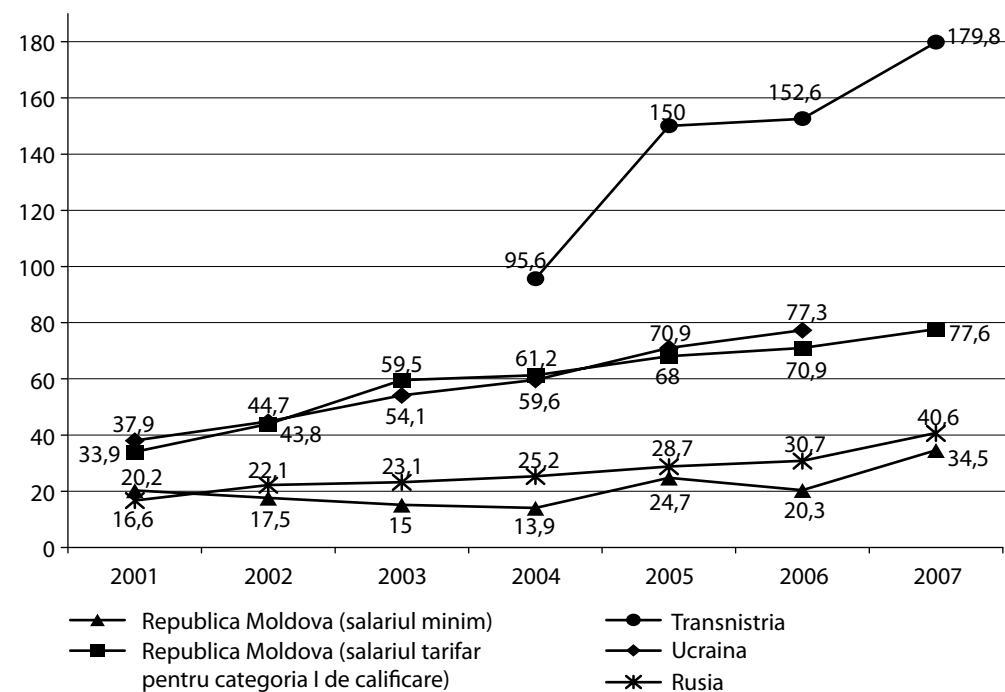
na – 77,3 la sută, salariul tarifar pentru categoria I de calificare în Moldova – 80,1 la sută. Și doar în Transnistria retribuiția minimă a muncii depășește de 1,8 ori minimumul de subzistență calculat pe cap de locuitor (Graficul 3).

În același timp, potrivit Cartei Sociale Europene, dimensiunea retribuiției minime a muncii trebuie stabilită de către stat la un nivel care să nu depășească de 2,5 ori minimumul de existență. Astfel, retribuiția minimă a muncii fixată în Transnistria este cea mai apropiată de standardele europene.

Raportul dintre retribuiția minimă a muncii și salariul mediu (sau așa-numitul indicele Kaitz) servește drept criteriu ce caracterizează gradul de reglementare a salariului în țară. De obicei, în statele dezvoltate din punct de vedere industrial indicele Kaitz este de 40-50 la sută. Cele mai mari valori ale indicelui Kaitz sunt înregistrate în Italia și Norvegia, unde depășesc 60 la sută. Organizația Internațională a Muncii (OIM) recomandă stabilirea indicelui Kaitz la nivelul de 50 la sută, iar Uniunea Europeană – la 60 la sută (la calcularea indicelui Kaitz este folosită mărimea salariului mediu minus impozitele).

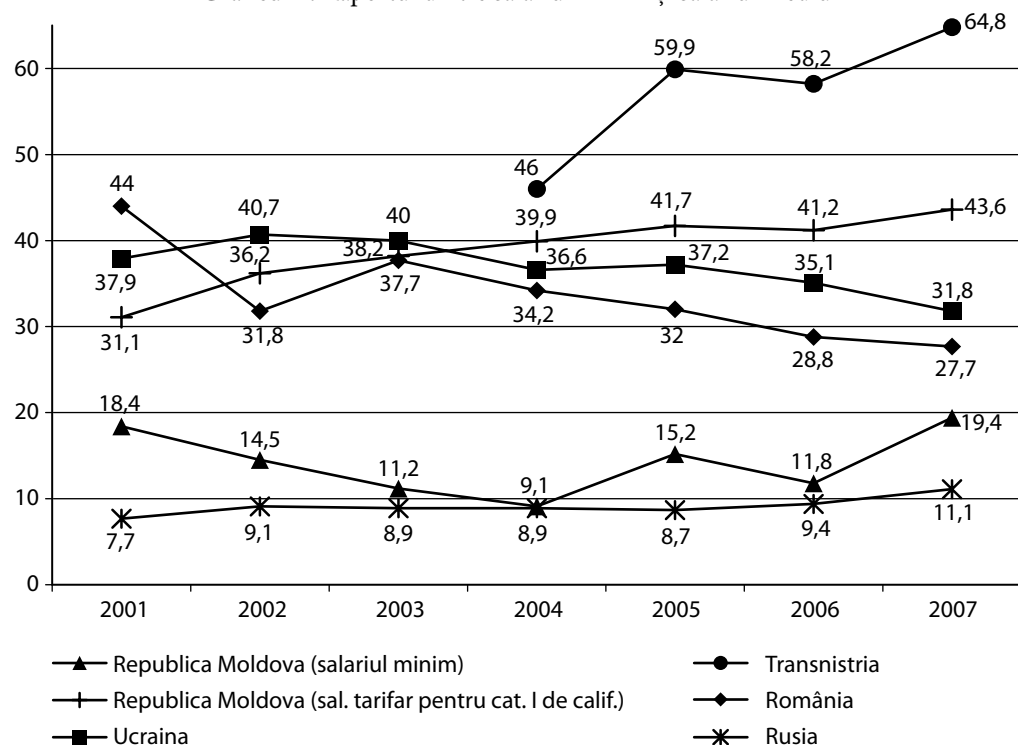
Din această perspectivă, cel mai mult se apropie de valoarea recomandată pe plan internațional a indicelui Kaitz raportul dintre retribuiția minimă a muncii și salariul mediu în Transnistria, precum și raportul dintre salariul tarifar pentru categoria I de calificare a angajaților din unitățile cu autonomie financiară și salariul mediu lunar în Republica Moldova (Graficul 4). Valoarea indicelui Kaitz în Transnistria și în Moldova este mai mare decât în Rusia de 5,5 și, respectiv, de 3,9 ori, decât în România – de 2,2 și 1,6 ori, și decât în Ucraina – de 1,9 și 1,4 ori. Aceasta denotă faptul că rolul statului în procesele regulatorii în domeniul remunerării muncii în Republica Moldova și Transnistria este mai mare decât în țările-vecine.

Graficul 3. Raportul dintre retribuiția minimă a muncii și minimumul de subzistență

Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publik_stat.php; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.

Graficul 4. Raportul dintre salariul minim și salariul mediu

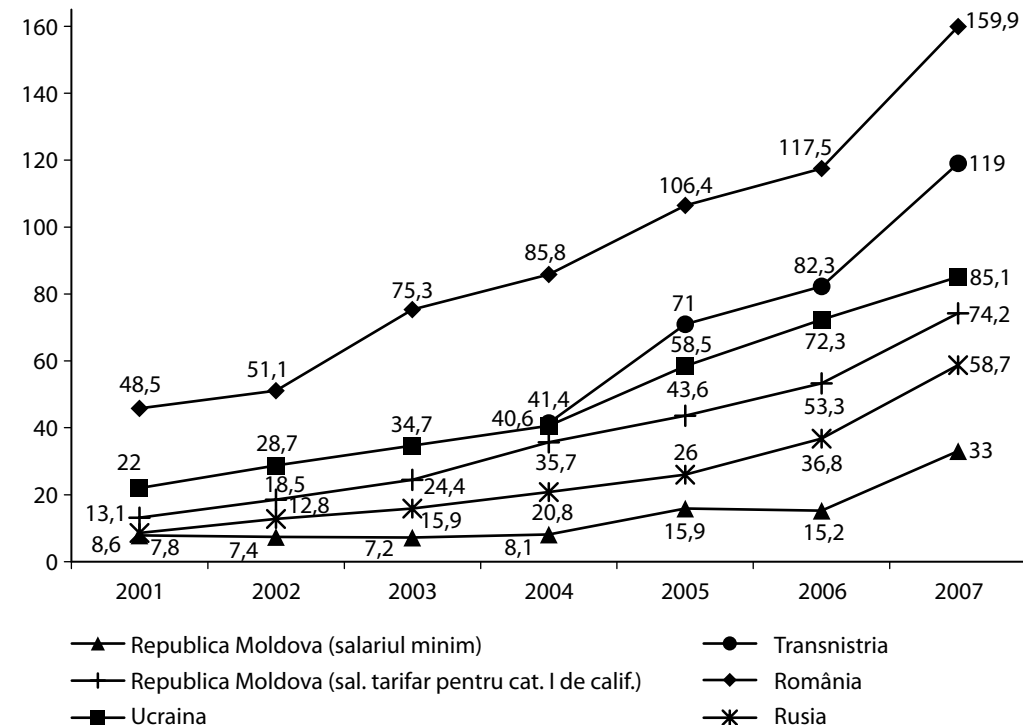

Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.

Reglementarea retribuiției minime a muncii în Republica Moldova și în statele-vecine se bazează pe documentele adoptate de Organizația Internațională a Muncii. Însă gradul diferit de realizare a recomandărilor respective ale ILO a condus la o dinamică diferită și un nivel diferit de remunerare minimă a muncii în aceste țări. În 2001-2007, retribuiția minimă a muncii (exprimată în dolari SUA) s-a majorat în Rusia de 6,8 ori, în Moldova – de 5,7 ori (salariul tarifar pentru categoria I de calificare) și de 4,2 ori (salariul minim), iar în Ucraina – de 3,9 ori. În Transnistria, între 2004 și 2007, ritmul de creștere a retribuiției minime a muncii a fost de 2,9 ori. În 2007, remunerarea minimă a muncii în România a constituit 159,9 dolari SUA, în Transnistria – 119 dolari SUA, în Ucraina – 81 dolari, în timp ce în Republica Moldova aceasta a fost de 74,2 dolari SUA (salariul tarifar pentru categoria I de calificare) și de 33 dolari SUA (pentru salariul minim), pe când în Rusia – 58,7 dolari SUA (Graficul 5).

Organizația Internațională a Muncii clasifică toate țările lumii, după valoarea absolută a retribuiției minime a muncii, în patru grupuri. În primul grup sunt incluse țările cu o remunerare minimă a muncii în valoare de până la 99 dolari SUA (printre acestea se numără state din Asia și unele țări din America Latină – Mexic, Brazilia, Uruguay). Al doilea grup este compus din țări în care retribuiția minimă a muncii este de 100-499 dolari SUA (țările Europei de Est și Statele Baltice, Turcia, Chile ș.a.). În cel de-al treilea grup intră statele cu un salariu minim între 500 și 1 000 dolari SUA (Canada, SUA, Japonia, Spania). Grupul de țări cu un nivel al salariului minim de peste 1 000 dolari SUA este format din majoritatea statelor Uniunii Europene, Australia, Islanda.

Graficul 5. Dinamica retribuiției minime a muncii (dolari SUA)

Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.

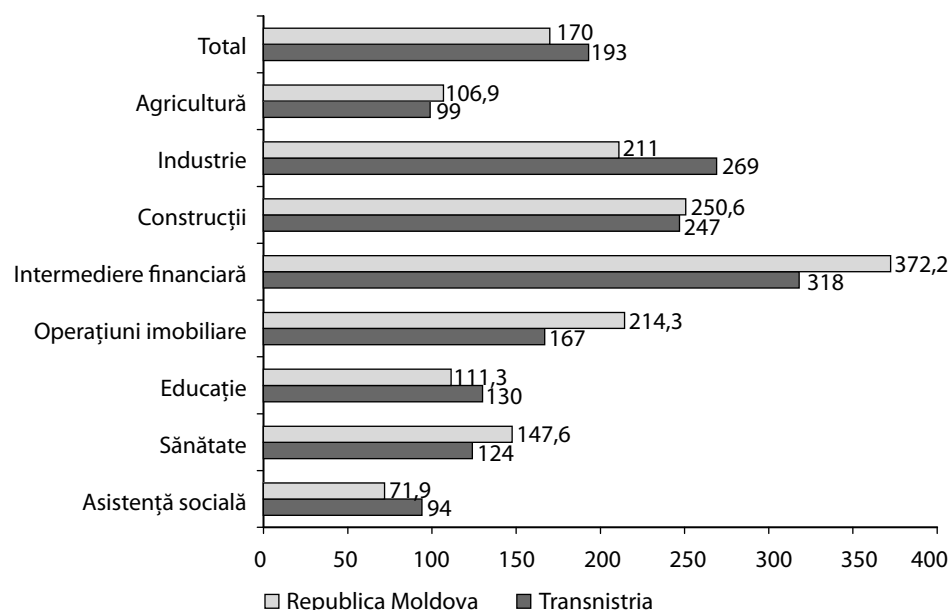
În această clasificare, Republica Moldova, Rusia și Ucraina se alătură țărilor din primul grup, iar Transnistria și România – celui de-al doilea.

Diferențierea salariilor. Pe fundalul unui nivel relativ redus al retribuiției muncii în economiile Republicii Moldova și Transnistriei, se înregistrează o diferențiere nejustificat de mare a salariilor pe tipurile de activitate economică. Gradul acestei diferențieri nu este legat în majoritatea cazurilor de rezultatele economice ale funcționării ramurilor și industriilor, de însemnătatea lor pentru economie sau de nivelul de calificare al forței de muncă utilizate.

În anul 2007, salariul angajaților din unitățile specializate în intermedierea financiară a depășit mărimea medie pe economia Moldovei de 2,2 ori, a Transnistriei – de 1,6 ori; în construcții – de 1,5 ori și, respectiv, de 1,3 ori; în industrie – de 1,2 și 1,4 ori (Diagrama 1). Totodată, retribuiția muncii în instituțiile de învățământ a constituit 65,5 la sută față de nivelul mediu pe economia Moldovei și 67,4 la sută – pe economia Transnistriei; în agricultură – 62,9 la sută și, respectiv, 51,3 la sută. Într-o situație deosebit de grea se află angajații din sectorul asistenței sociale. Nivelul de remunerare a muncii lor este cel mai mic dintre toate și reprezintă doar 42,3 la sută din salariul mediu pe economia Moldovei și 48,7 la sută – pe economia Transnistriei.

Diferențierea semnificativă a retribuiției muncii este evidențiată și de distribuția numărului de angajați după nivelul salariului mediu brut (Diagrama 2). Raportul dintre numărul persoanelor care beneficiază de cel mai mare salariu și cei cu salariul cel mai mic depășește toate limitele rezonabile. În Republica Moldova, rata angajaților cu un salariu în valoare de până la 50 dolari SUA lunar este de 30,5 la sută, în timp ce un salariu de peste 300 dolari SUA este plătit doar pentru

Diagrama 1. Salariul mediu brut (2007, dolari SUA)

Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php

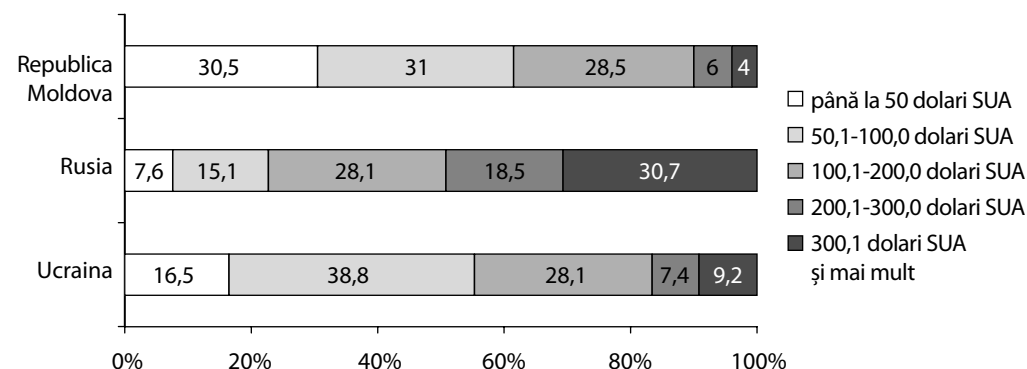
4 la sută din angajați. Astfel, numărul angajaților care sunt remunerați cu cel mai scăzut salariu este de 7,6 ori mai mare decât beneficiarii celui mai ridicat salariu.

În țările-vecine se observă o situație mult mai favorabilă. Dacă în Republica Moldova un salariu de în valoare de până la 50 dolari SUA este plătit fiecărui al treilea angajat, atunci în Ucraina – doar fiecărui al șaselea, iar în Rusia – abia fiecărui al treisprezecelea. Pe de altă parte, în Moldova doar un angajat din douăzeci și cinci are un salariu de peste 300 dolari, în Ucraina – unul din unsprezece și în Rusia – unu din trei.

Există o diferențiere a nivelului de salariu mediu și în planul unităților teritorial-administrative. În Republica Moldova, în municipiul Chișinău și în raionul Drochia este înregistrat un nivel mai înalt al salariului lunar față de media pe țară. Salariul mediu lunar în municipiul Chișinău depășește nivelul mediu național cu 30,4 la sută, iar în raionul Drochia – cu 23,4 la sută. În Transnistria, în două unități teritorial-administrative se atestă un salariu mai ridicat față de media pe regiune (Tabelul 6). În orașul Tiraspol salariul lunar este mai ridicat față de cel mediu cu 15,1 la sută, iar în Rîbnița și în raionul Rîbnița – cu 11,0 la sută.

Existența unei diferențieri semnificative în secțiunea inferioară a distribuției unităților teritorial-administrative ale Republicii Moldova poate fi calificată ca un fenomen negativ. La nivelul de 60,1-70,0 la sută față de media națională sunt salariații angajați din fiecare al patrulea raion al țării, iar la nivelul de 50,1-60,0 la sută – în fiecare al patrulea sau al cincilea raion al Moldovei. Cea mai mare diferență față de media pe țară a fost caracteristică pentru raionul Șoldănești (51,4 la sută) și raionul Telenești (50,2 la sută). În Transnistria, deosebirea dintre salariile brute nu este atât de însemnată. În situația cea mai dificilă se află angajații din orașul Slobozia și raionul Slobozia (salariul lor a constituit 67,0 la sută față de media pe regiune).

Diagrama 2. Distribuția angajaților după mărimea salariului (2005)

Calculare ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.

Tabelul 6. Distribuția unităților teritorial-administrative ale Republicii Moldova și Transnistriei după nivelul salariului mediu lunar (decembrie 2006)

	Republica Moldova		Transnistria	
	Numărul de unități	%	Numărul de unități	%
Total	35	100,0	7	100,0
Inclusiv cu un salariu de % față de salariul mediu:				
peste 100,0	2	5,7	2	28,6
de la 90,1 până la 100,0	2	5,7	-	-
de la 80,1 până la 90,0	6	17,1	2	28,6
de la 70,1 până la 80,0	8	22,9	2	28,6
de la 60,1 până la 70,0	9	25,8	1	14,2
de la 50,1 până la 60,0	8	22,9	-	-

Calculare ale autorului în baza ediției Situația social-economică a Republicii Moldova în ianuarie-decembrie 2006 / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. – Chișinău: Statistica, 2006, p.57; http://www.economy-pmr.org/publuk_stat.php.

Asigurarea cu pensii. Accelerarea procesului de îmbătrânire a populației și înrăutățirea raportului dintre numărul populației angajate și numărul de pensionari s-au plasat printre principalele cauze ale reformării sistemelor de pensii în Republica Moldova și Transnistria. Reformele sistemului de pensii, realizate la sfârșitul anilor 1990 și la începutul anilor 2000, s-au desfășurat în condițiile unei instabilități social-politice și a deteriorării calității vieții populației. De altfel, în Moldova și Transnistria au fost aplicate principii conceptuale diferite la reformarea sistemelor de pensii.

Reforma sistemului de pensii în Republica Moldova, efectuată la 1 ianuarie 1999, a avut, în comparație cu Transnistria, un caracter mai radical. Direcția ei principală a vizat trecerea de la garanțiile sociale la asigurările sociale prin intermediul introducerii principiilor de asigurare în funcționarea sistemului de pensii. Realizarea acestora a permis crearea unei dependențe directe între condițiile de plată a pensiei și mărimea ei, pe de o parte, și gradul de participare la asigurarea cu pensii a fiecărui cetățean, pe de altă parte, adică de durata perioadei asigurării lui și

dimensiunea salariului lui, din care el și angajatorul lui au plătit contribuții la sistemul public de asigurări sociale.

Actualul sistem de pensii din Transnistria se aseamănă foarte mult cu sistemul care a existat în Moldova până la reforma pensiilor din 1999, în cadrul căruia condițiile de stabilire și mărimea pensiei nu luau în considerare în totalitate contribuția viitorului pensionar la finanțarea sistemului de pensii. În Transnistria, sistemul de pensii funcționează formal conform principiilor de asigurare. Din anul 2001, aici este în vigoare Legea privind bazele asigurărilor sociale obligatorii, care stabilește principiile și noțiunile-cheie ale asigurărilor sociale, fixează drepturile și obligațiunile persoanelor asigurate și asigurătorilor și precizează că bugetul asigurărilor sociale obligatorii nu intră în componența bugetului republican sau local. Legea conține și un set de alte reglementări care, în marea lor majoritate, corespund spiritului și esenței asigurărilor sociale.

Totuși, în legislația cu privire la pensii în Transnistria se păstrează, iar în practică se aplică multe beneficii și privilegii legate de pensii, care nu se înscriu deloc în principiile asigurărilor. Este redusă la maximum participarea angajaților la finanțarea propriilor pensii viitoare, prin intermediul plăților de asigurări individuale. De asemenea, terminologia utilizată în legislația actuală privind pensiile (de exemplu, „vechimea în muncă”, și nu „vechimea în calitate de persoană asigurată”) ilustrează faptul că sistemul de pensii din Transnistria este într-o mare măsură un sistem de garanții sociale decât de asigurări sociale. Acest sistem nu este adaptat pe deplin la condițiile de piață și este orientat puternic spre condițiile în care practic toate persoanele apte de muncă erau obligate să lucreze permanent ca angajați la întreprinderi de stat sau în gospodării colective. *Tablelul 7* confirmă această concluzie.

Tablelul 7. Câteva elemente distinctive ale sistemelor de pensii

Republica Moldova	Transnistria
1. Vârsta de pensionare	
Bărbați – 62 de ani, femei – 57 de ani.	Bărbați – 60 de ani, femei – 55 de ani.
Femeile care au născut și au educat până la vârsta de 8 ani cinci și mai mulți copii – 54 de ani.	Femeile care au născut și au educat până la vârsta de 10 ani trei copii – 52 de ani, patru copii – 51 de ani (cu o vechime totală în muncă de cel puțin 20 de ani).
Pentru persoanele care lucrează în condiții de muncă deosebit de grele sau foarte nocive (lista Nr. 1): bărbați – 54 de ani, femei – 49 de ani.	Pentru persoanele ocupate care lucrează în condiții de muncă deosebit de grele sau foarte nocive (lista Nr. 1): bărbați – 50 de ani, femei – 45 de ani.
–	Reducerea cu cinci ani a vârstei de pensionare pentru angajații în ocupațiile înscrise în listele Nr. 2 și Nr. 3.
2. Vechimea de asigurare (de muncă)	
Stagiul necesar pentru obținerea drepturilor la o pensie deplină pentru limita de vârstă este de 30 de ani pentru bărbați și de 30 de ani pentru femei.	Stagiul necesar pentru obținerea drepturilor la o pensie deplină pentru limita de vârstă este de 25 de ani pentru bărbați și de 20 de ani pentru femei.
Drepturile la o pensie parțială pot fi obținute de o persoană cu o vechime de asigurare de 15 ani.	Drepturile la o pensie parțială pot fi obținute de o persoană cu o vechime de muncă de 5 ani.
3. Dreptul de alegere a pensiei	
Este stabilită o pensie la alegere.	Persoanelor care au drepturi la pensii de stat li se stabilește o pensie la alegerea lor. Participanții la luptele armate și văduvele lor au dreptul la două pensii de stat.

4. Alocații la pensie	
–	Pensionarii care nu lucrează și întrețin membri ai familiei inapți pentru muncă beneficiază de o alocație în mărimea unei pensii sociale pentru fiecare membru al familiei inapt pentru muncă.
–	Pentru pensionarii care au atins vârsta de 75 de ani – o alocație în mărimea unei pensii sociale.
–	Compensări și alte plăți suplimentare la pensie. Una dintre cele mai recente indemnizații este plata unei compensări lunare bănești de 25 de ruble în funcție de scumpirea produselor de panificație.
Până în anul 2003, contribuția constituia 1 % din salariu, în 2004-2005 – 2 %, în 2006 – 3 %, în 2007 – 4 %, în 2008 – 5 %.	Contribuția pentru asigurarea socială obligatorie de stat este de 1 % din salariu.

În Republica Moldova și Transnistria se aplică mecanisme diferite de reexaminare a pensiilor, ținând cont de dinamica creșterii salariilor și prețurilor la mărfurile de consum și servicii. În Moldova, începând cu anul 2003, indexarea pensiilor are loc în fiecare an la 1 aprilie, iar coeficientul de indexare se calculează ca o valoare a mediei matematice a creșterii indicelui prețurilor de consum și majorării salariului mediu pe economie în anul precedent.

În Transnistria, revizuirea mărimii pensiilor se efectuează printr-o majorare a lor în fiecare trimestru cu aplicarea coeficientului individual al pensionarului. Mărimea acestui coeficient depinde de modificarea salariului mediu lunar pe economie în perioada respectivă. Legea privind bugetul Fondului de Stat de Pensii reglementează în fiecare an mărimea maximă a coeficientului personal al pensionarului, precum și suma suplimentară cu care este mărită pensia odată cu depășirea acestui coeficient.

Astfel, și în Moldova, și în Transnistria este realizată în mod regulat modalitatea stabilită pe bază legislativă de majorare a pensiilor. Însă mecanismele de efectuare a acestei mărimi se deosebesc destul de mult. Una dintre distincții vizează frecvența de operare a creșterii pensiilor. În acest sens, periodicitatea trimestrială de majorare a pensiilor în Transnistria are un anumit avantaj în comparație cu indexarea pensiilor în Moldova, care are loc o singură dată într-un an calendaristic.

Diferențele principiilor conceptuale de funcționare a sistemelor de pensii în Republica Moldova și Transnistria au determinat o dinamică distinctă a mărimii pensiei medii lunare nominale. În Moldova, aceasta a crescut de la 135,8 lei în anul 2001 până la 548,3 lei în 2007, sau de patru ori. În Transnistria, pensia medie lunară nominală s-a majorat de la 116 ruble în anul 2001 până la 500,3 ruble în 2007, sau mai mult de 4,3 ori. Prin urmare, ritmul de evoluție a pensiei nominale în Transnistria a fost mai mare decât în Moldova.

Totuși, dacă în Republica Moldova, între anii 2001 și 2007, prețurile la mărfurile de consum și la servicii s-au ridicat în medie de 1,9 ori, atunci în Transnistria – de 2,8 ori. Faptul a influențat o sporire a pensiei medii lunare reale de doar 1,6 ori, în timp ce în Moldova majorarea a fost de 2,1 ori. În plus, în anul 2007, din cauza unui nivel înalt fără precedent al inflației în Transnistria s-a înregistrat o diminuare a pensiei reale cu aproximativ 15 la sută (*Tablelul 8*).

De altfel, mărimea medie a pensiei lunare, calculată în dolari SUA la rata oficială de schimb, este mai înaltă în Transnistria decât în Moldova. În 2001, dimensiunea medie a pensiei a constituit 20,2 dolari SUA față de 10,5 dolari în Moldova (o diferență de 1,9 ori), iar în anul 2007 – 59,6 și, respectiv, 45,2 dolari SUA (diferență de 1,3 ori).

Tabelul 8. Dinamica mărimii pensiei reale și pensiei nominale

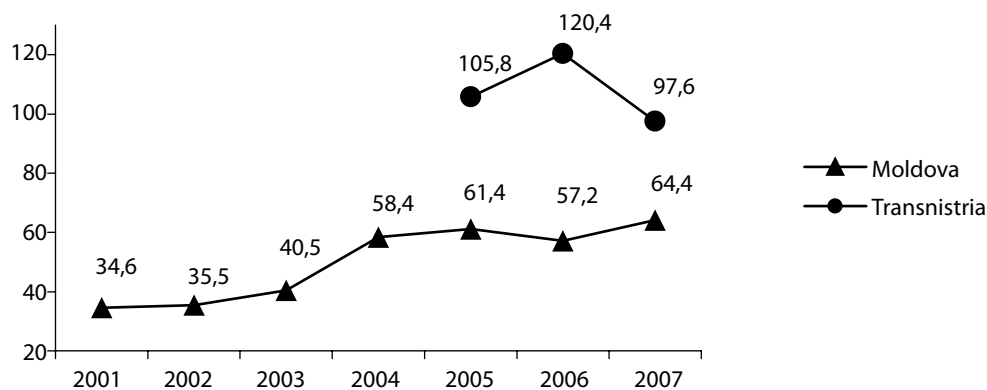
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Republica Moldova							
Mărimea medie a pensiei lunare, lei	135,7	161,0	210,6	325,3	383,2	442,3	548,3
Mărimea medie a pensiei lunare în % față de anul 2001*	100,0	118,6	155,1	239,5	282,2	325,7	403,8
Mărimea pensiei lunare reale în % față de anul 2001*	100,0	112,7	132,1	181,4	191,1	195,6	214,4
<i>Pentru informație:</i> mărimea medie a pensiei lunare, dolari SUA*	10,5	11,9	15,1	24,4	30,4	33,7	45,2
Transnistria							
Mărimea medie a pensiei lunare, ruble	116,0	124,0	160,0	222,0	358,8	454,3	500,3
Mărimea medie a pensiei lunare în % față de anul 2001*	100,0	106,9	137,9	191,4	309,3	392,2	431,8
Mărimea pensiei lunare reale în % față de anul 2001*	100,0	96,6	94,1	108,5	158,2	184,3	156,7
<i>Pentru informație:</i> mărimea medie a pensiei lunare, dolari SUA	20,2	20,0	22,0	28,0	44,0	54,0	59,6

* Calcule ale autorului.

Dimensiunea minimumului de subzistență al unui pensionar reprezintă un reper clar de evaluare a calității vieții acestuia. Raportul dintre pensia medie lunară pentru limita de vârstă și mărimea minimumului de existență al pensionarului este mai bun în Transnistria decât în Moldova. Dacă în Republica Moldova cel mai avansat raport este de 64,1 la sută (în anul 2007), în Transnistria pensia medie pentru limita de vârstă a depășit nivelul minimumului de subzistență al pensionarilor cu 5,8 la sută în anul 2005 și cu 20,4 la sută în 2006 (Graficul 6). (Menționăm că printre țările Comunității Statelor Independente doar în Belarus, Rusia, Kazahstan și Ucraina a fost înregistrată o depășire a mărimii pensiei medii lunare pentru limita de vârstă față de minimumul de subzistență al pensionarilor).

Finanțarea sistemelor de pensii în Republica Moldova și Transnistria este asigurată din contul mijloacelor acumulate și administrate de organele de stat specializate. În Moldova aceasta este

Graficul 6. Raportul dintre pensia medie pentru limita de vârstă și minimumul de existență

Calcule ale autorului.

Casa Națională de Asigurări Sociale, care gestionează bugetul asigurărilor sociale prin intermediul unui număr de șapte fonduri speciale, printre care un loc central îl deține Fondul de pensii și indemnizații. În Transnistria, împreună cu Fondul de Stat de asigurări sociale obligatorii, care dispune de un buget propriu, funcționează Fondul de Stat de Pensii, care administrează finanțele asigurărilor de pensii ale cetățenilor.

Între anii 2001 și 2007, capitolul de venituri al bugetului asigurărilor sociale de stat în Republica Moldova a crescut de la 1 604,3 milioane lei până la 5 141,3 milioane lei, sau de 3,2 ori. Aici s-a conturat o tendință de majorare a ratei contribuțiilor obligatorii ale asigurărilor sociale de stat: de la 81 la sută în anul 2001 până la 84 la sută în 2006, pe fundalul unei diminuări a proporției transferurilor din bugetul de stat (Diagrama 3).

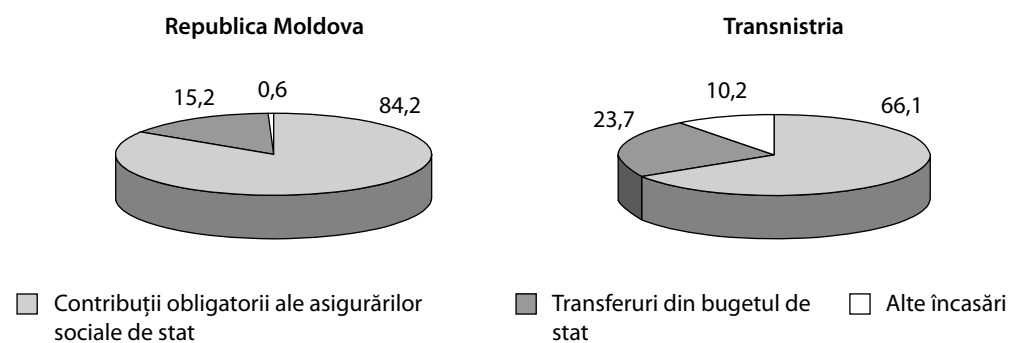
În Transnistria, încasările Fondului de Stat de Pensii au crescut de la 158,31 milioane ruble în anul 2001 până la 612,21 milioane ruble în 2006, sau de 3,9 ori. În acest caz, cota-parte a contribuțiilor de asigurări a scăzut din an în an: de la 94,8 la sută din totalul încasărilor în 2001 până la 66,1 la sută în 2006.

Astfel, dacă în Republica Moldova la formarea capitolului de venituri al bugetului asigurărilor sociale poziția dominantă este deținută de contribuțiile sociale obligatorii, în Transnistria acestea joacă un rol mult mai restrâns. Prin urmare, povara exercitată asupra bugetului de stat este semnificativ mai mică în Transnistria decât în Moldova. Din fiecare 6 ruble direcționate spre Fondul de Stat de Pensii al Transnistriei, 4 au fost decontate din bugetul regional, în timp ce în Moldova din fiecare 6 lei care au ajuns în bugetul asigurărilor sociale de stat, doar 1 leu provine din bugetul de stat.

În raport cu Produsul Intern Brut, capitolul de cheltuieli al bugetului asigurărilor sociale în Republica Moldova a crescut de la 7,2 la sută în anul 2001 până la 9,8 la sută în 2007. Totodată, cheltuielile fondului de pensii pentru plata tuturor tipurilor de pensii ale asigurărilor sociale de stat (pensii pentru limita de vârstă, pensii de invaliditate și pensii pentru pierderea întreținătorului) în 2006 au reprezentat 8,8 la sută din PIB, iar pentru indemnizații și alte tipuri de protecție socială a populației – 1,0 la sută. În Transnistria, cheltuielile Fondului de Stat de Pensii în raport cu PIB s-au majorat de la 10,8 la sută în anul 2001 până la 13,2 la sută în 2006 (Tabelul 9).

Menționăm faptul că din contul bugetului asigurărilor de stat al Republicii Moldova sunt finanțate toate cheltuielile programelor sociale, iar din contul Fondului de Stat de Pensii al Transnistriei – doar cheltuielile pentru plata pensiilor și indemnizațiilor asigurărilor sociale de stat, iar cheltuielile pentru celelalte programe sociale sunt efectuate din contul Fondului de Stat al asigu-

Diagrama 3. Surse de finanțare ale sistemelor de pensii, % (anul 2006)

Calcule ale autorului.

rărilor sociale obligatorii. Cheltuielile pentru plata pensiilor în Transnistria în raport cu Produsul Intern Brut depășesc nu doar nivelul celor din Moldova și din alte țări ale CSI (în care acestea, cu excepția Ucrainei, nu sunt mai mari de 10 la sută), dar se situează de-asupra mediei europene.

Tabelul 9. Cheltuielile pentru asigurări sociale în % față de Produsul Intern Brut

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Republica Moldova							
Produsul Intern Brut, milioane lei	19051,5	22555,9	27619,0	31992,0	37652,0	44069,0	53353,7
Cheltuielile bugetului asigurărilor sociale de stat, milioane lei	1373,5	1899,6	2173,9	2768,9	3697,8	4378,1	5228,6
Cheltuielile în % în raport cu PIB*	7,2	8,4	7,9	8,7	9,8	9,9	9,8
Transnistria							
Produsul Intern Brut, milioane ruble	1462,9	1589,3	2196,6	3283,0	4198,6	4860,5	
Cheltuielile bugetului Fondului de Stat de Pensii, milioane ruble	158,14	208,71	234,62	312,31	478,46	641,89	
Cheltuielile în % în raport cu PIB *	10,8	13,1	10,7	9,5	11,4	13,2	

* Calcule ale autorului.

Capacitatea de cumpărare a veniturilor bănești servește drept criteriu de evaluare a calității vieții populației. Pentru o analiză comparativă a capacității de cumpărare a salariului și pensiei sub aspect temporar și în raport cu alte țări este utilizat prețul pachetului alimentară, ce include 1 kilogram de pâine din făină de grâu de calitate I, 1 kilogram de carne de vită de calitate I, 1 kg de lapte, câte 1 kg de unt și de ulei de floarea soarelui, 1 kg de zahăr, 10 ouă, 1 kg de cartofi și 1 kg de varză proaspătă. De remarcat că acest set de produse alimentare, inclus în pachetul alimentară, reprezintă principalul conținut al coșului alimentară al minimumului de consum în Republica Moldova, Transnistria și în alte țări ale Comunității Statelor Independente.

Analiza capacității de cumpărare a salariului mediului lunar relevă că în anul 2001, în comparație cu 1991, aceasta s-a diminuat în Republica Moldova de la 34 de pachete alimentare până la 6, sau de 5,7 ori, în timp ce în Transnistria – de la 34 de pachete alimentare până la 5,5, sau de 6,2 ori (*Diagrama 4*). În Rusia și Ucraina, a avut loc de asemenea o reducere a capacității de cumpărare a salariului mediu lunar, totuși, ritmurile de scădere au fost mai mici: în Rusia – de 3,6 ori, în Ucraina – de 3,8 ori.

În următorii ani, capacitatea de cumpărare a salariului s-a ridicat, însă, în anul 2006 aceasta a cuprins în Republica Moldova doar 13 pachete alimentare sau 38,2 la sută față de nivelul din 1991, iar în Transnistria – 14,4 pachete alimentare sau 42,4 la sută (în Rusia – 53,7 la sută, în Ucraina – 47,1 la sută). Interesant este că pe durata anilor 2001-2003 capacitatea de cumpărare a salariului mediu lunar în Moldova a fost mai înaltă decât în Transnistria, în 2004 a fost înregistrat un nivel egal, iar către 2005-2006 – deja Transnistria era înaintea Moldovei la acest indicator.

O tendință aproape similară este caracteristică și pentru dinamica pensiei medii lunare.

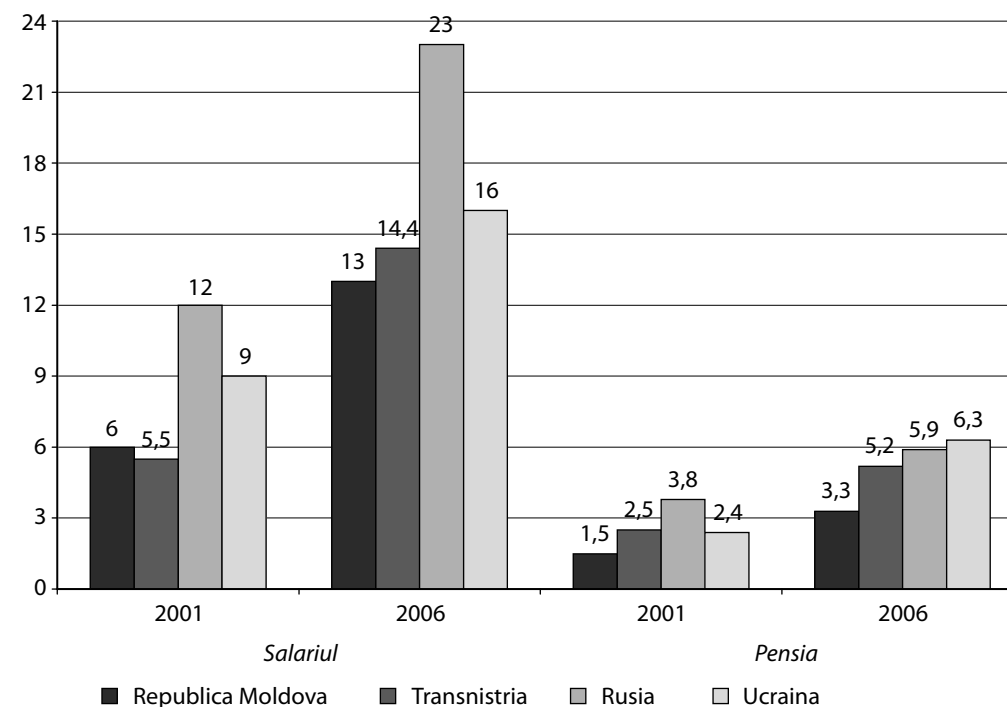
Trebuie remarcat faptul că evaluarea capacității de plată este efectuată în funcție de salariul brut și pensie. Aici însă nu este luată în calcul întârzierea plății lor, care determină o diferență dintre suma direcționată spre plată și suma plătită de facto. Fenomenul își găsește expresia în

problema datoriilor la salarii și pensii. Dacă în Republica Moldova această problemă este practic soluționată (în anul 2006, datoria reprezenta 1 la sută din fondul anual de salarii), în Transnistria ea rămâne stringentă. În 2006, datoria la plata salariilor a constituit 4,3 la sută din fondul anual de salarii. Situația s-a agravat în mod semnificativ în anul 2007, pe parcursul căruia datoria la plata salariilor în economia Transnistriei s-a majorat cu 29,4 la sută, inclusiv în instituțiile bugetare – cu 44,9 la sută.

Datoria față de populație la plata salariilor și pensiilor constituie, de fapt, o reținere directă din suma veniturilor și, astfel, prezintă un factor ce influențează negativ nivelul acestor venituri. Plata efectuată cu întârziere la datorii la salarii și pensii nu compensează pe deplin plata incompletă pentru perioadele precedente, fiindcă și în condițiile unei inflații minime are loc o anumită reducere a sumelor plătite mai târziu. Această teză este deosebit de actuală pentru Transnistria, unde indicele combinat al prețurilor de consum pentru ianuarie-decembrie 2007 a atins 29,4 la sută. Acest fapt, precum și creșterea semnificativă a datoriilor la plata salariilor și pensiilor are o acțiune de reducere asupra capacității de cumpărare a salariului și pensiei în Transnistria. În acest sens, este necesară o anumită rectificare a rezultatelor obținute la evaluarea capacității de cumpărare a veniturilor bănești ale populației Transnistriei.

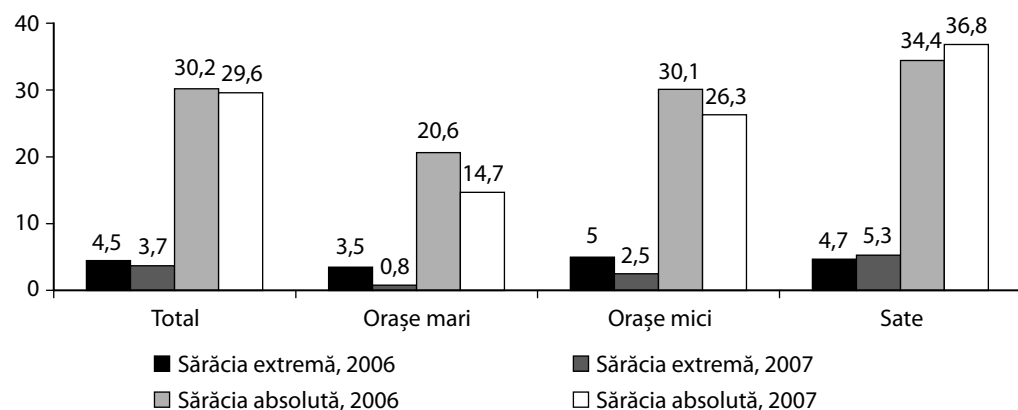
Sărăcie. Sărăcia în Republica Moldova și Transnistria este caracterizată, ca fenomen multidimensional, de elemente comune pentru populația altor state cu o economie în tranziție: (1) un nivel scăzut de venituri și consum; (2) sănătate modestă; (3) educație insuficientă; (4) acces restrâns la servicii de sănătate și educație; (5) vulnerabilitate în fața instabilității economice și sociale asociată cu frica pentru viitor; (6) oportunități limitate de ameliorare a calității vieții.

Diagrama 4. Capacitatea de cumpărare a salariului mediu și pensiei medii

Calcule ale autorului în baza Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.vkp.ru

Diagrama 5. Nivelul sărăciei extreme și sărăciei absolute (Republica Moldova, 2006-2007),%

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

În același timp, sărăcia în Moldova și Transnistria are unele particularități deosebite:

- Fenomenul „persoanelor sărace care muncesc”, o categorie de săraci formată nu doar din grupuri vulnerabile de populație tradiționale (persoane inactice din punct de vedere economic, șomeri și angajați pentru o zi incompletă de muncă), ci și lucrători calificați (în primul rând, din sectorul de educație și cultură).
- Prezența unui segment relativ mare de gospodine casnice, care se află, din punctul de vedere al bunăstării, mai sus de pragul sărăciei, însă, totuși, foarte aproape de acesta. O înrăutățire nesemnificativă a statutului gospodăriilor determină sărăcia acestor persoane și sporește brusc numărul de persoane sărace în țară.
- Posesia unor active fizice – pământ, locuință – nu înseamnă obligatoriu o garanție pentru depășirea sărăciei.

În anul 2006, 4,5 la sută din populația Republicii Moldova se afla după pragul sărăciei extreme*, iar 30,2 la sută – după pragul sărăciei absolute** (Diagrama 5).

Profilurile majore ale sărăciei din Moldova și Transnistria sunt:

- *Populația rurală este supusă celui mai mare risc de a se afla sub pragul sărăciei.* Faptul este determinat de rentabilitatea scăzută a producției agricole și de oportunitățile restrânse de angajare pentru locuitorii din mediul rural din sectoarele neagricole. Dependența mare a rezultatelor producției agricole de fenomenele naturale și climaterice, care au crescut în ultimul timp, constituie un factor suplimentar ce sporește riscul de sărăcie al gospodăriilor casnice din regiunile rurale.
- *Nivelul de sărăcie al locuitorilor din orașe depinde în mod direct de dimensiunea așezărilor urbane.* Orașele mari (Chișinău și Bălți în Moldova și Tiraspol, Bender și Rîbnița în Transnistria) creează pentru cetățeni condiții relativ favorabile pentru realizarea potențialului de instruire și calificare al acestora. De asemenea, orașele mari dispun de piețe ale forței de muncă mai dezvoltate, precum și de infrastructură pentru sprijinul social al populației sărace.

* Pragul sărăciei extreme reprezintă mărimea cheltuielilor pentru produse alimentare, care asigură consumul unui număr minim de calorii. În Republica Moldova, aceasta este valoarea calorică a coșului minim de consum de 2 282 kilocalorii.

** Pragul sărăciei absolute fixează nivelul minim necesar de cheltuieli pentru produse alimentare și mărfuri nealimentare și servicii.

- Locuitorii din orașele mici sunt mai vulnerabili. Ei îndură mai multă sărăcie decât în marile orașe, iar șomajul are un caracter cronic și durabil.
- *Numărul de membri ai gospodăriei casnice este un factor ce sporește riscul de sărăcie.* Indiferent de tipul localității, se conturează următoarea tendință clară: cu cât gospodăria casnică are mai mulți membri, cu atât este mai mare riscul de sărăcie.
- *Nivelul sărăciei crește odată cu numărul de copii în familie.* Familiile cu mulți copii au o predispoziție destul de înaltă pentru sărăcie și pentru forma ei cea mai profundă – sărăcia extremă. Familiile cu mulți copii se confruntă cu problema consumului insuficient al celor mai importante produse alimentare pentru dezvoltarea copilului.
- *Riscul de sărăcie se diminuează pe măsura majorării gradului de educație al responsabililor gospodăriilor casnice.* Cea mai bună situație o au gospodăriile casnice a căror responsabile sunt persoane cu studii universitare. Totodată, în gospodăriile casnice a căror responsabile sunt persoane care nu au nici educație primară riscul sărăciei este de câteva ori mai mare decât în gospodăriile a căror responsabile sunt persoane cu studii superioare.
- *Persoanele aflate la vârsta de pensionare constituie o altă categorie socială vulnerabilă.* Gradul de vulnerabilitate al persoanelor la vârsta de pensionare este determinat direct de condițiile concrete în care trăiesc acestea. Persoanele în etate care locuiesc împreună cu rudele lor în aceeași gospodărie casnică se află într-o situație mai bună. O situație absolut diferită se profilează în gospodăriile casnice a căror persoane responsabile sunt pensionari. Gradul de deprivare al acestor gospodării casnice este mai înalt decât al pensionarilor în general, inclusiv al celor care conviețuiesc în familii compuse din reprezentanți ai diferitelor generații. În încercarea de a supraviețui, familiile de pensionari contează doar pe pensiile destul de modeste și pe posibilitățile materiale extrem de restrânse de care dispun gospodăriile lor casnice.
- De altfel, nivelul de sărăcie al pensionarilor de la orașe este mai mare decât printre persoanele în etate din sate. Riscul mai mic de sărăcie printre persoanele aflate la vârsta de pensionare din localitățile rurale este determinat direct de posibilitățile lor de cultivare în gospodăriile de pe lângă casă a produselor pentru propriul consum.
- *În structura cheltuielilor de consum ale gospodăriilor casnice sărace un rol determinant este deținut de cheltuielile pentru alimente.* Totuși, ponderea înaltă a cheltuielilor pentru alimente nu asigură membrilor gospodăriilor casnice sărace un nivel adecvat de consum alimentar. Capacitatea de cumpărare scăzută a persoanelor sărace conduce la necesitatea excluderii din consum a multor alimente vitale. Înlocuirea lor cu produse mai puțin valoroase din punct de vedere alimentar determină înrăutățirea structurii regimului alimentar al săracilor. În consecință, asigurarea nivelului de calorii în hrana lor este obținută în mare măsură prin consumul de produse de panificație și cartofi. Iar dezechilibrul regimului alimentar în ceea ce privește conținutul de proteine, grăsimi, glucide, vitamine și microelemente poate produce consecințe negative pe termen lung pentru sănătatea și viața populației sărace.
- *Gospodăriile casnice sărace beneficiază mai puțin de tehnică de uz casnic modernă.* Aceste gospodării casnice dispun de modele învechite din punct de vedere fizic și moral de televizoare, frigider, mașini de spălat, alte dispozitive, care sunt exploatate pe durata mai multor ani. Din cauza prețurilor înalte, incomparabile cu nivelul lor de venituri, gospodăriile casnice sărace nu-și pot permite procurarea unor modele noi și avansate de obiecte de folosință îndelungată.
- *Membrii gospodăriilor casnice sărace dispun de un acces redus la sistemul de asistență medicală fără plată.* Accesul egal la asistență medicală fără plată, indiferent de nivelul de bunăstare al cetățenilor, nu este asigurat nici în Republica Moldova, nici în Transnistria.

Sistemul asigurărilor medicale obligatorii, care funcționează în Republica Moldova și urmărește garantarea obținerii asistenței medicale într-un anumit volum, plasează persoanele sărace într-o situație extrem de vulnerabilă. Anume printre aceste persoane se înregistrează numărul cel mai mare de locuitori care nu dispun de un serviciu sau lucrează fără să dispună de relații de muncă oficiale cu angajatorii, reglementate de legislația muncii. Drept urmare, majoritatea nu dispun de polițe de asigurare medicală și astfel nu au acces la asistența medicală fără plată.

- *Copiii din gospodăriile casnice sărace se află în condiții inegale cu semenii lor care provin din familii asigurate privind accesul la o educație de calitate.* Veniturile mici ale gospodăriilor casnice sărace restrâng oportunitatea de a dobândi studii superioare și medii de specialitate în bază de contract pentru copiii din acest familii. La admiterea în universități și colegii prin concurs, copiii din familii sărace dau dovadă, de obicei, de o competitivitate scăzută. Este vorba aici mai ales de copiii de la sate care, din cauza unor condiții mai modeste de instruire în școli și a unei activități de muncă în afara școlii, se confruntă cu dificultăți serioase în reușita lor școlară.

Evaluarea de către populație a situației materiale (economice) a familiei (țării). Analiza calității vieții populației din Republica Moldova și Transnistria, efectuată doar în baza datelor statistice, nu permite o caracterizare cuprinzătoare a situației în acest domeniu. Evaluarea de către populație a propriei situații materiale este o componentă suplimentară importantă a acestor analize.

Rezultatele cercetării statistice relevă că majoritatea locuitorilor Republicii Moldova și Transnistriei apreciază situația materială a propriilor familii ca fiind „medie”. Această opinie aparține aproximativ fiecărui al doilea respondent din Moldova (48,5 la sută) și din Transnistria (54,5 la sută) – *Tabelul 10*. În Transnistria, proporția respondenților care afirmă că situația materială a familiei lor este „bună și foarte bună” este puțin mai ridicată decât în Moldova. Deosebirea cea mai semnificativă între respondenții din Moldova și Transnistria este atestată atunci când aceștia apreciază situația materială a familiilor lor ca fiind „proastă și foarte proastă”. Dacă în Moldova proporția acestor răspunsuri este de 37,1 la sută, în Transnistria aceasta este de 27,5 la sută, sau de 1,4 ori mai mică.

Tabelul 10. Distribuția respondenților care apreciază situația materială (economică) a familiei (țării)

	Cum apreciați situația materială a familiei?		Cum va trăi peste 1 an familia Dumneavoastră				Cum apreciați situația materială a țării?		
	Bună și foarte bună	Medie	Proastă și foarte proastă	Mai bine și mult mai bine	La fel ca acum	Mai rău și mult mai rău	Bună și foarte bună	Medie	Proastă și foarte proastă
Republica Moldova	13,2	48,5	37,1	28,3	33,0	22,5	5,2	27,0	62,9
Transnistria	16,3	54,9	27,5	22,6	31,0	12,3	3,4	46,2	45,8

Sursa: rezultate ale cercetării statistice.

Atunci când evaluează situația economică a țării, respondenții din Republica Moldova dau dovadă de mai mult negativism. 27,0 la sută din respondenții din Moldova apreciază situația economică a țării ca fiind „medie”. În Transnistria această părere este împărțită de 46,2 la sută din respondenți, sau de 1,7 ori mai mulți decât în Moldova. În schimb, în Moldova de 1,4 ori mai mulți respondenți decât în Transnistria au afirmat că situația economică a țării este proastă și foarte proastă.

Când vorbesc despre viitorul situației materiale a familiei lor, locuitorii Moldovei și Transnistriei sunt mai mult optimiști decât pesimiști. Proporția respondenților care consideră că peste 1 an familiile lor vor trăi mai bine este de 28,3 la sută în Moldova și de 22,6 la sută în Transnistria, ceea ce reprezintă de 1,3 ori și, respectiv, de 1,8 ori mai mult decât respondenții care cred că situația va fi mai rea și mult mai rea. Un asemenea optimism conturează un fundal psihologic pozitiv pentru efectuarea transformărilor necesare în domeniul social, care au drept scop ridicarea nivelului și îmbunătățirea calității vieții populației de pe ambele maluri ale râului Nistru.

Concluzii și recomandări

1. Conflictul de pe Nistru a schimbat brusc vectorul dezvoltării sociale în Republica Moldova și Transnistria. Acest fapt a fost determinat, între alte motive, și de politica socială distinctă, formulată și realizată prin intermediul unor abordări metodologice diferite.

2. În Republica Moldova, introducerea noilor principii de funcționare a sectorului social s-a produs doar în câțiva ani. Pe de o parte, aceasta a asigurat o adaptare accelerată a domeniului social la condițiile de piață, iar pe de altă parte – a spulberat repede mitul timpurilor sovietice despre caracterul atotputernic al statului, despre posibilitatea acestuia de soluționare a tuturor problemelor sociale, oricât de complicate ar fi acestea. Aceste procese, însoțite de o prăbușire totală a calității vieții, au provocat un șoc fără precedent asupra majorității populației. Totuși, nu a avut loc o explozie socială, cetățenii demonstrând o toleranță socială rar întâlnită.

Treptat s-au format principiile fundamentale ale politicii sociale: *a)* statul elaborează și asigură pentru toți cetățenii standarde sociale minime de viață; *b)* statul acordă un sprijin social adresat populației vulnerabile; *c)* fiecare cetățean poartă responsabilitate personală pentru viitorul său. În mare parte, aceste principii și-au găsit expresia în legislația socială a ultimilor ani. Totuși, realizarea legislației în practică nu a garantat un nivel și condiții demne de viață pentru populație și, în consecință, Republica Moldova rămâne una dintre cele mai sărace țări din Europa.

3. În Transnistria, procesul de tranziție a sectorului social la o funcționare în condiții de piață s-a desfășoară într-un interval de timp mult mai mare. Acest fapt a fost favorizat de prelungirea situației nedefinite a statutului politico-juridic al Transnistriei și amânarea din această cauză pentru „vremuri mai bune” rezolvarea problemelor sociale acute. Legile în domeniul social, adoptate de Sovietul Suprem, au copiat într-o măsură semnificativă prevederile respective ale legislației din Federația Rusă. Însă în acest caz nu erau întotdeauna luate în considerare posibilitățile economice și financiare diferite ale Transnistriei și Federației Ruse, ceea ce nu a putut să nu se răsfrângă asupra asigurării financiare a soluțiilor la problemele sociale.

Autoritățile Transnistriei au acordat populației susținere socială cu scopul de a diminua consecințele unei reduceri serioase a standardelor de viață. Totuși, sprijinul oferit a avut un caracter prea puțin concentrat către susținerea socială și, drept urmare, resursele materiale și financiare folosite (destul de multe pentru Transnistria) au fost cheltuite ineficient și nu au influențat în mod decisiv ameliorarea calității vieții persoanelor vulnerabile. Deciziile populiste, adoptate pentru soluționarea problemelor sociale, nu-și găsesc tot mai des susținerea financiară din contul resurselor proprii, fapt ce obligă autoritățile Transnistriei să solicite adesea de la țările străine (și, în primul rând, de la Federația Rusă) asistență umanitară pentru populație.

Potrivit indicatorilor principali care caracterizează nivelul și calitatea vieții populației, Transnistria se află într-o situație mai bună decât Moldova. Însă această stare de lucruri este determinată în mare parte de acțiunea factorilor externi și nu se poate prelungi la nesfârșit.

4. În pofida deosebirilor existente, Republica Moldova și Transnistria se confruntă cu probleme de multe ori similare. Faptul este condiționat de necesitatea obiectivă de elaborare a unei

politici sociale responsabile, direcționată spre soluționarea celor mai acute probleme și, în primul rând, spre reducerea nivelului de sărăcie, ridicarea standardelor de viață, diminuarea unei inegalități sociale nejustificat de profunde, crearea unor condiții egale de debut pentru dezvoltarea socială a tuturor cetățenilor. În acest proces, alături de structurile de stat abilitate, trebuie să participe activ și organizațiile și mișcările obștești, organizațiile neguvernamentale, comunitatea de experți, cercurile de afaceri.

5. Ținând cont de specificul situației create în sectorul social și de căile specifice de rezolvare a problemelor sociale acute, este oportun ca realizarea măsurilor de încredere între locuitorii de pe ambele maluri ale râului Nistru să fie efectuată în două etape.

6. Într-o **primă etapă** comunitatea de experți ar trebui să se concentreze pe activități de analiză și promovare a acestor analize. Nevoia unor activități analitice este condiționată de lipsa în realitate a unor studii profunde și complexe ale problemelor sociale în Moldova și Transnistria. În rezultatul acestor cercetări, poate fi obținută o analiză comparativă argumentată din punct de vedere științific, cu identificarea factorilor care influențează dinamica proceselor sociale și dezvoltarea umană în Republica Moldova și Transnistria. (Prezentul articol este, potrivit informațiilor pe care le deține autorul, o lucrare de pionierat și reprezintă doar un fragment separat al unui viitor studiu amplu în acest domeniu).

Activitățile de promovare a concluziilor formulate în studiu, precum și a eventualelor căi de soluționare a problemelor sociale constituie o modalitate-cheie de sporire a încrederii între cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului. Caracterul actual al unor asemenea acțiuni de promovare este determinată, de asemenea, de faptul că pe plan social populația Transnistriei este mai avantajată decât cea a Moldovei. Acest avans există însă, de multe ori, doar „pe hârtie, iar nivelul mai înalt al salariilor și pensiilor este înghițit adesea de o inflație galopantă care, în condițiile unei situații economico-financiare extrem de instabile în Transnistria, poate fi destul de greu de stăpânit. În plus, trebuie pus în calcul faptul că susținerea materială și financiară a populației Transnistriei din contul contribuabililor ruși nu se poate prelungi la nesfârșit. Aceste și alte argumente în favoarea nevoii de rezolvare a multor probleme sociale, în primul rând, în comun de către locuitorii ambelor maluri ale Nistrului, va influența pozitiv opiniile în favoarea unei reglementări rapide a conflictului transnistrean.

Experiența în domeniu pe care o deține autorul articolului, aflat destul de des în vizite în Transnistria, argumentează înaltul profesionalism al experților, argumentarea dovezilor prezentate, împreună cu atitudinea respectuoasă și corectă față de interlocutorii din procesul de dialog, pot elimina stereotipurile și prejudecățile unui număr semnificativ de locuitori ai Transnistriei.

7. La **etapa a doua** de realizare a măsurilor de încredere între locuitorii de pe ambele maluri ale râului Nistru este necesară formularea unor propuneri pentru variantele posibile de soluționare a problemelor sociale existente. Datorită faptului că rezolvarea unora dintre acestea poate provoca reacția negativă a populației Transnistriei (de exemplu, majorarea eventuală a vârstei de pensionare), este nevoie de planificarea unei perioade de tranziție destul de mari pentru realizarea propunerilor. Este nevoie de o muncă imensă – ea trebuie să înceapă cu elaborarea principiilor comune ale politicii sociale și a recomandărilor pentru armonizarea actelor legale și normative ale Republicii Moldova și Transnistriei.

7.1. În procesul de *elaborare a principiilor comune* ale politicii sociale este indicat să se țină cont de realizările înregistrate la implementarea ei în Moldova și Transnistria. În particular, pentru Transnistria ar putea fi destul de utilă experiența Republicii Moldova în domeniul:

- introducerii asigurărilor obligatorii de sănătate pentru finanțarea setului necesar de servicii medicale furnizate cetățenilor asigurați.

- reformarea sistemului de asigurări sociale, care ar permite chiar din debutul acestui proces extinderea capitolului de cheltuieli al bugetului de asigurări sociale și lichidarea completă a datoriilor la pensii.

Transnistria dispune, de asemenea, de o experiență ce merită a fi aplicată în Republica Moldova. În special, este vorba de orientarea standardelor minime în domeniul retribuției muncii către mărimea minimumului de existență, ceea ce răspunde deplin standardelor internaționale.

7.2. Este rațional ca *armonizarea actelor legislative și normative* ce reglementează relațiile din domeniul social și de muncă în Moldova și Transnistria să fie efectuată din perspectiva compatibilității lor cu documentele internaționale. Este vorba aici, în primul rând, despre Declarația de la Copenhaga privind dezvoltarea socială, adoptată la Reuniunea Internațională la Nivel Înalt din martie 1995 (cu participarea Primului-Ministru al Republicii Moldova). Esența Declarației de la Copenhaga o reprezintă cele zece angajamente pentru asigurarea dezvoltării sociale. Primul angajament poate fi motto-ul unei activități comune: **„Ne angajăm să creăm condiții economice, politice, sociale, culturale și legale care să favorizeze dezvoltarea socială a oamenilor”**.

Totodată, trebuie utilizate prevederile conținute de Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind retribuția muncii și protecția socială a populației. Unele dintre aceste Convenții au fost ratificate de Republica Moldova (Transnistria nu le-a ratificat din cauza nerecunoașterii pe plan internațional), altele (printre acestea, Convenția nr. 102 a Organizației Internaționale a Muncii privind normele minime de protecție socială) așteaptă încă să fie ratificate.

8. Elaborarea politicii sociale trebuie orientată spre îndeplinirea obiectivului fundamental de dezvoltare a Republicii Moldova și Transnistriei – îmbunătățirea standardelor de viață pe baza unei dezvoltări economice durabile. Astfel, soluționarea problemelor sociale în Moldova și Transnistria, pe de o parte, va influența benefic nivelul bunăstării cetățenilor, iar pe de altă parte, va contribui la reunificarea locuitorilor de pe ambele maluri ale râului Nistru. **Calea dezvoltării sociale poate fi urmată doar prin eforturi comune.**

Bibliografie

1. Human Development Report 2006, p.288-291
2. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php
3. Rojco A., „Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2006”. – Ch.: Statistica, 2008, p.45.
4. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php
5. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.insse.ro/cms; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.
6. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.
7. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.
8. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.
9. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php
10. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.gks.ru/; www.ukrstat.gov.ua/.
11. Situația social-economică a Republicii Moldova în ianuarie-decembrie 2006/BNS al RM. – Chișinău: Statistica, 2006, p.57; http://www.economy-pmr.org/publuk_stat.php.
12. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007; www.economy-pmr.org/publuk_stat.php; www.vkp.ru
13. Biroul Național de Statistică al Moldovei

Natalia Șciukina

PROTECȚIA ȘI ASISTENȚA SOCIALĂ: EFICIENȚA REGLEMENTĂRII LEGISLATIVE

În condițiile moderne o importanță mare are politica socială a statului, care reprezintă un complex format din evenimente socio-economice, subiecți ai mediului de afaceri, organe locale ale puterii, antreprenori, care au ca scop protejarea populației de șomaj, mărirea prețurilor, alte riscuri sociale.

În studiul său autorul acordă o mare importanță politicii sociale în condițiile conflictului politic, deoarece din cauza crizei economice profunde și recesiunii producției apare problema acută în asigurarea materială a populației, atât în Transnistria, cât și în localitățile de pe malul drept al Republicii Moldova, precum și în ce privește formarea noilor locuri de muncă în conformitate cu condițiile de siguranță și securitate a muncii.

După părerea autoarei dezvoltarea legislației sociale a Republicii Moldova este predeterminată de trăsăturile dezvoltării situației politice și economice moderne, dar și în mare parte datorită proceselor de integrare care au loc în raport cu Europa. Toți acești factori relevă necesitatea unei legislații naționale de stat conforme cu principiile și normele internaționale.

În studiu se acordă atenție imperativului formării organizațiilor private, care au ca scop informarea populației ambelor maluri cu privire la posibilitățile în domeniul asigurării ajutorului social.

În același timp, autorul pune accentul pe faptul că locuitorii Transnistriei nu sunt în total acoperiți de acțiunile normelor juridice internaționale în sfera asigurării sociale, determinat de faptul că Republica Moldovenească Nistreană nu este un subiect al dreptului internațional, de asemenea, pe teritoriul ei principiile și normele dreptului internațional general acceptate trebuie aplicate prin imprimarea lor în legislația Transnistriei.

Autoarea subliniază necesitatea continuării acțiunilor statului, guvernului, instituțiilor, societății civile pentru îmbunătățirea sistemului social de protecție și asigurare socială. În mod întemeiat se indică faptul că la dezvoltarea lui va ajuta mult soluționarea conflictului Transnistria-Republica Moldova.

În studiul său autoarea ajunge la concluzia că instabilitatea politică și recesiunea economică stopează dezvoltarea reformelor sociale și în cele din urmă afectează negativ nivelul de trai al ambelor maluri ale Nistrului. Nu se pune la îndoială și aceea că problema demografică legată de declinul populației, neconcordanța legislației sociale cu normele dreptului internațional, necesitatea modernizării producției și îmbunătățirea condițiilor locului de muncă și multe alte probleme din sfera socială pot fi rezolvate mult mai eficient și mult mai operativ în condițiile dialogului civilizată și a concesiilor reciproce ale părților.

În contextul actual, politica socială a statului are o importanță deosebită. Această politică reprezintă un complex de activități socio-economice ale statului, subiecților de stat, autorităților locale, antreprenorilor, care are ca scop protejarea oamenilor de șomaj și de alte riscuri sociale, de creșterea prețurilor. Acest lucru este deosebit de important în contextul conflictului politic, deoarece datorită unei profunde crize economice și declinului de producție s-a acutizat problema furnizării de materie primă, atât pe teritoriul Transnistriei, cât și în regiunile Republicii Moldova, dar și cea a creării noilor locuri de muncă, care răspund condițiilor de protecție și securitate a muncii.

Dezvoltarea unei economii de piață, deja existente în țările occidentale și în țările aflate în curs de dezvoltare în regiunea noastră, desigur, este social orientată. În acest sens, o importanță și un interes special capătă analiza complexă a normelor legislației sociale existente și definirea perspectivelor de reglementare juridică a relațiilor sociale și de muncă.

Infrastructura socială de stat, alcătuită din acte normative și juridice obligatorii, care reglementează diferite instrumente ale vieții publice și industriale, este concepută pentru a neutraliza

sau, „... cel puțin pentru a diminua efectele negative pentru populația activă și, în cele din urmă, pentru a elimina din societate în general efectele acțiunilor forțelor pieții muncii, în special, pe piața muncii salariale”.¹ Asemenea consecințe sunt șomajul, creșterea inechității sociale, neprotejarea angajaților de riscurile profesionale, etc. O perioadă lungă de timp, în procesul de dezvoltare a relațiilor economice, cel mai eficient mod de „atenuare” a acestor condiții a fost recurgerea la normele legislative, în primul rând, la normele muncii, precum și la legislația socială. La începutul secolului XX, juristul german G. Zintsgeimer, la nivel conceptual, a declarat principala sarcină a muncii, căutarea și stabilirea unui compromis între interesele lucrătorilor și angajatorilor.² Cercetătorii moderni au continuat aceste idei vorbind despre menirea socială a dreptului muncii, fără să opună importanța economică a acestei ramuri. Cel mai comprehensiv, în opinia noastră, a formulat această idee, S.A. Ivanov, care a spus: «În conceptul social a muncii, sunt exprimate drepturile cele mai frecvente, cele mai importante, putem spune cele mai fundamentale nevoi și interese ale lucrătorilor în ceea ce privește relațiile de muncă».³ R.Z. Livsits, de asemenea, a subliniat faptul că „rolul de serviciu al legislației muncii constă în menirea sa socială”.⁴

Cadrul juridic de reglementare a relațiilor examinate este complicat de faptul că situația actuală în domeniul relațiilor sociale de muncă din spațiul ex-sovietic este catalogat în prezent drept criză a muncii. O importanță deosebită capătă criza valorilor muncii și cea a motivației muncii, care este, cu siguranță, legată de fortificarea mecanismelor de impunere a muncii în perioada reformelor socio-economice

Acest fapt ridică nevoia urgentă de a reforma legislația muncii, dar în procesul de schimbare trebuie să se țină cont de faptul că anume legislația muncii are ca scop realizarea justiției sociale în domeniul relațiilor sociale de muncă, în societate și în general. În funcție de condițiile socio-economice și politice specifice de dezvoltare a societății se pot schimba scopurile și obiectivele legislației muncii, dar nu în cadrul destinației sociale a legii muncii.⁵

Legislația muncii și cea socială din Republica Moldova și Republica Moldovenească Nistreană reprezintă baza reformei sociale și este un mecanism constituțional de asigurare a drepturilor sociale ale cetățenilor.

În conformitate cu dispozițiile Art. 47 din Constituția Republicii Moldova, statul este obligat să ia măsuri pentru a asigura fiecărui om un nivel de trai decent, necesarul pentru sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, inclusiv alimente, îmbrăcăminte, adăpost, îngrijire medicală și servicii sociale necesare. Cetățenii au dreptul la securitate socială în caz de șomaj, boală, invaliditate, bătrânețe sau în alte cazuri de lipsă a mijloacelor de subsistență în circumstanțe neprevăzute.⁶ Aceste prevederi constituționale sunt statuate în legile Republicii Moldova, care reglementează procedurile și condițiile de realizare a drepturilor sociale și de muncă a cetățenilor.

Reformele sociale efectuate în Republica Moldova, au ca scop consolidarea principiilor de bază ale dreptului internațional în domeniul asistenței sociale în cadrul actelor normative naționale, fapt dovedit de Strategia de reformare a sistemului de pensii, Legea Republicii Moldova cu privire la pensiile de asigurări sociale de stat Nr. 156-XIV din 14.10.98, precum și Legea Republicii Moldova cu privire la asigurări sociale de stat Nr. 489-XIV din 08.07.99. Astăzi putem vorbi despre unele din rezultatele aplicării acestor acte normative.

Principala direcție a reformelor este tranziția de la asistență socială la asigurare socială. În acest sens, la baza stabilirii și funcționării asigurărilor sociale și a sistemului de pensii, ca o parte integrantă, au fost formulate principii de bază ca:

- *principiul uniformității*, în conformitate cu care statul organizează și asigură funcționarea sistemului de asigurare de stat în conformitate cu normele de drept comune;
- *principiul egalității*, care oferă tuturor părților sistemului de asigurări de stat – contribuabili, beneficiari de pensii și alte prestații caracteristice asigurărilor sociale – egalitatea în procesul de realizare a drepturilor și de îndeplinire a obligațiilor prevăzute de lege;

- *principiul solidarității sociale al generațiilor* și oamenilor, (astăzi cei care au nevoie de asistență o primesc nu din banii pe care i-au acumulat, ci de la cei care lucrează și câștigă. Adică părinții primesc de la copii. Acest principiu a fost extins, în special în sistemul de asigurări cu pensii, dar în parte, în sistemul asigurărilor de sănătate);
- *principiul obligativității* (principiu, în conformitate cu care persoana care asigură este obligată să facă plățile de asigurare la tarife curente pentru obiectul supus asigurării, iar asigurătorul trebuie să plătească indemnizațiile de asigurare, în toate cazurile de asigurare prevăzute);
- *principiul de participare*, în conformitate cu care fondurile de asigurări sociale se formează pe baza contribuțiilor aduse de persoanele fizice și juridice – participante la sistemul de asigurări sociale de stat; realizarea dreptului la securitate socială depinde de îndeplinirea acestei obligații.⁷

Dezvoltarea legislației sociale a Republicii Moldova este predeterminată de caracteristicile istorice de dezvoltare a situației politice și economice actuale, dar și ca rezultat al procesului de integrare care are loc în raport cu Europa. Toate aceste elemente indică necesitatea de a aduce legislația națională în conformitate cu principiile și normele de drept internaționale recunoscute general. În articolul 4 și articolul 8 din Constituția RM principiile și normele de drept internațional general recunoscut și a tratatelor internaționale semnate de Republica Moldova sunt recunoscute drept bază pentru relațiile sale cu alte țări, care consolidează angajamentul cu privire la ajustarea legislației naționale în conformitate cu normele ratificate ale tratatelor și acordurilor internaționale. Prin urmare, este interesantă analiza unei serii de instrumente juridice internaționale în domeniul de asistență socială, de protecție a muncii și a drepturilor sociale ale cetățenilor.

Protecția socială, în cele mai multe state din Europa contemporană, este considerată o bază pentru construirea unei societăți și a unui stat modern. Rolul central în țările europene în procesul de formare a bazei de reglementare juridică și de determinare a principalelor direcții de politică socială îl joacă „securitatea” socială. Până și recente schimbări radicale în realitățile sociale și economice din Europa nu au pus la îndoială necesitatea de a păstra securitatea socială și de protecție a societății față de riscurile sociale.

Actul fundamental al dreptului internațional în domeniul juridic de reglementare a relațiilor sociale și de muncă este Carta Socială Europeană, semnată de Republica Moldova la 3 noiembrie 1998. Recunoscând protecția socială ca drept social fundamental, Carta Socială Europeană contribuie la consolidare lui prin stabilirea măsurilor de protecție minime la nivel european. În acest sens, rolul crucial îl are mecanismul de control al Cartei. Bazat pe analiza rapoartelor naționale, el permite analiza legislației statelor în mod regulat și sistematic în conformitate cu prevederile Cartei. Aceasta obligă statele care au semnat-o să ia măsuri menite să asigure exercitarea efectivă a dreptului la securitate socială, în special crearea și întreținerea sistemului de securitate socială la un nivel satisfăcător, cel puțin la acel nivel care este necesar pentru ratificarea Convenției Nr. 102 a Organizației Internaționale a Muncii privitor la standardele minime de securitate socială, precum și tendința de avansare treptată a sistemului de securitate socială până la un nivel superior. Prin încheierea unor acorduri bilaterale și multilaterale, statele membre care au semnat Carta, se angajează să asigure:

- a) tratament egal pentru cetățenii săi, precum și cetățenii celorlalte părți contractante, cu privire la drepturile de asigurare socială, inclusiv păstrarea indemnizațiilor prevăzute de legislația privind securitatea socială, indiferent de deplasarea persoanelor protejate pe teritoriile părților semnate;
- b) furnizarea, păstrarea și restabilirea drepturilor de asigurare socială cu astfel de mijloace ca însumarea perioadelor de asigurare sau a stagiului de muncă, în conformitate cu legislația fiecărei părți contractante (articolul 12 din Carta Socială Europeană).⁸

Crearea condițiilor necesare pentru realizarea dreptului la protecție socială este una din prioritățile politice din cadrul Consiliului European în domeniul socio-economic, care este reflectată în cadrul Recomandării Adunării Parlamentare 1487 (2000) „Dezvoltarea unui nou sistem social”, care solicită o reglementare mai bună a economiei de piață, de consolidare a securității economice a populației și de îmbunătățire a securității sociale. Carta Socială Europeană este „punctul de referință pentru drepturile sociale de bază, și una dintre pietrele de temelie ale modelului social european”.¹⁰

Dreptul la asigurări sociale, este consacrat în articolul 12 al Cartei Sociale Europene. În conformitate cu comentariul la Cartă, achitarea prestațiilor de securitate socială sau de pensii în situația unor anumite evenimente sau circumstanțe – boală, invaliditate, sarcină și naștere, costurile legate de familie și întreținerea copiilor, șomaj, bătrânețe, deces, văduvire, accidente de muncă și boli profesionale. Furnizarea de pensii și indemnizații se poate baza fie pe plata primelor de asigurare fie de sine stătătoare, fie poate să aibă un caracter mixt. Uneori, furnizarea de pensii și indemnizații poate fi cauzată de existența unor resurse corespunzătoare. În cadrul sistemului de securitate socială este permisă funcționarea unui regim unic și special, în funcție de categoriile de ocupare a forței de muncă, în special pentru angajați.¹¹

În conformitate cu alineatul 1 al articolului 12, statele semnatare se angajează să stabilească sau să mențină sistemul de asigurări sociale. Acest sistem ar trebui să acopere un procent semnificativ din populație și să-și asume un anumit nivel de beneficii și de pensii. În special, în opinia Comitetului European pentru Drepturi Sociale, existența unor plăți neconsiderabile poate duce la crearea unei incertitudini privitor la capacitatea de îndeplinire a cerințelor prevederii date. Rapoartele naționale pe statele semnatare ale Cartei includ informații cu privire la zonele de protecție socială, modalitățile de finanțare, numărul de persoane vizate de acest sistem, condițiile de funcționare. Comitetul pentru Drepturi Sociale a observat că în ultimii ani membrii au încercat să limiteze creșterea cheltuielilor pentru asigurare socială în legătură cu creșterea proporției persoanelor în vârstă în cadrul populației per ansamblu, dar și din cauza unei anumite descreșteri a economiei. Faptele relevante nu au fost clasificate ca fiind o încălcare a Cartei, dar o astfel de tendință a fost considerată îngrijorătoare.¹²

În conformitate cu punctul 2 din articolul 12 al statutului trebuie să se mențină un sistem de securitate socială la un nivel satisfăcător, cel puțin – la nivelul necesar pentru ratificarea Codului European de Securitate Socială (revizuit) din 6 noiembrie 1990.¹³ Acest document stabilește niveluri minime de protecție pe care părțile semnatare sunt obligate să le respecte cu privire la pensii și beneficii. Prin ratificarea Codului, statele trebuie să recunoască obligația de a respecta prevederile a cel puțin șase din cele nouă părți: asistență medicală (II), ajutoare în caz de boală (III), asigurare de șomaj (IV), pensii (V), beneficii (de pensii), în legătură cu accidentele industriale și bolile profesionale (VI), alocații familiale (VII), beneficii de maternitate (VIII), beneficii (pensii) pentru invaliditate (IX), beneficii (pensii) pentru urmași (X).

Punctul 3 al articolului 12 din Cartă obligă membrii să facă o avansare treptată a sistemului de securitate socială la un nivel superior. Această regulă se referă la normele „de dezvoltare”, de aceea, în rapoarte naționale, statele semnatare trebuie să prezinte dovada că ele depun eforturi reale în punerea în aplicare a măsurilor de îmbunătățire a sistemului, și nu să se bazeze pe rezultatele anterioare. Această creștere a prestațiilor datorate de creșterea costurilor de trai, nu poate fi privită ca îmbunătățire a sistemului de securitate socială. Cu toate acestea, în opinia Comitetului pentru Drepturi Sociale, simplul fapt de ratificare a Codului European de Securitate Socială arată determinarea statului de a ridica nivelul propriului său sistem.

Standardele globale de securitate socială

Legea cu privire la sistemul de asigurări sociale de stat al Republicii Moldova reproduce parțial dispozițiile din Cartă și alte instrumente juridice internaționale în domeniul de securitate socială și oferă cetățenilor dreptul la indemnizații de invaliditate cauzate atât de starea sănătății lucrătorului, cât și de necesitatea de a avea grijă de copiii bolnavi, maternitate, indemnizație unică în legătură cu nașterea copilului, beneficii pentru copiii sub trei ani. Aceste beneficii sunt concepute pentru a asigura sprijinul pentru familiile cu copii mici și, în special, a mamelor – în practică cel mai des ele au dreptul la aceste indemnizații, cu toate că, în anumite circumstanțe de dreptul de a le primi (cu excepția celor pentru maternitate) dispune o altă persoană, care de fapt are grijă de copii.

Pentru toți asigurații se prevede, de asemenea, ajutorul de șomaj și de înmormântare, care sunt, de asemenea, plătite din contul asigurărilor sociale.

Dreptul la asigurări sociale, în muncă și relații de muncă, este una din garanțiile juridice majore. Codul Muncii Republicii Moldova garantează tuturor angajaților, care temporar și-au pierdut capacitatea de muncă, dreptul la concediu medical plătit (articolul 194 Codul Muncii Republicii Moldova).

Stagiul asigurării în cadrul sistemului public de asigurări sociale se calculează prin adăugarea tuturor perioadelor de asigurare, care includ perioadele de prestații pentru incapacitate temporară de muncă, maternitate, șomaj în *timpul cărora primele pentru beneficiari erau transferate din fonduri corespunzătoare*. Prin urmare, și concediul medical este de asemenea inclus în asigurările tuturor angajaților.

Carta consfințește dreptul de a beneficia de servicii de asistență socială (articolul 14). După parerea Comitetului European pentru Drepturi Sociale, în acest articol se stabilește un drept subiectiv, care este supus protecției judiciare. Acest articol presupune existența serviciilor atât universale, cât și specializate, pentru populațiile vulnerabile (copii, vârstnici, persoane cu handicap, tineri, persoanele în dificultate, femei victime ale violenței, alcoolici, narcomani, infractori, foști deținuți, emigranți, refugiați). Se pare că în Republica Moldova și Republica Moldova Nistreană, pe lângă organele existente, care oferă asistență socială pentru anumite grupuri de persoane, mai este nevoie de constituirea de organizații neguvernamentale implicate în informarea populației de pe ambele maluri despre posibilitatea de a primi asistență socială. În mod special aceasta se referă la Transnistria, dat fiind faptul că de multe ori din cauza lipsei de acces la informația relevantă, locuitorii din Transnistria nu își pot exercita dreptul la securitate socială și nu pot beneficia de indemnizații corespunzătoare.

În conformitate cu standardele Consiliului European, în sfera protecției sociale predomină principiul non-discriminării, lucru reflectat în mai multe documente. În conformitate cu punctul 4 din articolul 12 al Cartei Sociale Europene, statele semnatare prin acorduri bilaterale și multilaterale sau prin alte mijloace iau măsuri menite să asigure: (a) tratament egal pentru cetățenii săi, precum și cetățenii celorlalte părți în ceea ce privește dreptul la asigurări sociale, inclusiv dreptul la păstrarea pensiilor sau beneficiilor acordate în temeiul legislației privind securitatea socială, indiferent de geografia deplasărilor efectuate de persoană, în limitele teritoriului părților semnatare; (b) furnizarea, păstrarea și restabilirea drepturilor la asigurări sociale, prin însumarea perioadelor de asigurare sau de ocupare a forței de muncă în conformitate cu legile din fiecare stat.

Așa cum se menționează în comentarii, aceste măsuri sunt menite să asigure mobilitatea forței de muncă și protecția muncitorilor străini.¹⁴ Aceste dispoziții se aplică nu numai față de persoanele care au reședința pe teritoriul părților semnatare, ci și față de acele persoane care au trăit în această țară anterior și au câștigat dreptul de a primi pensie pentru bătrânețe. Guvernul nu poate oferi indemnizații de securitate socială sau de pensii doar pentru proprii cetățeni sau să

impună restricții suplimentare, care se aplică numai pentru străini, cu excepția dreptului de a solicita pe o perioadă de timp specificată reședință pentru a beneficia de prestații sau de pensii, care nu depind de mărimea primei, așa cum este prevăzut în anexa la Cartă. Republica Moldova, în calitate de semnatar al Cartei Sociale Europene, garantează respectarea ei prin intermediul politicilor sociale, care vizează consolidarea protecției sociale atât a cetățenilor săi, cât și a celor străini, care au dobândit dreptul la securitate socială pe teritoriul țării.

Probleme și perspective de îmbunătățire a sistemului de protecție și de asigurare socială

În același timp, cetățenii din Transnistria nu sunt cuprinși în totalitate în instrumentele juridice internaționale existente în domeniul asistenței sociale, datorită faptului că Republica Moldovenească Nistreană nu este un subiect de drept internațional, pe teritoriul său principiile și normele de drept internațional general recunoscute sunt aplicabile doar în cazul includerii lor în cadrul legal-normativ al Transnistriei. Este posibil ca acest lucru să împiedice regiunea de a fi pe deplin implicată în unificarea legislației sociale.

Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că pe teritoriul Transnistriei are loc procesul de formare al sistemului de securitate socială a statului modern, pe baza normelor și reglementărilor din Constituția Republicii Moldovenești Nistrene¹⁵ – Legea fundamentală a statului. Constituția proclamă Republica Moldovenească Nistreană drept stat al cărui politică are drept scop crearea condițiilor pentru o viață demnă și pentru libera dezvoltare a individului. Într-adevăr, măsurile luate astăzi de către stat în programele de asistență socială, acoperă practic întreaga populație a republicii. În cadrul sistemului de asigurări sociale al RMN se includ toate tipurile de pensii, ajutoare, plăți compensatorii, servicii sociale, asistență medicală și tratament, precum și diverse stimulente pentru anumite categorii de cetățeni. În plus, sistemul actual de protecție socială este aproape în întregime finanțat de către stat, în care statul suportă costurile de întreținere și de deservire a persoanelor în vârstă și a persoanelor inapte de muncă. Prezent la nivel legislativ, sistemul de securitate și protecție socială a cetățenilor din republică se confruntă cu unele grave provocări. Acest lucru se datorează în primul rând finanțării publice inadecvate și asigurării de alocații de stat pentru activități desfășurate în cadrul programelor de asistență socială. Situația din Transnistria, precum și din Republica Moldova, este în continuare complicată din cauza migrației în masă a oamenilor și creșterea numărului de pensionari față de procentul celor care lucrează. De exemplu, dacă în anul 2000 la 651, 8 mii de locuitori ai RMN reveneau 134, 0 mii de pensionari, ceea ce constituia 20,6%, atunci în 2006, raportul a fost deja de 24,3% (respectiv 547, 5 mii versus 133, 3 mii).¹⁶ Iar în ultimul timp se observă o tendință de creștere a discrepanței date. În această situație este nevoie de a se trece urgent de la sistemul de distribuția a asigurărilor sociale (inclusiv pensii) la un sistem acumulativ, care prevede participarea activă a cetățenilor în formarea fondurilor pentru achitarea pensiilor în viitor. În acest sens, un interes prezintă experiența Republicii Moldova, care desfășoară reformarea sistemului de asistență socială și de securitate a cetățenilor în cadrul unui singur program de stat, ținând cont de recomandările și comentariile experților europeni și internaționali, dar și de normele dreptului internațional.

De exemplu, Carta Socială Europeană, consireră pensiile ca o formă de securitate socială. Conceptul de pensii al Republicii Moldova asumă dreptul la pensie pentru toate persoanele asigurate care locuiesc permanent în Republica Moldova, precum și persoanele care la data de pensionare nu sunt asigurate, dar corespund cerințelor prevăzute de Legea cu privire la pensiile de asigurări sociale de stat. Lucrătorii agricoli au de asemenea drept la o pensie. La grupul de persoane asigurate Legea cu privire la sistemul de asigurări sociale de stat atribuie persoanele care lucrează în bază de contract individual de muncă, care sunt alese sau numite în funcții executive, legislative sau judiciare; persoanele care primesc ajutor de șomaj, de incapacitate temporară de muncă, de

invaliditate, precum și persoanele care au un venit anual nu mai puțin de trei sau patru salarii lunare medii pe economie.¹⁷ În legislația Republicii Moldova sunt prevăzute alocații din contul asigurărilor sociale pentru pensiile de vârstă, de invaliditate și pentru urmași.

Să ne oprim la fiecare dintre aceste tipuri de pensii. Condițiile obligatorii cu privire la numirea unei pensii în funcție de vârstă sunt atingerea *vârstei de pensionare* stabilite de lege și a existenței *stagiului de asigurări* corespunzător. Odată cu adoptarea în 1998 a Legii cu privire la pensiile de asigurări sociale de stat, în 1999, în Moldova a crescut vârsta de pensionare, pentru bărbați și femei (Articolul 41 din Lege). În consecință, a crescut și stagiul necesar al asigurării. Dacă înainte barbatul intra în pensie la vârsta de 60, și femeia – 55 de ani, începând cu 1 ianuarie 1999, vârsta de pensionare a crescut cu 6 luni și în 2008 a fost de 65 de ani pentru bărbați și 60 de ani pentru femei. Cu toate acestea, mai târziu, s-a adoptat Legea Nr. 1485-XV din 22.11.02 despre introducerea modificărilor în cap. 41 al Legii Nr. 156-XIV din 14.10.98 cu privire la pensiile de asigurări sociale de stat, care a „înghețat” vârsta de pensionare la nivelul anului 2002, și în prezent, vârsta este de 62 ani pentru bărbați și 57 de ani pentru femei.¹⁸ O excepție de la regula generală sunt doar mamele cu mulți copii: ele au o scutire de vârstă, având dreptul la pensie în funcție de vârstă, care de asemenea a crescut treptat, și acum s-a ridicat la 54 de ani. În conformitate cu dispozițiile punctului 13, începând cu 1 ianuarie 1999, limita necesară de vârstă pentru pensiile de asigurare de stat, constituie pentru bărbați – 26 ani și pentru femei – 22 de ani. În fiecare an după aceasta asigurarea a crescut cu un an la bărbați și doi ani – la femei, începând cu 1 ianuarie 2004, pentru bărbați și femei – cu un an, înainte de a atinge vârsta de 35 de ani (a se vedea partea (1), pag. 41 din Legea cu privire la pensii). Cu toate acestea, deși a crescut vârsta de pensionare, creșterea necesarului de asigurare a fost suspendată. În 2003, atât pentru bărbați cât și pentru femei, a fost stabilit necesarul de asigurare a egalității cu durata – 30 de ani.

Pensiile *de invaliditate* sunt acordate persoanelor asigurate (indiferent de sex), cu invaliditate totală sau parțială ca urmare a: îmbolnăvirii, rănirii la locul de muncă sau bolii profesionale. Pentru a obține o pensie de invaliditate în caz de boală, în momentul descoperirii invalidității, persoana asigurată (bărbați și femei) ar trebui să aibă între unu și cinci de ani de asigurare în funcție de vârstă: până la 23 ani – 1 an, 23 – 26 ani – 2 ani, 26 – 31 ani – 3 ani și peste 31 ani – 5 ani. Pensiile de invaliditate ca urmare a prejudiciului la locul de muncă sau a bolii profesionale sunt acordate indiferent de asigurare. Pensiile de invaliditate sunt plătite în întregime tuturor pensionarilor, inclusiv celor cu venituri sub incidența asigurărilor sociale.

Dreptul la pensie *de urmaș* este dobândit, dacă persoana decedată a fost un pensionar sau avea dreptul la o pensie. Pensia de urmaș se poate atribui la copii sub vârsta de 18 ani sau peste această vârstă, care învață la zi în instituții primare și superioare, până la absolvire, fără a se depăși vârsta de 23 de ani; la persoanele văduve, dacă căsătoria a durat cel puțin de 15 de ani și nu s-au recăsătorit, și dacă la data decesului sau nu mai târziu de 5 ani de la moarte s-a atins vârsta de pensionare sau au devenit persoane cu grupa I sau II de invaliditate; soțul/soția sau tutore, care avea grijă de copiii decedatului. Indemnizațiile pentru copii, în orice caz, trebuie să fie plătite în întregime. Pensiile la soți și îngrijitorii – numai în cazul în care nu au nici un venit care cade sub incidența asigurărilor sociale.

Printre beneficiarii de pensii din Republica Moldova există o categorie destul de mare – de beneficiari de pensii sociale/indemnizații. Aceste pensii/indemnizații sunt finanțate de la bugetul de stat și în baza Legii Nr. 56-XIV privind pensiile de asigurări sociale de stat, și nu sunt reglementate. Dreptul la pensii sociale/indemnizații au *persoanele care nu beneficiază de acest drept în sistemul de asigurări sociale*: persoane cu copii sub vârsta de 16 ani, persoanele cu handicap, inclusiv copiii cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani, copiii cu vârsta sub 18 ani care nu au un nivel suficient de asigurare pentru a primi pensie de handicap, copii sub vârsta de 18 ani (studenți și elevi din învățământul primar și superior), care au pierdut un membru de familie, dar nu au

dreptul de a primi pensii; persoanele în vârstă, care nu îndeplinesc condițiile necesare pentru o asigurare socială de stat cu pensie.

Cercul de persoane definit de lege demonstrează aceeași abordare pentru determinarea dreptului la asistență socială pentru categorii de cetățeni nevoiași, indiferent de sex.

În conformitate cu tratatele semnate și ratificate, Republica Moldova, își asumă obligația de a ridica nivelul de securitate și protecție socială. Astfel, în conformitate cu articolul 13 din Legea privind asigurările sociale de stat cu pensii, anual de la 1 aprilie, o parte din pensii sunt indexate, fiind plătite din bugetul asigurărilor sociale de stat. Coeficientul de indexare este în medie între media anuală de creștere a indicelui prețurilor de consum și media anuală de creștere a salariilor în această țară. În 2008, reieșind din creșterea anuală a indicelui prețurilor de consum de la 12,3% și creșterea anuală la salariile medii din țară în anul precedent de 21,7%, s-a stabilit o rată de indexare de 17% pentru următoarele beneficii: pensiile pentru limita de vârstă, pensii de invaliditate, pensie pentru urmaș, pensia pentru bătrâni. Coeficientul de indexare a pensiilor militare a fost, de asemenea, calculat în funcție de mărimea medie anuală de creștere a indicelui prețurilor de consum pentru anul precedent și s-a ridicat până la 12,3% în 2008. Cu același procent (12,3%) sunt indexate de către stat indemnizațiile de securitate socială, cu excepția celor pentru îngrijire. Numărul de indexare a pensiilor de la 1 aprilie a fost mai mare de 649.2 mii, din care 451.3 mii – pe vârstă. După indexare pensia medie pe vârstă de la 1 aprilie va ajunge la 663.56 lei. Pensia minimă pe vârstă, începând cu 1 aprilie 2008, a fost după cum urmează: pentru muncă în economia națională – 475.09 lei, pentru muncă în agricultură – 422.96 lei. Trebuie evidențiat faptul că ultima indexare a pensiilor a fost în aprilie 2007, când pensiile au crescut cu o medie de 20,7%.¹⁹ Pentru comparație, vom lua datele din Transnistria: pentru anul 2007, s-au făcut 4 recalculări a pensiilor, pensiile minime au crescut de la 235 ruble până la 259 ruble sau 10,2%, iar în mediu cu 446 ruble până la 505 ruble sau 13%. Mărimea medie a pensiilor pe vârstă este de 523 ruble (61 dolari).²⁰ Cu toate acestea, creșterea lunară a inflației în Transnistria este mult mai mare decât suma indexării pensiilor.

Aceste statistici arată sporirea treptată a protecției sociale și a asigurărilor sociale, pe lângă celelalte probleme ale ambelor maluri ale Nistrului în sfera securității și protecției sociale.

Cu toate acestea, pentru statul moldovenesc în domeniul politicii și protecției sociale se constituie ca prioritate domeniile care afectează direct nivelul de trai. Acestea sunt protecția împotriva sărăciei, combaterea șomajului și reglementarea relațiilor de muncă.

Unul din principalele obiective ale dreptului muncii ar trebui să rămână garanțiile drepturilor de muncă și libertăților cetățenilor unui stat suveran. În condițiile relațiilor de piață, dezvoltarea reglementărilor contractuale la locul de muncă reprezintă un obiectiv de o importanță deosebită. Prin urmare, nu există nicio îndoială că în regulamentul muncii dependente în cadrul juridic de reglementare trebuie să fie principiul de protejare a drepturilor și intereselor lucrătorului, dat fiind faptul că acesta este, în mod evident, partea defavorizată în raporturile de muncă.

Trebuie să se acorde o mai mare atenție reglementării relațiilor socio-contractuale de muncă, inclusiv negocierea contractelor colective de muncă care oferă garanții sociale suplimentare lucrătorilor și pensionarilor. La nivelul acordurilor și acordurilor colective de muncă ar trebui să fie determinate aspectele de ramură industrială, regionale, profesionale și de altă natură a relațiilor de muncă, pentru a obține îmbunătățiri reale ale garanțiilor de muncă de către angajați. Un exemplu interesant de negociere colectivă la ocuparea forței de muncă a lucrătorilor este experiența SA «Tiroteks». Secțiunea 4 din acordul colectiv conține o dispoziție care prevede că în cazul creșterii producției este asigurată prioritatea accesului la încadrarea în muncă a persoanelor, anterior eliberate în legătură cu reducerea personalului (de stat) și lucrătorilor responsabili (alin. 4.10).²¹

În plus față de regulamentul contractului colectiv, nu este nevoie de a face modificări și completări la actul de muncă actual codificat. În acest sens, este important să se acorde atenție

abordării holistice a reformei de muncă legale, în care ar trebui să se ia în considerare mai mulți factori, și anume:

- evaluarea politică a cauzelor reformei legislației muncii, și cea a stării actuale a relațiilor de muncă;
- definirea scopurilor, obiectivelor și priorităților de reformă a relațiilor de muncă, conținutului viitoarei legislații a muncii și a mecanismului ei de execuție;
- utilizarea sistemelor juridice străine, experiența internațională și modelul legislației în vigoare.

Ca domenii-cheie în continuarea reformei în sfera socială trebuie, în opinia noastră, să rămână următoarele. Garanția salarială minimă. Aceasta este una dintre principalele direcții de protecție socială, în calitate de bază pentru remunerarea în toate sferile și nivelele de recalculare de pensii și indemnizații. Revizuirea regulată a salariilor este principalul element al „politicii veniturilor” de stat.

O funcție importantă a statului într-o economie de piață este de a crea condițiile de realizare a capacității de muncă cu scopul obținerii veniturilor din muncă și din antreprenariat. Aceste condiții includ:

- libera alegere a profesiei, domeniului de aplicare și locației muncii;
- obținerea nivelului dorit de studii generale de specialitate;
- susținerea, materială și reprofilarea persoanelor temporar neangajate de vârsta aptă de muncă (șomeri). Scopul principal al guvernului în domeniul ocupării forței de muncă este reținerea șomajului la nivelul „ratei naturale” (nu mai mult de 4-5% din populația activă din punct de vedere economic). Pentru a face acest lucru trebuie să se folosească stimulente fiscale pentru ca întreprinderile să-și extindă numărul de locuri de muncă, să se reglementeze condițiile de primire a lucrătorilor străini. O măsură eficientă de creștere a ocupării forței de muncă este reducerea zilei de lucru. Acest mod de a lupta împotriva șomajului este larg răspândit în țările străine.

Deci, nu există nici o îndoială, în ce privește nevoia ca statele, guvernele, instituțiile societății civile să continue acțiunile în vederea îmbunătățirii sistemului de protecție și asistență socială. Eficacitatea acestor acțiuni ar contribui la rezolvarea conflictului Transnistria – Republica Moldova.

Instabilitatea politică și economică a trenat dezvoltarea reformei sociale și în cele din urmă, afectează nivelul de bunăstare a oamenilor de pe ambele maluri ale Nistrului. Nu există nici o îndoială că problemele declinului demografic al populației, disparitatea de legislația socială în conformitate cu dreptul internațional, necesitatea de a moderniza producția și de a îmbunătăți condițiile de muncă a lucrătorilor, precum și multe alte probleme din sfera socială pot fi rezolvate mult mai eficient și mai rapid într-un dialog civilizată dintre părți și concesi reciproc.

Este necesară o reglementare cât mai rapidă la nivel legislației sau acordurilor bilaterale în ceea ce privește problemele legate de asigurarea dreptului la libertatea de angajare în câmpul muncii, recunoașterea vechimii în muncă, recunoașterea beneficiilor și garanțiilor asigurate de stat pentru fiecare cetățean; împrumutarea normelor de drept internațional și punerea lor în aplicare în legislația națională.

La rezolvarea conflictului va contribui, cu siguranță, de asemenea, și contactele orizontale între întreprinzători, subiecții economici de pe ambele părți, organizațiile non-guvernamentale, ale căror obiectiv este de a proteja drepturile sociale ale oamenilor.

Doar toate aceste măsuri luate împreună, alături de deciziile politice bine gândite pot deveni garanția soluționării rapide a conflictului.

Bibliografie

- 1 Kiselev I.E. Dreptul muncii comparativ și internațional. M. 1999. p. 23.
- 2 Op. de: M.V. Lușnikova, A.M. Lușnikov. Eseuri pe teoria dreptului muncii. SPb. 2006. p. 331.
- 3 Ivanov S.A., Livsits R.Z., Orlovski J.P. Dreptul muncii sovietic: întrebări teoretice. M. 1978. p. 16.
- 4 Legea Muncii Rusia / Ed. R.Z. Livsits și Yu.P. Orlovsky. M., 1998. C. 7.
- 5 Lușnikova M.V., Lușnikov A.M. Eseuri pe teoria dreptului muncii. SPb. 2006. S. 338.
- 6 Constituția Republicii Moldova a fost adoptată de Parlament la 29 iulie 1994, a fost modificată la 19 iulie 1996
- 7 <http://www.pension.md>. Sursa: analiza sistemelor de pensii și legislației muncii a Republicii Moldova // Elaborarea modelului de pensii: Centrul Independent Informațional – Analitic. 2008.
- 8 Carta Socială Europeană revizuită. Strasbourg, 3 mai 1996. În carte: Stat social. Scurt dicționar – ghid. Academia Muncii și Relațiilor Sociale. M., 2002, pp.301-359.
- 9 Parliamentary Assembly. Recommendation 1487 (2000) Development of a New Social System. Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 9 November 2000.
- 10 Parliamentary Assembly. Recommendation 1415 (1999) Additional Protocol to the European Convention on Human Rights Concerning Fundamental Social Rights. Text adopted by the Assembly on 23 June 1999 (21st Sitting).
- 11 Gomen D., Harris D., Zvaak L. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Carta Socială Europeană: drept și practică. M., 1998. p.518.
- 12 Tot acolo P. 537.
- 13 Carta Socială Europeană din 18 octombrie 1961 (ETS numărul 35) prevede nivelul cerut de securitate socială cu cel necesar pentru ratificarea Convenției OIM numărul 102 din 1952 privind standardele minime de securitate socială. Pentru ratificarea prezentei convenții, este de ajuns recunoașterea caracterului obligatoriu a trei din cele nouă capitole ale acesteia.
- 14 Gomen D., Harris D., Zvaak L. Dispoziție. cit. P. 518.
- 15 Constituția Republicii Moldovești Nistrene, adoptată la 24 decembrie 1995, în vigoare în red. 2000.
- 16 Informații cu privire la Ministerul Sănătății și Protecției Sociale al RMN. Martie 2008.
- 17 <http://www.pension.md> Sursa: Analiza sistemelor de pensii și legislația muncii Republicii Moldova // elaborarea modelului de pensii: Centrul Independent de Informații Analitice. 2008.
- 18 <http://www.cnas.md/faq/2.htm>. pagina web oficială: Casa Națională de Asigurări Sociale a Republicii Moldova
- 19 <http://www.azi.md/news>. REPORTER.MD
- 20 Informații cu privire la Ministerul Sănătății și Protecției Sociale al RMN. martie 2008.
- 21 Acord colectiv CJSC «Tiroteks», pentru perioada 2006 – 2009, Tiraspol. 2006. C. 15.

Nina Ștanski

FORMAREA „NOII” IDENTITĂȚI POST-SOVIETICE ÎN CONDIȚIILE UNUI CONFLICT ETNO-POLITIC. CAZUL TRANSNISTRIEI

În cercurile academice își găsesc tot mai des ecou opiniile, potrivit cărora un conflict bazat pe identitate se conturează ca „un conflict model al zilelor de astăzi, care nu poate fi reglementat prin intermediul mijloacelor aflate în arsenalul strategiilor internaționale clasice și care nu se înscrie în schemele simple”. Autoarea oferă cititorilor în debutul articolului o trecere în revistă a abordărilor actuale privind identitatea și relația directă a acesteia cu conflictele din spațiul post-sovietic. Analiza noțiunilor de identitate, existente în discursul politic modern, permite formularea următoarei concluzii: în prezent, atât în științele și disciplinele politice, sociologice, istorice, filosofice, cât și în alte științe și discipline interpretarea noțiunii de identitate devine tot mai diversă și, adesea, fragmentată, în funcție de context, și se află în schimbare și transformare. În asemenea circumstanțe este necesară cercetarea subiectelor privind formarea unei „identități noi” în spațiul post-sovietic nu doar din perspectiva identităților etnice „noi” (în zonele de conflict) sau a identităților etno-naționale „noi” (în statele formate de etniile titulare ale fostelor republici naționale ale Uniunii Sovietice), dar și a unor „noi” identități ale grupurilor poli-etnice, formate pe fragmentele identității sovietice.

În prezenta lucrare autoarea propune o analiză privind constituirea unei „noi” identități post-sovietice după exemplul Transnistriei. Conflictul transnistrean include elemente de identitate, de statut și de teritoriu. Structura complicată a acestui diferend împiedică procesul de reglementare. Astfel, cercetarea esenței de formare a „noii” identități în Transnistria poate fi, în opinia semnatarei, importantă în scopul elaborării unor noi abordări eficiente în soluționarea „conflictelor de identitate”. În studii sunt folosite constatări ale cercetărilor sociologice, date statistice de pe ambele maluri ale râului Nistru, precum și studiile științifice consacrate subiectelor de identitate, care există la ora actuală în regiune.

Analiza structurii și dinamicii componenței naționale a Transnistriei și a Moldovei situată pe malul drept al Nistrului poate servi drept confirmare a faptului că identitatea creată în Transnistria nu poate fi clasificată ca fiind una etnică, iar în conflictul moldo-transnistrean nu poate fi catalogat ca un conflict dintre două sau mai multe identități etnice. Populația poli-etnică a Transnistriei (fără statutul dominant al vreunei etnii) s-a consolidat, cu peste 17 ani în urmă pe fundalul destrămării URSS și procesului de unificare națională în Republica Moldova, în jurul stătalității transnistrene proprii și ideii de obținere a independenței. Rezolvarea definitivă a conflictului moldo-transnistrean „înghețat” nu este posibilă, susține autorul, fără să fie pusă în calcul formarea în această regiune a unei identități distincte. Orice soluție propusă pentru normalizarea relațiilor moldo-transnistrene – de la integrarea într-un stat unitar până la edificarea a două stătalități independente care conviețuiesc pașnic – trebuie să țină cont de voința poporului transnistrean, care se caracterizează printr-un grad înalt de toleranță interetnică internă, printr-o consolidare în jurul ideilor naționale comune și solidaritate în favoarea unor aspirații comune.

Modificarea structurii geopolitice a lumii de astăzi determină apariția unor consecințe socio-culturale complicate, inclusiv a transformărilor radicale ale identității. Acest proces determină, totuși, apariția unui număr imens de conflicte și este perceput de multe dintre comunitățile naționale ca o amenințare la adresa suveranității lor politice, securității economice și specificului cultural. Într-un asemenea context se conturează probleme ce vizează identitatea națională, de stat și cetățenească. Caracterul divers al abordărilor și diferența dintre concepții și interpretările noțiunii de „identitate” sunt determinate de realitățile zilei de astăzi, pentru că problema identității, cu care se confruntă fiecare persoană, apare în fața omului contemporan ca un fenomen colectiv, care afectează atât interesele unor comunități și popoare aparte, cât și interesele unor

state, culturi și civilizații întregi. Procesele de globalizare și regionalizare și modificările de pe harta politică și economică generează căutarea unor abordări inedite pentru a determina esența fenomenului de identitate.

Destrămarea Uniunii Sovietice, însoțită de lipsa reglementării legale a ieșirii unor republici din componența URSS și decăderea toleranței interetnice bazată pe ideologia sovietică, a atras după sine activizarea intensă a ideii de naționalism. Constituirea statelor naționale și a mai multor identități etno-naționale în spațiul post-sovietic a determinat începutul procesului de auto-identificare în acest spațiu. Crizele la nivel politic și economic, provocate de prăbușirea URSS, erau acompaniate nu doar de o căutare activă a elementelor de bază ale „noii” identități post-sovietice și imprimarea unui conținut nou pentru noțiuni precum „cetățean”, „națiune”, „popor”, ci și de pierderea orientărilor și idealurilor valorase de mai înainte. În consecință, s-a produs o accentuare a conflictelor etno-politice interne, care au fost denumite „conflicte de identitate”. Unii cercetători leagă apariția unor asemenea conflicte de problema auto-identificării, care este determinată nu de apartenența la un stat, dar, în principal, de apartenența etnică și religioasă.¹ În același timp, alți autori consideră că în miezul „noului gen” de conflicte se află nu divergențele dintre state sau ideologii, ci opoziția dintre diferite identități.² Potrivit unei asemenea ipoteze, identitatea ca factor generator de conflicte se manifestă atunci când valorile pe care se bazează aceasta sunt puse la îndoială ca rezultat al interacțiunii cu o altă identitate.³

În cercurile academice își găsesc tot mai des ecou opiniile, potrivit cărora un conflict bazat pe identitate se conturează ca „un conflict model al zilelor de astăzi, care nu poate fi reglementat prin intermediul mijloacelor aflate în arsenalul strategiilor internaționale clasice și care nu se înscrie în schemele simple, iar caracterul lui „abia perceptibil” este unul dintre atribuitele acestuia”. Dezvoltarea unor asemenea opinii și dovada faptului că ele sunt întemeiate au fost determinate inclusiv de „conflictele de identitate” din spațiul post-sovietic. În pofida eforturilor depuse de comunitatea internațională, conflictele „înghețate” din Azerbaidjan, Georgia și Republica Moldova rămân nesoluționate. Lipsa unei reglementări a acestor conflicte influențează dezvoltarea proceselor geopolitice în diverse regiuni ale fostei Uniuni Sovietice, care au ajuns în situația de a alege o direcție orientată spre dezvoltarea civilizată, însoțită de necesitatea de conștientizare a propriului loc în procesele politice globale. O asemenea stare de lucruri solicită din partea științelor autohtone acordarea unei atenții speciale pentru sintetizarea abordărilor existente ale noțiunii de „identitate”, identificarea raportului și relației reciproce dintre identitățile etnică, cetățenească, națională, de stat, politică și culturală, precum și pentru factorii de transformare a acestora.

În prezenta lucrare autoarea propune o analiză privind constituirea unei „noi” identități post-sovietice după exemplul Transnistriei. În acest caz, în opinia autoarei, istoria a realizat un gen de experiment, atunci când, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice și constituirea statului național independent – Republica Moldova, regiunea poli-etnică a Transnistriei, care nu a fost anterior (în perioada dinaintea URSS) parte componentă a Basarabiei sau României, a refuzat să intre în componența noii republici naționale și, unindu-și forțele pe ruinele ideologiei sovietice, a început să-și construiască propria stătalitate. În paralel cu aceasta se formează și „noua” identitate post-sovietică.

Specificul conflictului transnistrean este determinat de faptul că, spre deosebire, de exemplu, de diferendul din Abhazia sau cel din Osetia de Nord, aici componentele interetnică și interconfesională nu pot fi menționate ca fiind contradicții-cheie care au determinant începutul ostilităților armate. Transnistria este populată de trei grupuri etno-naționale principale: ruși, ucraineni și moldoveni, fiecare reprezentând aproximativ o treime din locuitori, precum și de bulgari, belaruși, găgăuzi, evrei și germani.⁴ La debutul anilor 90, în Moldova a început să fie dezvoltată activ ideea de românizare.⁵ Anume în scopul protecției împotriva absorbției de către o cultură străină

(românească) pentru majoritatea locuitorilor regiunii transnistrene s-a produs consolidarea populației poli-etice a Transnistriei, axată pe identitatea sovietică. Astfel, regiunea s-a pomenit a fi o insulă a conștiinței pre-naționale, înconjurată din ambele părți de statalități naționale cu puternice tradiții de ideologie naționalistă, iar criza identității sovietice, care se extindea în această perioadă în țările vecine, a servit drept imbold pentru formarea unui model „nou” de identitate în Transnistria. Acest model, spre deosebire de multe care au apărut la sfârșitul anilor 90, se bazează nu pe auto-identificarea etnică, ci pe o unitate conștientizată a poporului Transnistriei, întemeiată pe o îmbinare strânsă dintre istoria, cultura, teritoriul și tradițiile unei coexistențe poli-etnice pașnice⁶.

Conflictul transnistrean include elemente de identitate, de statut și de teritoriu. Structura complicată a acestui diferend împiedică procesul de reglementare. Astfel, cercetarea esenței de formare a identității „noi” în Transnistria poate fi, în opinia autoarei, importantă în scopul elaborării unor noi abordări eficiente în soluționarea „conflictelor de identitate”.

Categoriile de identitate în discursul politic modern: deosebiri, raporturi și influență reciprocă

Contextul în care este utilizată noțiunea de identitate este determinat în mare parte de schimbările politice din interiorul țării și din lume în general. L. Drobijeva a remarcat, pe bună dreptate, că „de fiecare dată, împreună cu evoluția situației politice, pornind de la teoria interacționalismului simbolic, teoria rolurilor și categorizarea socială, sunt alese concepte care li se par interpretatorilor – politicieni și politologi – mai potrivite pentru proiectele lor”⁷. Într-o lume globalizată, identitatea devine un discurs de bază atât pentru știință, cât și pentru viața cotidiană.⁸

Cercetătorul rus A. Reabov a observat, într-un interviu acordat publicației „Russki Arhipelag”, că în prezent nu există un criteriu unic pentru determinarea identității și acesta nu poate să existe din cauză că țările și regiunile nu se dezvoltă în mod sincron.⁹ Într-adevăr, analizând lucrările recente ale autorilor autohtoni consacrate problemelor de identitate, naționalism, construcție națională și conflictologie etno-politică, cercetătorul se confruntă deseori cu interpretări cu totul diferite ale unor termeni ca „identitate”, „etnie”, „națiune”, cu suprapunerea noțiunilor de identitate cetățenească și națională, precum și cu introducerea în circuitul științific a unor categorii noi de identitate – multiculturală, de țară, geopolitică etc. Problematicele ce vizează perspectiva istorică și sensul noțiunii de identitate este abordată în articolul „Nostalgia pentru identitate”, semnat de V. Malahov, în care autorul aduce reproșuri cercetătorilor pentru care identitatea nu este obiect de analiză, ci un subiect care există de sine stătător. Astfel, V. Malahov remarcă: „Caracterul atractiv al noțiunii de „identitate” este legat de faptul că aceasta permite evitarea unor asocieri nedorite cu „filosofia conștiinței” și, în același timp, nu permite transmiterea tematicii respective spre studiu psihanalizei. Odată cu introducerea termenului de „identitate”, putem tematiza conținuturile nereflexive, care scapă de sub controlul „conștiinței de sine”, fără să recurgem la noțiunile de „subconștient” și „inconștient”, rezervate psihanalizei.¹⁰

Din punctul de vedere al cercetării problemelor legate de „conflictele de identitate”, cel mai mare interes îl prezintă asemenea categorii precum identitatea etnică, națională, de stat și cetățenească. Trebuie menționat că subiectul interacțiunii și accentuării tipurilor de identitate citate aici coincide cu interpretările variate ale noțiunilor de popor, națiune și etnie, legate strâns de acestea. Astfel, de exemplu, academicianul V. Tișkov a remarcat în referatul său „Națiunea și identitatea națională în Rusia” că printre politicienii și experții ruși „domnește o confuzie în ceea ce privește formula și mecanismele de afirmare a identității naționale în calitate de element fundamental al statalității, iar manipulările în jurul momentelor-cheie în utilizarea noțiunilor de popor și națiune comportă riscuri serioase pentru societate și stat”¹¹.

În prezent, în cercurile academice din Rusia este evidentă tendința de diminuare a valorii actuale a etnicității, fapt manifestat prin accentuarea ideii despre intrarea în derivă a identității și schimbarea atenției populației de la identitatea etnică la conștientizarea identității de stat – identității rusești, odată cu atribuirea unei importanțe majore pentru această identitate de stat comună și realizarea unor eforturi active pentru reformarea ei.¹²

Abordând subiectul identității de stat sau al identității de stat comune, trebuie subliniat că și în cazul acestei categorii apar adesea confuzii, legate din nou de noțiunea de identitate națională și de imprimarea diferitelor conținuturi asupra conceptului de „națiune”.

Astfel, în cadrul abordării etno-naționale a identității naționale, identitatea națională este sinonimă cu identitatea etnică. În această abordare conținutul noțiunii de „națiune” pornește de la identitatea etnică. După părerea lui V. Tișkov, o asemenea abordare servește drept fundament pentru dezvoltarea naționalismului etnic, iar acesta generează conflicte și nu se poate afla la baza edificării unui stat solid.¹³ Această opinie este în consonanță cu poziția exprimată de V. Malahov, care consideră că, în cazul în care identitatea națională se reduce la identitatea etnică, „dimensiunea politică a primei (conștiința de sine a cetățenilor societății) este înlocuită de cea culturală, lingvistică, religioasă și alte dimensiuni. Ca rezultat, o societate eterogenă este privită ca un material pentru crearea unei mase omogene a societății cvasi-naturale”¹⁴.

Cea de-a doua abordare, constructivistă, consideră că noțiunea de identitate națională coincide absolut cu identitatea de stat, precum și cu identitatea cetățenească. Adepții acestei abordări pleacă de la înțelegerea națiunii ca pe o comunitate cetățenească, care include persoane de etnie diferită, unite însă de stat, de drept și de o cultură politică și juridică.¹⁵ E. Pain afirmă că ideea de națiune politică cetățenească a luat naștere ca o reflecție asupra rolului societății în raport cu statul, atunci când poporul (societatea) reprezintă un generator de putere și suveranitate, iar statul, în calitate sa de „slugă a poporului”, devine promotorul interesului național colectiv al acestuia.¹⁶ Ilustrând o asemenea abordare, E. Pain citează definiția lui K. Deitch: „Națiunea este un popor, care a obținut statalitate și a transformat-o într-un mijloc de realizare a intereselor sale sociale și, în acest sens, a intereselor sale naționale”¹⁷. O asemenea tratare a națiunii este formulată și de Ralph Waldo Emerson: „Națiunea (societatea) tinde să obțină propria statalitate în calitate de instituție politică, prin intermediul căreia se poate proteja și afirma”¹⁸.

V. Tișkov, numind „națiunea” metaforă, concentrază atenția asupra faptului că disputa dintre două tipuri de comunități – stat și popor – asupra dreptului exclusiv de a se numi națiune este rezultatul intensificării unei coliziuni, atunci când cel care își atribuie numele de națiune posedă dreptul de a deține o statalitate, statut special și este subiect de drept. După părerea acestui savant, noțiunea de națiune cetățenească multiculturală și multietnică este mai puțin de natură conflictuală, mai eficientă și mai realizabilă. Pare necesară o accentuare a atenției asupra faptului că V. Tișkov, propunând să se renunțe la „formularea lipsită de teme a națiunii ca formă supremă a comunității etnice”, totuși, numește fiecare înțeles al națiunii drept metaforă și „o definiție academică neoperațională sau tradiție a limbajului politic, în spatele căreia se află o realitate mult mai complicată”¹⁹. Revenind la subiectul consacrat înțelegerii noțiunii identității de stat, trebuie remarcat că, potrivit lui V. Tișkov, aceasta reprezintă o noțiune multiplă, pe mai multe planuri și care nu presupune excluderea reciprocă, atunci când, de exemplu, un cetățean al Rusiei, care se identifică drept rus, va conștientiza că acest fapt nu-l privează în același timp de apartenența la o naționalitate anumită (posibil, ne-rusă), la o comunitate juridică și civilă și la cetățenia Rusiei. Avansând în prim-plan valorile cetățenești și politico-juridice în contextul formării comunității naționale și cetățenești, autorul nu exclude înglobarea etniilor în categoria comunității cetățenești.²⁰ În opinia acestui cercetător, identitatea națională trebuie definită ca o reprezentare pe care o împărtășesc cetățenii despre propria țară și propriul popor, precum și ca un sentiment de apartenență în egală măsură la țara dată și la poporul dat.²¹

Trebuie evidențiat faptul că discuțiile privind conținutul identității cetățenești, naționale, etnice și de stat se constituie drept teme pentru introducerea în circuitul științific de către tinerii cercetători a termenilor noi, care au un conținut adecvat și modern și, în același timp, sunt eliberați de polemicile care există în cercurile academice privind cadrulul deja format al noțiunilor și categoriilor. Studiile efectuate recent de savanți tineri sunt o confirmare în acest sens.

Astfel, V. și A. Magun în cercetarea intitulată „Identificarea cetățenilor cu propria lor țară: date din Rusia în contextul comparațiilor internaționale” introduc noțiunea „identității de țară”. Arătând că „în discursul din Rusia termenul de „națiune” are, deocamdată, mai ales semnificație etnică, iar în literatura din străinătate este acceptată o abordare din perspectiva cetățenească, utilizarea termenului de „identitate națională” nu li se pare potrivită autorilor, pentru că ar putea exista echivoci²². I. Konoda se bazează în studiul său „Formarea identității cetățenești a rușilor în procesul socializării politice” pe noțiunea „noua identitate cetățenească rusă”, cercetând această identitate în cadrul unei abordări multiculturală ca mecanism de consolidare a societății ruse și ca identitate care co-există împreună cu identitățile locale (etnice, religioase etc.).²³ Z. Jade atrage atenția în studiul „Identitatea geopolitică a Rusiei în condițiile globalizării” asupra faptului că, în ciuda unei utilizări frecvente a noțiunii de „identitate geopolitică” în publicistică, jurnalistică și în discursurile politicianilor, statutul ei ca și categorie aparte nu este determinat, aceasta nu poate fi întâlnită în dicționare, ghiduri și manuale²⁴. O atare situație poate, de asemenea, demonstra că se operează cu termenul respectiv pentru a evita folosirea noțiunilor de identitate care au devenit cele mai controversate. Totodată, trebuie precizat că înțelegerea identității geopolitice, propusă de Z. Jade, ca fiind „caracterul specific al unei țări sau al alteia ori a poporului acesteia, precum și al locului și rolului țării respective în contextul celorlalte și al reprezentărilor legate de aceasta”²⁵ deși corespunde identității de stat, pare, totuși, interesantă în discursul politic pe fundalul proceselor de globalizare.

Analiza noțiunilor de identitate, existente în discursul politic modern, permite formularea următoarei concluzii: în prezent, atât în științele și disciplinele politice, sociologice, istorice, filosofice, cât și în alte științe și discipline interpretarea noțiunii de identitate devine tot mai diversă și, adesea, fragmentată, în funcție de context, și se află într-o stare de schimbare și transformare. În același timp, trebuie consemnată activizarea atât în cercurile politice, cât și în cele științifice a tentativelor de organizare a dialogului dintre diverse științe în scopul elaborării unui model sintetic al identității rusești și a unui discurs social și politic ce corespunde acesteia.²⁶

Transformarea identității sovietice a grupurilor poli-etnice și formarea noilor identități

În prezent, acest dialog oferă puțin spațiu subiectului privind grupurile care se auto-identifică drept „ruși”, însă locuiesc peste hotarele Rusiei, în spațiul post-sovietic. De asemenea, nu este acordată atenție suficientă problemei identităților din spațiul post-sovietic, care nu s-au constituit ca identități etnice. Astfel, de exemplu, noțiunea de „identitate post-sovietică” poate fi întâlnită foarte rar în cercetările de astăzi²⁷ și în interpretări absolut diferite, o dovadă că această categorie nu s-a format ca una științifică. Subiectul „identităților noi” este abordat în studiul lui R. Snegur „Conflictele de identitate în contextul globalizării”²⁸. Menționăm că acest autor, în ciuda interpretării termenului pe care îl introduce ca „fiind de apartenență etnică și/sau religioasă, ce se referă la o regiune sau alta”, totuși, îl dezvoltă exclusiv în contextul etno-naționalismului.²⁹ Autorul nu include în calitate de obiect al cercetării regiunile și republicile cu o componentă

* Nota editorului: Aici, cât și în celelalte 6 cazuri în care apare adjectivul „rusesc” în această lucrare, este traducerea cuvintelor ‘rossiyskiy’ și ‘rossiyanin’ care în limba rusă (limbă în care lucrarea a fost scrisă în original) înseamnă ‘apartenența la țara numită Rusia’, nu neapărat majoritatea grupului etnic cu același nume.

poli-etnică, în care „noua identitate” nu este exprimată ca fiind etnică și este definită în primul rând în raport cu regiunea. I. Hrustalev, studiind problema statele nerecunoscute, de asemenea, operează cu noțiunea de „identități naționale noi” mai degrabă într-un context etno-naționalist, pentru că în calitate de obiecte ale cercetării sale sunt Abhazia și Nagorno Karabakh, în care identitatea națională (etică) reprezintă unul din elementele-cheie ale conflictului. Totodată, în analiza lui I. Hrustalev se remarcă faptul că statutul „nerecunoscut” al unui stat care există de facto pe durata unor decenii nu implică respingerea politicii sale de către cetățeni, nu exclude posibilitatea consolidării societății dintr-un asemenea stat în jurul unor idei și valori comune ale statului, prin urmare, în aceste state nu este exclusă și identitatea cetățenească și de drept.³⁰ În asemenea context, se prezintă ca fiind necesară cercetarea subiectului privind formarea „noii identități” în spațiul post-sovietic nu doar din punctul de vedere al „noilor” identități etnice (în zonele de conflict) sau al „noilor” identități etno-naționale (în statele formate de etniile titulare ale fostelor republici naționale ale Uniunii Sovietice), ci și a „noilor” identități care s-au constituit pe fragmentele identității sovietice.

Astfel, de exemplu, în Transnistria, populația poli-etnică (fără statutul dominant al vreunei etnii) s-a consolidat, cu peste 17 ani în urmă pe fundalul destrămării URSS și procesului de unificare națională în Republica Moldova, în jurul statalității transnistrene proprii și ideii de obținere a independenței. Astăzi transnistrenii se auto-identifică în calitate de conaționali ruși și, totodată, ca cetățeni ai Transnistriei sau popor transnistrean, precum și ca reprezentanți ai diferitelor naționalități. În Transnistria, proporția celor care se consideră în primul rând cetățeni ai Republicii Moldovenești Nistrene este de 34,9 %, iar 13,9 % se cred „locuitori ai propriei regiuni”, adică ai Transnistriei.

Datele citate ascund deosebiri semnificative de identitate între principalele grupuri etnice, care sunt mult mai vizibile în Moldova în hotarele ei reale de astăzi. 59,8 % din cetățenii Moldovei se consideră în primul rând moldoveni, și doar 23,6 % – ruși și 29,8 % – ucraineni; iar simultan și cetățeni ai Moldovei și membri ai propriului grup etnic 5,4 % și, respectiv, 9,1 și 14,0 %. „Cetățeni sovietici” sunt printre ruși și ucraineni aproximativ de două ori mai mult decât printre moldoveni, iar „europeni” – mai mult de patru ori. Aceasta, de altfel, nu înseamnă deloc faptul că slavii nu sunt loiali față de statul moldovenesc. Identitatea persoanei are mai multe straturi, iar atunci când examinăm „stratul” doi, constatăm că proporția rușilor și ucrainenilor, care se consideră cetățeni ai Republicii Moldova, crește până la 50,8 % și, respectiv, 75,3 %. În plus, extinderea semnificativă de mai mulți ani a căsătoriilor mixte poate servi drept bază pentru lărgirea identităților complexe și cu mai multe straturi.

Este semnificativ faptul că în Transnistria situația este mult mai liniștită și potențial mai puțin conflictuală: cu Republica Moldovenească Nistreană se asociază 35,1 % din moldoveni, 31,7 % din ruși și 40,4 % din ucraineni. Proporția cetățenilor „sovietici” în rândul celor trei grupuri etnice principale este mai ridicată decât în Moldova situată pe malul drept al Nistrului, și este mult mai mare în rândul rușilor (în rândul moldovenilor este de 17,5 %, în rândul rușilor – de 26,1 %, în rândul ucrainenilor – 18,5 %). Doar 9,7 % din moldovenii din Transnistria au declarat că se consideră în primul rând cetățeni ai Republicii Moldova (ruși – 1,4 %, ucraineni – 2,6 %) ³¹.

Spre deosebire de exemplele citate anterior ale altor identități post-sovietice, anume identitatea post-sovietică nu poate fi atribuită univoc categoriilor existente de identități, folosite în discursul politic, fie că este vorba de identitatea cetățenească, etnică sau de stat. Asta pentru că în acest caz, ținând cont de lipsa unei etnii dominante sau a unei minorități ale cărei drepturi sunt lezate, recursul la identitatea cetățenească sau de stat dezvăluie caracterul complicat al utilizării acestor termeni atât datorită „nerecunoașterii” statutului sau faptului că statul nu este subiect de drept, cât și în legătură cu categoria de „compatriot”, care se determină prin factorul cultural și istoric. În scopul elaborării unei definiții adecvate pentru un asemenea gen de identitate, este

necesară cercetarea factorilor care favorizează „noua” identitate în Transnistria, precum și a caracteristicilor acesteia.

Caracteristicile speciale apariției și dezvoltării conflictului moldo-transnistrean

Cercetătorul rus O. Nemenski a remarcat corect, în raportul consacrat dimensiunii umanitare a societății transnistrene, că există o eroare destul de răspândită privind descrierea tradițională atât în cercurile politice, cât și în cele științifice ale Rusiei și, mai ales, ale țărilor „străinătății îndepărtate”, a conflictului Transnistrean ca o confruntare a regiunii rusolingve cu o Moldova naționalistă, prin urmare, fiind vorba de un conflict interetnic sau între națiuni.³² Prezența unei asemenea opinii eronate este determinată de clasificarea incorectă a conflictului din Transnistria și conduce la faptul că menționarea identității transnistrene în presă și publicistică, de exemplu, este efectuată în contextul discuțiilor despre identitatea etnică în spațiul post-sovietic.

Identitatea etnică în contextul conflictului moldo-transnistrean poate fi și trebuie studiată, fiindcă, la momentul apariției acesteia, principalele părți ale conflictului erau reprezentate, pe de o parte, de un regim etno-național al statului național Republica Moldova, creat după destrămarea Uniunii Sovietice, în care etnia titulară – moldovenii – era dominantă, și, pe de altă parte, regiunea transnistreană a fostei Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, cu o componență etnică complexă. Astfel, s-a dezvoltat un conflict între identitatea (etică) moldovenească (luând în considerare criza acesteia legată de procesele de românizare și formarea identității românești pentru o parte importantă a populației Moldovei³³) și identitatea sovietică (adică supra-etnică) a populației poli-etnice a Transnistriei. Așadar, cercetând tema identității pe exemplul „conflictului identităților” moldo-transnistrean, trebuie înțeleasă deosebirea acestuia față de alte „conflicte ale identităților” în spațiul post-sovietic, unde, cum este exemplul conflictului dintre Georgia și Abhazia, a avut loc o confruntare dintre două și mai multe identități etnice. În Transnistria, dimpotrivă, în perioada prăbușirii Uniunii Sovietice, s-a produs o consolidare interetnică, având ca bază antiromânismul, care s-a manifestat atât prin lipsa unei conduceri etnocratice și a declarării oficiale a etniilor „titulare”, cât și în construcția de stat.³⁴ Trebuie menționat că la momentul destrămării URSS și încetării existenței RSS Moldovenești, în componența căreia se afla Transnistria, la scara fostei RSSM rușii reprezentau o minoritate etnică, constituind 12 % din populația întregii republici.³⁵ Totuși, în ciuda unei opinii false existente, rușii nu formau majoritatea nici pe teritoriul Transnistriei și, cu atât mai mult, nu erau etnie titulară, căci, potrivit recensământului din 1989, proporția rușilor pe acest teritoriu era de doar 30,5 %, în timp ce proporția moldovenilor era de 39,9 %, iar a ucrainenilor – de 28,3 %.³⁶

În scopul formării unei opinii obiective despre ceea ce reprezintă „noua” identitate transnistreană, formată în spațiul post-sovietic, este utilă o analiză a datelor privind componența etnică a regiunii și a dinamicii acesteia, comparând perioada de până la declanșarea conflictului cu cea de la începerea fazei armate până la „înghețarea conflictului”, precum și datelor cercetărilor sociologice despre modul în care se identifică cetățenii Moldovei și Transnistriei.

Componența etnică a Transnistriei s-a format în principal în rezultatul interacțiunii dintre etniile (popoarele) familiei etno-europene. Constituirea componenței etnice a fost influențată în mod semnificativ de situarea la frontiera dintre cultura slavă și romană. Un rol important în stabilirea componenței etnice moderne a populației l-au jucat migrațiile interregionale. Mișcarea și

* Regiunea transnistreană, care niciodată nu a făcut parte dintr-o formațiune statală moldovenească sau românească, a fost inclusă în anul 1924 în componența Republicii Autonome Moldovenești, creată de autoritățile sovietice ca parte a Ucrainei, iar în 1940, după semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, a fost luată din componența Ucrainei în scopul formării RSSM (A se vedea Legea privind formarea Republicii unionale Sovietice Socialiste Moldovenești din 2 august 1940. Stenogramă. – M., – 1940. – p. 60-61.

interacțiunea diferitelor etnii sunt determinate de situarea geografică a regiunii, de caracteristicile dezvoltării sale politice și economice. Printre acestea pot fi evidențiate: dezvoltarea regiunii în componența Imperiului Rus, intrarea în Republica Sovietică Socialistă Autonomă Moldovenească (aflată în componența Ucrainei între 1924 și 1940), dezvoltarea în interiorul RSSM, construcția marilor obiective economice de însemnătate unională, care a favorizat imigrarea reprezentanților etniilor din alte republici ale fostei URSS, destrămarea Uniunii Sovietice, evenimentele militare, politice, sociale și economice de la începutul anilor 90 (plecarea etniilor rusolingve din Moldova, aspirația de reunificare cu patria istorică a rușilor, ucrainenilor, belarușilor, evreilor, germanilor).³⁷

Potrivit recensământului populației din Transnistria, efectuat în anul 2004, în republică predomină reprezentanții de naționalitate moldovenească, rusă și ucraineană, constituind 31,9 % și, respectiv, 30,4 și 28,8 % din numărul total al populației. Printre reprezentanții celorlalte etnii se remarcă bulgarii (2,5 %), găgăuzii (0,8 %), belarușii (0,6 %), germanii (0,3 %), evreii (0,2 %), alte etnii (4,6%).³⁸ Tabelul prezentat în continuare ilustrează faptul că reprezentanții de naționalitate moldovenească sunt majoritari în patru din șapte unități teritorial-administrative ale republicii, rușii – în două, ucrainenii – în una.

Tabelul 1. Componența etnică a populației, persoane³⁹

Unități teritoriale-administrative	Total	Inclusiv								
		Moldoveni	Ruși	Ucraineni	Bulgari	Găgăuzi	Belaruși	Germani	Evrei	Alte etnii
RMN – total	555347*	177382	168678	160069	13858	4096	3811	2071	1259	24123
Tiraspol (oraș)	159163	24205	66281	52481	2461	1995	1727	723	573	8717
Bender (oraș)	105010	25888	46387	18725	3332	1182	740	286	392	8078
Raionul Camenca	27284	13034	1880	11610	59	43	85	26	10	537
Raionul Ribnița	82699	24685	14237	37554	309	149	412	150	177	5026
Raionul Dubăsari	37449	18763	7125	10594	134	92	185	63	46	447
Raionul Grigoriolol	48000	31085	7332	8333	240	123	187	327	26	347
Raionul Slobozia	95742	39722	25436	20772	7323	512	475	496	35	971

*Evidențierile din tabel sunt efectuate de autoarea prezentului articol.

Raportul dintre etnii, creat în prezent, reprezintă într-o măsură semnificativă rezultatul promovării unei politici naționale, orientată către respectarea drepturilor egale pentru toate etniile în toate aspectele vieții și spre păstrarea la maxim a valorilor etnice (limbă, cultură, obiceiuri, bucătărie națională). În realitate, politica națională și relațiile interetnice din Transnistria fac astfel încât această republică să se deosebească puternic de alte regiuni ale fostei URSS și de multe țări ale lumii contemporane, caracterizate prin conflicte interetnice.⁴⁰ Astfel, limbile oficiale ale RMN, potrivit Constituției (art. 12), sunt limbile rusă, moldovenească și ucraineană, fapt ce reflectă componența multinațională a populației din regiune.⁴¹ Mass-media din republică funcționează, de asemenea, în baza limbilor oficiale. De exemplu, ziarele „Pridnestrovie”, „Dnestrovskaia pravda” sunt editate în limba rusă, ziarul „Gomin” – în ucraineană, ziarul „Adevărul Nistriean” – în moldovenească. Difuzarea emisiunilor radio și TV este efectuată în limbile rusă, moldovenească și ucraineană. În limbile oficiale este editată literatură didactică și se efectuează instruirea în sistemul de învățământ general și profesional.⁴² Președintele Republicii (Igor Smirnov) este de naționalitate rus, un moldovean (Grigore Maracuța) a fost timp de 15 ani conducător al organului reprezentativ suprem, iar în actuala legislatură Parlamentul este condus de un ucrainean (Evgheni

Șevciuk). În Parlamentul republicii, format din 43 de deputați, 24 sunt ruși, 10 – moldoveni, 7 – ucraineni, 2 – găgăuzi; de altfel, deputații moldoveni și ucraineni sunt aleși în principal în circumscripții situate în raioanele unde reprezentanții acestor naționalități sunt predominanți în numărul total al populației.⁴³

În procesul de determinare a factorilor care favorizează constituirea identității transnistrene, este importantă chestiunea identificării atât a cetățenilor Transnistriei, cât și a cetățenilor Republicii Moldova cu propria țară. În acest context, ținând cont de caracterul „nerecunoscut” al Republicii Moldovenești Nistrene, care există de facto deja de 17 ani, trebuie subliniat că „nerecunoașterea” țării nu presupune respingerea de către cetățeni a politicii acesteia, la fel cum statutul „recunoscut” nu garantează loialitatea la nivel național.⁴⁴ Cercetătorul rus I. Hrustalev a remarcat despre acest fenomen, pe bună dreptate, că acțiunile Republicii Nagorno Karabakh, Republicii Moldovenești Nistrene, Abkhaziei și Osetiei de Sud, criticate de comunitatea internațională, se sprijină, cu toate acestea, pe susținerea puternică a cetățenilor acestor state care nu există în mod oficial.⁴⁵ Nivelul identificării cetățenești printre populația oricărei țări poate servi drept indicator al susținerii acordată de cetățeni opțiunii politice, indiferent dacă statul este sau nu subiect de drept internațional.

Situarea problemei studiate în contextul noilor fenomene culturale, sociale și politice din epoca post-sovietică și din perioada europeanizării active a Republicii Moldova este reflectată în lucrările cercetătorilor A. Skvorțova, A. Guboglo, N. Babilunga, R. Chamberlain-Creangă. În același timp, există studii științifice, consacrate cercetării identității în Moldova și Transnistria, care adesea ori sunt lipsite de complexitate, ori sunt puternic ideologizate, și o parte din ele nu pot fi calificate ca studii filosofice sau socio-umaniste și abordează problema menționată în mod fragmentat. În scopul analizei procesului de formare a identității transnistrene trebuie studiați mai detaliat indicatorii de identificare în Transnistria „nerecunoscută” și în Moldova „recunoscută”.

Astfel, studiul Centrului de Cercetări Geopolitice al Institutului de Geografie al Academiei de Științe a Rusiei menționează că în Republica Moldova proporția celor care se consideră în primul rând cetățeni ai țării lor, și abia apoi reprezentanți ai propriei naționalități este mai mică decât în Rusia și Ucraina (de 44,8 %, în timp ce în Rusia încă în 1997 acest procent era de 58,2 %). Se consideră simultan membri ai propriului grup etnic (etnici moldoveni) și cetățeni ai statului doar 5,4 %. Conform rezultatului analizei efectuate, cercetătorii ruși ajung la concluzia că însăși identitatea moldovenească se află sub semnul întrebării, fiindcă marea majoritate a moldovenilor se consideră români, iar dacă chiar este admisă existența identității moldovenești, atunci ea poartă un caracter secundar sau regional.⁴⁶

Drept indicatori, care arată în ce măsură populația Republicii Moldova se identifică astăzi cu propria țară, pot servi datele privind dorința cetățenilor moldoveni de a obține cetățenie românească. Astfel, în ianuarie 2007, Președintele României, Traian Băsescu, a declarat că la reprezentanțele diplomatice ale României în Republica Moldova au fost depuse peste 530 000 de cereri individuale și colective ale cetățenilor Republicii Moldova pentru re-dobândirea cetățeniei românești. Totodată, Președintele român a afirmat că toți cei 4,5 milioane de locuitori ai Republicii Moldova, inclusiv reprezentanții de naționalitate neromânească, trebuie să aibă dreptul de a obține cetățenia română.⁴⁷ În martie același an, Ministrul român al Administrației și Internelor, Vasile Blaga, a declarat în Parlamentul României că țara sa solicită autorităților Republicii Moldova încheierea unui tratat de facilitare a obținerii de către cetățenii Moldovei a cetățeniei române, pentru că, în opinia lui, numărul real al cetățenilor Moldovei care doresc să obțină cetățenia română este de aproximativ 900 000, existând deja 500 000 de dosare și cereri semnate de familii.⁴⁸ Astfel, procesul de românizare a Moldovei, început la sfârșitul anilor 80 și susținut activ de reprezentanții Frontului Popular din Moldova, este promovat în mod dinamic prin eforturile autorităților române. Președintele României, Traian Băsescu, a declarat: „România consideră că este de datoria

ei să promoveze și să susțină identitatea românească în Moldova, unde locuiesc deosebit de mulți români, și va face asta prin toate mijloacele legale, prin instrumente financiare și educaționale, de care dispune statul român. România trebuie să fie alături de români, oriunde s-ar afla aceștia, să fie mândră de reușitele acestora și să-i sprijine în păstrarea identității lor naționale”.⁴⁹ Vorbind despre români în Moldova, T. Băsescu îi consideră ca atare pe toți moldovenii, negând existența poporului moldovenesc. Dovadă în acest sens poate servi declarația lui T. Băsescu, rostită în ședința Parlamentului European în ianuarie, despre faptul că „populația României și Republicii Moldova are o istorie similară, vorbește aceeași limbă, posedă aceleași tradiții, cultură și năzuințe europene, iar obligația României este de a lupta pentru ca frații care locuiesc în Moldova să revină acasă, în Europa, de unde acest popor a plecat în 1940 împotriva voinței sale”.⁵⁰

Totodată, activismul politic al cetățenilor moldoveni-români nu poate fi calificat ca fiind unul dezvoltat. La alegerile parlamentare din România din anul 2000, au votat în secțiile de vot deschise în Moldova 1,8 mii de persoane, în 2003 au participat la referendumul privind modificarea Constituției României 2,2 mii de persoane, iar la scrutinul legislativ și la alegerile prezidențiale din România în 2004 au participat 2,7 mii de persoane.⁵¹ Cifrele prezentate nu permit descrierea activismului politic al moldovenilor-români decât ca fiind altul decât unul modest.

Fără să ne implicăm în discuții privind faptul dacă în Republica Moldova domină identitatea etnică moldovenească sau românească, precum și despre faptul dacă românizarea moldovenilor este exclusiv un proces politizat și pragmatic în intenția moldovenilor de a-și ridica nivelul de bunăstare, putem constata cu siguranță prezența unei crize serioase și a unui conflict al identităților în interiorul Republicii Moldova.

Analiza citată anterior cu privire la structura etnică a populației transnistrene în Transnistria permite formularea următoarei concluzii: componența etnică nu poate fi evidențiată ca fiind elementul principal al identității transnistrene. Experții ruși ai Centrului de Cercetări Geopolitice al Institutului de Geografie al Academiei de Științe a Rusiei concluzionează, în baza rezultatelor unor sondaje efectuate de centru în Transnistria, că identitatea transnistreană este o identitate politică, axată pe caracterul comun al destinelor istorice ale locuitorilor din regiune. Acești experți consideră că legitimitatea regimului politic în ochii cetățenilor, încrederea lor în instituțiile politice constituie unul dintre indicatorii identității politice formate.⁵² Trebuie remarcat că mulți savanți cred că acest indicator este indicatorul-cheie al identității de stat, cetățenești și de țară.⁵³ Conform datelor cercetărilor la care au participat locuitori de pe ambele maluri ale râului Nistru, o pătrime dintre persoanele chestionate au afirmat că nu știu în care instituție socială au cea mai mare încredere. 12,7 % din respondenți și-au exprimat încrederea pentru „instituția prezidențială”, 10,2 % – pentru „instituția parlamentară”, 7,9% – pentru mass-media.

În Transnistria, potrivit datelor Centrului Independent de Cercetări Analitice „Novii Vek”, bazate pe rezultatele unui sondaj efectuat în decembrie 2007, 71,6 % din respondenți „se simt cetățeni ai Transnistriei”, în timp ce cetățeni ai Federației Ruse se consideră 21,7 % din persoanele intervievate, iar 20,6 % se asociază cu Moldova și 16,6 % – cu Ucraina.⁵⁴ Aici este important de menționat că, deși în Transnistria există dreptul consfințit în Constituție la cetățenie dublă și egalitatea lor constituțională, conform datelor ultimului recensământ al populației, numărul persoanelor cetățeni ai Republicii Moldovenești Nistrene reprezintă 508,6 mii locuitori (92 % din totalul populației republicii), în timp ce 19,4 % din transnistrenii dețin, de asemenea, cetățenia Moldovei, peste 10 % – cetățenia Federației Ruse și aproape 8 % – a Ucrainei.⁵⁵ Drept indicator important al identității transnistrenilor pot servi rezultatele ultimului referendum, desfășurat la 17 septembrie 2006 în Transnistria. Activismul alegătorilor în cadrul referendumului a înregistrat cote record, conform Comisiei Electorale Centrale, de 78,6 %, adică au participat aproximativ 306 mii din 389 mii de persoane.

* Respondenților li s-a oferit posibilitatea răspunsului cu variante multiple.

În cadrul referendumului, cetățenilor care locuiesc în Transnistria le-a fost propus să răspundă dacă doresc să intre în componența Republicii Moldova sau optează pentru independența Transnistriei, cu posibilitatea ulterioară de intrare în componența Rusiei. În acest referendum, 94,6 % din locuitorii Transnistriei au votat împotriva aderării la Republica Moldova, 97,1 % din transnistreni au optat pentru independența republicii și realipirea liberă în viitor la Rusia. Trebuie să se țină cont de faptul că peste o treime din locuitorii Transnistriei sunt de naționalitate moldoveni. De altfel, în patru regiuni ale republicii – Camenca, Grigoriopol, Slobozia și Bender – prezența la urne a alegătorilor a depășit 80 %. Acestea au fost urmate la mică distanță de Tiraspol (activismul electoral în capitala transnistreană a fost de 79,85 %).

Un asemenea vot exprimat de etnicii moldoveni din Transnistria (opțiunea lor pentru unirea cu Rusia) poate însemna pentru cercetători un fapt semnificativ. Aici trebuie de amintit și despre faptul că în anul 1991, atunci când în republicile URSS s-a desfășurat un referendum privind păstrarea Uniunii Sovietice, în Transnistria de la 94 până la 98 % din alegătorii transnistreni s-au pronunțat pentru menținerea URSS.⁵⁶ Conform datelor sondajului din 2007 (adică după 16 ani de la referendumul menționat) două treimi din transnistreni regretă prăbușirea Uniunii Sovietice, chiar dacă printre aceștia procentul persoanelor de vârstă medie nu depășește 60 %.⁵⁷

Mai mulți cercetători au remarcat semne puternice și pronunțate ale caracterului sovietic în Transnistria.⁵⁸ Astfel, S. Lazarovski, într-o lucrare ce abordează tema ideologiei transnistrene, evidențiază faptul că la momentul destrămării URSS „arhitectura politică moldovenească, bazată pe apropierea etnică și culturală de România... a asigurat stătalității transnistrene spațiu pentru manevre ideologice”. În opinia autorului, Transnistriei i-a fost de ajuns să păstreze identitatea anterioară sovietică și rusească, fără să piardă timp și eforturi pentru elaborarea ideii naționale, ca să supraviețuiască ușor crizei de identitate, care i-a zguduit pe vecini. În acest sens, Transnistria a rămas să semene mai mult cu Rusia decât era însăși Rusia, care pierduse reperiile istorice în anii 90 ai secolului XX.⁵⁹ Aici trebuie precizat că mișcarea de reunificare pro-românească, care exista în acea perioadă în Moldova, consolida nevoia populației Transnistriei pentru autoafirmare. Totodată, punând în calcul faptul aflării pe teritoriul transnistrean a cel puțin trei etnii mari, care conțineau un risc potențial de apariție în societatea transnistreană a unei situații de conflict, fiecare etnie ar fi obținut de sine stătător auto-afirmarea ca răspuns la „românismul” perceput ca o amenințare. Auto-afirmarea culturală într-o asemenea variantă ar fi putut să distragă societatea civilă de la problematica constituțională și construcția de stat a propriului stat independent. Unul dintre factorii care constrâng dezvoltarea acestui scenariu ar fi putut fi experiența Moldovei, care demonstra transnistrenilor caracterul conflictual al opțiunii între două ideologii: naționalismul pan-românesc și moldovenismul, care purta un caracter național principial. Astfel, s-a reușit evitarea dezvoltării pe teritoriul transnistrean a contradicțiilor etnice, precum și a contradicțiilor legate de ideologia pro-moldovenească, pro-rusă sau pro-ucraineană. Formarea noii identități multinaționale a devenit baza toleranței interetnice în Transnistria, în timp ce în Moldova de astăzi ezitarea între ideologia românească și moldovenească nu doar că nu s-a diminuat, ci chiar s-a complicat odată cu ideea de „europenizare”.⁶⁰ Este necesar de menționat că pe acest fundal extinderea printre moldoveni a înclinării în favoarea aderării la Uniunea Europeană, alimentate de declarațiile autorităților din România despre unire ca despre modalitatea cea mai realistă de a deveni o parte integrantă a Europei, nu pot să nu influențeze „criza de identitate”, aflată deja de mai mulți ani într-o stare mocnită.

Astfel, de exemplu, în Republica Moldova, unde, potrivit sondajelor sociologice încrederea în Biserică este de câteva ori mai mare decât în autorități (6 % – pentru organele puterii, 57,7 % – pentru Biserică)⁶¹, decizia Sinodului Bisericii Ortodoxe Române privind deschiderea în așa-numita

* Comparația acestor date cu cele din Moldova nu este posibilă, pentru că la 17 martie 1991 autoritățile moldovene au interzis participarea cetățenilor la referendumul privind păstrarea URSS.

„Mitropolie a Basarabiei” a trei noi episcopate nu a trezit o rezonanță publică deosebită. Și asta în timp ce teritoriul Moldovei (Basarabiei) a fost pe durata mai multor secole teritoriu canonic al Bisericii Ortodoxe Ruse, care a creat Mitropolia Moldovei, care funcționează și astăzi (atât pe teritoriul Moldovei, cât și pe teritoriul Transnistriei).⁶² Adjunctul președintelui Departamentului de relații externe bisericești al Patriarhiei de la Moscova, episcopul de Egoriev Mark, a calificat acțiunile Patriarhiei Române drept demers politic, inspirat de autoritățile române, care doresc să obțină sprijinul Consiliului Europei în absorbirea Moldovei nu doar în plan bisericesc, ci și în plan politic și teritorial.⁶³ Realitățile demonstrează că inițiativa bisericii române, aprobată de autoritățile României și condamnată de autoritățile oficiale ale Republicii Moldova și Bisericii Ortodoxe Ruse, nu a trezit o reacție puternică negativă printre locuitorii Moldovei.

De menționat că, deși savanții transnistreni acordau atenție diferitelor aspecte ale formării identității transnistrene (componentelor etnică și teritorială)⁶⁴, la nivel oficial nu se observă aplicarea unui asemenea termen precum „identitate” nici în documentele oficiale, nici în rapoarte, declarații și apeluri ale organelor puterii din Transnistria. De asemenea, nu este sesizată nici folosirea unei categorii ca „națiunea transnistreană”. Astfel, în 2003, într-un interviu acordat unei publicații ruse, Președintele I. Smirnov a afirmat că „transnistrenii sunt un popor, cu un specific distinct”.⁶⁵ Preambulul Constituției Transnistriei începe cu cuvintele: „Noi, poporul multinațional al Republicii Moldovenești Nistrene, uniți de un destin comun pe pământul nostru”.⁶⁶ Timp de 17 ani de la proclamarea Republicii Moldovenești Nistrene, în Transnistria a crescut o întreagă generație de oameni, născuți după destrămarea Uniunii Sovietice și după conflictul armat de pe malurile Nistrului, pentru care nu este proprie asocierea cu vreun alt stat.

În finalul acestei lucrări trebuie remarcat faptul că, de fapt, criza ideii naționale a fost o consecință a transformării identității sovietice în spațiul fostei URSS, exprimată prin fragmentarea identității culturale comune și distrugerea coeziunii cetățenești în multe republici ex-sovietice. În același timp, în Transnistria, dimpotrivă, coeziunea cetățenească, moștenită din epoca Uniunii Sovietice, a rămas nu doar destul de puternică, dar a devenit bază pentru crearea unei identități noi supra-etnice. Moștenirea identității sovietice în această regiune a servit, spre deosebire de cazul vecinilor, drept avantaj firesc pe plan politic, cultural și social. Populația poli-etnică a Transnistriei (fără dominația vreunei etnii) s-a consolidat, cu 17 ani în urmă pe fundalul destrămării URSS și a procesului de unificare națională în Republica Moldova, în jurul edificării stătalității transnistrene și ideii de obținere a independenței. Soluționarea definitivă a conflictului moldo-transnistrean „înghețat” nu este posibilă, în opinia autoarei, fără să se țină cont de faptul formării în această regiune a unei identități distincte. Ignorarea de către comunitatea internațională a acestui aspect la soluționarea conflictului poate provoca un nou val de tulburări.

Orice soluție propusă pentru normalizarea relațiilor moldo-transnistrene – de la integrarea într-un stat unitar până la edificarea a două stătalități independente care conviețuiesc pașnic – trebuie să țină cont de voința poporului transnistrean, care se caracterizează printr-un grad înalt de toleranță interetnică internă, printr-o consolidare în jurul ideilor naționale comune și solidaritate în favoarea unor aspirații comune.

Cercetarea noastră, abordând problema identității, a conturat în mod clar un cerc nou de probleme. Printre acestea se numără problema cercetării specificului valorilor aparținând diferitelor grupuri etnice (atât la nivel personal, cât și la nivel de grup), a distanței culturale; condițiilor de optimizare a dialogului intercultural.

Experiența formării și specificul identității moldovenilor și transnistrenilor nu poate fi ignorată la efectuarea unei analize a perspectivelor reglementării conflictului.

Bibliografie

- 1 Lebedeva M.M. Мировая политика [Politica globală]: Manual pentru instituțiile de învățământ superior / M.M. Lebedeva. – Ediția a doua revăzută și completată. – M.: Aspect Press, 2006. – p. 209; Avksentiev V.A. Конфликты идентичностей в условиях социальных трансформаций [Conflictele de identitate în condițiile transformărilor sociale] / V.A. Avksentiev // Социальные конфликты как фактор системных трансформаций постсоциалистических обществ (компаративный анализ) [Conflictele sociale ca factor de transformări sistemice ale societăților post-socialiste (Analiză comparativă)]. Voronej: Editura Universității de Stat din Voronej, 2004. – p. 26.
- 2 Stafeeva M.V. Конфликт ценностей как составляющая этноконфессионального настоящего Европы [Conflictul valorilor ca parte componentă a prezentului etno-confesional al Europei] / M.V. Stafeeva // Дневник Алтайской школы политических исследований. №22. Современная Россия и мир: альтернативы развития (этноконфессиональные конфликты и вызовы XXI века) [Agenda Școlii de Cercetări Politice din Altai. Nr. 22. Rusia contemporană și lumea: alternative de dezvoltare (conflictele etno-confesionale și provocările secolului XXI)]: Materiale ale conferinței științifico-practice / Coord.: I.G. Cernîșev. Barnaul: Editura Universității din Altai, 2006. – p. 66;
- 3 Stafeeva M.V. ibidem. – p. 66
- 4 Țigankov P.A. Международные отношения [Relațiile internaționale]: Manual / P.A. Țigankov / Institutul Societății Deschise. – M.: Școala nouă., 1996. – p. 234; Arutunian I.V. Etno-sociologia: Manual pentru instituțiile de învățământ superior / Arutunian I.V., L.M. Drobijeva, A.A. Susokolov. – M.: Aspect-Press, 1999. – p. 229; Rothman J. Resolving Identity-Based Conflicts. San Francisco, 1997. – p. 35 / Citat: Avksentiev V.A. Identitățile macro-sociale în Rusia secolului XXI: conflictualitate și vectori de dezvoltare / V.A. Avksentiev, M.E. Popov // Obozrevatel – Observer – 2006. – Nr. 8 // Pagina web a Firmei științifice și de cercetare „PAU-Университет”: http://www.rau.su/observer/N8_2006/index.htm
- 4 Totalurile recensământului populației în Republica Moldova Nistrenă 2004. Culegere statistică / Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. – Tiraspol, 2006. – p. 16.
- 5 „Cu privire la Declarația de independență a Republicii Moldova”: Legea Republicii Moldova din 27.08.91 Nr. 691 // Pagina web oficială a Centrului de Informații Juridice al Republicii Moldova: http://old.justice.md/lex/document_rus.php?id=5CB608D4:BB9C51A4 (12.12.07).
- 6 Приднестровский конфликт: сражение идентичностей урегулирование будет долгим и трудным [Conflictul transnistrean: lupta dintre identități. Reglementarea va fi lungă și complicată]. V. Kolosov, D. Zaeat, http://cis.ng.ru/opinions/2000-11-29/5_konflikt.html; Общество Приднестровья: свойства идентичности и её роль в планах урегулирования конфликта [Societatea din Transnistria: caracteristici ale identității și rolul acesteia în planurile de reglementare a conflictului]. O. Nemenski. http://www.ia-centr.ru/archive/public_details5409.html?id=626
- 7 Drobijeva L.M. Государственная и этническая идентичность: выбор и подвижность / Гражданские, этнические и религиозные идентичности в современной России [Identitatea de stat și etnică: opțiuni și mobilitate / Identități cetățenești, etnice și religioase în Rusia modernă] / Coord.: V.S. Magun. – M.: Editura Institutului de Sociologie a Academiei de Științe a Rusiei, 2006. – p. 10-30.
- 8 Globalitate: Enciclopedie / Red.șef: I.I. Mazur, A.N. Ciurakov; Centrul de programe științifice și aplicative „Dialog”. – M., 2003, –p. 357.
- 9 Reabov A. Постимперская идентичность – для России и Европы [Identitatea post-imperială pentru Rusia și Europa] / A. Reabov // Pagina web a proiectului on-line „Russki mir”: http://www.arhipelag.ru/geoculture/new_ident/geoculwold/identity/?version=forprint (26/01/08)
- 10 Malahov V. Ностальгия по идентичности [Nostalgia pentru identitate] / V. Malahov // Pagina web a proiectului „Russki mir”: http://www.arhipelag.ru/geoculture/new_ident/geoculwold/nostalgia/?version=forprint (26.01.08)
- 11 Țișkov V. Нация и национальная идентичность в России [Națiunea și identitatea națională în Rusia] // Pagina web oficială a Partidului politic din Rusia „Rusia Unită”: www.edross.ru/tishkov/natio/07 (26.01.08).
- 12 Drobijeva L.M. Государственная и этническая идентичность: выбор и подвижность / Гражданские, этнические и религиозные идентичности в современной России [Identitatea de stat și etnică: opțiuni

- și mobilitate / Identități cetățenești, etnice și religioase în Rusia modernă] / Coord.: V.S. Magun. – M.: Editura Institutului de Sociologie al Academiei de Științe a Rusiei, 2006. – p. 11.
- 13 Țișkov V. Нация – это метафора [Națiunea este o metaforă] / V. Țișkov // Revista „Дружба народов”. – 2000. – Nr. 7 // Pagina web a proiectului on-line „Russki mir”: http://www.arhipelag.ru/geoculture/new_ident/postnatio/nation/?version=forprint (26/01/08).
- 14 Malahov V.S. Неудобства с идентичностью [Incomodități cu identitatea] / V.S. Malahov // Revista de filosofie. – 1998. – Nr. 2. – p. 49.
- 15 Sokolov S.V. Социальная философия [Filosofia socială] / S.V. Sokolov. – M., 2003 // versiune electronică: Pagina web РГИУ (Universitatea Umanitară pe Internet din Rusia): http://www.vusnet.ru/biblio/archive/sokolov_soz/21.aspx (26.01.08).
- 16 Pain E. Россия между империей и нацией [Rusia între imperiu și națiune] / E. Pain // Pro et Contra / – 2007 (mai-iunie). – p.44.
- 17 Ibidem. – p. 45.
- 18 Citat după Pain E. Этнополитический маятник [Pendulul etno-politic] / E. Pain. – M., – 2004. – p.64-65.
- 19 Țișkov V. Нация – это метафора [Națiunea este o metaforă] / V. Țișkov // Revista „Drujba narodov”. – 2000. – Nr. 7 // Pagina web a proiectului on-line „Russki mir”: http://www.arhipelag.ru/geoculture/new_ident/postnatio/nation/?version=forprint (26.01.08).
- 20 Ibidem.
- 21 Țișkov V. Что есть Россия и российский народ [Ce înseamnă Rusia și poporul rus] / V. Țișkov // Pro et Contra / – 2007 (mai-iunie). – p. 28.
- 22 Magun V.S., Magun A.S. Идентификация граждан со своей страной: российские данные в контексте международных сравнений / Национально-гражданские идентичности и толерантность. Опыт России и Украины в период трансформации [Identificarea cetățenilor cu propria lor țară: date din Rusia în contextul comparațiilor internaționale / Identitățile naționale și cetățenești și toleranța. Experiența Rusiei și Ucrainei în perioada de transformare] / Coord.: L.M. Drobijeva, E.I. Golovah. Kiev, 2007.
- 23 Konoda I.V. Становление гражданской идентичности россиян в процессе политической социализации [Formarea identității cetățenești a rușilor în procesul socializării politice]: autoreferat teza Doctor în Științe Politice: 23.00.02 / PATC (Academia de Administrație Publică din Rusia). – M., 2007.
- 24 Jade Z.A. Геополитическая идентичность России в условиях глобализации [Identitatea geopolitică a Rusiei în condițiile globalizării]: autoreferat teza Doctor în Filozofie: 23.00.02 / ЮФУ (Universitatea Federală de Sud). – Rostov-pe-Don, 2007. – p. 16.
- 25 Ibidem.
- 26 Jade Z.A. Геополитическая идентичность России в условиях глобализации [Identitatea geopolitică a Rusiei în condițiile globalizării]: autoreferat teza Doctor în Filozofie: 23.00.02 / ЮФУ (Universitatea Federală de Sud). – Rostov-pe-Don, 2007. – p. 28.
- 27 Avksentiev V.A. Постсоветская идентичность и проект «русской нации» [Identitatea post-sovietică și proiectul „națiunii ruse”] / V.A. Avksentiev / Pagina web a Centrului Carnegie din Moscova: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/media/72194.htm> (14.01.08); Elizarova O. Образы государства и нации в политической культуре современной России [Modele de state și națiuni în cultura politică a Rusiei moderne] / O. Elizarova // Pro et Contra. Vol 7. – 2002. – Nr. 3. – p. 92-103; Popov M.E. Antropologia sovietismului: analiză filosofică : autoreferat teza Doctor în Științe Filosofice: 09.00.13 / Universitatea de Stat din Stavropol. Stavropol, 2004.
- 28 Snegur R.I. Конфликты идентичности в контексте глобализации [Conflictele de identitate în contextul globalizării] / R.I. Snegur // Lecturile Sorokin „Probleme actuale ale științelor sociale și practicii sociale”. 17-18 decembrie 2002 // Pagina web a Facultății de Sociologie a Universității de Stat din Moscova: <http://lib.socio.msu.ru/l/library?e=d-000-00--0sor--00-0-0-0prompt-10---4-----0-01--1-ru-50--20-help---00031-001-1-0windowsZz-1251-10&a=d&cl=CL1&d=HASHcd13ebbd19c58aec4e5430.2.28> (20.01.08)
- 29 Ibidem.
- 30 Hrustalev I. Признать или не признать? [A recunoaște sau a nu recunoaște?] / I. Hrustalev // Procese internaționale Vol. 5. – Nr. 14 (mai-august) 2007. Spațiile învecinate în politica mondială: Pagina web a revistei „Procese internaționale”: http://www.intertrends.ru/Current_Issue.htm

- 31 Kolosov V. Приднестровский конфликт: сражение идентичностей. Урегулирование будет долгим и трудным [*Conflictul transnistrean: lupta dintre identități. Reglementarea va fi lungă și complicată*] / V. Kolosov, D. Zaeț // Pagina web a ziarului „Nezavisimaia gazeta”: http://cis.ng.ru/opinions/2000-11-29/5_konflikt.html (05.11.07).
- 32 Nemenski O. Общество Приднестровья: свойства идентичности и ее роль в планах урегулирования конфликтов [*Societatea Transnistriei: caracteristici ale identității și rolul ei în planurile de reglementare a conflictelor*] / O. Nemenski // Pagina web a portalului informațional: „Moldova – Transnistria – Găgăuzia”: <http://ava.md/category/18.html> (20.01.08).
- 33 Kolosov V. Приднестровский конфликт: сражение идентичностей. Урегулирование будет долгим и трудным [*Conflictul transnistrean: lupta dintre identități. Reglementarea va fi lungă și complicată*] / V. Kolosov, D. Zaeț // Pagina web a ziarului „Nezavisimaia gazeta”: http://cis.ng.ru/opinions/2000-11-29/5_konflikt.html (05.11.07).
- 34 Burla M.P. Особенности внешнеэкономических связей региона с неопределенным политико-правовым статусом [*Caracteristici ale relațiilor economice externe ale regiunii cu un statut politic și juridic nedeterminat*] / M.P. Burla // *Economia Transnistriei*. – 2005. – Nr. 8. – p. 62.
- 35 Republica Moldova // Portalul politic și informațional al spațiului post-sovietic „Materik” (Continentul): <http://www.materik.ru/index.php?country=8> (27.01.08)
- 36 Ojiganov E.N. Ibidem.
- 37 Republica Moldovenească Nistreană: ghid // Ediție specială. – Tiraspol: Sovietul Suprem al RMN, – 2007. – p. 23.
- 38 Totaluri ale recensământului populației Republicii Moldovenești Nistrene în anul 2004. Culegere statistică / Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Vol. 3. – Tiraspol. – 2006. – p. 29.
- 39 Republica Moldovenească Nistreană: ghid. Ibidem – p. 22.
- 40 Burla M.P. Ibidem. – p.66.
- 41 Constituția Republicii Moldovenești Nistrene // Pagina web oficială a Sovietului Suprem al Republicii Moldovenești Nistrene: <http://www.vspmr.org/?Part=216> (15.11.07).
- 42 Republica Moldovenească Nistreană: ghid // Ediție specială. – Tiraspol: Sovietul Suprem al RMN, – 2007. – p. 4.
- 43 Deputații legislaturii a patra a Sovietului Suprem al Republicii Moldovenești Nistrene // Pagina web oficială a Sovietului Suprem al Republicii Moldovenești Nistrene: <http://www.vspmr.org/?Part=6> (15.11.07).
- 44 Hrustalev I. Признать или не признать [*A recunoaște sau a nu recunoaște?*] / I. Hrustalev // *Procese internaționale* Vol. 5. – Nr. 14 (mai-august) 2007. Spațiile învecinate în politica mondială: Pagina web a revistei „Procese internaționale”: http://www.intertrends.ru/Current_Issue.htm
- 45 Ibidem.
- 46 Kolosov V. Приднестровский конфликт: сражение идентичностей. Урегулирование будет долгим и трудным [*Conflictul transnistrean: lupta dintre identități. Reglementarea va fi lungă și complicată*] / V. Kolosov, D. Zaeț // Pagina web oficială a ziarului „Независимая газета”: http://cis.ng.ru/opinions/2000-11-29/5_konflikt.html (05.11.07).
- 47 Președintele României: Cetățenia română trebuie acordată și reprezentanților minorităților naționale ale Moldovei // Pagina web oficială a agenției informaționale „Regnum”: <http://www.regnum.ru/news/935349.html> (04.01.08);
- 48 Ibidem.
- 49 Румыния считает своим долгом продвигать и поддерживать румынскую идентичность в Молдавии [*România consideră de datoria sa să promoveze și să susțină identitatea românească în Moldova*] // Pagina web oficială a agenției informaționale „Regnum”: <http://www.regnum.ru/news/770308.html> (04.01.08);
- 50 Президент Румынии: До конца года за румынским гражданством обратятся 1,5 млн. бессарабцев [*Președintele României: Până la sfârșitul anului 1,5 milioane de basarabeni vor solicita cetățenie română*] <http://www.regnum.ru/news/777485.html> // Pagina web oficială a agenției informaționale „Regnum”: <http://www.regnum.ru/news/770308.html> (04.01.08).
- 51 Румыния: выборы -2000 [*România: alegeri 2000*] // Portalul informațional „Moldova”: <http://www.moldova.ru/index.php?tabName=articles&owner=44&id=557> (05.12.07);

- 52 Kolosov V. Приднестровский конфликт: сражение идентичностей. Урегулирование будет долгим и трудным [*Conflictul transnistrean: lupta dintre identități. Reglementarea va fi lungă și complicată*] / V. Kolosov, D. Zaeț // Pagina web oficială a ziarului „Независимая газета”: http://cis.ng.ru/opinions/2000-11-29/5_konflikt.html (05.11.07).
- 53 Tișkov V. Что есть Россия и российский народ [*Națiunea și identitatea națională în Rusia*] / V. Tișkov // Pro et Contra/ – 2007 (mai-iunie). – p. 28; Avksentiev V.A. Identitățile macro-sociale în Rusia secolului XXI: conflictualitate și vectori de dezvoltare / V.A. Avksentiev, M.E. Popov // *Obozrevatel – Observer – 2006*. Nr. 8 // Pagina web a Firmei științifice și de cercetare „RAU-Universitet”: http://www.rau.su/observer/N8_2006/index.htm (07.11.07); Magun V.S., Magun A.S. Идентификация граждан со своей страной: российские данные в контексте международных сравнений / Национально-гражданские идентичности и толерантность. Опыт России и Украины в период трансформации [*Identificarea cetățenilor cu propria lor țară: date din Rusia în contextul comparațiilor internaționale / Identitățile naționale și cetățenești și toleranța. Experiența Rusiei și Ucrainei în perioada de transformare*] / Coord.: L.M. Drobijeva, E.I. Golovah. Kiev, 2007.
- 54 Две трети приднестровцев сожалеют о распаде Советского Союза [*Două treimi din transnistreni regretă destrămarea Uniunii Sovietice*] // Pagina web oficială a agenției informaționale „Regnum”: <http://www.nr2.ru/pmr/156854.html> (26.12.07).
- 55 Totalurile recensământului populației în Republica Moldovenească Nistreană 2004. Culegere statistică / Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. – Tiraspol, 2006. – p.69.
- 56 История Приднестровской Молдавской Республики [*Istoria Republicii Moldovenești Nistrene*]. Tiraspol. Opera citat. – p. 21.
- Comparația acestor date cu cele din Moldova nu este posibilă, pentru că la 17 martie 1991 autoritățile moldovene au interzis participarea cetățenilor la referendumul privind păstrarea URSS.
- 57 Две трети приднестровцев сожалеют о распаде Советского Союза [*Două treimi din transnistreni regretă destrămarea Uniunii Sovietice*] // Pagina web oficială a agenției ruse de știri „Новый Регион”: <http://www.nr2.ru/pmr/156854.html> (26.12.07).
- 58 Kolosov V. Приднестровский конфликт и Россия [*Conflictul transnistrean și Rusia*] / Kolosov V. – Rostov-pe-Don: Editura Universității Federale de Sud (ЮФУ), 2007; Ideologia transnistreană / S. Lazovski // Pagina web a Agenției de Știri Politice: <http://www.apn.ru/authors/publications/print1543.htm> (20.01.08); Nemenski O. Остров Приднестровье [*Insula Transnistria*] / O. Nemenski // Pagina web a Agenției de Știri Politice: <http://www.apn.ru/authors/publications330.htm?page=3> (20.01.08); Babilunga N.V. Тайна приднестровского феномена [*Secretul fenomenului transnistrean*] // *Reprezentările naționale ale lumii: unitate-diversitate-echitate*. Chișinău, 2003.
- 59 Lazovski S. Opera citat.
- 60 Grec I. Европейский вектор [*Vectorul european*] / I. Grec // „Независимая Moldova”. – 2002. – 18 decembrie // Pagina web oficială a ziarului „Независимая Moldova”: <http://www.nm.md/daily/article/2002/12/18/0101.html> (05.12.07).
- 61 Kolosov V. Приднестровский конфликт: сражение идентичностей. Урегулирование будет долгим и трудным [*Conflictul transnistrean: lupta dintre identități. Reglementarea va fi lungă și complicată*]. V. Kolosov, D. Zaeț // Pagina web oficială a ziarului „Независимая газета”: http://cis.ng.ru/opinions/2000-11-29/5_konflikt.html (05.11.07).
- 62 Bukarski V. Конфликт цивилизаций в молдавской церкви [*Conflictul civilizațiilor în biserica moldovenească*] / V. Bukarski // *Revista on-line „Pravoslavie.ru”*: <http://www.pravoslavie.ru/analit/071119194104>
- 63 Скандал по поводу учреждения епархий Румынского Патриархата в Молдавии перерастает в международный [*Scandalul legat de crearea eparhiilor Patriarhiei Române în Republica Moldova se va transforma în unul internațional*] // Pagina web oficială a Centrului bisericesc și științific „Enciclopedia ortodoxă”: <http://www.sedmitza.ru/?did=49624>
- 64 Babilunga N.V. Тайна приднестровского феномена [*Secretul fenomenului transnistrean*] / N.V. Babilunga // *Reprezentările naționale ale lumii: unitate-diversitate-echitate*. Chișinău, 2003; Același autor. Specificul conștiinței etnice a moldovenilor din Ucraina: trecut, prezent, viitor. Odessa, 1999; Același autor. Особенности этнического самосознания молдаван Украины: прошлое, настоящее, будущее

[Identitatea etnică a populației Transnistriei // Mobilizarea etnică și integrarea interetnică: origine, factori, orizonturi]. Chișinău, 1999; Același autor. Этническая идентичность населения Приднестровья // Этническая мобилизация и межэтническая интеграция: истоки, факторы, горизонты [Identitatea teritorială ca factor de stabilitate politică a Transnistriei // Mobilizarea etnică și integrarea interetnică: origine, factori, orizonturi]. – M., 1999; Același autor. Территориальная идентичность как фактор политической стабильности Приднестровья // Этническая мобилизация и межэтническая интеграция [Identitatea – argument pentru stabilitate?] // Мысль (Revistă social-politică a Partidului Comuniștilor din Moldova). – 1998. – Nr. 3. etc.

65 Dialogul lui A. Kazințev cu Președintele Republicii Moldovenești Nistrene, Igor Smirnov // Наш современник. – 2001. – Nr. 9.

66 Constituția Republicii Moldovenești Nistrene // Pagina web oficială a Sovietului Suprem al Republicii Moldovenești Nistrene: <http://www.vspmr.org/?Part=216> (15.11.07).

Dorin Vaculovschi

PROBLEME ALE PIEȚEI MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI TRANSNISTRIA

Scopul articolului dat – analiza comparativă a dezvoltării pieții muncii pe ambele maluri ale Nistrului în condițiile de trecere la economia de piață, dar și căutarea modalităților de apropiere a mecanismelor de funcționare a piețelor date, în contextul politic al regiunilor de integrare. În articol a fost realizată analiza diverselor aspecte de formare a pieții muncii, așa cum ar fi formarea cererii și ofertei de muncă, șomajul, precum și reflectate trăsăturile manifestărilor lor în ambele regiuni. În acest scop au fost folosite date statistice atât referitoare la Republica Moldova, cât și la Transnistria.

Introducere

Pe durata ultimilor 17 ani populația de pe întreg teritoriul Republicii Moldova, atât din regiunea țării situată pe malul drept al Nistrului, cât și din cea din stânga râului, s-au confruntat cu dificultăți economice serioase, legate de tranziția la economia de piață, crearea noilor mecanisme și instituții de piață și a bazei legale și normative. Schimbări cardinale s-au produs și în domeniul relațiilor sociale și relațiilor de muncă: în țară a început să se constituie piața muncii.

Piața muncii reflectă ca într-o oglindă reușitele, dificultățile și problemele economiei țării. Însă atât în Republica Moldova, cât și în regiunea sa din est, în Transnistria, piața muncii nu a reacționat la relansarea creșterii economice (anul 2000) și, în consecință, în raport cu stabilizarea situației social-politice. Mai mult decât atât, starea pieții muncii continuă să se agraveze.

Statistica oficială a Republicii Moldova înregistrează o diminuare constantă atât a numărului populației ocupate (de la 1 515 mii de persoane în anul 2000 până la 1 247 mii de persoane în 2007), cât și a numărului de salariați (de la 950 mii de persoane în anul 2000 până la 832 mii de persoane în 2007). Nivelul ocupării forței de muncă în anul 2007 a constituit doar 42,5%, cu mult mai mic decât indicatorul similar din țările Uniunii Europene – de 64,3% în 2006. În același timp, și nivelul șomajului, calculat conform metodologiei Organizației Internaționale a Muncii, și nivelul șomajului înregistrat oficial sunt relativ mici (5,1% și, respectiv, 1,4% în 2007) și se micșorează în mod stabil (Tabelul 1). Aceste date doar confirmă prezența unor dezechilibre semnificative pe piața muncii din Republica Moldova. În realitate, populația activă din punct de vedere economic a Moldovei părăsește piața muncii, schimbându-și astfel domeniul de activitate, ori migrează în străinătate în căutarea unui loc de lucru mai atractiv.

Tabelul 1. Principalii indicatori ai pieții muncii din Republica Moldova (mii persoane)

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Numărul populației, total	3647,0	3639,6	3631,5	3623,1	3612,9	3386,0	3585,2	3581,1
Populația economic activă	1654,7	1616,6	1615,0	1473,6	1432,5	1422,3	1357,2	1313,9
Populația ocupată	1514,6	1499,0	1505,1	1356,5	1316,0	1318,7	1257,2	1247,2
Numărul salariaților	950,9	899,1	891,8	868,1	840,9	830,8	842,7	831,9
Șomerii, conform definiției Organizației Internaționale a Muncii	140,1	117,7	1098,5	117,1	116,5	103,7	99,9	66,7

* În Republica Moldova, începând cu trimestrul patru al anului 1998, principala sursă de informație privind piața muncii este cercetarea statistică a forței de muncă.

Șomerii înregistrați către sfârșitul anului	28,9	27,6	24,0	19,7	21,0	21,7	25,1	18,9
Populația economic inactivă	1992,3	2022,9	2016,5	2149,5	2180,3	1963,7	2228,0	2258,8
Persoanele care au plecat în străinătate în căutarea unui loc de muncă	138,2	172,0	231,2	291,0	345,3	394,5	310,1	335,6
Noile locuri de muncă create, mii		25,4	28,0	37,9	36,0	27,3	37,2	87,1

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova¹.

O diminuare a nivelului de ocupare a forței de muncă se observă și în regiunea de est a Republicii Moldova. În pofida unor condiții mai favorabile în debutul perioadei de tranziție, datorită faptului că o parte importantă a potențialului industrial se afla anume în această regiune a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, lipsa reformelor de piață sau realizarea lor cu întârziere au condus la micșorarea competitivității producției fabricate și, prin urmare, la scăderea nivelului de productivitate și ocupare. Astfel, în anii 2000 și 2006, numărul populației economice active și al populației ocupate s-a diminuat cu 40 de mii și, respectiv, 42 de mii de persoane (Tabelul 2). Înrautățirea indicatorilor de ocupare a forței de muncă în Transnistria a continuat și în 2007. Spre sfârșitul anului, populația economic activă și populația ocupată au reprezentat 168,8 mii și, respectiv, 159,9 mii de persoane². Totodată, pe fundalul reducerii gradului de ocupare, nivelul șomajului înregistrat a crescut – de la 1,7 mii în anul 2001 până la 2,7 mii în 2005 (la sfârșitul anului 2007, numărul șomerilor a fost de 2,9 mii de persoane). Din păcate, posibilitățile Serviciului de Statistică al Transnistriei nu permite calcularea numărului real al șomerilor, în conformitate cu recomandările Organizației Internaționale a Muncii. Totuși, datele statistice ale Transnistriei indică asupra unui număr semnificativ al populației economice inactivă, inclusiv în vârstă aptă de muncă. Astfel, în 2005 numărul populației economice inactivă a fost de 168,5 mii de persoane, ceea ce reprezintă cu 2,4 mii de persoane mai mult decât în anul precedent³.

Tabelul 2. Principali indicatori ai pieței muncii din Transnistria (câte sfârșitul anului, mii de persoane)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Numărul populației, total	642,5	633,6	623,8	554,4	547,5	540,6
Resursele de muncă, total	408,0	406,9	390,0	342,3	340,4	337,3
Populația economic activă	203,7	189,0	182,3	176,4	171,9	163,6
Populația ocupată	202,0	186,3	179,5	172,6	168,6	161,0
Șomeri	1,7	1,9	1,8	3,2	2,7	2,1
Populația economic inactivă	204,3	217,9	207,7	165,9	168,5	173,7

Sursa: Serviciul de Stat de Statistică al Transnistriei.

În prezent, piețele muncii din Moldova și Transnistria includ atât componente de piață, cât și anacronisme ale economiei socialiste, fapt ce provoacă extinderea șomajului latent, diminuarea productivității muncii, utilizarea ineficientă a forței de muncă, precum și reducerea nivelului salariului real și a calității vieții populației etc.

* Informația pusă la dispoziție de către sursă este considerată ca „neincluzând date despre întreprinderile și organizațiile din stânga Nistrului și din municipalitatea din Benderi”

** Metodologia de calcul a indicatorilor pieței muncii în Transnistria se deosebește de metodologia aplicată în Republica Moldova.

Pentru ameliorarea acestei situații sunt necesare eforturi uriașe atât din partea reprezentanților administrației publice, cât și din partea fiecărui actor social implicat în relațiile sociale și de muncă. Anume din acest considerent, adaptarea resurselor umane la condițiile de piață și modificarea atitudinilor angajaților față de muncă constituie una din cele mai dificile probleme pe care Moldova și Transnistria abia urmează să le soluționeze. O piață a muncii modernă presupune un comportament specific din partea angajaților și angajatorilor, propriu mediului concurențial, care se bazează, în primul rând, pe responsabilitate personală – un comportament care va conduce, în mod inevitabil, la sporirea productivității și calității muncii. Pe de altă parte, constituirea pieței muncii solicită și o reformare a sistemului de administrare a întreprinderilor și metodelor de management. Altfel spus, este vorba despre **formarea cererii și ofertei pe piața muncii**.

Formarea unei piețe a muncii, care funcționează eficient, se află într-o relație directă și cu perfecționarea continuă a bazei instituționale și legislative, a metodelor reglementării de stat a pieței, cu alte cuvinte, cu realizarea unei politici de ocupare, reglată din punct de vedere logic.

Se poate afirma că, în ciuda deosebirilor de filozofie a politicii economice și a politicii de angajare, promovate de Moldova și Transnistria, problemele cu care se confruntă acestea sunt similare, inclusiv în domeniul relațiilor de muncă. Prin urmare, pentru depășirea acestor dificultăți pot fi propuse căi de soluționare identice sau aproape similare, adică aproximativ aceleași măsuri ale politicii de angajare.

Principalele probleme pe care le resimt piețele muncii din Moldova și Transnistria sunt formarea ofertei și cererii pe piața muncii, precum și mecanismul eficace de stabilire a unui salariu echilibrat și echitabil.

1. Republica Moldova, Transnistria: formarea ofertei de muncă

Formarea ofertei de muncă este condiționată, mai întâi de toate, de procesele și fenomenele demografice, care au avut loc anterior. În mod firesc, evoluția numărului populației, inclusiv a resurselor de muncă, este determinată în mare măsură de numărul de nașteri și decese. Fiecare generație trebuie să parcurgă o lungă perioadă de viață, o instruire profesională etc., până să atingă vârsta de angajare și să se implice în viața activă din punct de vedere economic. Astfel, de exemplu, populația economic activă de astăzi este generația născută și instruită în anii 1947-1992, iar nou-născuții din anul 2007 vor intra în componența populației economice active abia în anul 2022. Acest fapt confirmă încă o dată caracterul complicat, prelungit și costisitor al procesului de formare a pieței muncii. Iată de ce este necesară o utilizare atentă a resurselor de muncă: politica de angajare trebuie să conțină metodele cele mai optimale pentru valorificarea completă și eficace a „capitalului uman” al țării.

Tranziția la economia de piață în Moldova și Transnistria a avut o influență extrem de negativă asupra proceselor demografice. Către 1 ianuarie 2007, populația Republicii Moldova constituia 3 581 de mii de persoane, diminuându-se în comparație cu anul 1990 cu aproximativ 80 de mii de persoane. Micșorarea numărului populației a fost influențată de sporul natural negativ și de sporul migrațional.

Tabelul 3. Populația stabilă a Republicii Moldova (către 1 ianuarie)

Anul	Numărul populației, mii de persoane			% din numărul total		Numărul de locuitori la 1 km ²
	Total	Urban	Rural	Urban	Rural	
1989	3657,7	1538,8	2118,9	42,1	57,9	128,3
2000	3644,1	1514,2	2129,9	41,5	58,5	120,0
2001	3635,1	1486,4	2148,7	40,9	59,1	119,7
2002	3627,8	1485,2	2142,6	40,9	59,1	119,5
2003	3618,3	1484,1	2134,2	41,0	59,0	119,2

2004	3607,4	1477,9	2129,5	41,0	59,0	118,8
2005	3600,4	1476,0	2124,4	41,0	59,0	118,6
2006	3589,9	1469,8	2120,1	40,9	59,1	118,3
2007	3581,1	1478,0	2103,1	41,3	58,7	118,0

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Caracterul complicat și contradictoriu al situației demografice actuale a Republicii Moldova este determinat și de efectele negative ale perioadei de tranziție (recesiunea economică, înrăutățirea indicatorilor sociali, extinderea sărăciei), și de un șir de alți factori social-politici de durată, comportamentali și culturali: procesele demografice, caracteristice practic pentru toate statele europene, încep să se profileze, deși cu oarecare întârziere, și în Republica Moldova. Modificarea comportamentului demografic (de exemplu, scăderea natalității nu doar în mediul urban, ci și în regiunile rurale) este astfel și o consecință a influenței exercitate de cultura europeană, religie etc. (Tabelul 4).

Tabelul 4. Republica Moldova: Mișcarea naturală a populației

Indicatori	Anii						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Născuți (mii de persoane)	36448	35705	36559	38272	37706	37587	37973
Decedați (mii de persoane)	40075	41852	43047	41668	44752	43137	43050
Sporul natural (mii de persoane)	-3627	-6147	-6488	-3396	-7046	-5550	-5077

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Scăderea sporului natural al populației în anii 90 este privită adesea ca una din expresiile cele mai grave ale efectelor sociale ale reformei. Însă o asemenea interpretare simplistă a relației directe dintre dinamica demografică a populației și situația social-politică a țării este departe de adevăr. Tabloul real se evidențiază odată cu efectuarea unei analize atente a factorilor ce determină dinamica natalității și mortalității.

În anul 2006 rata natalității în Republica Moldova s-a diminuat semnificativ în comparație cu anii precedenți și a constituit 10,5 la o mie de locuitori (în 1990 rata natalității era de 17,7 la o mie). Dinamica proceselor demografice din Moldova a fost determinată atât de industrializarea activă a țării și de politica demografică promovată în anii 80 ai secolului trecut, cât și de dificultățile de astăzi – nivelul mic al veniturilor, migrația de masă în căutarea unui loc de muncă, inclusiv a tinerilor, ceea ce conduce la îmbătrânirea populației, la creșterea presiunii demografice și, ca urmare, posibil, la depopulare.

Este evident că dinamica deceselor este legată în mare parte de perspectivele economice ale țării (nivelul și calitatea vieții, calitatea asistenței medicale). În 2006 mortalitatea generală a constituit 12,0 decedați la 1 000 de locuitori. Ținând cont de tendințele formate, se poate presupune că reducerea relativă a mortalității în anii 90 a avut mai degrabă un caracter compensator și nu a schimbat tendința negativă de durată. Scăderea nivelului de viață al populației, agravarea situației în domeniul asistenței medicale, stările de stres în societate au provocat înrăutățirea indicatorilor mortalității, fapt care, de regulă, nu este caracteristic pentru modelul demografic de tranziție.

Considerăm că influența negativă a tranziției de la sistemul planificat la principiile de piață, exercitată asupra dinamicii mortalității, este în mod evident o exagerare. Și asta în timp ce factorii comportamentali – consumul de alcool și tutun, creșterea ratei criminalității etc. – sunt subevaluați în mod semnificativ, deși anume aceștia explică diferența indicatorilor mortalității conform vârstei sau generali pentru bărbați și pentru femei, precum diferența dintre media speranței de viață la naștere.

Nivelul înalt al mortalității este determinat și de valoarea socială redusă a vieții omului, păstrată din anii precedenți, de dezinteresul persoanei pentru propria sănătate, de alimentația dezechilibrată, răspândirea alcoolismului, precum și de situația nesatisfăcătoare a mediului.

Migrația este unul dintre factorii importanți ce determină parametrii-cheie ai dinamicii populației Republicii Moldova în trecut, în prezent și, probabil, în viitor.

În trecut, caracterul migrației se manifesta, în primul rând, prin două fluxuri ale populației în interiorul țării. Primul reprezenta fluxurile de intrare, preponderent în localitățile urbane ale republicii, a populației vorbitoare de limba rusă, în vârstă de 25-45 de ani, determinate de necesitatea acută de forță de muncă înalt calificată a întreprinderilor aflate în construcție. Celălalt flux era constituit din fluxurile de ieșire, în principal, ale populației rurale, în vârstă de 15-29 de ani, condiționate de aspirația acestei categorii de tineri de a-și încerca norocul și a-și crea condiții necesare de viață, de a obține o profesie de calificare înaltă peste hotarele republicii, unde existau mult mai multe șanse.

În anii 90 fluxurile migraționale și-au schimbat în mod radical direcția. Liberalizarea societății, nevoia de cunoaștere a limbii de stat, determinată de evenimentele politice care au avut loc, înrăutățirea bruscă a situației materiale a populației din republică, conflictul armat din Transnistria – toate acestea au influențat fundamental mișcarea migrațională a populației. Pe parcursul ultimilor opt ani în republica au fost înregistrate doar solduri migraționale negative. În principal, migrează în scopul obținerii unor venituri mai mari populația vorbitoare de limba rusă, aflată la o vârstă aptă de muncă și care dispune de o calificare înaltă având ca scop salariile mai mari³.

În acest context, apare o nouă problemă, care are o acțiune distructivă asupra componentelor ofertei de muncă în ansamblu – este vorba de „exodul de inteligență”. Neaplicarea în timp util a măsurilor necesare pentru soluționarea acestei probleme poate avea consecințe negative asupra formării potențialului de muncă sub aspectul calității într-o perspectivă de durată.

Migrația internă de asemenea joacă un rol destul de important în dinamica populației țării la etapa actuală. O caracteristică deosebită a acesteia o constituie fluxul populației urbane către localitățile rurale, fenomen condiționat, în primul rând, de agravarea situației materiale a cetățenilor din mediul urban și de șomajul în creștere. Motivul este unul logic – la sat poți supraviețui mai ușor.

Vorbind despre specificul proceselor migraționale în Republica Moldova, trebuie remarcat nivelul înalt al migrației oscilante și migrației sezoniere, care și-a atins punctul culminant în ultimii ani. Astfel, în anul 2005 numărul persoanelor care au plecat în străinătate în căutarea unui loc de muncă a atins 394 mii de persoane (Tabelul 1).

La etapa contemporană, în rezultatul proceselor demografice și migraționale menționate anterior, structura populației țării s-a modificat semnificativ, influențând negativ potențialul de muncă al țării (Tabelul 5).

Tabelul 5. Populația stabilă a Republicii Moldova pe grupe de vârstă, în %

	2005		2006		2007	
	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei	Total	Dintre care femei
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sub vârsta aptă de muncă	20,8	19,5	20,1	18,7	19,9	18,7
În vârsta aptă de muncă	65,1	62,6	65,8	63,1	65,4	62,2
Peste vârsta aptă de muncă	14,1	17,9	14,1	18,2	14,7	19,1

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Astfel, dacă ponderea populației în vârstă aptă de muncă are o tendință stabilă de creștere – de la 55,6% în anul 1995 până la 65,4% în 2007, în cifre absolute a fost înregistrată o scădere: 2

417,2 mii de persoane (în anul 1995) și 2 342,9 mii de persoane (2007). Se poate presupune că în viitor situația are șanse să se agraveze.

În pofida faptului că baza resurselor de muncă o constituie populația în vîrsta aptă de muncă (cu excepția invalizilor), aici se include și populația economic activă peste vîrsta sau sub vîrsta aptă de muncă. Însă, luînd în calcul chiar și această precizare în 2001-2007, și resursele de muncă, și populația activă economic s-au diminuat (*Tabelele 1 și 5*). Mai mult decît atât, populația economic activă s-a micșorat mai considerabil decît resursele de muncă. Este evident că de pe piața muncii „a plecat” o parte semnificativă de populație aflată în vîrsta aptă de muncă, prin urmare, s-a redus și oferta de muncă. Scăderea numărului de șomeri (de la 140 mii pînă la 66,7 mii de persoane) confirmă doar această concluzie. Simultan, se extinde constant numărul populației inactive din punct de vedere economic: 1 992,3 mii persoane (în 2001) și 2 228,0 mii de persoane (2007). În condițiile unei economii aflate în situație de criză, cum este cazul economiei Republicii Moldova, o asemenea reducere a ofertei de muncă poate fi considerată foarte favorabilă, contribuind la diminuarea tensiunii pe piața muncii și, în consecință, la atenuarea efectelor economice și sociale ale șomajului.

Totodată, scăderea ofertei de muncă poate conduce în viitor la schimbări în structura ocupării forței de muncă. Spre deosebire de piețele țărilor vecine, piața muncii în Republica Moldova are un excedent de forță de muncă, iar acest fapt este determinat, nu în ultimul rînd, de densitatea înaltă a populației (1 18,0 de persoane la 1 kilometru pătrat în anul 2007). Excesul forței de muncă a fost și rămîne o caracteristică a pieței muncii în Moldova și contribuie, în mare parte, la folosirea ineficientă în mod permanent a capitalului uman al țării. Iată, de exemplu, astăzi, la fel ca în anii 90, ponderea populației angajată în agricultură constituie peste 50 la sută.

Pe de altă parte, diminuarea ofertei de muncă este semnul unei înrăutățiri a activităților de afaceri în republică și, în consecință, a unei funcționări imperfecte a pieței muncii. Se poate presupune că un număr relativ mare de cetățeni ai Republicii Moldova inactivi din punct de vedere economic contribuie destul de activ la dezvoltarea economică și prosperitatea altor state, iar uneori chiar rămîn acolo pentru totdeauna.

Micșorarea ofertei de muncă reprezintă în sine un indicator alarmant pentru dezvoltarea social-economică durabilă a Republicii Moldova, pentru că diminuarea bruscă a potențialului de muncă al țării restrînge șansele de depășire a situației de criză creată.

Un specific similar al formării ofertei de muncă poate fi observat și în Transnistria. Aici de asemenea poate fi remarcată reducerea numărului de populație, determinată de înrăutățirea indicatorilor demografici și de extinderea declinului migrațional, precum și de scăderea potențialului forței de muncă. Uneori, aici aceste procese au loc în condiții chiar mai complicate decît în Moldova. Astfel, între anii 2001 și 2005, numărul populației s-a micșorat de la 642,5 mii pînă la 547,5 mii de persoane sau cu 14,8 la sută (cîtore 1 ianuarie 2008 numărul populației Transnistriei constituia 533,5 mii de locuitori și a scăzut timp de un an cu 7,1 mii de persoane ori cu 1,3 la sută), în timp ce resursele de muncă s-au diminuat de la 408,0 mii pînă la 340,5 mii de persoane sau cu 16,5 la sută (*Tabelul 6*).

Tabelul 6. Numărul și densitatea populației în Transnistria (cătore sfârșitul anului)

Anii	Numărul populației, mii de persoane			Din numărul total al populației, procente		Numărul de locuitori la 1 km ²
	Total	inclusiv:		urban	rural	
		urban	rural			
1	2	3	4	5	6	7
2001	642,5	439,9	202,6	68,5	31,5	154,4
2002	633,6	433,4	200,2	68,4	31,6	152,2
2003	623,8	426,3	197,6	68,3	31,7	149,8

* Calcul efectuat conform metodologiei Organizației Internaționale a Muncii.

1	2	3	4	5	6	7
2004 ¹⁾	554,4	377,1	177,3	68,0	32,0	133,2
2005	547,5	372,5	175,0	68,0	32,0	131,5
2006	540,6	368,0	172,6	68,1	31,9	129,9
2007	533,5	363,5	170,0	68,1	31,9	128,2

Sursa: Serviciul de Stat de Statistică al Transnistriei.

Ținând cont de recensămîntul populației din anul 2004⁴.

În Transnistria, și situația demografică este mai complicată decît în regiunile Republicii Moldova, situate în partea dreaptă a râului Nistru. Astfel, natalitatea în anul 2005 a fost de 8,5‰, iar mortalitatea de 14,9‰, în timp ce acești indicatori pentru restul Moldovei au reprezentat 10,5‰ și, respectiv, 12,0‰ (*Tabelul 7*).

Tabelul 7. Mișcarea naturală a populației în Transnistria (la 1 000 de populație)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Natalitatea	7,0	7,3	7,1	7,8	8,5	8,9	9,2
Mortalitatea	12,0	12,7	13,0	13,0	14,9	15,3	15,2
Sporul natural (+), negativ (-),	-5,0	-5,4	-5,9	-5,2	-6,4	-6,4	-6,1
Căsătorii	6,0	5,5	5,9	5,2	6,6	7,0	8,5
Divorțuri	4,1	4,4	4,4	4,1	4,4	4,1	4,5

Sursa: Serviciul de Stat de Statistică al Transnistriei.

Procesele demografice defavorabile au avut o influență negativă asupra structurii pe vârste a populației și, prin urmare, asupra potențialului uman al regiunii de est a țării: numărul populației în vîrsta aptă de muncă s-a redus de la 391,4 mii de persoane în anul 2001 pînă la 344,1 mii de persoane în 2005 (*Tabelul 8*).

Tabelul 8. Populația Transnistriei pe grupe de vîrstă (cătore sfârșitul anului), mii de persoane

	2001	2002	2003	2004	2005
Numărul populației stabile	642,5	633,6	623,8	554,4*	547,5
Sub vîrsta aptă de muncă	151,5	123,5	121,5	95,8	94,2
În vîrsta aptă de muncă	391,4	410,0	404,3	348,0	344,1
Peste vîrsta aptă de muncă	99,6	100,1	98,0	110,6	109,2

Sursa: Serviciul de Stat de Statistică al Transnistriei.

În ceea ce privește caracterul atractiv al muncii pentru populația la vîrsta aptă de muncă a Transnistriei, aici se observă o stare de lucruri nu tocmai favorabilă. În ciuda unui număr foarte mic de șomeri înregistrați – în 2007 doar 3 993 de persoane au obținut statutul de șomer – numărul populației angajate este relativ redus – 159,9 mii de persoane (cătore 1 ianuarie 2008, fără a fi puși în calcul angajații din structurile de forță), adică aproximativ 30 la sută din numărul total al populației.⁵ La fel ca în regiunile din dreapta Nistrului, un număr semnificativ de populație (aproape 170 mii de persoane) este inactivă pe piața locală a muncii, preferând să lucreze în afara Transnistriei, unde locurile de muncă sunt mai atractive și asigură un salariu mai mare.

Prin urmare, și în domeniul formării ofertei de muncă nu există deosebiri esențiale între regiunile de pe ambele maluri ale râului Nistru, deci, și politica orientată spre soluționarea acestor probleme poate fi de asemenea similară.

* Ținând cont de recensămîntul populației din anul 2004.

2. Republica Moldova, Transnistria: Formarea cererii de muncă

Reformele economice – procesele de privatizare și de restructurare – au influențat în mod semnificativ activitatea majorității întreprinderilor din Republica Moldova și Transnistria. În rezultat, nivelul utilizării potențialului lor de producție s-a redus foarte mult.

Procesul de restructurare a întreprinderilor a condiționat procesul de formare a cererii de muncă. Însă principalii purtători ai cererii de muncă rămân doar întreprinderile care funcționează în conformitate cu noua ordine economică și rezistă în condițiile de concurență. Însuși procesul de formare a cererii de muncă presupune, nu în ultimul rând, dezvoltarea capacității agențiilor economice a noilor abilități de management al personalului, care includ planificarea și folosirea eficientă a propriului potențial de muncă, perfecționarea metodelor de angajare și de selectare a personalului, integrarea lui profesională, precum și motivarea în condițiile unei economii de piață moderne.

Formarea cererii de muncă se bazează pe subiectul ocupării forței de muncă – unul din principalii indicatori macroeconomici. Folosirea brațelor de muncă are un caracter social profund. Aceasta reflectă nevoia oamenilor de a obține venituri, dar și de a se afirma prin intermediul activităților de utilitate publică, precum și gradul de satisfacere a acestei nevoi la o anumită etapă a dezvoltării social-economice a societății. Nevoia persoanei pentru o muncă remunerată, prioritatea unor domenii de activitate, gradul de implicare în muncă, alegerea profesiei și a locului de muncă, motivarea muncii, interesul pentru munca de înaltă productivitate și oportunitățile pentru o asemenea muncă – toate acestea sunt determinate de comportamentul social-economic al persoanei în societate, de politica economică și de distribuire a statului, de progresele structurale în economia națională, dezvoltarea sectorului de servicii, politica socială a statului etc. În acest sens, o înțelegere simplistă a noțiunii de ocupare a forței de muncă, destul de răspândită în prezent și exprimată prin coordonarea cererii și ofertei de muncă, pare destul de nepotrivită.

La etapa actuală, nici în Republica Moldova, nici în regiunea ei de est, în Transnistria, nu se poate vorbi despre asigurarea unei ocupări eficiente a forței de muncă. Costurile social-economice ale perioadei de tranziție, reducerea nivelului de venituri ale populației, agravarea situației în domeniul social conduc la o nevoie mai mare a persoanelor pentru munca remunerată. Totuși, de regulă, astăzi această muncă este plătită modest și este de productivitate mică.

Ocuparea ineficientă a forței de muncă este condiționată, mai întâi de toate, de caracterul inflexibil al pieței muncii, ceea ce înseamnă că politica de ocupare promovată nu răspunde imperativelor economiei de piață. În asemenea condiții, o flexibilitate mai mare a pieței muncii presupune ori reducerea salariilor populației angajate, ori concedierea lucrătorilor aflați într-un număr excesiv, adică ineficienți. Însă aplicarea unei asemenea politici în condițiile lipsei de oportunități și a unei structuri nediferențiate a economiei va spori doar tensiunea socială în țară și va determina extinderea fluxului migrațional al populației din țară.

Din perspectiva principiilor unei ocupări eficiente a forței de muncă, evaluarea formării cererii de muncă pe teritoriul Republicii Moldova se conturează în prezent astfel. Procesul de formare a cererii de muncă se derulează destul de anevoios, ceea ce influențează puternic nivelul de utilizare a forței de muncă. Tranziția economică a adus cu sine schimbări esențiale în folosirea brațelor de muncă. Odată cu reformarea economiei apar tot mai des tendințe nedorite în evoluția ocupării forței de muncă:

- surplusul de lucrători, acumulat în perioada dezvoltării extensive a economiei, se diminuează destul de încet, și în rezultat se observă o creștere a șomajului latent.
- folosirea insuficientă a potențialului intelectual și calificat al angajaților.
- reducerea simțitoare a salariului real, înregistrată în aproape toate domeniile, conduce la micșorarea motivării pentru o muncă conștiincioasă.

Aspectul cantitativ al cererii de muncă este relevant de numărul populației angajate, precum și de numărul existent al locurilor de muncă vacante. În condițiile economiei de piață, atunci când șomajul este considerat un fenomen firesc, locurile de muncă vacante există doar pentru o perioadă de timp scurtă, pentru că destul de repede sunt ocupate de șomeri. Ținând cont de acest fapt, la evaluarea cererii de muncă, de obicei, în indicatorul respectiv nu este inclusă prezența locurilor de muncă vacante. În această situație este folosit ca indicator numărul de noi locuri de muncă create în cadrul întreprinderilor.

Principalul indicator al cererii de muncă este numărul populației ocupate, unde sunt incluși atât lucrătorii salariați, cât și populația care se angajează de sine stătător și întreprinzătorii. Iată de ce, la analiza cererii de muncă sunt utilizați doi indicatori: numărul populației angajate (oarecum „supraestimat”, fiindcă persoanele care se angajează de sine stătător și întreprinzătorii participă la formarea cererii de muncă destul de relativ. Primii sunt în același timp angajatori și angajații, iar ceilalți devin, în primul rând, purtători ai cererii de muncă, și nu subiecți ai acesteia).

Evoluția nefavorabilă a cererii de muncă în Republica Moldova este confirmată și de datele statistice: se observă o reducere semnificativă a numărului populației ocupate (de la 1 499,0 mii de persoane în anul 2001 până la 1 257,2 mii în 2006), cât și a numărului de lucrători salariați de la 899,1 mii până la 842,7 mii de persoane, respectiv. Remarcăm că se păstrează tendința de micșorare a numărului populației ocupate pe fundalul reducerii importante a șomajului latent și a ocupării „fictive” (aici este vorba de angajații care se află în concedii administrative sau care muncesc o zi de lucru incompletă).

Diminuarea cererii de muncă, pe de o parte, sporește eficiența utilizării acesteia, iar pe de altă parte, intensifică tensiunea socială în țară și stimulează migrația în căutarea unui loc de muncă (Tabelul 9).

Tabelul 9. Principalii indicatori ai cererii de muncă

Indicatori	Unitatea de măsură	Anii					
		2001	2002	2003	2004	2005	2006
Populația ocupată	mii pers.	1499,0	1505,1	1356,5	1316,0	1318,7	1257,2
Numărul lucrătorilor angajați	mii pers.	899,1	891,8	868,1	840,9	830,8	842,7
Numărul lucrătorilor aflați în concedii neplătite	mii pers.	99,8	72,8	54,9	43,7	33,6	31,1
Numărul lucrătorilor cu o zi de muncă redusă	mii pers.	17,1	12,3	9,1	17,4	7,6	8,4
Durata media a săptămânii de muncă	ore	28,9	29,9	30,3	30,9	30,7	30,1

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Situația în domeniul ocupării forței de muncă se explică în mare parte prin „caracteristicile” structurii ramurale a economiei Republicii Moldova. Astfel, un număr relativ mare al populației ocupate a țării este angajată în agricultură (în anul 2006 ponderea populației angajate în agricultură constituia 33,6%, ceea ce înseamnă un nivel destul de înalt în comparație cu statele dezvoltate, unde lucrătorii din agricultură cuprind nu mai mult de 10% din populația ocupată). Iar agricultura este o ramură care nu poate să asigure o creștere rapidă a productivității muncii și, prin urmare, o majorare a veniturilor reale ale populației ocupate.

Analiza structurală a cererii de muncă a demonstrat că, pe fundalul reducerii ponderii persoanelor angajate în agricultură de la 50,6% în anul 2000 până la 33,6% în 2006, se observă o oarecare ascensiune a ponderii persoanelor angajate în alte domenii de activitate. Între anii 2001 și 2006, în sectorul serviciilor această creștere a fost de la 35,9% până la 48,3%. O extindere a

ponderii a fost observată și în industrie – de la 10,6% pînă la 12,8%, și în construcții – de la 2,9% pînă la 5,3% (Graficul 1).

În regiunea țării de pe malul stîng al Nistrului, la fel ca pe malul drept, creșterea economică are loc pe fundalul micșorării constante a ocupării forței de muncă (de la 200,2 mii de persoane în anul 2001 pînă la 159,9 mii în 2007). În același timp, trebuie să remarcăm faptul că Transnistria are și un specific propriu al formării cererii de muncă.

În primul rînd, este vorba de nivelul înalt al ocupării atît în sectorul public (în anul 2005 – 46,2% din populația ocupată), fapt determinat de întîrzierea reformei de piață, de dimensiunea mare a aparatului de stat (administrație publică, organe de asigurare a ordinii de drept), cît și în sectorul bugetar (educație, sănătate) (Tabelul 10).

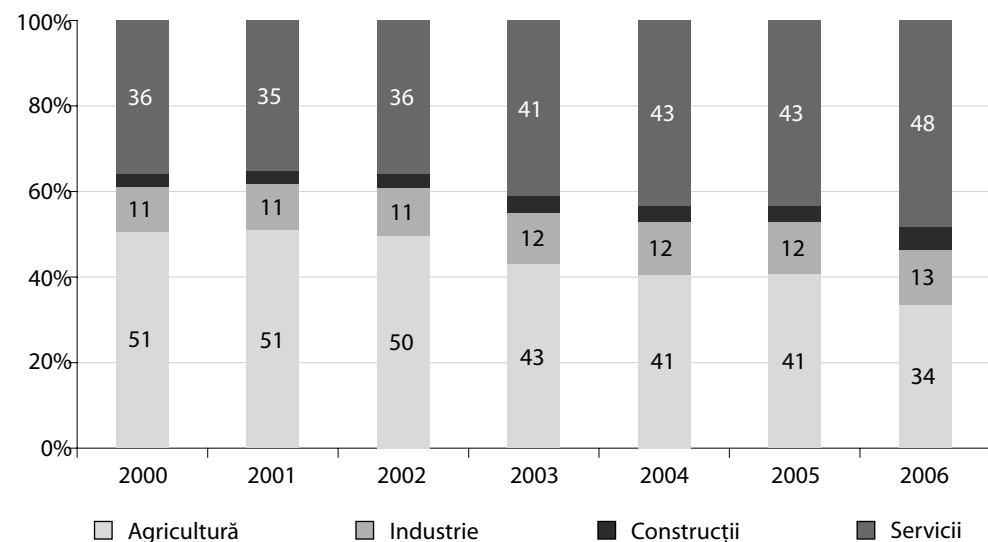
Tabelul 10. Distribuirea numărului populației ocupate a Transnistria (cătore sfârșitul anului), mii de persoane

Total populație ocupată în economie	202,0	186,1	179,5	172,6	168,6	161,0
în sectorul public	157,2	116,8	109,4	97,7	88,2	74,6
în sectorul neguvernamental	44,8	69,3	70,1	74,9	80,4	86,4
În procente din total						
Total populație ocupată în economie	100	100	100	100	100	100
în sectorul public	77,8	62,8	60,9	56,6	52,3	46,3
în sectorul neguvernamental	22,2	37,2	39,1	43,4	47,7	53,7

Sursa: Serviciul de Stat de Statistică al Transnistriei.

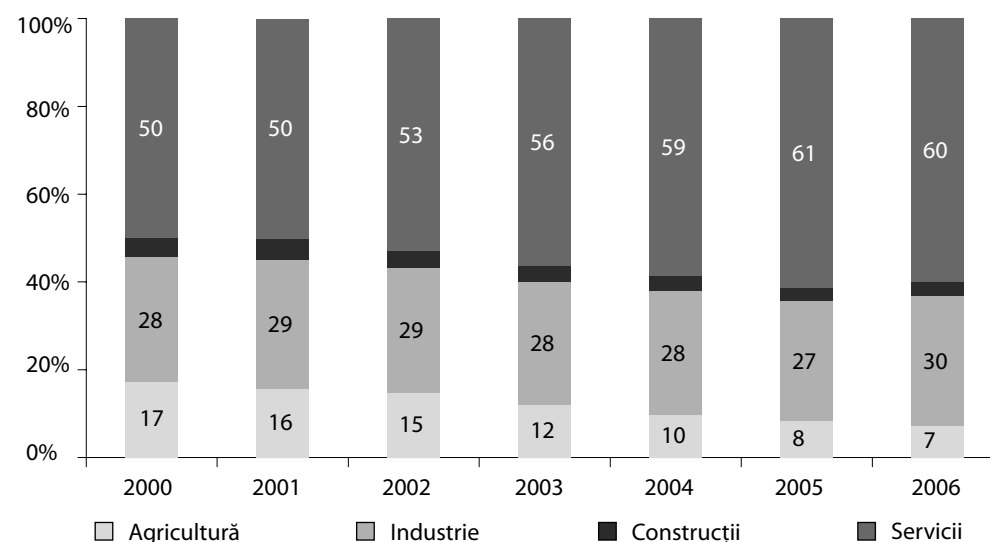
În al doilea rînd, structura ocupării forței de muncă este mai echilibrată: în agricultură muncește aproximativ 8% din populația ocupată, în timp ce în sectorul industrial – peste 27%.

Graficul 1. Republica Moldova: Populația ocupată pe domenii de activitate economică

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Graficul 2. Transnistria: Populația ocupată pe domenii de activitate economică

Sursa: Serviciul de Stat de Statistică al Transnistriei.

3. Șomajul și consecințele lui social-economice

Șomajul este un fenomen caracteristic în mod esențial pentru piața muncii. Șomajul modern este un fenomen creat de etapa de tranziție a dezvoltării în procesul de afirmare a relațiilor de piață. În ciuda caracterului specific și particularităților șomajului local, acesta are trăsături proprii pentru toate țările.

De fapt, nivelul mic al șomajului real (evaluat) și al șomajului înregistrat este o trăsătură specifică pentru piața muncii de astăzi în Republica Moldova și Transnistria. Nivelul de două procente al șomajului în condițiile unei descreșteri economice de 66,3% în primii zece ani ai tranziției economice poate fi explicat ori prin evidența statistică imperfectă a țării, ori prin activitatea nesatisfăcătoare a serviciului de ocupare a forței de muncă, ori prin specificul fenomenului de ocupare din republică. O analiză mai profundă relevă că toate aceste aspecte ale modului în care se manifestă șomajul sunt caracteristice pentru piața muncii în Republica Moldova și se află într-o relație de dependență reciprocă. Într-adevăr, în prezent statistica moldovenească se confruntă cu unele dificultăți atunci când este vorba de determinarea nivelului de șomaj. Nivelul de 2% se referă doar la șomerii care au apelat la serviciul de ocupare a forței de muncă, în timp ce încrederea populației față de aceste instituții de stat este foarte mică. În condițiile crizei economice, atunci când statul nu este capabil să acorde un sprijin real angajaților care și-au pierdut serviciul pentru ca să-și găsească un nou loc de muncă, puțini dintre aceștia se adresează agenției de ocupare a forței de muncă. De obicei, salariații concediați își găsesc singuri de lucru ori în economia subterană a țării, care s-a extins simțitor în ultimul timp, ori se îndeletnicesc cu agricultura sau cu meșteșugurile populare.

Potrivit datelor Anchetei Forței de Muncă, care este realizată în Republica Moldova începînd cu anul 1998, în ultimii cinci ani nivelul șomajului, calculat în conformitate cu metodologia Organizației Internaționale a Muncii, oscilează în jurul cotei de 7,3%, înregistrînd nivelul cel mai mic în anul 2007 – 5,1%.

Șomajul atrage după sine serioase costuri economice și sociale. Una dintre principalele consecințe ale șomajului este starea lipsei de angajare a cetățenilor apti de muncă și, prin urmare, producția care nu este fabricată. Dacă economia nu este capabilă să satisfacă nevoia locurilor de muncă pentru toți cei care doresc și pot să lucreze, pentru cei care își caută un loc de muncă și sunt gata să procedeze la executarea ei, atunci se irosește o oportunitate potențială pentru producerea mărfurilor și serviciilor. În rezultat, șomajul împiedică dezvoltarea societății și progresul acesteia pe baza posibilităților potențiale pe care le posedă.

Alături de costurile pur economice, nu trebuie excluse din calcul nici consecințele mari de ordin social și moral ale șomajului, influența lui negativă asupra valorilor sociale și intereselor vitale ale cetățenilor. Lipsa de activitate forțată a unui număr semnificativ al populației apte de muncă și a fiecărei persoane în parte conduce la apariția depresiei umane, la pierderea calificării și abilităților practice; se diluează principiile morale și ia proporții rata criminalității, se pierde respectul de sine și se destramă familiile, crește tensiunea socială, care se caracterizează de asemenea prin majorarea ratei suicidului, afecțiunilor psihice și bolilor cardio-vasculare. În final, este subminată sănătatea morală și fizică a societății.

Șomajul poate fi considerat una din cauzele sărăciei. Cu adevărat, persoanele neangajate au un venit mai mic și întâmplător și sunt astfel supuse unui risc mai mare de sărăcie.

În ceea ce privește evaluarea șomajului în Transnistria, în această regiune se efectuează o evidență doar a șomajului înregistrat, care are o importanță destul de neînsemnată.

Prin urmare, atât în regiunea țării din dreapta râului Nistru, cât și în cea din stânga râului, problema șomajului nu există de fapt. Aceste regiuni se confruntă cu problema creșterii nivelului de ocupare a forței de muncă, cu problema salariilor, precum și cu problema migrației de muncă, care pot fi soluționate doar odată cu ameliorarea și asigurarea unei creșteri durabile a economiei datorită caracterului derivat al pieței muncii.

Concluzii și recomandări

Afirmațiile făcute anterior ne permit să constatăm că starea pieții muncii atât a Moldovei, cât și a Transnistriei, poate fi considerată ca fiind critică. Piețele muncii din aceste regiuni pot fi calificate ca aflându-se la etapa de formare. Deși eforturile depuse de stat au contribuit la consolidarea relațiilor de piață în domeniul muncii, tendințele reflectate de principalii indicatori ai funcționării pieței muncii nu sunt îmbucurătoare. Într-adevăr, în ultimi ani a fost perfecționată baza legislativă în domeniul relațiilor de muncă, a fost adoptată o nouă lege privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a șomerilor. De asemenea, și pe teritoriul Transnistriei a fost aprobată o legislație nouă a muncii. În contextul proceselor de integrare europeană, baza instituțională și legislativă a Republicii Moldova se aliază la standardele europene. Concomitent, poate fi menționată și noua strategie de ocupare a forței de muncă, care a fost elaborată în conformitate cu rigorile standardelor europene pe piața muncii.

În pofida acestor eforturi, indicatorii pieței muncii în Moldova și Transnistria înregistrează o tendință de scădere. Datorită caracterului derivat al pieței muncii, o asemenea diminuare este condiționată, în primul rând, de tendințele nefavorabile din sectorul real al economiei. De asemenea, atractivitatea piețelor muncii din statele vecine, condițiile mai bune de muncă și de retribuire a muncii contribuie la pierderea forței de muncă de pe piața muncii a țării.

Astfel, în asemenea condiții doar ameliorarea cardinală a sectorului real al economiei va contribui la normalizarea situației pe piețele muncii în Moldova și Transnistria.

În același timp, procesul de integrare a piețelor muncii Moldovei și Transnistriei, în pofida unor probleme similare cu care se confruntă, va fi posibil de lungă durată și complicat. Dificultățile acestui proces sunt determinate, în primul rând, de lipsa încrederii reciproce dintre locuitorii de pe ambele maluri ale râului Nistru ca urmare a cultivării pe parcursul mai multor ani a unei imagini

false de dușman a unora în ochii celorlalți. Pentru a depăși neîncrederea și tensiunea psihologică este nevoie de timp și răbdare și, întâi de toate, de o aspirație a cetățenilor de pe malurile drept și stâng ale Nistrului de a realiza procese de integrare a piețelor muncii.

Împreună cu factorii politici și psihologici, însuși procesul de integrare a piețelor muncii Moldovei și Transnistriei include următoarele:

- alinierea treptată a bazei instituționale și legislative a pieței muncii în Transnistria și Moldova la standardele europene, precum și consolidarea în continuare a relațiilor de piață în domeniul muncii în ambele regiuni. În acest context, este important de remarcat faptul că Moldova a obținut mai multe reușite decât Transnistria în consolidarea relațiilor de piață în domeniul muncii. În pofida dificultăților punctate anterior, pe parcursul ultimilor ani, modernizarea serviciului de stat pentru ocuparea forței de muncă în Moldova a înregistrat un progres semnificativ: calitatea și cantitatea serviciilor de angajare în muncă și de asigurare a protecției sociale pentru persoanele care se află în căutarea unui loc de muncă s-au ameliorat și au sporit. Totodată, opțiunea Republicii Moldova pentru integrare europeană contribuie la apropierea politicii naționale în domeniul ocupării forței de muncă de valorile, principiile și standardele Uniunii Europene.
- introducerea și aplicarea sistematică în regiunea de est a țării, Transnistria, a Anchetei Forței de Muncă, care constituie un instrument statistic necesar pentru monitorizarea proceselor pe piața muncii. În Republica Moldova, începând cu anul 1999, este efectuată cu succes Ancheta Forței de Muncă, care reprezintă un factor important de elaborare a unei politici reușite pe piața muncii. Ancheta Forței de Muncă relevă tabloul complet al proceselor care au loc pe piața muncii, ceea ce nu se poate afirma despre statistica șomerilor înregistrați sau despre evidența angajaților la întreprinderi sau în alte instituții.
- apropierea treptată a standardelor și rigorilor pentru pregătirea profesională a Moldovei și Transnistriei în scopul asigurării unei abordări comune a fenomenului de formare a ofertei de muncă în ambele regiuni.
- apropierea treptată a principiilor și abordărilor în formularea măsurilor politicii de ocupare a forței de muncă în scopul asigurării unui mecanism unic de funcționare a pieței muncii în ambele regiuni.

În concluzie, trebuie remarcat faptul că integrarea piețelor muncii Moldovei și Transnistriei se poate realiza doar în urma unui dialog constructiv dintre cele două părți, în care vor fi incluși actorii sociali de pe piața muncii, societatea civilă și agenții economici.

Bibliografie

- 1 Raportul anual de statistică al Republicii Moldova, Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova, Chișinău, 2008.
- 2 Analiza situației pieței muncii pentru anul 2007. Ministerul Economiei al Transnistriei.
- 3 Etnobarometrul în Republica Moldova / Inst. de Politici Publice; aut.: Doru Petruți, Ala Roșca, Tamara Cărăuș et al – Chisinau: Gunivas, 2006 (F.E.-P „Tipogr. Centrală.”)
- 4 Rezultatele recensământului din Transnistria – <http://www.languages-study.com/demography/pridnestrovie.html>
- 5 Analiza situației pieței muncii pentru anul 2007. Ministerul Economiei al Transnistriei.

Dr. Elena Bobcova este directoarea Centrului Independent de Cercetare Analitică “New Age” din Tiraspol din 2001. Elena lucrează cu studii sociologice din diferite sfere ale societății. Domeniile pe care se concentrează sunt orientările valorilor tineretului și planificarea vieții. În 2005 și-a completat studiile doctorale la Universitatea de stat “Lomonosov” din Moscova. Acum sfera interesului științific al Elenei include studierea calității vieții și bunăstării sociale a populației aflate în condiții de conflict. Ea este expertă în sfera publică și științifică.

Dr. Vladimir Fomenko este profesor la Departamentul de Geografie Economică a universității transnistrene „T.G. Shevchenko”. În anul 2000 și-a completat studiile doctorale în Geografie, având ca subiect „Situția geodemografică contemporană și sistemul de stabilire teritorială a populației în regiunea transnistreană”. Vladimir scrie activ despre dezvoltarea socio-demografică, istorică și geografică a orașelor și satelor transnistrene. Monitorizarea și analiza proceselor demografice în condițiile transnistrene sunt printre interesele științifice ale lui Vladimir. El predă, ca și profesor invitat, cursuri având ca subiect geografie socială și economică, istoria politică a cosntruirii hărții și dezvoltare globală și geografie istorică la universitatea transnistreană „T.G. Shevcheko” din anul 1993.

Prof. Valeriu Moșneaga este șeful catedrei de Științe Politice și Educație civică a Facultății de Relații Internaționale, Științe politice și administrație din cadrul Universității de Stat din Moldova. Este profesor de științe politice la aceeași universitate. Interesele sale de cercetare se orientează pe domenii ca: Migrațiile internaționale și migrațiile în / din / prin Republica Moldova; Consolidarea și funcționarea sistemului politic pluripartidist în Republica Moldova; Sistemul electoral și tehnologiile electorale; Modernizarea politică în societățile în tranziție; Relațiile interetnice; Integrarea europeană; Administrația publică și procesul decizional. Este autorul a peste 200 de publicații a căror subiecte de cercetare este problemele migrației muncii în țările post-comuniste.

Este președintele Centrului de Analiză Politică și Tehnologii Sociale „CAPTES”. A fost consilier politic pentru alegerile prezidențiale, parlamentare și locale în Republica Moldova. El este vice-președintele Asociației Specialiștilor în Științe politice din Moldova.

Dr. Anatolii Rojco este șef Laborator ”Calitatea vieții și securitatea socială”, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘ și MEC a Moldovei. Domeniile de cercetare asupra cărora se concentrează sunt: securitatea socială și direcțiile principale de asigurare ale ei; nivelul și calitatea vieții, diferențierea socială a populației; sistemul garanțiilor sociale minime; determinarea minimului de existență în Republica Moldova; formarea sistemului complex de asigurări sociale a populației și funcționarea unor forme ale acestuia în condițiile actuale (asigurarea cu pensii, asigurarea în caz de boală, asigurarea medicală, asigurarea în caz de șomaj); sistemul asistenței sociale și reformarea lui în baza sporirii adresabilității acestuia; metodologia și metodică identificării și aprecierii sărăciei; monitorizarea și evaluarea influenței politicii social-economice privind reducerea sărăciei; elaborarea măsurilor privind micșorarea dimensiunilor și atenuarea profunzimii sărăciei în mediul rural și urban; relațiile de muncă și sociale în perioada de tranziție; dezvoltarea ramurilor din infrastructura socială.

El a elaborat documente legate aprobate de guvern și de ministerele de resort ale Republicii Moldova cum ar fi: Regulamentul privind modul de calculare a minimului de subzistență; Instrucțiunea privind calcularea minimului de existență în Republica Moldova; Regulamentul cu privire la modul de determinare a venitul global al unei persoane (familii).

Dr. Natalia Shiukina este șefă a catedrei de dreptul muncii și a ecologiei a Universității din Transnistria, deține funcția de pro-rector la catedra de politici a cadrelor și problemelor de drept ale universității. Este expertă în domeniul dreptului muncii, dreptului social, dreptului internațional al muncii, se ocupă de problemele sociale în condițiile nesoluționării politice a conflictelor. Participa la seminarii/sesiuni de instruire internaționale, în calitate de lector, participant, co-organizator. Nataliei Shiukina îi aparțin peste 50 de publicații pe tematica dreptului muncii, dreptului social, relațiilor sociale, negocierilor colective și relațiilor colective de muncă, problemelor statelor nerecunoscute de către sursele de informare în masă și publicațiilor științifice ale Transnistriei, Moldovei, Rusiei, Bielorusiei, Letonia.

De 10 ani ține cursuri de drept al muncii, drept internațional, drept social la Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea de Stat din Comrat, este membră a comitetului științifico-consultativ de pe lângă Curtea de Justiție a Transnistriei.

Nina Shtanski este doctorandă în științe politice în cadrul departamentului de procese politice globale din cadrul Institutului de stat de Relații internaționale din Moscova (MGIMO) din cadrul Ministerului afacerilor externe al Federației Ruse. Începând cu anul 2006 a lucrat ca și consilier al președintelui Consiliului suprem transnistrean. Având educație universitară în jurisprudență, Nina a publicat mai mult de 10 lucrări în ceea ce privește procesul de soluționare a conflictului Moldova-Transnistria și istoria formării statalității transnistrene.

Dr. Dorin Vaculovschi este decan al Facultății de Economie generală și Drept în cadrul Academiei de Studii Economice, Chisinau, Moldova. El are expertiză în economie (piața muncii, economia sectorului public), politica socială (Sistemele de protecție socială/pensii, Educație, Piața Muncii), statistică (stastică socială, statistică demografică și pentru sănătate, voturi sociologice de opinie, chestionare asupra bugetului casnic, măsurări ale nivelului sărăciei) și resurse umane.

A fost implicat ca și expert în proiecte de cercetare cum ar fi: “Tineretul pe piața muncii în Republica Moldova”, “Situția Raportului de Țarăpe 2007: contribuția societății civile la politicile de dezvoltare și bună administrare în Republica Moldova”, “Femeile pe piața muncii în Republica Moldova”, “Noi granițe în Europa de Sud-Est și impactul acestora asupra stabilității în cadrul regiunii de Inițiativă Central Europeană (CEI) etc.